Limba română

o gramatică sintetică

pentru învățământul preuniversitar

ART

Adrian Costache
Georgeta Costache

Limba română
O GRAMATICĂ SINTETICĂ
pentru învățământul preuniversitar

ART
Grup Editorial

Limba română

O gramatică sintetică
pentru învățământul preuniversitar

ediția a patra, revizuită și adăugită

Tehnoredactare:
Ecaterina GODEANU

Coperta:
Alina ADĂSCĂLIȚEI

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
COSTACHE, ADRIAN
Limba română: o gramatică sintetică pentru învățământul preuniversitar / Adrian Costache, Georgeta Costache. - București : Art, 2008
ISBN 978-973-124-341-2

I. Costache, Georgeta

811.135.1'36(075.3)

© Grupul Editorial ART 2008

Toate drepturile asupra acestei lucrări aparțin editurii. Reproducerea integrală sau parțială a conținutului lucrării este posibilă numai cu acordul prealabil scris al editurii.

Tipărit la C.N.I. „CORESI" S.A.

UN CUVÂNT ÎNAINTE...

Lucrarea de față se vrea o gramatică sintetică, esențială a limbii române. Ea adună cunoștințele teoretice necesare unui elev din învățământul preuniversitar, nevoit a căuta adesea în 3-4 cărți definiții, exemple, exerciții pentru a se pregăti în vederea unor examene.

Gramatica de față este o gramatică a exemplelor numeroase și semnificative. Autorii au folosit în mod deosebit proverbe și texte literare valoroase, Eminescu și Sadoveanu, în primul rând, în intenția de a releva expresivități și situații gramaticale ce pot fi reținute. Exercițiile și testele fixează domeniul teoretic.

Am încercat de asemenea să ne apropiem de fenomenul limbii române actuale, înregistrând anumite aspecte dintr-o dinamică adesea spectaculoasă, lucru care poate fi considerat un început pentru o gramatică practică, funcțională, a limbii române, inclusiv prin integrarea noilor norme ortografice și ortoepice, promovate de DOOM, ediția din 2005. Sperăm ca efortul nostru de a oferi un instrument util elevilor din preuniversitar să nu treacă neobservat.

Autorii

Capitolul I

VOCABULARUL

Vocabularul (lexicul) *cuprinde totalitatea cuvintelor dintr-o limbă.*

Observație: Limba este un fenomen dinamic; totalitatea cuvintelor dintr-o limbă înseamnă de fapt o aproximare a numărului acestora la un moment dat.

STRUCTURA VOCABULARULUI

A. Fondul principal lexical (vocabularul fundamental sau lexicul de bază); acesta cuprinde cuvinte caracterizate prin:
– frecvență mare în comunicare;
– posibilitate mare de a intra în combinații lexicale și sintactice;
– calitatea de a exprima noțiuni de bază precum:
- obiecte: casă, farfurie, ușă, scaun;
- ființe: om, copil, bărbat, femeie;
- materii: apă, sare, sânge, carne;
- părți ale corpului: mână, inimă, gură, păr;
- animale și păsări: găină, câine, vacă, cocoș;
- plante: grâu, măr, iarbă, floare;
- culori: alb, negru, galben, verde;
- relații de rudenie: mamă, soră, tată, frate;
- stări sufletești și sentimente: bucurie, tristețe, dragoste, prietenie.

B. Masa vocabularului include restul cuvintelor, structurate astfel:
- **arhaisme** (cuvinte care au dispărut din limbă): spahiu (ostaș în armata turcească), vataman (conducătorul unui sat domnesc), paharnic (titlu boieresc), hac (salariu, leafă), poteră (ceată, grup de oameni înarmați);
- **regionalisme** (cuvinte folosite într-o anume regiune a țării): lubeniță (pepene), pehlivan (glumeț), culeșer (făcăleț), barabulă (cartof), lepedeu (cearșaf), coblizan (lungan, vlăjgan);
- **cuvinte populare** (cuvinte integrate în limbajul familiar, comun, nerespectând normele limbii literare, dar cu circulație în întregul spațiu lingvistic): *a se pitula, matale, pită, acuma, a găta*;
- **elemente de *jargon*** (cuvinte folosite de anumite categorii sociale pentru a impresiona): *bonjour, au revoir, madame, mérci, arividerci*;
- **termeni *argotici*** (cuvinte folosite de grupuri specifice – elevi, militari, răufăcători): *a da un tun* (a face o afacere necurată cu mari câștiguri), *naspa* (urât), *pârnaie* (închisoare), *a șuti* (a fura);
- **termeni *tehnici și științifici*:** (cuvinte folosite în diferite domenii ale științei și tehnicii): *neutron, nefron, aortă, clorofilă, pescador, cip, blitz, reactor*.

UNITĂȚI LEXICALE

A. Cuvântul este *unitatea de bază a vocabularului;* acesta are o *formă* (o îmbinare de sunete) şi unul sau mai multe *înţelesuri.*

Exemple:
• *carieră*
– cuvânt alcătuit din şapte sunete: c, a, r, i, e, r, ă (*formă*)
– *sensuri*: • loc de extracţie a pietrei, a marmurei etc.
• ocupaţie
• *corn*
– cuvânt alcătuit din patru sunete: c, o, r, n (*formă*)
– *sensuri*: • instrument muzical
• arbust
• excrescenţă în fruntea unor animale
• franzeluţă

Sensurile cuvintelor:
– **sens propriu** – *este sensul asociat unei imagini obişnuite a obiectului*
➤ sens propriu **de bază**
• Oltul îşi are izvorul (locul de pornire) în Hăşmaşul Mare.
• Aripa (parte a corpului) pescăruşului s-a frânt în timpul zborului.
➤ sens propriu **secundar**
• Folclorul constituie un permanent izvor (material sursă) de inspiraţie pentru scriitori.
• În accident a fost lovită aripa (parte laterală) din stânga a maşinii.

– **sens figurat** – *este sensul mai puţin obişnuit al obiectelor sau fenomenelor şi este strâns legat* de contextul în care acesta apare:
• Izvorul (sursa, geneza) tuturor relelor este avariţia.
• Copilul a căpătat aripi (putere, curaj etc.).

> **Observaţie**: în cazul sensurilor figurate, apare fenomenul de *ambiguitate semantică, iar uneori de imposibilitate a „traducerii" sensului contextual*; cu alte cuvinte nu întotdeauna poate fi găsit cu precizie un corespondent (sinonim) pentru cuvântul folosit cu sens figurat.

B. Cuvântul compus – este o *unitate formată din două sau mai multe cuvinte*, realizată prin:
– **contopire:** binecuvântare (bine/ cuvântare), răufăcător (rău/ făcător), doisprezece (doi/ spre/ zece), orişicine (ori/ şi/ cine), (a) preamări (prea/ mări), niciodată (nici/ o/ dată), înspre (în/ spre), întrucât (întru/ cât)
– **alăturare:** drum-de-fier, alb-sidefiu, o sută treizeci şi nouă, ceea ce, după-amiază, de pe, ca să
– **abreviere:** RENEL, SNEE, SNCFR, BCR, SUA.

C. Expresiile – sunt *grupuri de cuvinte cu o anumită stabilitate în limbă; ele exprimă în mod concis, adesea cu sens figurat, o idee*: a avea darul vorbirii (*a vorbi frumos*), a-l cunoaşte ca pe un cal breaz (*a-l cunoaşte bine*), ba bine că nu! (*fireşte*), calea-valea (*ce mai calea-valea – ce să mai discutăm, pe scurt*), treacă-meargă (*fie*), mort-copt (*cu orice preţ*), de când lumea (*dintotdeauna*), cu dragă inimă (*cu plăcere*)

D. Locuţiuni – sunt *grupuri de cuvinte cu înţeles unitar care împreună au valoarea unei părţi de vorbire*: dare de seamă (*referat*), punere în vedere (*atenţionare*), fără milă (*crud*), în floare (*tânăr*), fir cu fir (*amănunţit*), unul după altul (*succesiv*), a da foc (*a incendia*), a se aşterne la drum (*a pleca*), în faţa (*înaintea*), cu toate că (*deşi*).

Caracteristici ale locuţiunilor:
– niciunul din termenii din care e formată nu poate fi înlocuit printr-un sinonim: tragere de inimă (imposibil a se spune: tragere de cord sau scoatere de inimă...)
– ordinea termenilor este fixă: a da ortul popii (nu: a da popii ortul)
– termenii nu pot primi determinanţi: *a atrage atenţia*;

> **Observaţie**: este totuşi posibilă o structură de felul: *a atrage **cuiva** atenţia*. În aceste cazuri posibilitatea ataşării unui determinant în chiar interiorul locuţiunii poate fi explicată fie prin constituirea mai târzie a acesteia, fie prin faptul că eventualii determinanţi sunt ai întregului grup de cuvinte: *a ţine parte celui mai puternic.*

– termenii locuţiunii nu se analizează separat, nu au funcţie sintactică, aceasta fiind exprimată de întreaga locuţiune: de ex.: *ne-a privit cu luare-aminte*. (complement circumstanţial de mod)
– locuţiunile pot avea sinonime lexicale sau sinonime frazeologice: *a-i ajunge cuţitul la os* = a sărăci; *punct de trecere* = vamă; *a da colţul* = a-şi da duhul; *măcar să* = chiar dacă
– unele locuţiuni conţin termeni arhaici: a da iama, a veni de hac, pe de rost, a face un hatâr, a nu avea habar, luare-aminte.

> **Observaţii**: 1. Gradul de sudură a locuţiunilor este diferit. În cazul celor mai vechi dintre ele sensul originar al cuvintelor nu mai poate fi reconstituit. În cazul celor mai nou constituite, sensul originar poate fi reconstituit. De ex.: despre locuţiunea verbală *a se da la fund* se poate spune că este relativ recentă tocmai prin capacitatea ei de a fi locuţiune (a dispărea), dar şi de a fi o **unitate frazeologică**: *a se scufunda în apă.* Nu acesta este cazul unor locuţiuni precum *a da sfară în ţară, pe de rost, a nu avea habar* etc., despre care putem aprecia că sunt mult mai vechi.
> 2. *Unitatea frazeologică este o îmbinare constantă de cuvinte sau un grup sintactic stabil.* Din categoria unităţilor frazeologice fac parte expresii, locuţiuni, formule şi clişee etc.

ÎMBOGĂŢIREA VOCABULARULUI

A. Mijloace interne de îmbogăţire

1. DERIVAREA – înseamnă *formarea de noi cuvinte cu ajutorul prefixelor şi sufixelor.*
Prefixul – este *sunetul sau grupul de sunete care se adaugă în faţa radicalului (unui cuvânt de bază) pentru a forma un cuvânt nou.*
Sufixul – este *sunetul sau grupul de sunete care se adaugă după radicalul unui cuvânt de bază pentru a forma un cuvânt nou.*
➤ **derivarea cu prefixe**
Cel mai des întâlnite prefixe în limba română sunt următoarele: *re-, în-, ne-, dez-, des-, răz-, răs-, stră-.*

Exemple: *re-face, re-găsi, re-afirma*
în-doi, în-colți, în-nobila
ne-astâmpăr, ne-curată, ne-pereche
dez-lipi, dez-nădejde, dez-amăgi
des-cântec, des-face, des-păgubi
răz-bunic, răz-bate, răz-gândi
stră-luci, stră-moș, stră-fund

În afara prefixelor românești, în derivare se folosesc și prefixe neologice: *anti-, ante-, super-, ultra-, arhi-, inter-* etc.

Exemple: *anti-fascist, anti-statal, ante-proiect, ante-dată, super-pune, super-arbitru, ultra-scurtă, ultra-sunet, arhi-cunoscut, arhi-plin, inter-continental, inter-statal.*

Observații: Există situații de supraprefixare (cumul de prefixe): re-**în**-via, ne-**în**-fricat, ne-**pre**-scurtat.
Unele cuvinte realizate prin derivare cu prefixe capătă valoare de superlativ absolut: *superarbitru, ultrascurtă.*

➤ **derivarea cu sufixe**

Tipuri de sufixe:

I. • *lexicale* – formează cuvinte noi: orăș-ean, crea-tor, viitor-ime, grădin-ar, cânt-ăreț, (a) tăifăs-ui, român-esc, bărbăt-ește, târ-âș, iaur-giu.
• *gramaticale* – creează diferite forme gramaticale (mod, timp): veni-sem, scri-seși, cit-ească, auzi-răm, lucr-ez.
• *lexico-gramaticale* – exprimă un nou sens, dar formează și o categorie gramaticală (infinitivul lung, participiul; aici se încadrează și sufixele moționale – cu ajutorul cărora se fac diferențieri de gen): vede-re, alerga-re, cit-et, scri-s, copil-ă, doctor-iță, elev-ă, gâsc-an, brosc-oi.

II. În funcție de partea de vorbire realizată prin sufixare există sufixe:
• *substantivale* (arată agentul, colectivitatea, instrumentul, originea etc.): scrii-tor, tuf-iș, îndrum-ar, bucureșt-ean, cânt-ăreață, ști-ință;
• *adjectivale*: munten-esc, os-os, lun-ar, săptămân-al; alb-uriu, pofti-icios, pământ-iu, cert-ăreț;
• *pronominale*: nimic-uța, mătăl-uță;
• *verbale*: (a) prăf-ui, (a) final-iza, (a) electr-ifica;
• *adverbiale*: englez-ește, chior-âș, făț-iș, actual-mente.

III. Pot exista sufixe:
• *diminutivale* (formează cuvinte care arată obiecte mai mici decât cele normale): furnic-uță, brăd-uț, tiner-el, frăț-ior;
• *augmentative* (formează cuvinte care denumesc obiecte mai mari decât cele normale): băiet-oi, iepur-an, copil-andru, căs-oaie;
• *colective* (indică o colectivitate): frunz-iș, tiner-et, student-ime, ap-ăraie.

Observație: Există situații când apar serii derivative (cu mai multe sufixe): moldoveancă (moldov-ean; moldovean-că); (a) școlariza (școl-ar, școlar-iza).

➤ **derivarea parasintetică** (atât cu ajutorul prefixelor, cât și al sufixelor): îm-părți-tor, ne-primi-tor, ne-și-ință.

FAMILIA DE CUVINTE – se constituie din *totalitatea cuvintelor formate prin derivare de la un cuvânt de bază*: **drag**, drăguț, drăgălaș, a îndrăgi, drăgălășenie.
În cadrul familiei de cuvinte distingem:
➤ **cuvântul de bază** – *cuvântul de la care se pornește în formarea familiei lexicale* (drag);
➤ **radicalul** – *elementul comun tuturor cuvintelor dintr-o familie și care conține sensul cuvintelor* (drag, drăg-), în cuprinsul căruia pot apărea alternanțe fonetice (modificări de sunete, vocalice sau consonantice: școală – școlar, tânăr – tinerețe, băiat – băiețel).
➤ **prefixul** – *sunetul sau sunetele așezate înaintea radicalului pentru a forma cuvinte noi* (*în-*).
➤ **sufixul** – *sunetele adăugate după radical pentru formarea cuvintelor noi* (*-uț, (ăl) aș, -enie, -i*).
➤ **cuvinte derivate** – *cuvintele nou formate cu ajutorul sufixelor și prefixelor*: drăguț, drăgălaș, a îndrăgi, drăgălășenie.

Exemple de familii lexicale:
• *a vedea – vedere, văzător, nevăzător, vedenie, a revedea, revedere*
• *pământ – pământean, pământeancă, pământesc, pământos, pământiu, a împământa, a împământeni*
• *împărat – împărăție, împărătesc, împărătește, împărătească, a împărăți, împărățel*
• *blând – a îmblânzi, îmblânzitor, blânduț, blândețe, neîmblânzit.*

2. COMPUNEREA – *formarea unor cuvinte noi prin alăturarea sau unirea unor termeni deja existenți în limbă.* Compunerea se poate realiza prin:
➤ **unire (sudare, contopire)**: binefăcător, dinspre, altceva, departe; treisprezece;
➤ **alăturare** (cu sau fără cratimă): floare-de-colț, ceea ce, de la, dis-de-dimineață, două sute;
➤ **abreviere**: Romconfort, TAROM, RATB, UNICEF, NATO, CFR, CNAS.

Observație: Cuvintele compuse prin abreviere (din inițiale) pot da naștere la derivate (ceferist) și își pot schimba forma în funcție de caz și număr (ceferiștii, ceferistului, ceferiștilor).

➤ Cuvinte noi se pot forma și cu ajutorul **prefixoidelor** sau al **sufixoidelor**:
– *prefixoidele* (false prefixe) sunt elemente de compunere așezate în fața radicalului pentru a forma cuvinte noi: autocaracterizare, biogeneză, televizor etc.
– *sufixoidele* (false sufixe) sunt elemente de compunere atașate după radical pentru a forma cuvinte noi: ignifug, dermatolog, francofil etc.

3. SCHIMBAREA VALORII GRAMATICALE (conversiune) – *formarea unor cuvinte noi prin trecerea de la o parte de vorbire la alta*:
– se pot forma **substantive** din:
• adverb – Nu da binelui cu piciorul, că pe urmă o să-i duci dorul.
• adjectiv – E sătul de dulce, mai vrea și amar.
• participiu – Șade la masă cu nepoftiții.
• interjecție – Fuge de aoleo și dă peste oleoleo.
• pronume – Omul trebuie să tindă către armonia perfectă a eului său personal cu lumea dimprejur! (N. D. Răileanu).
• numeral – Unde s-a dus mia, ducă-se și suta.
• verb – Este de pe vremea lui Caută.
– pot deveni **adjective**:
• substantiv: „Zoe, fii bărbată...” (I. L. Caragiale)
• participiu: Lucrul dăruit prețuiește îndoit.
• adverb: La așa cap, așa căciulă.

– **adverbe** se pot forma din:
- substantiv: Vara-ntins la umbră doarme şi iarna moare de foame.
- adjectiv: La cel sărac şi câinii parcă bat mai tare.
- pronume: Tace ce tace şi apoi nu se mai opreşte.
- participiu: Soldatul călca apăsat.
- numeral: Prostul întâi vorbeşte şi apoi gândeşte.

B. Mijloace externe de îmbogăţire a vocabularului
ÎMPRUMUTURILE – fenomenul de *preluare a unor cuvinte din alte limbi*:
- *armament, bandaj, calculator, degradant (franceză)*
- *cargobot, chewing-gum, escalator, feedback (engleză)*
- *clamă, clips, cocs, doctorand (germană)*
- *balsam, asediu, arpegiu, capodoperă (italiană)*

Observaţie: Cele mai multe cuvinte împrumutate (neologisme) s-au adaptat fonetic la regulile limbii române (funcţional, itinerar), dar există şi cuvinte care şi-au păstrat forma din limba de origine (play-back, happy-end); asistăm de fapt la un proces de acomodare fonetică a acestora, ceea ce creează uneori forme duble în pronunţare: *management/ menegment.*

CATEGORII ŞI CLASIFICĂRI LEXICALE

A. Sinonimele – sunt *cuvinte cu formă diferită şi înţeles identic sau aproximativ identic*:
- **sinonime totale (formă diferită şi înţeles identic):** *destin = soartă, epic = narativ, a muri = a deceda, sud = miazăzi, desigur = negreşit.* Pot fi înlocuite în orice context.
- **sinonime parţiale (înţeles aproximativ identic):** *poftă = dorinţă, a plăcea = a agrea, mut = tăcut, grozav = teribil, a elibera = a degaja.* Acestea sunt de regulă cuvinte polisemantice.
- **sinonime aproximative:** *potop = mulţime, iubire = arşiţă, dor = durere, stea = soartă, a adormi = a muri, smoală = întuneric.*

Sunt obişnuite în texte literare, având sensuri metaforice.
- **sinonime frazeologice (exprimate prin mai multe cuvinte ce formează locuţiuni):** *a-şi da duhul = a trece în lumea celor drepţi, a da în vileag = a da de gol, a da bir cu fugiţii = a o lua la sănătoasa, de încredere = de bună credinţă, de bună seamă = fără doar şi poate.*
  - „Invidiosul slăbeşte din pricina prosperităţii altuia." (Horaţiu)
  - „Adesea avem de suferit din cauza unei păreri şi nu din cauza realităţii." (Seneca).

Observaţie: Există situaţii în care o structură frazeologică are drept corespondent lexical un sinonim exprimat printr-un singur cuvânt: *a-şi da seama = a observa, ţinere de minte = memorie, zi de zi = zilnic, de tot hazul = comic, din moment ce = deoarece.*
- Dacă tăceai, filozof rămâneai. Dacă-ţi ţineai gura, te dovedeai înţelept.

B. Antonimele – sunt *cuvinte cu sens opus (şi formă diferită)*: afirmativ ≠ negativ, dragoste ≠ ură, a ieşi ≠ a intra, departe ≠ aproape, tot ≠ nimic.
- Puţini suie, mulţi coboară.
- Mai bine înţelept între cei morţi, decât prost între cei vii.

Observaţie: Antonimia se poate realiza şi prin derivare cu prefixe: abil ≠ inabil, ascultare ≠ neascultare, avantaj ≠ dezavantaj, a creşte ≠ a descreşte, a favoriza ≠ a defavoriza, legal ≠ ilegal.

C. Paronimele – *cuvinte cu forma aproape identică şi înţeles diferit;* de cele mai multe ori diferă printr-un sunet sau două şi pot fi confundate sub aspect lexical: *vedetă – vendetă, statuar – statutar, coralier – coralifer, a emite – a omite, dihanie – dihonie, monah – monarh.*
- *Monahul* trăieşte retras în chilia sa.
- *Monarhul* a abdicat sub presiunea maselor.

D. Omonimele – sunt cuvinte cu aceeaşi formă şi înţelesuri total diferite: *rac (animal acvatic; cancer), rug (foc; mur), a acorda (a oferi; a regla un instrument muzical), şah (sport al minţii; rege al Iranului), rom (băutură alcoolică; ţigan), liliac (plantă; mamifer).*
Exemple: Para, după ce se coace, trebuie să cadă. Păziţi-vă ca de para focului de tot ce înseamnă neadevăr. Paraua, para câştigă.
- **omofone** – *cuvinte care se pronunţă la fel, dar au sensuri contextuale diferite: iris (plantă; membrană colorată circulară a ochiului), staţionar (navă de luptă; spital; constant), a amenda (a penaliza; a îmbunătăţi), iar/ i-ar, ceai/ ce-ai.*
  - Prostul îşi spune cel dintâi părerea.
  - Nu ştie omul ce-l aşteaptă.
- **omografe** – *cuvinte care se scriu la fel, dar se pronunţă diferit: compánie – companie, bárem – barém, comédie – comedie, imóbil – imobíl, mozáic – mozaíc.*
  - Cofetarul face tórturi delicioase.
  - Inchiziţia îi supunea pe eretici la tortúri.

Omonimia poate fi:
– **totală** – *cuvintele sunt identice din punct de vedere formal în întreaga lor paradigmă*: pilă (unealtă; generator de curent electric; picior de pod, protecţie), grefă (serviciu din cadrul unei instanţe judecătoreşti; fragment de ţesut folosind în transplant), liră (instrument muzical; unitate monetară; constelaţie); a condensa (a scurta; a transforma un gaz în lichid), marţial (războinic, impunător; care conţine fier).
- Tânărul are o constituţie atletică. Cetăţenii trebuie să respecte orice articol din constituţie.

– **parţială** – cuvintele sunt identice numai la unele forme din paradigma lor: lob (lobi, loburi), bob (bobi, boburi, boabe), a îndoi, (se îndoaie, se îndoieşte), cap (capi, capete, capuri), membru (membri, membre), a însemna, (înseamnă, însemnează), element (elemenţi, elemente).
- Nu-mi acordă atenţie. Îşi acordează pianul.
- Lupii au colţi ascuţiţi. Capra neagră urcă pe colţurile stâncilor.

Observaţie: Dacă în cazul celorlalte categorii lexicale cuvintele fac parte din aceeaşi clasă gramaticală, omonimele pot fi părţi de vorbire diferite: lin (substantiv, adjectiv); fermă (substantiv, adjectiv); duce (substantiv, verb); dar (conjuncţie, substantiv); buf (interjecţie, substantiv, adjectiv).
- Am ascultat un grup **coral**. La Muzeul Antipa am admirat un superb **coral.**

E. Cuvinte polisemantice – sunt *cuvinte care au mai multe sensuri, situaţie verificabilă în contexte*: foc (flacără, arşiţă, incendiu, entuziasm, război, împuşcătură), a da (a oferi, a înmâna, a dărui, a dona, a sacrifica), sălbatic (nedomesticit, vijelios, crud, nedesţelenit, cumplit), *bun* (generos, blând, capabil, util, agreabil).
- Nu pot mânca un măr crud. (necopt)
- Tatăl ei părea un om crud. (dur, fără milă)
- Unul dintre copii încă era crud. (nedezvoltat)

✍ VOCABULAR – EXERCIȚII (1)

1. Numiți zece cuvinte din fondul principal lexical. Formați propoziții cu două dintre ele.

2. Scrieți zece cuvinte care nu aparțin lexicului fundamental. Alcătuiți enunțuri cu două dintre acestea.

3. Indicați cinci arhaisme lexicale și cinci arhaisme fonetice.

4. Numiți cinci regionalisme; În ce zonă a țării se folosesc?

5. Scrieți zece neologisme, formați propoziții cu ele și precizați sensul lor.

6. Numiți cinci termeni tehnici și cinci termeni științifici. Formați propoziții cu ei.

7. Alcătuiți familia lexicală a substantivului *băiat*.

8. Precizați ce sufixe sau prefixe ați folosit la exercițiul 7, care este radicalul cuvintelor formate.

9. Numiți patru verbe derivate cu prefix de la verbul *a face*.

10. Numiți câte un adjectiv derivat cu sufixele: - esc, - iu, - os, - eț, - atic, - nic, - aș, - ui, - bil, - al.

11. Scrieți: **a.** cinci substantive derivate cu sufixe diminutivale; **b.** trei derivate cu sufixe augmentative; **c.** trei derivate cu sufixe colective.

12. Formați derivate parasintetice de la cuvintele: *sănătos, școală, a vedea*.

13. Numiți câte trei cuvinte compuse prin: **a.** contopire **b.** alăturare **c.** abreviere

14. Formulați enunțuri în care să existe zece situații de schimbare a valorii gramaticale (conversiune).

15. Treceți în rubrici diferite cuvintele formate prin mijloace interne de îmbogățire a vocabularului existente în următorul text:

„În fundul grădinii avea și un măr care făcea mere de aur și, de când îl avea el, nu putuse să mănânce din pom mere coapte, căci, după ce le vedea înflorind, crescând și pârguindu-se, venea oarecine noaptea și le fura, tocmai când erau să se coacă."

(*Prâslea cel voinic și merele de aur*)

16. Extrageți din următorul text în rubrici separate cuvintele formate prin derivare, compunere, conversiune, precum și neologismele:

a. „Însă, când vine cineva cu un ajutor care privește numai o parte, cu o lege care privește numai un anume interes de clasă, foarte vizibil, fără îndoială, că cine ține la dreptate, cine e condus de nepărtinire și cine consideră acest popor ca un întreg în care fiecare clasă își are drepturile sale nu poate să voteze o asemenea lege." (N. Iorga)

b. „Ochii rotunzi și mari îi erau plini de o totală uimire, dar în același timp luceau în ei două scântei de inteligență provocatoare. Țâșneau pe galerii ca două veverițe negre, bucuroase de alunele pe care le-au găsit să le rontăie. Deasupra capetelor obosite și moțăinde ale celor doi mineri se auzea un bâzâit neîntrerupt." (Geo Bogza)

✍ VOCABULAR – EXERCIȚII (2)

1. Numiți câte un sinonim neologic pentru cuvintele: *a arăta, mulțumire, îndemânatic, sfârșit, legătură, îngeresc, ascultător, vătămător, gras, a uita*.

2. Grupați sinonimele din următoarea listă: *a merge, a vorbi, a așeza, a umbla, a fixa, a grăi, a circula, a spune, a străbate, a zice, a se deplasa, a expune, a plasa, a cutreiera, a instala, a pune*.

3. Scrieți câte un sinonim lexical pentru următoarele unități frazeologice: *de-a fir a păr, a trage cu urechea, fără margini, a sta în cumpănă, a despica firul în patru, a-și da ifose, a-și mușca buzele, fără leac, fără întrerupere*.

4. Indicați câte un sinonim frazeologic pentru cuvintele: *amintire, curat, a observa, uneori, cineva, deoarece, opinie, bogat, înțelept, a lenevi*.

5. Numiți câte un sinonim din fondul vechi al limbii pentru următoarele neologisme: *menaj, a leza, abis, sacru, beatitudine, fidel, dezolat, relație, fortuit, eroare*.

6. Scrieți câte un antonim pentru cuvintele: *dificil, ură, sătul, adevărat, etern, egoist, a ieftini, venetic, citadin, fertil*.

7. Numiți zece perechi de antonime realizate cu ajutorul prefixelor.

8. Scrieți trei antonime diferite pentru adjectivul *drept*.

9. Grupați perechile de antonime din următoarea înșiruire: *static, singuratic, antum, mobil, malefic, postum, simplu, sociabil, benefic, complex*.

10. Construiți câte un enunț cu omonimele cuvintelor: *soluție, a adopta, troian, trapez, colon*.

11. Formulați enunțuri cu omofonele cuvintelor: *iar, odată, ne-am, ți-e, numai, undeva, oarecine, decât, ca să, n-oi*.

12. Alegeți termenul potrivit:

a. Lucrurile evaluau/ evoluau potrivit așteptărilor.

b. O colibă este o locuință temporală/ temporară.

c. Îi vizitez deseori, pentru că sunt oameni primitori/ primitivi.

d. Un roman poate crea aluzia/ iluzia realității.

e. O lacună/ lagună era evidentă în text.

f. Executa piesa ca un virtuos/ virtuoz.

13. Integrați în enunțuri următoarele perechi de paronime: *glacial – glaciar, sudură – sutură, a decola – a decora, altitudine – atitudine, a proveni – a preveni*.

14. Precizați sensurile paronimelor: depoziție – dispoziție, stol – stor, a obloji – a oploși, a eluda – a elida, monah – monarh, elan – elen, petrolier – petrolifer.

15. Identificați cuvintele polisemantice din următorul șir: *barem, crud, numeral, a sta, foc, constituție, a frământa, cataractă, suflet, neuron*.

16. Alcătuiți enunțuri cu cel puțin cinci sensuri ale verbului *a sări*.

17. Indicați sensurile verbului *a veni* în următoarele enunțuri:

a. „Din sfera mea venii cu greu…" (M. Eminescu)
b. „Mai că-mi vine să zic şi eu ca boierul acela." (I. Creangă)
c. Nu se ştie din ce i-a venit boala.
d. Au venit iar la putere.
e. Vine un an de când s-au cunoscut.
f. Apa lacului îi vine până la brâu.
g. Îi vine nepot.
h. Cum vine asta?
i. Haina cea nouă îi vine bine.
j. Râul vine învolburat.

Capitolul II

FONETICA

Fonetica – este *ştiinţa care studiază sunetele limbii.*

SUNETUL – *este cea mai mică unitate sonoră din care sunt formate cuvintele*; ele au rolul de a deosebi cuvintele între ele sau formele gramaticale ale unui cuvânt:

- protecţie – cuvânt format din nouă sunete
- apă – cuvânt format din trei sunete
- protecţiei, apei = formele de genitiv – dativ ale cuvintelor
- protecţii, ape = formele de plural ale acestora

LITERA – *semnul grafic care notează un sunet.*

În limba română există 27 sunete şi 28 litere (sunetului „î" îi corespund două litere: **î, â**).
Totalitatea sunetelor (literelor) unei limbi formează **alfabetul** acesteia.

a. Consoane – *sunete care se rostesc cu ajutorul unor vocale*: b, c, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, r, s, ş, t, ţ, v, z, x.

b. Vocale – *sunete rostite fără ajutorul altor sunete*: a, ă, â, e, i, î, o, u.

> **Observaţie:** În scrierea neologismelor se folosesc litere specifice limbii din care acestea provin: w, q, y (western, William, whisky, quaker, quasar, Quinet, yoga, yankeu, New-York).

c. Semivocale – *sunete care se rostesc cu jumătate din intensitatea unei vocale*: s̲oare, nou̲ă, t̲eamă.

Sunetele **a, ă, â, î,** sunt întotdeauna vocale; **e, i, o, u** pot fi vocale, ori semivocale:

- eter, inimă, oblon (vocale)
- l̲eagăn , b̲iată , s̲oartă (semivocale).

În mod normal unui sunet îi corespunde o literă: telecabină = zece sunete, zece litere; opac = patru sunete, patru litere.
Există însă şi excepţii:

➤ o literă poate nota sunete diferite:
- c, g – clasă, conjuncție, grădină, guvern
- c, g + e, i = č, ğ – celulă, cimpanzeu, geniu, gingie.

În exemplele de mai sus numărul literelor este egal cu cel al sunetelor, **e** și **i** fiind sunete de sine stătătoare, formând silabă: ce-lu-lă, cim-pan-zeu, gră-di-nă, gin-gi-e. Grupul de sunete se rostește **č** sau **ğ** (ce, ci, ge, gi).

În cuvinte precum aceasta, ciocolată, geantă, blugi, **e**, **i** nu pot forma silabe, fiind sunete ajutătoare. În aceste cazuri avem grupuri de două litere (ce, ci, ge, gi) și un singur sunet (č, ğ).

➤ două sau trei litere alăturate pot reda un singur sunet (che, chi, ghe, ghi):
- chenar = șase litere, cinci sunete (ch, e, n, a, r)
- chimie = șase litere, cinci sunete (ch, i, m, i, e)
- gheretă = șapte litere, șase sunete (gh, e, r, e, t,ă)
- ghilimele = nouă litere, opt sunete (gh, i, l, i, m, e, l, e)
- triunghi = opt litere, șase sunete (t, r, i, u, n, ghi)
- mănunchi = opt litere, șase sunete (m, ă, n, u, n, chi)

În exemplele de mai sus sunetele se transcriu fonetic **k' g'**.

➤ o literă poate reprezenta două sunete: **x - cs, gz**; axă, oximoron, existență, exact.

➤ un sunet poate fi reprodus prin diferite litere:
- înțelept, avânt (î, â)
- carotidă, karate (c, k)
- inițială, copyright (i, y)
- verdeață, watt (v, w)

GRUPURI DE SUNETE

➤ **Diftongul** – *grupul de sunete alăturate format dintr-o vocală și o semivocală rostite în aceeași silabă*: piept, doar, voinic, august, pâine, pustiu, puică, viteaz, numai, ziuă.

➤ **Triftongul** – *grupul de sunete alăturate, format dintr-o vocală și două semivocale rostite în aceeași silabă*: leoaică, creioane, puștoaică, lenevioară, iei, veneau, trăiai, puteai, leoarbă, miau, maiou.

➤ **Hiatul** – *două vocale alăturate rostite în silabe diferite*: a/erodrom, a/utor, aline/at, continu/u, azale/e, co/erent, co/ordona, di/etă, itali/an, re/uşită.

SILABA – este reprezentată de *o vocală sau un grup de sunete care se rostesc printr-un singur efort respirator; într-o silabă este absolut obligatorie prezența unei vocale*: si-gu-ran-ță, pa-ra-le-li-pi-ped, cu-ri-er.

Reguli de despărțire a cuvintelor în silabe:

a. Când o consoană se află între două vocale, despărțirea se face înaintea consoanei: ge-ne-ro-zi-ta-te, du-re-re, ca-pi-ta-lă, fa-ța-dă, ju-că-tor, na-ra-tiv, to-xic, ve-ge-ta-tiv, zi-dar, xe-rox.

b. Când două consoane alăturate se află între două vocale, consoanele trec în silabe diferite: vor-nic, ur-ban, țâf-nos, sus-pen-dat, sprin-ten, (a) res-pin-ge, pros-ter-na, pig-men-tat, nos-tal-gic, mer-can-til.

> ***Excepție***: Dacă a doua consoană este **l** sau **r** despărțirea se face înaintea celor două consoane: șu-bred, sa-cru, pro-gres, pro-clet, ca-blu.

c. Când între două vocale se află trei sau mai multe consoane, despărțirea se face după prima consoană: mon-stru, in-stinct, con-trol, ram-bleu, prin-tre, pis-trui, păs-trăv, os-trov, nos-tru, (a) mus-tra.

> ***Excepție***: În cazul grupurilor **lpt, mpt, nct, nçt, nçş, ndv, rct, rtf, stm** despărțirea se face după consoana a doua: (a) sculp-ta, somp-tu-os, planc-ton, func-ți-e, sfinc-șii, sand-vici, an-tarc-tic, jert-fă, ist-muri.

d. Două vocale alăturate trec în silabe diferite: iu-ni-e,ră-u-ta-te, di-a-log, co-op-ta, re-ac-tor, bă-u-tor, a-di-o, a-u-lă, le-o-pard, pa-u-ză.

> ***Atenție***: Aceeași regulă se aplică dacă se află alături:
> - o vocală și un diftong: vi-oa-ră
> - o vocală și un triftong: su-iau
> - doi diftongi: ploa-ie.

e. În cazul cuvintelor compuse sau al celor derivate cu prefix, la despărțirea în silabe se ține seama de elementele componente: sub-al-pin, pro-scri-e, bi-o-sfe-ră, de-zac-ti-va, in-apt, prunc-u-ci-gaș, în-a-dins, mon-o-clu, hand-bal, pen-in-su-lă, sau de pronunțare: su-bal-pin, pros-cri-e, bi-os-feră, de-zac, ti-va, i-napt, prun-cu-ci-gaș, î-na-dins, mo-no-clu, pe-nin-sulă.

> **Observație:** Nu se depart în silabe la sfârșit de rând numele proprii de persoană: Tomescu (nu To-mescu sau Tomes-cu).
> Se tolerează plasarea pe rânduri diferite a abrevierilor unor nume de instituții sau a unor nume generice: F.C./ Argeș, Roman/ S.A. etc.
> Se interzice lăsarea la început sau la sfârșit de rând a unei secvențe care nu este silabă.
> La cuvintele scrise cu cratimă se admite – când spațiul nu permite evitarea ei – și despărțirea la locul cratimei: aducere-/aminte (locuțiune), flash-ul (cuvânt împrumutat la care articolul și desinențele se leagă prin cratimă), supărându-se (grupuri ortografice scrise cu cratimă) etc.

FONETICĂ – EXERCIȚII

1. Arătați din ce sunete sunt alcătuite cuvintele: *grădină, idee, dormitor, viața, pufoaică.*

2. Precizați numărul literelor și al sunetelor din cuvintele: *girafă, ceață, ghionoaie, ureche, cinci.*

3. Scrieți zece cuvinte care conțin diftongi și zece cuvinte cu triftongi.

4. Alegeți zece cuvinte care au în componența lor vocale în hiat. Despărțiți-le în silabe.

5. Identificați diftongii, triftongii și hiaturile din următoarele cuvinte: *maree, teamă, orzoaică, voință, pleoapă, iureș, alveolă, miau, miere, doină.*

6. Despărțiți în silabe cuvintele: *convenție, tractor, simptom, plancton, cadastru, nemțoaică, surprindere, gentilom, sinucigaș, despre, inestetic, petrolifer, superior, nestrâmtat, vârstnic.*

7. Alegeți variantele despărțite corect în silabe: *bei-za-dea/ be-i-za-dea, in-stin-ctiv/ in-stinc-tiv, a-u-gust/ au-gust, dez-a-mă-git/ de-za-mă-git, boj-deu-că/ boj-de-u-că, ma-u-so-leu/ mau-so-leu, in-ac-tu-al/ i-nac-tu-al, î-na-poi/ în-a-poi, via-ță/ vi-a-ță, ni-ci-o-da-tă/ nici-o-da-tă.*

8. Alegeți cuvintele accentuate corect: *carácter/ caractér, magistrálă/ magistrală, regízor/ regizór, indústrie/ industrie, tribúnal/ tribunál, șăptesprezece/ șaptesprezéce, istórie/ istorie, secúndă/ sécundă, antic/ ántic, altcúmva/ áltcumva/ altcumvá.*

Capitolul III

SEMNELE DE PUNCTUAȚIE

1. PUNCTUL (.)

– marchează pauza dintre propoziții sau fraze enunțiative independente ca înțeles:
„Mama lui hotăra plecările și întoarcerile." (M. Sadoveanu)

2. SEMNUL ÎNTREBĂRII (?)

– marchează intonația propozițiilor sau a frazelor interogative:
„– Te-ai închinat sfintei Ana?" (M. Sadoveanu)
„Păi nu ți-am spus că nu e singură?" (I.L. Caragiale)

– se folosește după propoziții interogative retorice:
„Unde ești, copilărie,/ Cu pădurea ta cu tot?" (M. Eminescu)

3. SEMNUL EXCLAMĂRII (!)

– marchează grafic intonația propozițiilor sau a frazelor exclamative și imperative:
„O, priviți-i cum visează/ visul codrului de fagi!" (M. Eminescu)
„Numai de-ar da Dumnezeu să nu ne-apuce vreo ploaie!..." (I.L. Caragiale)
„Gheorghiță! Dă drumul cânelui!" (M. Sadoveanu)

– se folosește după interjecții:
„O! glasul amintirii rămâie pururi mut..." (M. Eminescu)

– se pune după substantive în vocativ, izolate de restul comunicării:
„– Ionel! astâmpără-te, mamă!..." (I.L. Caragiale)

– se mai folosește după invocații retorice:
„Mărită fie dimineața/ Ce-a săvârșit a noastră nuntă,/
Bătrâne Olt!" (O. Goga)

– apare după exclamații retorice:
„– Vai vouă, români puternici! Umbră, pulbere și spuză/
Din mărirea-vă s-alege!" (M. Eminescu)

4. VIRGULA (,)

– delimitează, grafic unele părți de propoziție în cadrul propoziției sau unele propoziții în frază.

I. În propoziție virgula delimitează:

– părți de propoziție de același fel:
„Vin țânțarii lăutari, gândăceii, cărăbușii, ..." (subiecte) (M. Eminescu)

„Stă cuvioasă, tristă, pustie şi bătrână..." (elemente predicative suplimentare) (M. Eminescu)
„A venit şi ea să întrebe de una, de alta." (complemente) (M. Sadoveanu)
„O iarbă moale, proaspătă şi grasă,/ A îmbrăcat c-un verde de mătasă/ Aceste culmi ivite pe câmpie..." (atribute) (O. Goga)

– o apoziţie dezvoltată:
„Lună tu, stăpân-a mării, pe a lumii boltă luneci..." (M. Eminescu)

– construcţiile gerunziale sau participiale, cu sau fără determinări, aşezate la începutul propoziţiei sau al frazei:
„Încălecând cu Gheorghiţă, a trecut iar la Suha." (M. Sadoveanu)
„Plictisit, subprefectul o aştepta să plece." (M. Sadoveanu)

– complementele circumstanţiale aşezate între subiect şi predicat:
„Voi, pierduţi în gânduri sânte, convorbeaţi cu idealuri..." (M. Eminescu)

– construcţiile incidente:
„Adevărul întreg, fără îndoială, numai Dumnezeu îl cunoaşte." (M. Sadoveanu)

– substantivele în vocativ de restul propoziţiei:
„O, mag, de zile veşnic, la tine am venit." (M. Eminescu)

– interjecţiile:
„A, sunteţi de la Galaţi." (M. Sadoveanu)

–marchează topica inversată a unor cuvinte:
„Fără a se mişca din locul lui, se uită la munteancă." (M. Sadoveanu)

– se foloseşte după adverbe de afirmaţie sau de negaţie când acestea sunt echivalente cu o propoziţie:
„Nu, dar n-am timp şi-s tare ocupată." (M. Sadoveanu)
„Într-adevăr, afacere bună." (M. Sadoveanu)

II. În frază

– marchează raportul de coordonare prin juxtapunere:
„Poposiseră, deshămară iapa, aprinseră un foc de găteje lângă parapetul podului."
(M. Sadoveanu)

– se foloseşte între propoziţii coordonate adversative sau conclusive:
„E sfios ca şi copiii,/ Dar zâmbirea-i e vicleană." (M. Eminescu)
„S-a dus amorul, un amic/ Supus amândurora,/
Deci cânturile mele zic/ Adio tuturora." (M. Eminescu)

– se foloseşte între propoziţii coordonate copulative sau disjunctive (dacă se repetă conjuncţia):
„Şi-am plâns la geam, şi m-a cuprins delirul" (G. Bacovia)
„Ori câştig coarne, ori pierd urechile." (Proverb)

– izolează o atributivă apoziţională (apozitivă) de regentă:
„Avea chelie, ceea ce dovedea muntencei că era şi preaînvăţat." (M. Sadoveanu)

– desparte subordonata atributivă sau circumstanţială de mod explicativă (izolată) de regentă:
„Un om, care are plăcere, pontează un leu." (M. Sadoveanu)
„Ea a tăcut deodată, ca şi cum ar fi murit." (M. Sadoveanu)

– izolează completiva directă sau indirectă aflată în faţa regentei:
„Ce ştii tu azi, eu am ştiut de ieri." (M. Eminescu)
„Cui i se croieşte rău, rău îi merge." (Proverbe)

– izolează circumstanţialele de loc şi de mod aflate în faţa regentei:
„Unde nu e iarbă verde, nu pasc oile." (Proverb)
„Cum am spus, aşa rămâne." (M. Eminescu)

– izolează circumstanţialele de timp şi de scop aflate înaintea regentei:
„Când e bolnav leul, iepurii îi sar în spinare."
„Ca să ardă şoarecii, nu da foc morii." (Proverb)

– izolează circumstanţialele de cauză şi condiţionale de regentă, indiferent de poziţia lor:
„Nu pot şti, căci n-am fost cu dânsul." (M. Sadoveanu)
„Dacă dintr-un hogeag n-ar ieşi fum, înţelesul ar fi altul." (M. Sadoveanu)

– izolează circumstanţialele concesive şi consecutive de regentă:
„Deşi ştia despre ce-i vorba, domnu Toma se arătă mirat." (M. Sadoveanu)
„Cu aşa glas a strigat, încât prin toţi cei de faţă a trecut un cutremur." (M. Sadoveanu)

– izolează propoziţiile intercalate:
„Zice că astă-toamnă, când a trecut spre Dorna, era singur şi n-avea niciun tovarăş."
(M. Sadoveanu)

– izolează construcţiile incidente:
„Îmi place de domnia-ta, zise ea zâmbind iar, cum le despici şi le pătrunzi toate."
(M. Sadoveanu)

5. PUNCTUL ŞI VIRGULA (;)

– marchează o pauză mai mare decât cea redată prin punct:
„În toate părţile lumii se mută numai chiriaşii; la Bucureşti se mută şi proprietarii."
(I.L. Caragiale)

6. DOUĂ PUNCTE (:)

– anunţă vorbirea directă:
„Dar vocea de dincolo adaogă:
– Coniţă! Uite Ionel! vrea să-mi răstoarne maşina!..." (I.L. Caragiale)

– se folosesc înaintea unei enumerări:
„Şi stropii căzând, în amurg, iau culori:
De sineală, de aur, de sânge." (G. Bacovia)

– apar înaintea unei propoziţii apozitive:
„Mai am un singur dor:/ În liniştea serii/
Să mă lăsaţi să mor/ La marginea mării." (M. Eminescu)

– înlocuiesc verbul copulativ:
„Dumnezeul nostru: umbră, patria noastră: o frază." (M. Eminescu)

7. GHILIMELELE (semnele citării) („..."; «...»)

– se folosesc când se reproduce exact un text:
„Mama asta trebuie să fie fărmăcătoare; cunoaşte gândul omului." (M. Sadoveanu)

– încadrează cuvintele asupra cărora vorbitorul insistă:

„Ea răspunse tot dinlăuntru, fără vorbe: „A lui Lipan; „a mortului", dar răspunse doar pentru sine." (M. Sadoveanu)

„Vorba asta «combinații» nu-mi place de loc." (G. Călinescu)

– încadrează titlurile unor opere literare sau științifice, ale publicațiilor, când sunt reproduse într-o comunicare:

„... a scris pentru mine parafraze după cuvintele „Infernului" lui Dante." (M. Preda)

8. LINIA DE DIALOG (–)

– indică începutul vorbirii fiecărei persoane care ia parte la discuție:

„– Dar noi n-am declaratără? strigă mamița.

– Ce e vinovat băiatul dacă i-a zburat pălăria? Zice mam' mare.

– De ce a scos capul pe fereastră? Eu i-am spus să nu scoată capul pe fereastră! Zice cu pică urâtul.

– Nu-i treaba dumitale! ce te-amesteci d-ta?

Zice tanti Mița urâtului..." (I.L. Caragiale)

9. LINIA DE PAUZĂ (–)

– marchează prezența cuvintelor sau a construcțiilor incidente:

„Femeile-s mai viclene – cugetă el apucând iar hățurile – ele-s mai iscusite la vorbă."

(M. Sadoveanu)

– delimitează apozițiile explicative:

„L-am chemat în somn pe Kama-/ Kamadeva, zeul indic." (M. Eminescu)

– în construcțiile eliptice marchează locul predicatului sau al verbului copulativ:

„Diamant e în aer, în codri – miros/ Și umbră adânc viorie;" (M. Eminescu)

10. PARANTEZELE [(...)]

– arată un adaos în interiorul unei comunicări:

„Ia să fi mers dumneata cu mine și cu dumnealor toți (arată pe cei de la celelalte mese dimprejur) să fi mers, ca niște cetățeni convinși, să facem și noi o manifestație."

(I.L. Caragiale)

– încadrează cuvintele care exprimă atitudinea vorbitorului față de cele spuse:

„...căci vă garantez că este spionul partidului contrar, plătit din fondurile secrete (rușine!) o pot proba oricând cu documente zdrobitoare!" (I.L. Caragiale)

– încadrează indicațiile scenice în piesele de teatru:

„Manole (ridică fruntea, se uită nesigur în jur)" (L. Blaga)

– încadrează unele construcții incidente:

„Hagienuș făcea pe surdul insensibil, se jura că n-are (adevărul este că mințea)."

(G. Călinescu)

„Nu-mi seamănă mie, madam Ioanide! (Așa-i zicea Elvirei, paroxistic). De unde ai mai scos asta?"

11. PUNCTELE DE SUSPENSIE (...)

– arată o pauză mai mare în comunicare, o întrerupere în șirul vorbirii:

„Astăzi chiar de m-aș întoarce/ A-nțelege n-o mai pot..." (M. Eminescu)

„Toate-s praf... Lumea-i cum este... și ca dânsa suntem noi." (M. Eminescu)

„D. Georgescu îndoiește pasul... intră în parc; caută peste tot... Madam Georgescu – fatalitate! – nicăieri." (I.L. Caragiale)

– marchează o vorbire incoerentă:

„Bine-bine, înțelegem noi, dar... în sfârșit, tocmai d-aia... parcă... de... o femeie singură..."

(I.L. Caragiale)

– marchează lipsa unor propoziții sau a unor fragmente de enunțuri:

„Elevul: Muzica este...

Profesorul: Ce?

Elevul: Este când..." (I.L. Caragiale)

SEMNELE ORTOGRAFICE

1. PUNCTUL (.)

– se folosește după abrevieri care păstrează una sau mai multe litere din partea inițială a cuvântului: etc., ian., nr., id.

„D. Goe este foarte impacient..." (I.L. Caragiale)

– se scriu cu sau fără punct: CEC/ C.E.C., ONU/ O.N.U.

Observație: Se preferă scrierea fără puncte despărțitoare a unor abrevieri de tipul: SUA, UNESCO.

Nu sunt urmate de punct simbolurile unităților de măsură (gal pentru galon) sau ale unor termeni din domeniul tehnic și științific (Rh, factorul Rhesus).

2. CRATIMA (-) (liniuța de unire; liniuța de despărțire)

– leagă cuvinte pronunțate fără pauză: ne-am, legânându-se, într-o, te-ascult, gândurile-mi.

„Ți-ai găsit pe cine să înșeli!" (I.L. Caragiale)

– leagă unele interjecții, repetate accidental: hai-hai, boca-boca, ha-ha-ha etc.

– leagă articolul hotărât sau desinența de cuvinte greu flexionabile: hobby-ul, whisky-ul, spray-ul etc.

– leagă prefixele ne-, re- și prepoziția de de baza derivatelor sau compuselor care încep cu vocala î în situația în care aceasta cade:

re-ntoarce, ne-nvins, de-nmulțit etc.

„Ți-am zis de la-nceput că nu ți-l spui." (I.L. Caragiale)

– leagă componentele unei abrevieri: S-V, N-V, lt.-maj (locotenent major).

– leagă componentele unei locuțiuni: de-a dreptul, treacă-meargă, vrând-nevrând etc.

„Coțofana, treacă-meargă, pe spinare o suport..." (G. Topârceanu)

– leagă cuvinte care se repetă identic sau cu unele modificări: prea-prea, doar-doar, singur-singurel, tare-tăricel etc.

„Nici prea-prea, nici foarte-foarte... potrivit..." (I.L. Caragiale)

– leagă componente ale unor substantive ce denumesc grade de rudenie sau relații sociale de un adjectiv pronominal posesiv: frate-său, soră-mea/ sor-mea, stăpâna-ta, bunică-sa etc.

„Zicea de nevastă-ta... că..." (I.L. Caragiale)

– desparte silabele unui cuvânt pronunțat sacadat: fru-mo-su-le! Pre-mi-an-tu-le! etc.

„An-ghe-la-che!... șoptește aiurit impiegatul." (I.L. Caragiale)

– desparte segmentele unui cuvânt la capăt de rând: car-te, stri-dent, car-bon etc.

– unește elementele unor cuvinte compuse: ochi-de-pisică, gură-cască, floare-de-colț, comis-voiajor, prim-solist, mai-mult-ca-perfect etc.

3. Apostroful (')

– marchează, mai ales în stilul publicistic, în indicarea anilor calendaristici, absența accidentală a primei sau a primelor două cifre: '945, '64 etc.

– apare în unele împrumuturi din alte limbi: nume proprii (D'Artagnan), substantive comune neadaptate (five o'clock)

„Five o'clock pe englezește înseamnă cinci ceasuri." (I.L. Caragiale)

– notează căderea accidentală a unui sunet:

cân'va, pân'la, alt'dată, vin' etc.

„Mam'mare! de ce nu mai vine?" (I.L. Caragiale)

– notează căderea mai multor sunete sau a unei silabe: dom'le, 'neața.

„Un'te duci?" (I.L. Caragiale)

Capitolul IV

MORFOLOGIA

Morfologia *– este partea gramaticii care studiază modificarea formei cuvintelor în cursul comunicării.*

În gramatică cuvintele se numesc părți de vorbire. Acestea sunt de două feluri:

☑ Părți de vorbire **flexibile**; ele flexionează, adică *își schimbă forma după gen, număr, caz (părțile de vorbire nominale), persoană, număr, mod, timp, diateză (verbul).*

Părțile de vorbire flexibile sunt în număr de șase:

- substantivul
- articolul
- adjectivul
- numeralul
- pronumele
- verbul

☑ Părți de vorbire **neflexibile** (*care nu-și schimbă forma*):

- adverbul
- prepoziția
- conjuncția
- interjecția

PĂRȚILE DE VORBIRE FLEXIBILE

SUBSTANTIVUL

Substantivul *este partea de vorbire flexibilă care denumește* ***obiecte:***

- *lucruri*: covor, stilou, geamantan, hotel, antenă;
- *ființe*: egretă, balenă, profesor, marinar, verișoară;
- *fenomene ale naturii*: tunet, ninsoare, cutremur, arșiță, boare;
- *sentimente*: dragoste, antipatie, admirație, ură, dor;
- *stări sufletești*: bucurie, tristețe, jale, melancolie, extaz;
- *relații umane*: familie, prietenie, camaraderie, frăție, căsnicie.

A. Clasificarea substantivelor

➤ După formă substantivele pot fi:

– **simple:** doctor, toamnă, birou, articol, secol;

– **compuse:** porthartă, rea-credință, bun-gust, dreptunghi, ochiul-boului.

➤ După conținut, există substantive:

– **comune** – *exprimă obiecte de același fel*: drum, cățel, soartă, prună, munte;

– **proprii** – *exprimă anumite obiecte spre a le deosebi de altele de acelaşi fel*: Diana, Cehia, Prahova, Sibiu, Uranus.

> ***Atenţie!***
> Substantivele proprii se scriu cu majusculă (literă mare) indiferent de locul pe care îl ocupă în propoziţie.

☑ **Locuţiunile substantivale** – *grupuri de cuvinte (unităţi morfologice) cu înţeles unitar având valoarea unui substantiv*: mireasa domnului (călugăriţă), inducere în eroare (înşelare), strângere de inimă (teamă), punere în vedere (atenţionare), trecere în revistă (inspecţie).

- „Aducerile-aminte pe suflet cad în picuri"... (M. Eminescu)
- „La ce statornicia părerilor de rău/ Când prin această lume să trecem ne e scris..."
(Mihai Eminescu)

Locuţiunile substantivale au aceleaşi categorii gramaticale (gen, număr şi caz) ca şi substantivele; ele pot fi articulate şi au funcţiile sintactice ale substantivului.

- „M-or troieni cu drag
Aduceri-aminte" (Mihai Eminescu)

aduceri-aminte = locuţiune substantivală, gen feminin, număr plural, caz nominativ, nearticulat, funcţie sintactică de subiect.

B. Genurile substantivului

Genul este o *categorie gramaticală care indică sexul fiinţelor exprimate de un substantiv; de asemenea el face distincţia între obiecte şi fiinţe.*

– **masculin** (un-doi) – *fiinţe de parte bărbătească* (sau obiecte considerate de parte bărbătească): lup, povestitor, bunic, vultur, perete, codru;
– **feminin** (o-două) – *fiinţe de sex feminin* (sau obiecte considerate de parte femeiască): girafă, prepeliţă, vânzătoare, hartă, pătlăgică, furculiţă;
– **neutru** (un-două) – *obiecte*: amfiteatru, castel, creion, verb, avion, pământ.

> **Observaţii:** Cele mai multe neologisme s-au integrat genului neutru, având, la plural, terminaţia în **e:** *conspecte, deodorante, bareme* etc.
> În cazul substantivelor care denumesc fiinţe, diferenţa de sex se poate face prin:
> - *cuvinte diferite*: babă-moş, tanti-nene, mamă-tată, cal-iapă;
> - *derivare cu sufixe moţionale* (substantive *mobile*): gâscă-gâscan, cioară-cioroi, pictor-pictoriţă, bucătar-bucătăreasă, atlet-atletă.
>
> Există substantive (epicene) care au o formă unică pentru masculin şi feminin: rechin, pelican, chirurg, pilot, pescăruş.

C. Numărul substantivelor .

Numărul *este categoria gramaticală a substantivului care indică unul sau mai multe obiecte.*

– **singular** – *un singur obiect*: *pălărie, căpitan, teren, colegă, manual;*
– **plural** – *două sau mai multe obiecte*: *pălării, căpitani, terenuri, colege, manuale.*

Aspecte speciale ale numărului:

- substantive *cu sens colectiv – lume, popor, batalion, pietriş, puiet.*
- substantive cu *forme multiple de plural – corn – corni (arbuşti), coarne (podoabe frontale la unele animale), cornuri (franzele); raport – rapoarte (referate), raporturi (relaţii); corp – corpi (părţi ale materiei), corpuri (trupuri); element – elemenţi (părţi componente ale unui obiect), elemente (substanţe, fenomene).*

> ***Atenţie!*** Fiecare formă de plural are alt sens. Există şi cuvinte care au două forme de plural pentru acelaşi sens: căpşune – căpşuni; coarde – corzi; coperte – coperţi; nivele – niveluri; în alte situaţii o formă este acceptată de normele actuale ale limbii literare, iar cealaltă este învechită: şcoală – şcoli – şcoale; boală – boli – boale; roată – roţi – roate. Formele vechi se păstrează în locuţiuni sau expresii: a băga în boale, a pune beţe în roate.

- substantive cu *aceeaşi formă* la singular şi la plural (când nu au articol): (un) arici – (doi) arici, (un) cârmaci – (doi) cârmaci, (o) vieţuitoare – (două) vieţuitoare, (o) dansatoare – (două) dansatoare, (un) pronume – (două) pronume, (un) pântece – (două) pântece, (un) dandy – (doi) dandy, (un) peso – (doi) peso.
- substantive defective de număr (au formă numai pentru un singur număr):
  - defective de singular: pânzeturi, zori, iele, taclale, lapţi.
  - defective de plural: onoare, sânge, velur, sănătate, bravură.

> ***Atenţie!*** Unele substantive au la singular un sens, iar la plural altul: grâu – plantă din familia gramineelor; grâne – cereale; brânză – telemea; brânzeturi – varietăţi de produse lactate.

D. Cazurile şi funcţiile sintactice ale substantivului

Cazul *– este o categorie gramaticală prin care se exprimă funcţiile sintactice ale substantivului, funcţiile sintactice nefiind altceva decât expresia raporturilor de determinare gramaticală şi logică dintre cuvinte.*

a. Nominativ
- *subiect* – Apa trece, pietrele rămân.
- *nume predicativ* – Chipul omului este oglinda sufletului.
- *atribut apoziţional* – Fudulul are doi tovarăşi: prostia şi sărăcia.

b. Acuzativ
- *complement direct*: Grădinarul nu cumpără flori.
- *complement indirect*: Fricosul se sperie şi de umbra sa.
- *complement de agent*: Dreptul e duşmănit de toţi păcătoşii.
- *complement circumstanţial de loc*: Banii nu se culeg de la trunchi ca surcelele.
- *complement circumstanţial de mod*: Umbla ca mâţa pe lângă laptele fierbinte.
- *complement circumstanţial de timp*: După furtună vine şi vreme bună.
- *complement circumstanţial de cauză*: La casa cu două fete, mor pisicile de sete.
- *complement circumstanţial de scop*: Strânge bani albi pentru zile negre.
- *atribut prepoziţional*: La un car de învăţătură trebuie zece care de minte.
- *atribut apoziţional*: Munca te scapă de trei mari rele: de urât, de fapte rele şi de neavere.
- *nume predicativ*: Glumele nevinovate sunt ca sarea în bucate.
- *subiect*: A venit la lume! (implică ideea de mulţime).

c. Genitiv
- *atribut genitival*: Ascultă învăţătura tatălui tău şi nu uita poveţele maicei tale.
- *nume predicativ*: „Adevărata nobleţe nu este a titlului, ci a inimii." (Lope de Vega)
- *atribut prepoziţional*: Pietrei rotunde din vârful dealului puţină urnire îi trebuie.
- *atribut apoziţional*: Recitesc cu multă plăcere operele marelui nostru dramaturg, ale lui I. L. Caragiale.
- *subiect*: Arde casa mea, dar arde şi a vecinului.
- *complement indirect*: Vorbeşte împotriva colegilor de breaslă.
- *complement circumstanţial de loc*: Mărgăritarul stă în fundul mării.

• *complement circumstanțial de mod*: Merge contra vântului.
• *complement circumstanțial de timp*: În urma focului mulți dascăli se-arată.
• *complement circumstanțial de cauză*: Invidiosul slăbește din cauza prosperității altuia. (Horațiu)
• complement circumstanțial de scop: Se pregătesc în vederea alegerilor.

d. Dativ
• *complement indirect*: Chelului scufie de mărgăritar îi trebuie.
• *complement circumstanțial de loc*: Stai locului!
• *complement circumstanțial de mod*: Gloria însoțește virtutea asemenea unei umbre. (Cicero)
• *complement circumstanțial de cauză*: Datorită neglijenței a parcat mașina în alt loc.
• *atribut prepozițional*: Este un mod de manifestare contrar obiceiurilor familiei.
• *atribut substantival*: Glorie eroilor neamului!
• *atribut apozițional*: Mereu îi vom fi recunoscători învățătorului nostru, domnului Popescu.
• *nume predicativ*: „O carte bună este aidoma unei discuții cu un om inteligent". (Al. Tolstoi)

e. Vocativ
• nu are funcție sintactică (exprimă o strigare, o invocație): Mănâncă, calule, ovăz!

***De reținut*!**
În cadrul comunicării substantivul își schimbă forma (flexionează) ori este precedat de prepoziții sau locuțiuni prepoziționale.
• „Dreptatea iese ca untdelemnul deasupra apei." (Anton Pann)
dreptatea – nominativ
ca untdelemnul – acuzativ însoțit de un adverb de mod comparativ cu valoare de prepoziție
deasupra apei – genitiv însoțit de o prepoziție compusă
• „Amânarea este cel mai bun leac contra mâniei". (Seneca)
amânarea – nominativ
leac – nominativ
contra mâniei – genitiv însoțit de prepoziție simplă
• Vinde castraveți la grădinar.
castraveți – acuzativ
la grădinar – dativ însoțit de prepoziția la (formal e acuzativ)
• Vai de pasărea ce scapă din colivie și cade în laț.
de pasărea – acuzativ cu prepoziție
din colivie – acuzativ cu prepoziție
în laț – acuzativ cu prepoziție
• Dă foc casei ca să ardă șoarecii.
casei – dativ
șoarecii – nominativ

E. Schimbarea valorii gramaticale
➤ Substantivul *își poate schimba valoarea gramaticală* și să devină:
• *adverb de timp*: A brodit-o ca țiganul miercurea la stână.
• *adverb de* mod: A ieșit glonț pe ușă.
• *adjectiv*: „Și-are oi mai multe/ Mândre și cornute,/ Și cai învățați,/ Și câni mai bărbați."
(Miorița)
„Voi urmați cu răpejune cugetările regine"... (M. Eminescu)
• *interjecție*: Halal de marfă, păcat de parale!

➤ Alte părți de vorbire pot fi folosite cu valoarea de substantiv:
• *adjectiv*: „Porni-vom tineri ca Albastrul imaculatelor seninuri" (I. Minulescu)
• *adverb*: Iubește pe aproapele tău ca pe tine însuți!
• *pronume*: A ajuns un nimeni în urma falimentului.
• *numeral*: Unde merge mia, merge și suta.
• *verb la infinitiv*: Tăcerea e de aur.
• *participiu*: Un sfat nesincer este foarte dăunător pentru cel sfătuit.
• *supin*: Prostul se cunoaște după râs și mers.
• *gerunziu*: Suferindul se deplasa încet pe alee.
• *interjecție*: La groapa altuia e ușor să cânți aliluia.

F. Valori stilistice ale substantivului

***Atenție*!** Atât valorile stilistice ale substantivului (ca și ale altor părți de vorbire) cât și relațiile substantiv – lexic atrag atenția asupra caracterului unitar al sistemului limbii.

• **epitet**: „Părea un tânăr voievod/ Cu păr de aur moale..." (M. Eminescu)
• **metaforă**: „Și anină-n haina nopții/ Boabe mari de piatră scumpă..." (M. Eminescu)
• **inversiune**: „Mă dor de crudul tău amor/ A pieptului meu coarde..." (M. Eminescu)
• **personificare**: „Astfel zise lin pădurea,/ Bolți asupră-mi clătinând..." (M. Eminescu)
• **enumerație**: „Porniră cele trei corăbii, purtând în pântecele lor/ Grămezi de aur,/ Chihlimbare,/ Smaralde verzi/ Și-opale blonde!" (I. Minulescu)
• **repetiție**: „Sună clopotele.../ Sună clopotele-n depărtare./ Clopotele! Clopotele!"
(I. Minulescu)
• **comparație**: „Ce e val ca valul trece" (M. Eminescu)
• **invocație**: „– O, dulce-al nopții mele domn,/ De ce nu vii tu? Vină!" (M. Eminescu)
• **interogație retorică**: „Fu prăpastie? genune? Fu noian întins de apă?" (M. Eminescu)
• **antiteză**: „... Mi-e prieten numai mie, iară ție dușman este..." (M. Eminescu)
• **hiperbolă**: „Vodă-i un munte". (G. Coșbuc)
• **aliterație**: „Prin vulturi vântul viu vuia..." (G. Coșbuc)
• **oximoron**: „Un mort frumos cu ochii vii..." (M. Eminescu)

ARTICOLUL

***Articolul** este o parte de vorbire flexibilă care însoțește un substantiv și arată în ce măsură obiectul denumit de acesta este cunoscut vorbitorilor*
• „Trăinicia **unei** prietenii constă în asemănarea obiceiuri**lor**." (Plinius cel Tânăr)
Articolul are rol de instrument gramatical în exprimarea cazurilor. Singur nu are înțeles de sine stătător. Este folosit în comunicare pentru a particulariza sau, dimpotrivă, pentru a generaliza obiectele, temele comunicării.
• soba, sobei, sobele, sobelor.
• o școală, unei școli, niște școli, unor școli.

Observații: Articolul este un instrument și în schimbarea valorii gramaticale.
Prin articulare orice parte de vorbire poate deveni substantiv:
• „Să trăiești cu inferiorul, așa cum ai vrea să se poarte superiorul cu tine." (Seneca)

• „În ranele tale durutul sunt eu..." (G. Coşbuc)
• Sfătuieşte-te cu cel mic şi cu cel mare şi hotărăşte tu însuţi.
• „Cei sosiţi, cu scări, în juru-i îşi făceau în grabă rost..." (G. Coşbuc)
• „... O strângere de mână,/ Un„ah", „O sărutare..." (I. H. Rădulescu)
• „O convenţie e totul"... (M. Eminescu)
• „În taina farmecelor sale/ E-un „nu ştiu ce" şi-un „nu ştiu cum" (M. Eminescu)

Clasificare:

A. Articol hotărât *însoţeşte substantivul şi arată un obiect cunoscut vorbitorului*:
• Lucrul lungeşte viaţa, iar lenea o scurtează.
• Deprinderile copiilor se descoperă mai uşor în timpul jocurilor.
➤ Articolul hotărât, propriu-zis poate fi **enclitic** sau **proclitic.**
Articolul hotărât **enclitic** se alipeşte la sfârşitul substantivului, făcând posibilă deosebirea cazurilor:
• N.Ac. artistul; artiştii; legea; legile.
• G.D. (al) artistului; (ai)artiştilor; (a) legii; (ale) legilor.
Fricosul vede chiar şi primejdiile care nu există. (Cicero)
Ochii înţeleptului văd departe.
Articolul hotărât **proclitic** (lui) se foloseşte la cazurile genitiv-dativ când însoţeşte nume proprii masculine sau feminine care nu se termină în a (lui Carmen,... Lili,... Beatrice), dar şi unele nume de grade de rudenie (lui nenea,... badea, tanti).
• Parcă ar fi din ţara lui Cremene.

Atenţie!
Unele substantive (în special cele terminate la nominativ singular în iu) se scriu la numărul plural, cazurile nominativ-acuzativ cu trei i când sunt articulate cu articol hotărât.
• Copiii sunt bucuria părinţilor.
• Pe fiii cei mici i-au trimis în tabără.
La unele neologisme articolul se leagă prin cratimă:
• Bleu-ul este o culoare plăcută.

➤ Articolul hotărât are genul, numărul şi cazul substantivului însoţit.

B. Articolul posesiv (genitival) *însoţeşte un substantiv (sau un înlocuitor al acestuia) în cazul genitiv.*
• „Sunt o frunză care zace pe al vieţii negru lut..." (Al. Macedonski)
➤ *Articolul posesiv se acordă în gen şi număr cu substantivul determinat (obiectul posedat) de substantivul în genitiv.*
• „... Strigătele sacagiilor, ale gardiştilor, (...) răsunau de la un mal al dealului la altul". (Al. Macedonski)
ale – însoţeşte substantivul gardiştilor, dar se acordă în gen şi număr cu substantivul strigătele.
al – însoţeşte substantivul dealului, dar se acordă în gen şi număr cu substantivul mal.
➤ *Articolul posesiv intră în structura pronumelor posesive şi a numeralelor ordinale.*
• Orice om care fuge de ai săi, fuge prea departe.
• „Obişnuinţa este a doua natură." (Petronius)

C. Articolul demonstrativ (adjectival) *însoţeşte un adjectiv sau un numeral, pe care-l leagă de substantivul determinat.*
• Peştele cel mare îl înghite pe cel mic.
• Ziua cea bună multă vreme nu ţine.
➤ *Articolul demonstrativ preia genul, numărul şi cazul substantivului (determinat de adjectiv).*
• Omul cel bogat e mai lăudat.
omul – masculin, singular, nominativ
cel – masculin, singular, nominativ
➤ Formele articolului demonstrativ:
• N.Ac. cel; cei; cea; cele.
• G.D. (al) celui; (ai)celor; (a) celei; (ale) celor.
➤ *Articolul demonstrativ intră în structura gradului superlativ relativ*:
• Omul cel mai iscusit e câteodată păcălit.
• Bucuria mare e cea mai scurtă.

Atenţie!
Nu confunda articolul demonstrativ cu pronumele sau adjectivul pronominal demonstrativ!

• Nu arunca apa cea tulbure înainte de a avea pe cea *(aceea)* limpede. (*articol demonstrativ; pronume demonstrativ*).
• Şi punga mică tot în cea *(aceea)* mare ajunge. (*pronume demonstrativ de depărtare*)
• Şi lupul oaia cea *(aceea)* cu clopot o prinde întâi. (*adjectiv pronominal demonstrativ de depărtare*)
• Târgul cel dintâi să nu-l laşi. (*articol demonstrativ*)
• Oul de-acasă e mai bun decât cel *(acela)* din târg. (*pronume demonstrativ*)
• „Pe cel *(acel)* deal, pe cel colnic/ Trece-o mândră şi un voinic". (Folclor) (*adjectiv pronominal demonstrativ*)

D. Articolul nehotărât *precede substantivul, arătând un obiect individualizat, dar nu foarte bine cunoscut de vorbitor*:
• O vorbă rea răneşte mai mult decât o sabie ascuţită.
• „Chiar şi dintr-un bordei se poate ridica un om de vază." (Caecilius)
➤ Articolul nehotărât se acordă în gen, număr şi caz cu substantivul însoţit:
• N.Ac. un; o; nişte; nişte.
• G.D. (al) unui; (a) unei; (ai) unor; (ale) unor.

Exerciţiu!
Pentru a nu confunda articolele cu alte părţi de vorbire (mai ales cu omofonele lor), urmăriţi exemplele de mai jos:
• Unu-i mic, iar altu-i mare. (*pronume nehotărât + verb copulativ*)
• Ajutorul unui amic e bulgăre de aur. (*articol nehotărât*)
• „La pământ mai că ajunge al ei păr de aur moale..." (*articol posesiv*)
(M. Eminescu)
• Nu vinde blana ursului înainte de a-l prinde (*prepoziţie plus pronume personal*).
• „În zadar suspin şi sufăr/ Lângă lacul cel albastru..." (*articol demonstrativ*)
(M. Eminescu)
• Fiecare ştie ce-l doare. (*pronume relativ plus pronume personal*)
• „Lângă trestia cea lină/ Şi sub bolta cea senină/ Vom şedea în foi de mure." (*articol demonstrativ*)
(M. Eminescu)

• Ce-a fost verde s-a uscat. (*pronume relativ plus verb auxiliar*)
• „Iar ochii tăi cei tineri de copil/ M-ar fi ținut de-a pururea-n uimire..." (articol demonstrativ) (M. Eminescu)
• „Cui ce-i pasă că-mi eşti drag?" (*pronume interogativ plus pronume personal*) (M. Eminescu)
• Sparge întâi nuca spre a-i mânca miezul! (*prepoziție plus pronume personal*)
• Şi spinii sunt ai trandafirului. (*articol posesiv*)

Observație: Deşi rolul articolelor demonstrative sau posesive este acela de a fi instrumente gramaticale, uneori ele se află în contexte lexicale caracterizate prin ambiguitate lexicală, ceea ce le conferă un anume conținut semantic. În exemplul de mai sus „Şi spinii sunt ai trandafirului", articolul **ai**, reia de fapt substantivul **spinii**. Aceasta nu înseamnă că el are funcție sintactică, numele predicativ în acest caz fiind **ai trandafirului**. În cazul articolului posesiv situația se explică şi prin faptul că articolul posesiv este parte componentă a pronumelui posesiv în cadrul căruia ține locul numelui obiectului posedat. (Vezi pronumele şi adjectivul posesiv!)

SUBSTANTIVUL – EXERCIȚII

1. Dați exemplu de cinci substantive comune şi cinci substantive proprii.
2. Alcătuiți câte două enunțuri cu substantive comune provenite din substantive proprii şi cu substantive proprii provenite din substantive comune.
3. Găsiți substantivele colective din fragmentul următor:
„Toți se uită cu mirare şi nu ştiu de unde vine
Până văd păienjenişul printre tufe ca un pod
Peste care trece-n zgomot o mulțime de norod." (M. Eminescu)
4. Treceți substantivul „codru" prin toate cazurile la singular, cu cel puțin două funcții sintactice pentru fiecare caz.
5. Extrageți substantivele din următorul text, precizând cazurile acestora şi funcțiile sintactice:
„Ştefan, fratele mijlociu dintre feciorii Petrei, va avea opt copii. Câteşitrei frații erau gospodari cinstiți." (G. Călinescu)
6. Construiți enunțuri în care substantivele *fiu*, *lalea* să fie la cazul nominativ, numărul plural, articulate cu articol hotărât şi nehotărât.
7. Alcătuiți propoziții cu substantive în genitiv precedate de:
a. articol posesiv; **b.** prepoziție; **c.** locuțiune prepozițională
8. Numiți câte cinci substantive: **a.** defective de singular; **b.** defective de plural; **c.** cu forme multiple de plural. Formați propoziții cu câte unul din fiecare.
9. Scrieți locuțiunile substantivale sinonime cuvintelor: *regret, ironie, memorie, omitere, pornire*. Construiți propoziții cu ele.
10. Extrageți substantivele din textele următoare şi analizați-le morfologic şi sintactic:
„Ca să vadă-un chip, se uită
Cum aleargă apa-n cercuri
Căci vrăjit de mult e lacul
De-un cuvânt al sfintei Miercuri." (M. Eminescu)
11. Dați exemple de substantive cu următoarele valori stilistice: *epitet, metaforă, comparație, repetiție, enumerație, personificare, antiteză.*

ADJECTIVUL

Adjectivul *– este partea de vorbire flexibilă care însoțeşte un substantiv şi arată însuşirea unui obiect*:
• „Iar umbra feței străvezii
E albă ca de ceară -
Un mort frumos cu ochii vii
Ce scânteie-n afară." (M. Eminescu)

A. Clasificarea adjectivelor

a. *după structură*:
– **simple:** dulce, drag, mândru, antic, teribil;
– **compuse:** cu/ minte, prea/ sfânt, multi/ milenar, anglo/ -saxon, sud/ -carpatic, a/ tot/ ştiutor.

b. *după formele pe care le iau în timpul flexiunii*:

➤ **variabile** (*îşi schimbă forma*):
• „Oricât de urât ar fi adevărul, tot e mai frumos decât cea mai frumoasă minciună." (Mihai Codreanu).
• Şi aceia care sunt urâți se cred frumoşi.
– **variabile cu două terminații şi patru forme flexionare** (*două pentru singular – masculin şi feminin – şi două pentru plural, de ex.*: amar/ amară/ amari/ amare), crud, periculos, arhaic, dur:
• În pământul negru se face pâinea albă.
• „Într-o umbră neagră, deasă, ca un demon/ El veghează..." (M. Eminescu)
• „Copacii albi, copacii negri,/ Decor de doliu funerar..." (G. Bacovia)
• Strânge bani albi, pentru zile negre.
• „Tot e alb pe câmp, pe dealuri, împrejur, în depărtare."
• „Ca fantasme albe plopii înşirați se pierd în zare." (V. Alecsandri)

– **variabil cu două terminații şi trei forme flexionare** *(două pentru singular – masculin, feminin – una pentru plural; ex.*: mic/ mică/ mici), lung, drag, vişiniu, pustiu:
• „Mai lung îmi pare drumul acum, la-ntors acasă..." (V. Alecsandri)
• „Şi merse, merse, cale lungă să-i ajungă"... (Folclor)
• „Trecut-au anii ca nori lungi pe şesuri..." (M. Eminescu)
• „Ce-ți lipseşte să fii înger: aripi lungi şi constelate..." (M. Eminescu)

– **variabile cu două terminații şi două forme flexionare** (*o formă la masculin şi una la feminin; de ex.:* vioi, vioaie): dibaci, greoi, amărui, bălai:
• „Ieşi copile cu părul bălai afară..." (Ion Creangă)
• „Şi cosița ta bălaie o aduni la ochi plângând..." (M. Eminescu)
• La chemarea voievodului veneau flăcăi bălai din munți şi văi.
• „... Şi cad, o dulce ploaie,/ Pe creştetele a doi copii/ Cu plete lungi, bălaie."
(M. Eminescu)

– **variabile cu o terminație și două forme flexionare** (*o formă la singular și una la plural; de ex.: rece/ reci*), moale, limpede, verde, subțire:
- „Atunci graiu-ți dulce în veci este mut..." (M. Eminescu)
- „Mi-ar părea superbă, dulce, o bucată din Homer..." (M. Eminescu)
- „... Mă cufund ca într-o mare de visări dulci și senine..." (M. Eminescu)

➢ **invariabile** (*nu-și schimbă forma*): vivace, gata, eficace, motrice, vernil:
- ...Câțiva se considerau boieri sadea.
- Bluza era confecționată dintr-o mătase sadea.
- Le-ar plăcea să fie englezoaice sadea.

Important!
Adjectivul se acordă cu substantivul determinat în gen, număr și caz.
- „O, vis ferice de iubire (...) Nu mai zâmbi..." (M. Eminescu)

vis – gen neutru, număr singular, caz vocativ
ferice – gen neutru, număr singular, caz vocativ

B. Locuțiunile adjectivale – sunt *grupuri de cuvinte cu înțeles unitar care au valoarea unui adjectiv*: fără noroc, de încredere, mare la inimă, din partea locului, de ocazie.
Locuțiunile adjectivale se comportă ca un adjectiv și au aceleași funcții sintactice.
- „Preocupările de zi cu zi se transformă în obiceiuri." (Cicero)
- Omul de treabă nu iese cu mâna goală din casă.

de zi cu zi (= *zilnice*) – atribut adjectival
de treabă (= *cumsecade*) – atribut adjectival

C. Gradele de comparație ale adjectivului – *sunt forme luate de adjective pentru a exprima diferite grade ale însușirii.*
a. pozitiv – *însușirea obișnuită a obiectului*:
- Căprioara bea apă rece din izvor.

b. comparativ – *însușirea unui obiect comparată cu aceeași însușire a unui alt obiect sau cu propria însușire în diferite momente.*
– comparativ **de superioritate**: La munte apa este mai rece decât la șes.
– comparativ **de egalitate**: În cele două pahare vinul era la fel de (tot așa de, tot atât de, deopotrivă de) rece.
– comparativ **de inferioritate**: În ultimele zile vremea a devenit mai puțin rece.
c. superlativ – *însușirea obiectului este la gradul cel mai înalt sau cel mai scăzut.*
– superlativ **relativ de superioritate**: Cel mai rece continent este Antarctica.
– superlativ **relativ de inferioritate**: A luat paharul în care vinul era cel mai puțin rece.
– superlativ **absolut**: Înghețata este foarte rece.

Alte mijloace (expresive) folosite la formarea superlativului absolut:
- *adverbe*: prea, tare: Cățelul avea un comportament tare ciudat.
- *locuțiuni adverbiale*: grozav de, extrem de, din cale-afară de, nespus de, nevoie-mare: Tinerii păreau grozav de inteligenți.
- *substantive cu valoarea unui adverb de mod*: foc, tufă, tun, butuc, bocnă: În urma consultului medical a fost declarat sănătos tun.
- *repetarea adjectivului*: Degețica era mică-mică.
- *reluarea adjectivului printr-un diminutiv*: Rămăsese acasă singur-singurel.
- *reluarea adjectivului prin forma de genitiv plural*: Se crede deșteapta deșteptelor.
- *prelungirea unor sunete*: S-a scăldat într-o apă rrrece.

Adjective fără grade de comparație: *etern, viu, mort, rotund, infinit* (însușiri ce nu pot fi comparate); *superior, inferior, proxim, minim, optim,* (provin din latină unde erau forme de comparativ sau superlativ).

D. Funcțiile sintactice ale adjectivului
– **atribut adjectival**: Timpul e dascălul cel mai bun, fiindcă el ne învață toate.
„Deseori un lucru de nimic costă foarte scump." (Seneca)
– **nume predicativ**: Pădurea-i mare, dar securea-i tare.
– **complement circumstanțial de timp**: Pisica se învață de mică cum se prind șoarecii.
– **complement circumstanțial de cauză**: Omul moare de bătrân și tot nu le învață pe toate.
– **complement circumstanțial de mod**: Este mai mult leneș decât harnic.
– **complement indirect**: Din alb s-a făcut negru.

E. Schimbarea valorii gramaticale
Prin conversiune adjectivul poate deveni:
- *substantiv*: „De la sobă până' la foc/ Pentru leneș e mult loc". (Folclor)
- *adverb*: „... Văcărescu cântând dulce a iubirii primăvară..." (M. Eminescu)

Cu valoare de adjectiv pot apărea:
- **participiul**: „Și surâzi, cum râde visul într-o inimă-ndrăgită." (M. Eminescu)
- **gerunziul**: „Atunci tu prin întuneric te apropii surâzândă..." (M. Eminescu)
- **adverbul**: „De-așa vremi se-nvredniciră cronicarii și rapsozii"... (M. Eminescu).

F. Valorile stilistice ale adjectivului
– *epitet*: „Pustie și albă e camera moartă..." (Al. Macedonski)
– *inversiune*: „Sub magica-i umbră, un om se răsfață..." (Al. Macedonski)
– *enumerație*: „Biserica-n ruină/ Stă cuvioasă, tristă, pustie și bătrână..." (M. Eminescu)
– *epitet cromatic*: „Neguri albe, strălucite/ Naște luna argintie..." (M. Eminescu)
– *epitet personificator*: „Să plutim cuprinși de farmec/ Sub lumina blândei lune..." (M. Eminescu)
– *epitet metaforic*: „În aer rumene văpăi/ Se-ntind pe lumea-ntreagă..." (M. Eminescu)
– *antiteză*: „...Căci eu sunt vie, tu ești mort..." (M. Eminescu)
„Să văd cerul negru că lumile-și cerne/ Ca prăzi trecătoare a morții eterne..." (M. Eminescu)
– *hiperbola*: „Gigantică poart-o cupolă pe frunte." (G. Coșbuc)

ADJECTIVUL – EXERCIȚII

1. Se dă textul: „Locuitorii aceștia de sub brad sunt niște făpturi de mirare. Iuți și nestatornici ca apele, ca vremea; răbdători în suferinți ca și-n ierni cumplite..." (M. Sadoveanu)
a. Identificați adjectivele din text și arătați felul lor.
b. Treceți aceste adjective, dacă e posibil, la gradul comparativ de superioritate și la gradul superlativ relativ.
c. Scrieți cinci adjective care nu au grade de comparație.
d. Găsiți în text o locuțiune adjectivală; scrieți în dreptul său un sinonim lexical; numiți încă cinci locuțiuni adjectivale și precizați sensul.
2. Alcătuiți trei propoziții în care să aveți adjective cu funcție sintactică de:
a. atribut adjectival
b. nume predicativ
c. complement circumstanțial de cauză.

3. Formulați trei enunțuri în care să fie folosite adjective provenite din alte părți de vorbire.
4. Formați două propoziții în care adjectivul să-și schimbe valoarea gramaticală.
5. Integrați în contexte adjectivele *pustiu* și *complex*, care să determine substantive de genul masculin, la numărul plural.
6. Treceți adjectivele de la punctul 4 în fața substantivelor; ce modificări s-au produs; motivați ortografia.
7. Precizați sensurile adjectivelor următoare în funcție de poziția pe care o au față de substantiv: *săraca fată; fată săracă; o mare parte; o parte mare; un nou album; un album nou; în plin sezon; într-un sezon plin.*
8. Alcătuiți sau scrieți din memorie enunțuri în care adjectivul să aibă următoarele valori stilistice:
a. epitet metaforic
b. epitet personificator
c. epitet cromatic
d. repetiție
e. hiperbolă
f. inversiune

NUMERALUL

Numeralul *– este partea de vorbire flexibilă care exprimă un număr sau determinarea numerică a obiectelor* (ordinea, gruparea, repartizarea, multiplicarea, repetarea, numărul).
• Într-o săptămână sunt șapte zile.
• În ultimul timp a întârziat de două ori.
• Dacă muncesc câte doi, și rezultatul este dublu.

A. Clasificarea numeralelor

1. Numeralul cardinal
a. Numeralul cardinal propriu-zis – *exprimă un număr* (abstract sau concret):
• Trei ori trei fac nouă.
• Când două ouă se ciocnesc, unul trebuie să se spargă.
După structură, numeralele cardinale sunt:
– **simple:** unu, doi, trei,... zece, sută, mie, milion, miliard;
– **compuse:** unsprezece... nouăsprezece, douăzeci... nouăzeci, trei sute patruzeci și trei, două mii unu etc.
Ortografia numeralelor compuse:

➤ Numeralele compuse între *unsprezece* și *nouăsprezece* se scriu într-un cuvânt; ele sunt formate din două numerale legate prin prepoziția ***spre***: doi+spre+zece, șapte+spre+zece. Se scriu și se pronunță corect: paisprezece, cincisprezece, șaisprezece, optsprezece.
➤ Numeralele care exprimă zecile se scriu de asemenea într-un cuvânt și sunt formate dintr-un numeral simplu și pluralul numeralului **zece**: douăzeci, cincizeci, șaizeci.
➤ În scrierea celorlalte numerale compuse se respectă elementele componente: șaizeci și doi, trei sute patruzeci și opt.

Atenție!
Nu trebuie să confundați numeralele *un, o* cu articolele nehotărâte sau cu adjectivele pronominale nehotărâte:

– Sunt articole nehotărâte când însoțesc un substantiv care indică un obiect oarecare:
• O calfă rea niciodată nu-și găsește scule bune.
• Un meșteșug valorează cât o moșie.
– Sunt numerale cardinale când indică numărul obiectelor; de cele mai multe ori în text apar și alte numerale sau se subînțelege prezența lor:
• O singură nucă nu sună într-un sac.
• Un om deștept face cât doi.
– Sunt adjective pronominale nehotărâte când în text li se opun alte pronume sau adjective pronominale demonstrative ori nehotărâte:
• O boală vindecă pe alta.
• Un necaz naște pe celălalt.

b. Numeralul colectiv *indică însoțirea a două sau mai multe obiecte*: ambii, ambele, amândoi, amândouă, tustrei, câteșipatru, toți șase.
Doar primele patru își schimbă forma în funcție de caz.
• N. Ac. amândoi; amândouă; ambii; ambele.
• G.D. amânduror(a); amânduror(a); ambilor; ambelor.
O mână spală pe alta și amândouă obrazul.
N-am mâncat amândoi dintr-un blid.

c. Numeralul distributiv *arată repartizarea numerică a obiectelor*:
• Verși cu pumnul și aduni câte unul.
Numeralul distributiv se formează din numeralul cardinal precedat de adverbul *câte*.
• Fiecare are câte o nevoie, altul câte nouă.

d. Numeralul multiplicativ arată în ce proporție crește o cantitate: dublu, triplu, întreit, înzecit, înmiit.
• Numărul participanților la congres a fost dublu față de anul trecut.
• Dacă muncești, poți câștiga întreit.

e. Numeralul adverbial (de repetiție) *arată de câte ori se repetă o acțiune* (sau o însușire): o dată, de două ori, de zece ori.
• Înțeleptul învârtește de șapte ori limba în gură înainte de a vorbi.
Numeralul adverbial se formează din numeralul cardinal **o** și substantivul **dată** sau din prepoziția **de**, un numeral cardinal (doi, zece, treizeci) și substantivul **ori.**
• O dată este voinic și de două ori nimic.

Atenție!
Nu confundați numeralul *o dată* (scris în două cuvinte) cu adverbul *odată* (odinioară, cândva):
• O dată moare omul.
• „A fost odată ca-n povești/
A fost ca niciodată" (M. Eminescu)

f. Numeralul fracționar *exprimă o parte dintr-un întreg; se comportă ca un substantiv*: doime, sfert, jumătate.

- Numai jumătate de picior are minciuna.
- Un sfert din populația globului trăiește în sărăcie.

2. Numeralul ordinal *indică ordinea numerică a obiectelor într-o înșiruire*: primul, întâiul, cel dintâi, al doilea, al zecelea.

- Nu-i nici cea dintâi, nici cea de pe urmă.
- O minciună o atrage după sine și pe a doua.

Structura numeralului ordinal:

al doilea = articolul posesiv al + numeralul cardinal doi + articolul hotărât le + particula adverbială a

a treia = articolul posesiv a + numeralul cardinal trei + articolul hotărât a

Numeralele ordinale pot fi precedate de articolul demonstrativ *cel* (*cea*), însoțit de prepoziția *de*.

- N. Ac. cel dintâi; cea dintâi; cel de-al doilea; cea de-a doua.
- G.D. celui dintâi; celei dintâi; celui de-al doilea; celei de-a doua.

Atenție!

Numeralul ordinal apare cu forma **întâi** atât după substantive masculine, cât și feminine: anul întâi, clasa întâi; corectă e și forma: clasa întâia.

Când se află în fața substantivului, se articulează: întâiul copil, întâia bancă.

Numeralele **întâiul**, **primul** se scriu cu doi **i** în fața unui substantiv masculin: întâii boboci, primii locuitori.

B. Valorile numeralului

a. valoare substantivală – *înlocuiește un substantiv preluându-i toate categoriile gramaticale și funcțiile sintactice.*

Numeralul cardinal și cel ordinal pot fi precedate de articol demonstrativ. Pot avea valoare substantivală toate tipurile de numeral, cu excepția celui adverbial.

- O mie de miei nu pot goni un lup. (subiect)
- Noi râdem de unul, doi, și patruzeci râd de noi.
  (complement indirect; complement indirect; subiect)
- Nerodul și cu nebunul/ Amândoi sunt frați ca unul. (subiect: atribut prepozițional)
- O mie să auzi și numai una să crezi. (complemente directe)
- Pășește un pas, doi și se gândește la al treilea.
  (complement circumstanțial de mod; complement indirect)
- Au cumpărat dublul cantității de grâu. (complement direct)
- Câte doi veneau pe alee. (subiect)

Numeralele cardinale de la douăzeci în sus au valoare substantivală.

- În clasă erau douăzeci și cinci de elevi. (subiect)

b. Valoare adjectivală – *însoțește un substantiv și se acordă cu el în gen, număr și caz; are funcție sintactică de atribut adjectival.*

Au valoare adjectivală numeralele cardinale, colective, distributive, multiplicative și ordinale.

- Patru ochi văd mai bine decât unul.
- Este surd de amândouă urechile.
- La concurs li s-a cerut să recite câte două strofe.

- Întreita pierdere l-a făcut nefericit.
- Primul semestru este mai lung.

c. Valoare adverbială – *determină un verb, un adjectiv sau un adverb, comportându-se totodată ca un adverb.*

Au valoare adverbială numeralele multiplicative, adverbiale și distributive.

- Dacă dai repede, dai îndoit.
- Mai bine să te însori de două ori, decât să mori o dată.
- Excursioniștii se deplasau câte doi - câte trei.

C. Funcțiile sintactice

– *subiect*: Nu sună banul când este unul singur în pungă.
Au mâncat trei dintr-un ou.
– *nume predicativ*: Prin muncă susținută a ajuns primul din clasă.
– *atribut substantival genitival*: Ideile amândurora au fost luate în seamă.
Nu se văd rezultatele muncii celor doi.
– *atribut prepozițional*: Florile de la cei doi au fost primite cu bucurie.
– *atribut adjectival*: Nu poți ține doi pepeni într-o mână.
Seamănă ca două picături de apă.
– *complement direct*: Zic zece, tu taie una.
– *complement indirect*: Profesorul s-a adresat celui dintâi.
– *complement de agent*: „Când voi să uiți norocul visat de amândoi" (M. Eminescu).
Lucrul cunoscut de doi, trei, nu rămâne între ei.
– *complement circumstanțial de timp*: Au trecut pe la școală de două ori pe an.
Toate acestea s-au petrecut pe la 1400.
– *complement circumstanțial mod*: Cine scrie citește de două ori.
Doi ochi văd mai bine decât unul.
– *complement circumstanțial de loc*: „Căci între amândouă stă neclintita limbă". (M. Eminescu)

D. Schimbarea valorii gramaticale

Numeralul își poate schimba valoarea gramaticală, devenind:

- substantiv: La examen a luat un zece.
- adverb: Întâi să gândești și apoi să vorbești.
- interjecție: Șase!!! Vine profesorul!
- adjectiv: Este o stradă cu dublu sens.

NUMERALUL – EXERCIȚII

1. Recunoașteți numeralele din fragmentele următoare: precizați felul lor, valoarea gramaticală, cazul și funcția sintactică:

a. „Femeia a vorbit de trei sute de oi și de trei oameni călări." (M. Sadoveanu)
b. „Ciobanii au apucat în treacăt câte o pâine…"(M. Sadoveanu)
c. „Amândoi au descălecat și le-am dat o gustare (…) La mine, aceste articole sunt de prima calitate." (M. Sadoveanu)
d. „Asta mi s-a mai întâmplat o dată în munte." (M. Sadoveanu)

2. Construiți două enunțuri în care să folosiți alte tipuri de numerale decât în textele de mai sus.
3. Scrieți cu litere următoarele numere cardinale: 14, 15, 16, 18, 25, 142.
4. Identificați părțile de vorbire subliniate:
a. „Trebuie să fi fost o dihanie…"
b. „O clipă mișcarea casei se potoli…"

c. „C-un ştergar acoperi masa şi se feri la o parte…"
d. „Pe obraz îi apăru un gând şi un zâmbet…"
e. „Toţi o întreabă de omul ei…"

5. Construiţi enunţuri în care să aveţi:
a. subiecte exprimate prin numeral cardinal propriu-zis şi numeral colectiv.
b. nume predicative exprimate prin numeral ordinal şi numeral multiplicativ.
c. complement circumstanţial de timp exprimat prin numeral cardinal propriu-zis şi numeral adverbial.
d. complement direct exprimat prin numeral fracţionar.
e. atribut adjectival exprimat prin numeral distributiv, colectiv şi ordinal.

6. Treceţi în cazul dativ următoarele numerale: doi, primul, al doilea, jumătate, amândoi.

PRONUMELE

Pronumele *– este partea de vorbire flexibilă care înlocuieşte un substantiv.*
- Acela strigă, căruia îi arde casa. (omul, omului)
- Fiecare pentru sine, Dumnezeu pentru toţi. (individ, persoană proprie, oameni)

A. Pronume cu forme personale

1. PRONUMELE PERSONAL

Pronumele personal *desemnează diferite persoane.*
- Eu domn, tu domn, cine să ducă sacul?
- El judecă, el spânzură.
- Ea îşi cântă, ea îşi descântă.

Pronumele personal se declină, schimbându-şi forma în funcţie de gen, număr, caz şi persoană:
- El ia de la toţi şi de la el nimeni.

el – persoana a III-a, gen masculin, număr singular, caz nominativ;
de la el – persoana a III-a, gen masculin, număr singular, caz acuzativ;
- Fiecare îşi vede de drumul lui.

lui – persoana a III-a, gen masculin, număr singular, caz genitiv;
- Lui să-i dai, dar să nu-i ceri.

lui (-i, -i,) – persoana a III-a, gen masculin, număr singular, caz dativ;

În flexiunea pronumelui personal apar **forme accentuate** (la toate cazurile) şi **forme neaccentuate** (la dativ şi la acuzativ).

➢ **Formele accentuate:**
- N: eu, tu, el, ea, noi, voi, ei, ele
- G: - - (al) lui, (a) ei - - (ai) lor, (ale) lor
- D: mie, ţie, lui, ei, nouă, vouă, lor, lor
- Ac: (pe)noi, (cu)voi, (la)ei, (de)ea, (despre)noi, (pentru)voi (dintre)ei, (spre)ele
- V: - - tu! - - - - -

➢ **Forme neaccentuate:**

Singular • D: îmi, mi(mi-, -mi), îţi, ţi(ţi-, -ţi), îi, i(-i, i-), îi, i(-i, i-)
• Ac: mă, m-, te, îl, o

Plural • D: ne, (ne-, -ne), ni, vă (v-), vi, le,(le-, -le),li, le, (le-, -le),li
• Ac: ne, vă (v-), îi, i(-i, i-), le (-le, le-)

Se observă că pronumele personal de persoana I şi-a III-a nu au forme pentru cazul *vocativ*, iar cele de persoana I şi a II-a nu au *genitiv*.

Atenţie!
Formele neaccentuate ale pronumelui personal în cazul acuzativ au întotdeauna funcţie sintactică de complement direct.

- Fii după cum te arată chipul.
- Ai început să tai lemnul, despică-l.

Observaţie: În unele expresii verbale, pronumele personale (o, i, îi) sunt folosite cu valoare neutră (nu înlocuiesc un substantiv şi nu au funcţie sintactică, iar conţinutul lexical e vag).
- Îi tot dă înainte cu gura.
- Văzând poliţistul, a băgat-o pe mânecă.
- Dă-i şi dă-i, până seara au ajuns la cabană.

➢ **Ortografia pronumelui personal**

De foarte multe ori formele neaccentuate ale pronumelui personal sunt legate prin cratimă de un verb, de o conjuncţie, de un alt pronume etc.
- Ce-i pasă surdului de ce vorbeşte altul? (pronume interogativ şi pronume personal în dativ)
- Duşmanul cel mai rău cu pâine ţi-l câştigi. (pronume personal în dativ şi acuzativ);
- Să-ţi fie frică de cel ce tace. (conjuncţie şi pronume personal în dativ)
- L-a lăudat vodă în ziua de Paşti. (pronume personal în acuzativ şi verb auxiliar)

➢ **Alte forme ale pronumelui personal**

Tot pronume personale sunt: *dânsul, dânsa, dânşii, dânsele.*

„Despărţiţi de-a vieţii valuri, între el şi între dânsa
Veacuri sunt de cugetare, o istorie, - un popor. …"(M. Eminescu)
„Om bun ca dânsul nimeni nu-i…" (G. Coşbuc)

2. PRONUMELE PERSONAL DE POLITEŢE

Pronumele personal de politeţe *se foloseşte în locul numelor persoanelor cărora li se cuvine respect.*
- „Dacă e aşa, cel mai cuminte e să chemi pe oameni într-o duminică la dumneata… ."

(Duiliu Zamfirescu)

Pronumele de politeţe are forme doar pentru **persoana *a II-a şi a III-a***: dumneata, dumnealui, dumneaei, dumneavoastră, dumnealor;
- „Nici nu ştii dumneata! Ieri ne-a luat hultanul găina cea mare, neagră."

(M. Sadoveanu)
- „Mă rog, ce doriţi dumneavoastră?" (M. Sadoveanu)
- „… dumnealui e totdeauna binevenit." (M. Sadoveanu)
- „Dumneaei a făcut toată încurcătura, dumneaei face toate încurcăturile."

(I. L. Caragiale)

Pe lângă formele literare există şi *forme populare* ale pronumelui de politeţe: *mata, matale, mătălică, mătăluţă*:

• „Ştiu că n-ai vreme mata şi trebuie să pleci…" (M. Sadoveanu)
• „Ce ţi-am făcut eu matale, de spui că-s urâtă şi încrucişată?" (M. Sadoveanu)

Există, de asemenea, şi locuţiuni pronominale de politeţe: Domnia ta, Domnia sa, Măria ta, Înălţimea sa, Excelenţa sa etc.

• „Măria ta, întrebă el iute, să aducem pe boierii prinşi?" (M. Sadoveanu)

Pronumele de politeţe se poate *prescurta*: d-sa, d-ta, d-voastră.

• „Nu-i treaba dumitale! Ce te-amesteci d-ta?" (I. L. Caragiale)

Observaţie: Uneori locuţiunile pronominale de politeţe se folosesc în manieră ironic-expresivă la persoana întâi: Domnia mea nu a luat cunoştinţă de această decizie.

3. PRONUMELE REFLEXIV

Pronumele reflexiv *înlocuieşte un substantiv şi arată că acţiunea exprimată de verb se răsfrânge asupra subiectului.*

• „Şi după ce se strâmbă la urâtul, se spânzură iar cu amândouă mâinile de vergeaua de alamă…" (I. L. Caragiale)

Atenţie! Pronumele reflexiv are forme doar pentru *cazurile dativ* şi *acuzativ*.

• Şi-a pierdut credinţa ca şi Eva raiul. (dativ)
• Se uită soarele îndărăt, se strică vremea. (acuzativ)

➤ **Forme proprii** are doar pentru persoana **a III-a**:
– la dativ: sie, sieşi, îşi, şi,(şi-, -şi)
– la acuzativ: (pe) sine, se, s-

• Îşi întoarce şuba după cum suflă vântul.
• A-şi porunci sieşi este cea mai mare forţă. (Seneca)
• Fiecare să se sfătuiască cu sine însuşi.
• Tot omul trăieşte pentru sine.

➤ Pentru persoanele **I** şi **a II-a** se folosesc **formele neaccentuate** ale pronumelui personal:
– îmi, mi, îţi, ţi (dativ singular)
– mă, m-, te (acuzativ singular)
– ne, vă, v- (dativ şi acuzativ plural)

• Aşază-te la masă, dacă ţi-ai adus de-acasă.
• „Eu mă duc în faptul zilei, mă aşez pe malu-i verde…"(V. Alecsandri)

Atenţie!
Pronumele reflexive provenite din pronume personale se deosebesc de acestea prin identitatea de număr şi persoană între pronume şi verbul în vecinătatea căruia se află.

• Te amesteci ca mărarul în bucate. (pronume reflexiv: te – persoana a II-a, singular; amesteci – persoana a II-a, singular)
• Te vinde fără bani. (pronume personal: te- persoana a II-a, singular; vinde – persoana a III-a, singular)

• Milă mi-e de tine, dar de mine mi se rupe inima. (pronume personale: mi – persoana I, singular; e; se rupe – persoana a III-a, singular)
• „Mi-am pus şoşonii şi paltonul şi am plecat." (I. L. Caragiale) (*mi* – pronume reflexiv, persoana I, singular; am *pus* – persoana I, singular)

Atenţie!
Pronumele reflexiv intră în structura diatezei reflexive şi, în această situaţie, nu are funcţie sintactică.

• Se duc furnicile la miere.
• „Şi de când m-am depărtat,/ Multă lume am îmblat." (M. Eminescu)

Funcţiile sintactice ale pronumelui reflexiv

a. complement indirect:
• Şi-a găsit o icoană ca să se închine. (dativ)
• Tot omul trăieşte numai pentru sine.(acuzativ)

b. atribut pronominal:
• Fiecare să-şi cunoască firea. (dativ)
• Şi cioara-şi laudă puii. (dativ)

c. complement direct:
• Greu se cunoaşte cineva pe sine.(acuzativ)

d. atribut prepoziţional:
• Lauda de sine nu miroase a bine.(acuzativ)

4. PRONUMELE ŞI ADJECTIVUL PRONOMINAL DE ÎNTĂRIRE

Pronumele de întărire *pune în evidenţă persoana la care se referă.*

Ca pronume apare rar:

• „…Când n-ai de-acum să mai priveşti/ Pe cel frumos, cum însuţi eşti…" (G. Coşbuc)

În mod frecvent este folosit ca **adjectiv pronominal de întărire** (pe lângă un substantiv sau pe lângă un pronume).

• Şarpele se teme de însăşi pielea lui când o vede spânzurată.
• Să nu impui nimănui ceea ce tu însuţi nu poţi suferi.

Adjectivul pronominal de întărire se acordă cu substantivul sau pronumele determinat în gen, număr, caz:

• „Când însuşi glasul gândurilor tace…" (M. Eminescu)

însuşi – neutru, singular, nominativ
glasul – neutru, singular, nominativ

• „Când eşti enigma însăşi a vieţii mele-ntregi…" (M. Eminescu)

enigma – feminin, singular, nominativ
însăşi – feminin, singular, nominativ

➤ **Formele** pronumelui de întărire:
• (eu) însumi-însămi,
• (tu) însuţi-însăţi,
• (el) însuşi, (ea) însăşi,
• (noi) înşine-însene,
• (voi) înşivă-însevă,
• (ei) înşişi, (ele) înseşi/ însele.

➤ Formă distinctă pentru genitiv-dativ au pronumele şi adjectivele pronominale numai la genul feminin, numărul singular: mie însemi, ţie înseţi, ei înseşi.
• Impune-ţi ţie înseţi un regim auster.

Pronumele de întărire are funcţie sintactică de **subiect**:
• Însuşi a scos cartea din bibliotecă.

Adjectivul pronominal de întărire are funcţia sintactică de **atribut adjectival**:
• „Chiar moartea însăşi e-o părere…" (M. Eminescu)
• „S-ar pricepe pe el însuşi acel demon…" (M. Eminescu)

5. PRONUMELE ŞI ADJECTIVUL PRONOMINAL POSESIV

Pronumele posesiv *înlocuieşte numele posesorului şi pe cel al obiectului posedat* (deci înlocuieşte două substantive).
• Nu da pâine câinilor altuia, că te latră ai tăi.
ai tăi – câinii dumitale (stăpânului)
• Între ai mei am fost şi ai mei nu m-au cunoscut.
ai mei – prietenii propriei persoane, rudele proprii

În structura pronumelui posesiv intră **articolul posesiv** (care înlocuieşte obiectul posedat şi preia de la acesta genul şi numărul).
• „Gura înţeleptului când se deschide, tu închide-o pe a ta." (a = gură)
• „Tata… zicea că sunt ale mele, rămase de la mama." (ale = livezile) (M. Sadoveanu)

Pronumele posesiv are **forme** după numărul şi genul substantivului care denumeşte obiectul posedat şi după persoana şi numărul posesorului, fiind vorba, deci, de un dublu acord:
– *un obiect posedat şi un posesor*: al meu, al tău, al său; a mea, a ta, a sa;
– *un obiect posedat şi mai mulţi posesori*: al nostru, al vostru, a noastră, a voastră;
– *mai multe obiecte posedate şi un posesor*: ai mei, ai tăi, ai săi, ale mele, ale tale, ale sale;
– *mai multe obiecte posedate şi mai mulţi posesori*: ai noştri, ai voştri, ale noastre, ale voastre.

De reţinut!
Pentru situaţiile în care există mai mulţi posesori, pronumele posesiv nu are forme pentru persoana a III-a; se foloseşte pronumele personal: al(a, ai, ale) **lor**.

• Ai noştri sunt impresionaţi de măreţia munţilor.
ai noştri – pronume posesiv în cazul nominativ.
• „Şi fug nevrând s-asculte de şefi, de-ai lor stăpâni." (V. Alecsandri)
ai lor – pronume personal în cazul genitiv.

Adjectivul pronominal posesiv *determină un substantiv care denumeşte obiectul posedat şi se acordă cu acesta în gen, număr şi caz:*
• „Eu să fiu a ta stăpână, tu stăpân vieţii mele…" (M. Eminescu)
a ta – feminin, singular, nominativ
stăpână – feminin, singular, nominativ
vieţii – feminin, singular, dativ
mele – feminin, singular, dativ

Atenţie! Adjectivul pronominal posesiv înlocuieşte numele posesorului, fiind **singurul** adjectiv pronominal care ţine locul unui substantiv:
• „Nu floarea veştejită din părul tău bălai,/ Căci singura mea rugă-i uitării să mă dai…" (M. Eminescu)
tău şi *mea* înlocuiesc numele posesorului: iubita şi îndrăgostitul.

De reţinut! *Când adjectivul pronominal posesiv urmează după un substantiv cu articol hotărât enclitic, nu are în structura sa articol posesiv:*
• „Ei braţul tău înarmă ca să loveşti în tine…" (M. Eminescu)

Adjectivul pronominal posesiv este precedat de articol posesiv, dacă:
– se află în faţa substantivului determinat:
• „În zadar a ta suflare/ Apa-n râuri o încheagă…" (V. Alecsandri)
– substantivul determinat este articulat cu articol nehotărât:
• Am călătorit cu un prieten al nostru.
– substantivul determinat nu este articulat:
• Am cunoscut doi buni colegi ai săi.

Funcţiile sintactice ale adjectivului pronominal posesiv:
a. atribut adjectival: „Nu-mi trebuie a ta milă, nu vreau a tale daruri…" (V. Alecsandri)
b. complement indirect: „Pe voi contra voastră la luptă ei vă mân…" (M. Eminescu)
c. complement circumstanţial de cauză: „Din pricina ta să-ndur eu observaţii şi ocări…" (M. Sadoveanu)
d. complement circumstanţial de timp: „Iar timpul creşte-n urma mea." (M. Eminescu)
e. complement circumstanţial de loc: „Flori de tei deasupra noastră/ Or să cadă rânduri, rânduri…" (M. Eminescu)
f. nume predicativ: Cei mai mulţi au fost împotriva voastră.
g. atribut prepoziţional: Victoria asupra ta este cea mai frumoasă dintre victorii.

În prima situaţie, adjectivul pronominal posesiv se acordă cu substantivul determinat (milă, daruri) în gen, număr şi caz.

În celelalte enunţuri, se află la cazul acuzativ, fiind precedat de o prepoziţie sau o locuţiune prepoziţională.

Atenţie!
Pronumele posesive (ai) noştri, (ai) voştri se scriu întotdeauna cu un singur **i**.
Sunt, de asemenea corecte formulările de tipul:
• un coleg de-ai noştri
• o idee de-ale mele
• acestei prietene a sale.

B. Pronume fără forme personale

1. PRONUMELE ŞI ADJECTIVUL PRONOMINAL DEMONSTRATIV

Pronumele demonstrativ *– înlocuieşte un substantiv şi arată apropierea sau depărtarea obiectului denumit de acesta ori identitatea acestuia cu sine însuşi sau cu alt obiect.*
• „Aceasta-i strădania, aceasta-i opera." (Vergiliu)
• „Îngâmfarea înseamnă disprețuirea tuturor celorlalţi." (Teofast)
• „Fii întotdeauna acelaşi în durerile cele mari ca şi în plăceri." (Marc Aurelius)

➤ Pronumele demonstrativ este de patru feluri:
a. pronume demonstrativ **de apropiere**: acesta, aceasta;
b. pronume demonstrativ **de depărtare**: acela, aceea;
c. pronume demonstrativ **de identitate**: acelaşi, aceeaşi.
d. pronume demonstrativ **de diferenţiere**: celălalt, cealaltă, cestălalt, ceastălaltă.

Atenție!
Nu confundați pronumele aceea, aceeași (feminin, singular) cu pronumele aceia, aceiași (masculin, plural).
- Aceea era credința mea.
- S-au luat la întrecere cu aceia.

➤ În afara formelor literare ale pronumelui demonstrativ există și **forme populare** sau **regionale**: ăsta, asta, ista, aista, cesta, ălălalt, ailaltă, cela, ceea. Unele dintre acestea cunosc o largă folosință: asta, ăsta.
- „Asta nu se poate…"(M. Sadoveanu)
- „Pesemne c-aista-i Flămânzilă…"(Ion Creangă)

➤ Pe lângă formele amintite mai sus, pronumele demonstrativ are și **forme scurte**: cel, cea, cei, cele.

Din neatenție acestea pot fi confundate cu articolele demonstrative:
- Omul cel cinstit se ține de cuvânt. (articol demonstrativ)
- Cel (acela) care începe multe nu isprăvește nimic (pronume demonstrativ).

Adjectivul pronominal demonstrativ *determină un substantiv cu care se acordă în gen, număr și caz; are funcția sintactică de atribut adjectival.*
- „Nu știu ce să mă mai fac cu copilul acesta." (M. Sadoveanu)
- „Dacă nimereau ceilalți toți, nimeream și noi." (M. Sadoveanu)
- „Pe aceeași ulicioară/ Bate luna în ferești…" (M. Eminescu)

2. PRONUMELE ȘI ADJECTIVUL PRONOMINAL NEHOTĂRÂT

Pronumele nehotărât *– ține locul unui substantiv fără să dea vreo indicație precisă asupra obiectului.*
- E loc sub soare pentru toți.
- Întâi judecă-te pe tine și apoi judecă pe altul.
- „Multe i se întâmplă omului-unele dorite, altele nedorite." (Plaut)

➤ **După structură,** pronumele nehotărâte pot fi:

– **simple**: unul, altul, tot, atâtea, cutare, mult, puțin
- A învățat ce au uitat alții.
- Mulți sunt chemați, puțini aleși.

– **compuse**: fiecare, oricare, oricine, vreunul, altcineva, altceva, cineva, careva, oarecine, oarecare etc.
- „Este în firea oricui să greșească." (Cicero)
- Fiecare cu norocul lui trăiește.

Pronumele nehotărât își modifică **forma** în funcție de genul, numărul și cazul substantivului înlocuit.
- Toate sunt trecătoare ca ziua de ieri.

toate – feminin, plural, nominativ
- Fiecăruia i se pare copilul său mai frumos.

fiecăruia – masculin, singular, dativ
- Cu un ochi râde și cu altul plânge.

cu altul – masculin, singular, acuzativ
- Nu pofti la bunul altcuiva.

altcuiva – masculin, singular, genitiv

Pronumele nehotărâte compuse în structura cărora intră pronumele relativ *ce* sunt **invariabile** și se folosesc doar la cazurile nominativ și acuzativ.

- Orice rar se vede mai dulce ni se pare. (nominativ)
- Sau taci, sau spune ceva mai bun decât tăcerea. (acuzativ)

Pronumele nehotărâte care au în structură pronumele relativ *cine* au forme numai pentru singular.
- Cineva i-a trimis o scrisoare. (nominativ)
- I se va adresa altcuiva. (dativ)
- Visul orișicui se poate împlini. (genitiv)
- Poate fi păcălit de oricine. (acuzativ)

Adjectivele pronominale nehotărâte *însoțesc un substantiv și se acordă cu el în gen, număr și caz, având funcția de* ***atribut adjectival***. Sunt numai adjective pronominale nehotărâte: *alde, fiece, niscai, niscaiva.*
- Orice lucru este bun la timpul său.

orice – neutru, singular, nominativ
lucru – neutru, singular, nominativ
- Toți copacii înfrunzesc, dar nu toți dau roade.

toți – masculin, plural, nominativ
copacii – masculin, plural, nominativ
(al doilea *„toți"* este pronume nehotărât)
- Altă făină se macină acum la moară.

altă – feminin, singular, nominativ
făină – feminin, singular, nominativ

Nu sunt niciodată adjective pronominale, pronumele nehotărâte în structura cărora intră cine: cineva, altcineva, orișicine.

Atenție! Adjectivele pronominale nehotărâte un, o, pot fi confundate cu un articol nehotărât sau cu un numeral cardinal. Pentru a le deosebi, rețineți:

➤ Articolul nehotărât arată un obiect oarecare:
- La o faptă bună mulți voinici se-adună.
- Un lucru care nu se caută e bun de pus pe foc.

➤ Numeralul cardinal implică ideea de număr; de cele mai multe ori în context apare și un alt numeral:
- Mai bine o vrabie în mână decât zece pe gard.
- Un tată poate hrăni zece fii, dar zece fii nu pot hrăni un tată.

➤ Adjectivul pronominal nehotărât poate fi asociat cu un alt pronume nehotărât sau demonstrativ.
- Cu o mână dă și cu cealaltă adună.
- Un pas după altul departe te duce.

3. PRONUMELE ȘI ADJECTIVUL PRONOMINAL NEGATIV

Pronumele negativ *se folosește în propoziții negative și neagă obiectul la care se referă substantivul înlocuit.*
- Nimeni nu moare de lucru.
- Nimic nu se obține fără osteneală.

Pronumele **nimeni** înlocuiește substantive care se referă la persoane (ființe), iar **nimic** ține locul unor nume de lucruri.

Pe lângă aceste două pronume negative se folosesc **niciunul**, **niciuna** care pot înlocui atât nume de ființe, cât și de lucruri.

• Din cărțile recomandate n-a citit niciuna.

• Niciunul nu poate fi prezent în două locuri în același timp.

Pronumele negative **nimeni** și **nimic** se folosesc numai la singular. **Nimeni** are forme pentru toate cazurile (exceptând vocativul), iar **nimic** apare doar la nominativ și acuzativ (este invariabil).

• Nimeni nu se naște învățat.

• „Tot alături călăresc,/ Nu am grija nimănuia…" (M. Eminescu)

• „Și vezi, pe-acesta nu-l spui nimănuie…" (M. Eminescu)

• Omul curajos nu se teme de nimeni.

• Nimic nu e mai schimbător ca vremea.

• „Nu cer nimic, nimic nu mai aștept…" (M. Eminescu)

Niciun și **nicio** sunt doar adjective pronominale negative; stau în fața substantivului determinat; se acordă cu acesta în gen, număr și caz și au funcție sintactică de atribut adjectival.

• „… apoi, văzând că rămâne nepăsător, înțelese că nu e nicio primejdie." (M. Sadoveanu)

• Niciun părinte nu-și înnecă copiii.

4. PRONUMELE ȘI ADJECTIVUL PRONOMINAL INTEROGATIV

Pronumele interogativ *se folosește într-o propoziție interogativă în care înlocuiește cuvântul așteptat ca răspuns la întrebare*:

• „Cine-mi schimbă noaptea-n zi?…/ Cine cântă?…/ Cine-o fi?…" (I. Minulescu)

• „Și pentru cine vrei să mori?" (M. Eminescu)

• „Ce a scos din voi Apusul, când nimic nu e de scos?" (M. Eminescu)

Pronumele interogative sunt: *cine*, *ce*, *care*, *cât(ă)*.

Cine are formă doar pentru numărul singular.

• „Cine țip-așa de tot?" (nominativ) – V. Alecsandri

• „Ce vă doare cui i-ați spus?" (dativ) – G. Coșbuc

• „Și tu de-acum al cui vei fi ?" (genitiv) – G. Coșbuc

• „Cu cine am onoarea? întrebă conița…" (acuzativ) – I. L. Caragiale

Ce este invariabil; se folosește doar la nominativ și acuzativ singular.

•„Dar ce lucește colo pe stradele adânci?" (nominativ) – V. Alecsandri.

•„Voi ce-aveți de spus?"(acuzativ) – G. Coșbuc

Celelalte pronume interogative **flexionează** în funcție de genul, numărul și cazul substantivului înlocuit.

• „Dar care ți-e veșnica țintă/ De-alergi, călătorule nor?" (nominativ) – G. Coșbuc.

• Căruia îi oferi sprijin de această dată? (dativ)

• Ale cărora sunt aceste livezi? (genitiv)

Au valoare de adjective pronominale interogative: *care*, *ce*, *cât(ă)*.

• „Ce urmă lasă șoimii-n zbor?" – G. Coșbuc

• „…în care timpuri se perd tristele-mi gânduri?" – V. Alecsandri

• „Câte ceasuri sunt?" – I. L. Caragiale

5. PRONUMELE ȘI ADJECTIVUL PRONOMINAL RELATIV

Pronumele relativ *se folosește în frază, făcând legătura între o propoziție subordonată și regenta ei.*

• Cine dă din mâini[1]/ nu se înnecă.[2]/

cine – introduce o subordonată subiectivă; înlocuiește un substantiv (înotătorul)

• Ochii[1]/ care nu se văd[2]/ se uită.[1]/

care – introduce o propoziție subordonată atributivă; înlocuiește substantivul „ochii".

Pronumele relative sunt:

– **simple**: care, cine, ce, cât(ă), de (= care);

– **compuse**: ceea ce, cel ce;

• Prostul face[1]/ ce vede.[2]/

ce – introduce o completivă directă

• Cel ce pierde drumul[1]/ e bucuros și de cărare.[2]/

cel ce – introduce o subiectivă

Pronumele relative își modifică **forma** și pot fi precedate de prepoziții sau locuțiuni prepoziționale. Excepție face pronumele relativ **ce**, fiind invariabil. Aceeași caracteristică o are pronumele relativ **de** (mai rar folosit cu această valoare morfologică) care introduce o atributivă.

• Știe Dumnezeu[1]/ al cui e sacul cu făină.[2]/ 1.PP; 2.CD

• Nu te lăuda[1]/ cui te știe.[2]/ 1.PP; 2.CI

• Nu tot[1]/ ce sclipește[2]/ e aur.[1]/ 1.PP; 2.AT

• Omul[1]/ de minte[2]/ nu mai are crezământ.[1]/ (de = care) 1.PP; 2.AT

Ca **adjective pronominale relative** se folosesc: **care**, **ce**, **cât(ă)**:

• Nu se știe[1]/ din câte pături se face plăcinta.[2]/ 1.PP; 2.SB

(câte = atribut adjectival)

• Fiecare știe[1]/ ce dușmani are.[2]/ 1. PP; 2.CD

(ce = atribut adjectival)

Spre deosebire de celelalte tipuri de pronume, pronumele și adjectivul pronominal relativ au **dublă funcție gramaticală**:

– în frază introduc o propoziție subordonată;

– în propoziția din care fac parte preiau funcția sintactică a substantivului înlocuit (pronume relative):

• „Găsi îndată cenușa[1]/ de care avea nevoie…[2]/" (M. Sadoveanu)

de care – în frază introduce o atributivă;

– în propoziție este complement indirect.

• Nu se caută[1]/ ce ai fost, [2]/ ci ceea ce ești.[3]/

ce – introduce o subiectivă

– în propoziție este nume predicativ

ceea ce – introduce o subiectivă

– în propoziție este nume predicativ

• „Dar va veni o zi[1]/ în care

Ne vom opri deodată-n drum[2]/…" (I. Minulescu)

în care – introduce o atributivă

– în propoziție este complement circumstanțial de timp

Adjectivele pronominale relative au funcția sintactică de atribute adjectivale:

• Se vede[1]/ ce educație a primit.[2]/

ce – introduce o subiectivă

– în propoziție e atribut adjectival

C. Locuțiunile pronominale

Locuțiunile pronominale *sunt grupuri de cuvinte cu înțeles unitar care au valoarea unui pronume*:

• „Dac-al ei glas e armonie,/ E și-n tăcere-i nu știu ce." (M. Eminescu)

nu știu ce = ceva

• „Codrule, Măria ta,
Lasă-mă sub poala ta…" (Folclor)

• „Colo-n colț acum răsare/ Un copil al nu știu cui..." (G. Coșbuc)

al nu știu cui = al cuiva

D. Funcțiile sintactice ale pronumelui

Pronumele are aceleași funcții sintactice ca substantivul înlocuit.

➤ **Nominativ**:

– ***subiect***:
„Voi sunteți urmașii Romei?" (M. Eminescu)
„Nimeni nu e atât de rău încât să nu poată fi educat." (Horațiu)
„E temeiul că acestea fericit pe el îl fac…" (M. Eminescu)

– ***nume predicativ***:
„Pedeapsa este aceeași și pentru făptaș și pentru complice."
„Fiecăruia i se pare mai frumos tot ce-i al său."(Cicero)
„Îmi vine a crede că toate-s nimica."(M. Eminescu)

– ***atribut apozițional***:
„Nu-i pe pământ decât un singur lucru vrednic de străduințele noastre: acela de a practica adevărul și dreptatea." (Marc Aureliu)
„Eu unul mă duc să deschid."(I. Creangă)

➤ **Acuzativ**

– ***complement direct***:
„Tuturor prietenilor mei le doresc să aibă ceea ce am și eu." (Plautus)
„Una crezi, alta spui." (Horațiu)
„Înțeleptul nu afirmă nimic până nu verifică." (Cicero)

– ***complement indirect***:
„Dacă vreți să nu vă temeți de nimic, gândiți-vă că trebuie să vă temeți de orice."
(Seneca)
Omul când se pricopsește, la ai săi nu se gândește.
Porcul tot strânge, se-ngrașă bine, dar pentru alții, nu pentru sine.

– ***complement de agent***:
Drumul cel mai scurt, pe unde-i de alții rupt.
„Cel ce trebuie să aibă conducerea, trebuie să fie ales de toți." (Plinius cel Tânăr)
„Uităm ușor greșelile noastre când nu sunt cunoscute decât de noi." (La Rochefaucauld)

– ***complement circumstanțial de loc***:
„Ah! Sunt printre voi de-aceia, care nu cred tabla legii…" (M. Eminescu)
„Părea că printre nouri s-a fost deschis o poartă,/ Prin care trece albă regina nopții moartă…"(M. Eminescu)
„El s-așază lângă dânsa…"(M. Eminescu)

– ***complement circumstanțial de timp***:
După noi – potopul.
„Sunt ani la mijloc și-ncă mulți vor trece/ Din ceasul sfânt în care ne-ntâlnirăm..."
(M. Eminescu)
„După aceasta au ieșit amândouă împărătesele în grădină ca să se plimbe". (I. Creangă)

– ***complement circumstanțial de mod***:
„Măgulit e fiecare/ Că n-ai fost mai mult ca dânsul." (M. Eminescu)
„…ajunsese a citi la ceaslov mai bine decât mine…" (I. Creangă)
„Eu socot că treaba asta se face și fără de noi." (I. Creangă)

– ***complement circumstanțial de cauză***:
„… ți-i găsi beleaua cu dânsul pentru asta." (I. Creangă)
„…dac-ai sta să faci voie rea de toate, zău, ar trebui de la o vreme s-apuci câmpii."
(I. Creangă)

– ***nume predicativ***:
„Ca tine nu-s, ca tine nu-s." (M. Eminescu)
Nașterea omului e pentru alții: moartea e a lui.
„Lumea-i cum este…și ca dânsa suntem noi." (M. Eminescu)

– ***atribut prepozițional***:
Nu crede nici la cămașa de pe tine.
Ceea ce numim în om bunătate sau simț moral este bunăvoință față de alții! (Helvețius)
„De aceste și altele ca aceste a vorbit bunicul David cu mama și cu tata…" (I. Creangă)

➤ **Genitiv**

– ***atribut genitival***:
Nu se cade să te lauzi cu munca altuia. (Phaedrus)
„Un leu pustiei rage turbarea lui fugindă…" (M. Eminescu)
„Dedicând broșuri la dame a căror bărbați ei speră/ C-ajungând cândva miniștri le-a deschide carieră…" (M. Eminescu)

– ***atribut prepozițional***:
Lupta contra acestuia este necesară.
Oamenii din jurul lui îi admirau curajul.

– ***nume predicativ***:
„Tot ce respiră-i liber, a tuturor e lumea…" (M. Eminescu)
„Apoi bine că știu a cui ești măi țâcă…" (I. Creangă)
„Cine a azvârli buzduganul ista mai tare în sus, ai aceluia să fie banii." (I. Creangă)

– ***complement indirect***:
„Exemplele rele se răsfrâng asupra celor care le fac." (Seneca)
„Murdară este raza-i ca globul cel de tină/ Asupra cărui dânsul domnește pe deplin."
(M. Eminescu)

– ***complement circumstanțial de cauză***:
„…mă scula în toate zilele cu noaptea-n cap din pricina ei…" (I. Creangă)
Din cauza unora s-a amânat concertul.

– ***complement circumstanțial de timp***:
În urma lui a rămas o imensă avere pentru copii.
Au avut alt profesor înaintea acestuia.

– ***complement circumstanțial de loc***:
„Bun cu adevărat e acela care nu lasă a se săvârși răul împrejurul lui." (N. Iorga)
„Naintea lor se mișcă pădurile de brad…" (M. Eminescu)
„Și-apoi în urma lui veneau cârduri nenumărate de paseri…" (I. Creangă)

➤ **Dativ**

– ***complement indirect***:
„Realitatea nu este totdeauna cum ni se pare nouă că o vedem."(Cicero)
Parcă a cărat altora apă cu ciurul.
„Şi-am zvârlit asupra-ţi, crudo, vălul alb de poezie…" (M. Eminescu)
– ***nume predicativ***:
„Să nu-i răspunzi prostului pe măsura prostiei lui şi nici să devii asemenea lui." (Cato)
Mulţi sunt aidoma dumnealui.
– ***atribut pronominal***:
„Prefer moartea decât să-mi pierd onoarea." (Cicero)
Şezi, că ţi se răceşte locul!
„Azilul îşi află în sânu-i de dor…"(M. Eminescu)
– ***complement circumstanţial de loc***:
„…Că-ndărătu-i şi nainte-i întuneric se arată…" (M. Eminescu)
„…Deasupră-mi teiul sfânt/ Să-şi scuture creanga…" (M. Eminescu)
– ***complement circumstanţial de timp***:
„…În urmă-ţi rămân toate astfel cum sunt…" (M. Eminescu)
Înainte-i are mulţi ani de trăit.

Situaţii speciale
– ***atribut apoziţional în genitiv***:
„Toate înflorind din mila/ Codrului, Măriei Sale…" (M. Eminescu)
– ***atribut apoziţional în dativ***:
„Să dea domnul, cucoane, să fie altfel, că mie unuia nu mi-a păre rău…" (I. Creangă)
– ***subiect în dativ***:
„Ne ducem pe la casa cui ne are…" (I. Creangă)
Oferă ajutor oricui îţi cere.
– ***subiect în acuzativ***:
„Să blesteme pe-oricine de mine-o avea milă." (M. Eminescu)
„Cu toţii vorbesc şi nimeni nu ascultă." (M. Eminescu)
– ***subiect în genitiv***:
Ai lui sperau să reuşească.
Al nimănui nu va ajunge până acolo.

E. Schimbarea valorii gramaticale

În unele situaţii pronumele îşi schimbă valoarea gramaticală devenind:
– **substantiv**:
• „Pierzându-ţi timpul tău cu dulci nimicuri,/ N-ai vrea ca nime-n uşa ta să bată,…"
(M. Eminescu)
• Să vină un ăsta să-mi dea sfaturi?
– **adverb**:
• Ce repede trece timpul!
– **adjectiv pronominal**:
• Locuiau pe aceeaşi stradă.
• Tot olarul laudă oala sa.
• Însuşi înţeleptul nu ştie întotdeauna ce drum să aleagă.
• Câte slugi ai, atâţia duşmani hrăneşti.

• Niciun lucru nu rămâne nerăsplătit.
– **locuţiune adjectivală**:
• Se ocupă cu lucruri de nimic.
• „…unde nu dă o căldură ca aceea..." (I. Creangă)

F. Valorile stilistice ale pronumelui
➤ ***repetiţie***:
„…nimeni nu-i ştie de ştire,/ Nimeni soarta-i n-o îmblânzeşte, nimeni fruntea nu-i mângâie…" (M. Eminescu)
➤ ***antiteză***:
„Ea un înger ce se roagă – El un demon ce visează…" (M. Eminescu)
„Ei tot şi voi nimica…" (M. Eminescu)
➤ ***enumeraţie***:
„În mine,/ în tine/ Şi-n el/ inima cântă/ Şi plânge la fel…" (I. Minulescu)

PRONUMELE – EXERCIŢII

1. Scoateţi din textul următor pronumele şi analizaţi-le morfologic şi sintactic:
„– Eu ziceam către domnu subprefect că trebuie să mai fi fost cineva de faţă, care-a văzut banii, ş-acela-i făptaşul. Dar s-a dovedit că n-a mai fost nimeni. (…) Dacă n-are bani, cine să-l ucidă?" (M. Sadoveanu)
2. Identificaţi adjectivele pronominale din fragmentul următor, precizând felul lor:
„Flăcăul meu a însemnat pe hârtia asta câte burdufuri de brânză (…) mi-au mai rămas."
(M. Sadoveanu)
3. Ce fel de pronume este *mi* în fragmentul de mai sus? Construiţi o propoziţie sau o frază în care să aibă altă valoare morfologică.
4. a. În ce caz se află pronumele *mi* în textul dat şi ce funcţie sintactică are?
b. Construiţi enunţuri în care să aibă alte funcţii sintactice.
5. Numiţi două tipuri de pronume care nu se pot adjectiviza.
6. Construiţi enunţuri în care cuvinte *ce*, *care* să fie pronume şi adjective pronominale interogative şi relative.
7. Realizaţi acordul adjectivului pronominal de întărire cu termenul regent:
Mamei… i-am oferit flori.
Ele… au abandonat cursa. Noi…, colegii tăi te vom sprijini.
Cu ea…am discutat. Dany, ţie … îţi cer sfatul.
El… a citit referatul. Fetelor, vouă… vi se pare greu exerciţiul. Mihaela, tu… eşti o prietenă bună.
Pe ei … i-am întâlnit. Eu … sunt elevă în clasa a VIII-a, pe când tu … eşti deja student.
8. Indicaţi cinci funcţii sintactice ale adjectivului pronominal posesiv; exemplificaţi.
9. Daţi exemple de complemente indirecte în cazurile genitiv şi dativ exprimate prin pronume posesiv, pronume negativ şi pronume demonstrativ.
10. Corectaţi greşelile privind forma pronumelui relativ:
a. Tu eşti cea a cărui program mă interesează.
b. Aceasta este casa care vreau să o cumpăr.
c. Copilul care i-am dat cartea nu mi-a înapoiat-o.
d. Ceeace a afirmat nu poate fi verificat.
11. Ce părţi de vorbire sunt cuvintele subliniate?
a. „Cei de la spate voiau să treacă peste cei dintâi."

b. „Unul era mai puțintel de trup și negricios ca mine. Celălalt, mai voinic decât toți...."
c. „Și stăpâni erau toți trei, călări – unul pe-un cal negru."
d. „Caută în cuibare vreo două ouă. Scoate și niște brânză."
e. „Poate pân-atuncea vine vreo știre."
f. „Nechifor Lipan plecase de-acasă după niște oi." (M. Sadoveanu)

VERBUL

Verbul *este partea de vorbire flexibilă care exprimă*:
- **acțiunea**: a merge, a corecta
  Ulciorul nu merge de mai multe ori la apă.
- **existența**: a fi, a exista
  E loc la soare pentru toți.
- **starea**: a sta, a ședea
  Stă ca oul în cui.
- **necesitatea**: a trebui, a necesita
  Trebuie să-ndoi copacul cât e tânăr.
- **posibilitatea**: a putea
  Nimeni nu poate ști cât de adâncă e borta șarpelui.
- **posesia**: a avea, a poseda
  Are cap și n-are minte.
- **dorința**: a vrea, a dori
  De vrei să mănânci pâine, nu-ți bate joc de tărâțe.

A. Clasificarea verbelor

I.1. Verbele predicative – *au înțeles de sine stătător și pot forma singure un predicat verbal când se află la un mod personal*. Majoritatea verbelor din limba română sunt predicative.
- Mincinosul când spune adevărul se îmbolnăvește.
- Aș spune un vis, dar nu pot de râs.
- Du-te unde a dus surdul roata.
- Să nu te împrumuți de la omul sărac.

Verbele predicative își păstrează această însușire indiferent de modul la care se află.
- A greși este omenesc. (*infinitiv*)
- Greșind vei învăța. (*gerunziu*)
- Cine nu greșește nu învață. (*indicativ*)

2. Verbele nepredicative – *nu au înțeles de sine stătător și nu pot forma singure predicat, ci împreună cu alte cuvinte.*
Sunt nepredicative verbele **copulative** și verbele **auxiliare**.
a. Verbele copulative – *formează predicat nominal împreună cu o altă parte de vorbire cu funcție de nume predicativ.*
Din categoria verbelor copulative fac parte: a fi, a deveni, a ieși, a rămâne, a ajunge, a se face, a părea, a însemna, a se naște, a se chema, a se numi.
- E deștept ca oaia cu jug.

Verbul copulativ face ***legătura*** între numele predicativ și subiect.
- Moartea lupului e sănătatea oilor.

Cu excepția verbului a deveni (folosit doar ca verb copulativ), celelalte verbe pot fi predicative sau copulative în funcție de context.
- A devenit de nerecunoscut. (*verb copulativ*)
- Vei rămâne în oraș la sfârșitul săptămânii. (*verb predicativ*)
- A rămas singur. (*verb copulativ*)
- Ajunge o bâtă la un car de oale. (*verb predicativ*)
- Ajunge din vlădică popă. (*verb copulativ*)
- S-a născut în zodia veseliei. (*verb predicativ*)
- Nimeni nu se naște învățat. (*verb copulativ*)

Atenție! Un mod de verificare a valorii copulative a verbelor de mai sus este înlocuirea lor cu a fi sau a deveni.
- S-a făcut șofer. (a devenit)
- Orașul se numește București. (este)

Aceleași verbe sunt predicative dacă se pot înlocui cu un verb predicativ sinonim:
- S-a făcut o nouă școală. (s-a construit)
- Ieri s-a numit directorul firmei. (s-a nominalizat).

b. Verbele auxiliare – *ajută la formarea modurilor și timpurilor compuse, dar și a diatezei pasive.*
Sunt auxiliare verbele: a avea, a fi, a vrea (a voi).

Verbul auxiliar ***a avea*** intră în structura următoarelor forme verbale:
- *modul indicativ*, timpurile perfect compus, viitor popular:
  - Am plătit datoria și tot dator am rămas.
  - Ai să greșești drumul.
- *modul condițional-optativ*, timpurile prezent și perfect:
  - Ar prinde pește, dar n-are undiță.
  - Aș fi ales altă soluție.

Verbul ***a fi*** se folosește la formarea următoarelor timpuri:
- *viitor anterior (indicativ)*:
  - Voi fi cunoscut oameni mai buni.
- *perfect (conjunctiv)*
  - Să fi avut mai mult timp la dispoziție era bine.
- *perfect (condițional-optativ)*
  - Ai fi dat o floare unei fete.
- *perfect (infinitiv)*
  - Era bine a fi repetat materia înainte de examen.
- toate timpurile și modurile *diatezei pasive*:
  - Ești auzit de departe. (prezent)
  - Romanul era citit de nevoie. (imperfect)
  - Ei fură ajutați de ceilalți. (perfect simplu)
  - Ați fost admiși în grupul nostru. (perfect compus)
  - Fuseseră aplaudați îndelung. (mai mult ca perfect)
  - Vina va fi mărturisită la tribunal. (viitor)
  - Va fi fost văzut de toți spectatorii. (viitor anterior)

➤ *conjunctiv*: Copilul <u>să fie iubit</u> de părinți. (prezent)
• <u>Să fi fost invitat</u> de ei, veneam și eu. (perfect)
➤ *condițional-optativ*: <u>Nu ai fi recunoscut</u> de nimeni. (prezent)
• <u>Ar fi fost oferit</u> același premiu tuturor câștigătorilor. (perfect)
➤ *imperativ*: <u>Fii iertat</u> pentru greșelile tale!
➤ *infinitiv*: Se fereşte <u>a fi văzut</u> de un cunoscut. (prezent)
• <u>A fi fost pregătit</u> de cineva era necesar. (perfect)
➤ *gerunziu*: <u>Fiind încurajat</u> de prieteni, a mers mai departe.

Verbul <u>a vrea (a voi)</u> contribuie la formarea timpului *viitor*.
• <u>Voi lupta</u> neîncetat pentru dreptate. (viitor)
• Ei <u>vor fi parcurs</u> deja o parte din traseu. (viitor anterior)

II.1. Verbele personale – *verbele care pot avea subiect exprimat printr-o formă nominală (substantiv, pronume, numeral)*.
Majoritatea verbelor sunt personale: a da, a pleca, a deveni etc.
• În sânge <u>se preface</u> datina.
• Copiii și nebunii <u>spun</u> adevărul.
• <u>Cară</u> apă-n Dunăre.

2. Verbele unipersonale – *au forme doar pentru persoana a III-a și exprimă acțiuni atribuite unor fenomene ale naturii, păsări, animale, planete*: a miorlăi, a necheza, a răsări:
• Soarele <u>a apus</u> de mult.
• Câinele <u>latră</u> cu furie.

3. Verbele impersonale – autorul acțiunii nu poate fi identificat; *acțiunea nu este făcută de o persoană; au formă numai pentru persoana a III-a singular*: a trebui, a se cuveni, a se înnopta, a tuna, a fulgera.
• Vara <u>se înnoptează</u> târziu.
• <u>Plouă</u> de trei zile.
De cele mai multe ori după verbele impersonale urmează, în structura frazelor, o subiectivă:
• Deseori <u>se întâmplă</u>[1]/ să-i vezi în parc[2]/. 1–PP; 2–SB
• „<u>Părea</u>[1]/ că-n somn un înger ar trece prin infern[2]/...” 1–PP; 2–SB (M. Eminescu)
• „<u>Nu trebuie</u>[1]/ să ne jucăm cu adevărul.[2]/” 1–PP; 2–SB (J. Locke)

4. Expresii verbale impersonale – *sunt formate din verbul <u>a fi</u> și un adverb sau o locuțiune adverbială de mod cu rol de nume predicativ în cadrul construcției*: e greu, e normal, este posibil etc. Și acestea sunt urmate de subordonate subiective:
• <u>E bine</u>[1]/ să te înduioșezi de nenorocirea prietenilor,[2]/ dar <u>e mai bine</u>[3]/ să le vii în ajutor.[4]/ 1 – PP; 2 – SB; 3-PP; 4-SB (Voltaire)

Verbul din expresia verbală impersonală are forma pentru persoana a III-a singular, indiferent de mod sau timp; adverbul de mod poate fi la orice grad de comparație.
• <u>Este foarte greu</u>[1]/ să-i afli taina.[2]/ 1 – PP; 2 – SB
• <u>Este imposibil</u>[1]/ să urnești munții din loc.[2]/ 1–PP; 2–SB
• <u>Era la fel de bine</u>[1]/ să fi mers cu mașina.[2]/ 1–PP; 2 – SB

5. Locuțiuni verbale – *grupuri de cuvinte cu înțeles unitar care au valoarea unui verb*: a sta în cumpănă (a ezita), a băga în sperieți (a speria), a trage nădejde (a spera), a lua partea (a apăra) etc.

Într-o locuțiune verbală este **obligatorie** prezența unui verb. Acesta are rolul gramatical de a indica *persoana, modul, timpul, numărul construcției*. Celălalt cuvânt (substantiv, adverb, numeral) dă sensul locuțiunii.
În analiză nu se disociază termenii locuțiunii, ci este considerată un tot unitar.
• <u>Adu-ți aminte</u> că ești om! (amintește-ți)
• Singur <u>se dă de gol</u> până <u>să-i dea ocol</u>. (se deconspiră; să ocolească)
• Omul cinstit <u>se ține de cuvânt</u>. (respectă promisiunea)

III.1. Verbe tranzitive – *cele care pot avea complement direct*: a auzi, a găsi, a cânta, a prelungi etc.
• Pentru un cui <u>pierzi</u> o potcoavă. (potcoavă – complement direct)
Dacă într-o propoziție nu apare un complement direct, se poate verifica caracterul tranzitiv al verbului prin adăugarea unui astfel de complement.
• Toată dimineața <u>a fredonat</u>. (o melodie)
• Elevul <u>scrie</u>. (tema)
Unele verbe sunt **dublu tranzitive**, adică au două complemente directe (unul – obiect; altul – ființă)
• M-<u>a întrebat</u> soluția problemei. (m-; soluția – complemente directe)
• Te-<u>a rugat</u> un lucru aproape imposibil de înfăptuit. (te-; un lucru – complemente directe)

2. Verbe intranzitive – *cele care nu pot avea un complement direct*.
• <u>Se uită</u> soarele îndărăt, <u>se strică</u> vremea.
Din această categorie fac parte:
➤ **verbe copulative**:
• <u>A devenit</u> de nerecunoscut.
➤ **verbe de mișcare**:
• Trenul <u>pleacă</u> la oră fixă.
➤ **verbe la diateza reflexivă**:
• <u>Se ține</u> ca nevoia de om.
➤ **verbe la diateza pasivă**:
• <u>E știut</u> de mult ca om harnic.
➤ **verbe impersonale**:
• Vara <u>tună și fulgeră</u> la munte.

Atenție! Există verbe care pot fi tranzitive, dar și intranzitive, în funcție de context. În aceste cazuri și sensul lexical capătă nuanțe diferite:
• <u>Pleacă</u> în vacanță. (intranzitiv – merge)
• <u>Pleacă</u> capul de rușine. (tranzitiv – apleacă, lasă)
• În fiecare dimineață <u>aleargă</u> pe stadion. (intranzitiv – fuge)
• L-<u>am alergat</u> prin tot cartierul. (tranzitiv – am urmărit)

Foarte important!
Valorile verbului a fi:
– **verb predicativ**, când e sinonim cu unul din următoarele verbe: *a exista, a se găsi, a se afla, a se întâmpla, a costa, a hoinări, a dura, a semnifica, a proveni, a se împlini, a avea loc.*
• <u>Sunt</u> doi ani de când s-au cunoscut. (se împlinesc)
• În gară <u>a fost</u> un accident. (a avut loc)
• Dicționarul <u>este</u> cinci sute de mii de lei. (costă)
• <u>Nu e</u> pe lume nimic mai urât decât minciuna. (nu există)

– **verb copulativ** formează *predicat nominal* cu un alt cuvânt.
  • A fost un om pe care te puteai bizui (substantiv).
  • Ochii îi sunt plini de lacrimi (adjectiv).
  • Să fii sănătos toată viața! (adjectiv)
– **verb auxiliar**:
  • Aș fi contribuit la realizarea spectacolului, să fi fost anunțat (condițional-optativ, perfect, diateza activă; conjunctiv perfect, diateza pasivă).
  • El ar fi dorit să fie apreciat de familie (condițional-optativ, perfect, diateza activă; conjunctiv prezent, diateza pasivă).

B. Conjugările verbelor

După terminațiile pe care le au verbele la infinitiv, acestea se grupează în patru conjugări.
– conjugarea I: **-a**: a tatona, a vindeca
– conjugarea a II-a: **-ea**: a părea, a ședea
– conjugarea a III-a: **-e**: a scrie, a duce
– conjugarea a IV-a: **-i, î**: a veni, a primi, a hotărî, a se posomorî

C. Diatezele verbelor

Diatezele *sunt forme pe care le iau verbele pentru a arăta raportul dintre acțiunea pe care o exprimă și subiectul gramatical.*
a. Diateza activă – *acțiunea e realizată de subiectul gramatical*:
  • Tot începutul are și sfârșit.
Subiectul gramatical poate fi sau nu exprimat în propoziție:
  • Toporul fără coadă nu taie! (toporul – subiect)
  • Și-a uitat anii. (el – subiect subînțeles)
  • Ai scăpat iepurele din mână. (tu – subiect inclus)

b. Diateza reflexivă – *acțiunea este săvârșită și suferită de subiectul gramatical.*
  • Se întrec ca puii de barză la zburat.
Diateza reflexivă se construiește cu ajutorul formelor neaccentuate ale pronumelui reflexiv la cazurile dativ și acuzativ.
  • Te-ai prins ca ciocârlanul în laț.
  • Nu se fură tămâie de la dracu.
  • Își amintește puțin din anii copilăriei.
Pronumele reflexive nu au funcție sintactică, fiind folosite ca semn gramatical al diatezei reflexive:
  • „Noi ne-am deprins cu dumbrava aceasta…" (M. Sadoveanu)
  • „La venirea lor s-au împrăștiat căprioarele, s-au ridicat la cer paserile…" (M. Sadoveanu)
  • „Nu te teme, Niculăeș, că nu piere…" (M. Sadoveanu)
  • „Se clatină corabia, dar nu se scufundă." (Avianus)
Dacă pronumele reflexive care însoțesc verbul au funcție sintactică și pot fi înlocuite cu un pronume personal sau reluate printr-o formă accentuată, verbul nu este la diateza reflexivă, ci la **diateza activă pronominală**.
În aceste situații pronumele se analizează separat, nefăcând parte din structura verbului.
  • Și-a bătut un cui în cap (lui). (*și* – complement indirect)
  • Nu te scărpina (pe tine) dacă nu te mănâncă pielea. (*te* – complement direct)

c. Diateza pasivă – *subiectul gramatical suferă acțiunea săvârșită de altcineva.*
  • „Și v-a făcut să credeți că veți fi răsplătiți…"(de către cineva) (M. Eminescu)
  • Nu judeca să nu fii judecat! (de cineva)

Diateza pasivă se formează cu verbul auxiliar a fi și participiul verbului de conjugat.
  • „Atunci el pricepe visul că-i trimis de la profet…" (M. Eminescu)
Verbul **a fi** își modifică forma după mod, timp, persoană, număr, iar participiul se acordă în gen și număr cu subiectul gramatical.
  • „Dușmănit vei fi de toate…" (M. Eminescu)
  • Datina să fie respectată de fiecare.
  • Au fost trimiși soli la împărăție.
  • Castelele de nisip erau făcute de copii.
Verbele la diateza pasivă sunt însoțite de un complement de agent în cele mai multe cazuri; dacă acesta lipsește din text este totuși subînțeles.
  • Stejarul a fost lovit de fulger.
  • Băiatul este crescut cu dragoste. (de către părinți)
Complementul de agent arată cine face acțiunea pe care o suferă subiectul gramatical. Autorul acțiunii (complementul de agent) poate deveni subiect gramatical, iar subiectul gramatical devine complement direct, și atunci verbul este la diateza activă.
  • De nimeni nu a fost crezut inculpatul. (diateza pasivă)
  • Nimeni nu l-a crezut pe inculpat. (diateza activă)

Atenție!
1. Verbul la diateza pasivă poate fi confundat cu un predicat nominal format din verbul copulativ **a fi** și un nume predicativ exprimat prin **participiu**: Pentru a recunoaște tipul predicatului se adaugă un **complement de agent** (dacă nu există deja în text). Dacă verbul poate primi un complement de agent, el se află la **diateza pasivă** și are funcția sintactică de **predicat verbal**. În situația în care prezența complementului de agent nu este posibilă, este **predicat nominal** format din verb copulativ la diateza activă și nume predicativ exprimat prin participiu. Ex.:
  • Tinerii sunt plecați în oraș. (predicat nominal)
  • Tinerii sunt apreciați de colegi. (predicat verbal – verb la diateza pasivă)
2. Uneori însă, datorită unui context marcat de ambiguitate, este greu de făcut distincția dintre un predicat nominal și un predicat verbal exprimat prin verb la diateza pasivă. Ex.: *Ușa era deschisă (de cel care sosise înainte) sau era deschisă (caracteristică a obiectului) și nu închisă.*

D. Modurile și timpurile verbelor

Modul este *forma pe care o ia verbul pentru a arăta cum consideră vorbitorul acțiunea: reală, posibilă, condiționată, poruncită.*
Timpul este *categoria gramaticală care arată când se realizează acțiunea în raport cu momentul vorbirii.*

☑ MODURILE PERSONALE (PREDICATIVE)
Se numesc **moduri personale**, *deoarece verbele aflate la un mod personal își pot schimba forma după persoană*; pentru că verbele au funcție sintactică de predicat la aceste moduri, ele se numesc **predicative**.
  • Să sfârșești ce ai început. (conjunctiv și indicativ)
  • Cu bani ți-ai găsi mulți prieteni. (condițional-optativ)
  • Încălzeste-te cât arde focul. (imperativ și indicativ)

1. Modul indicativ – *exprimă o acțiune reală, sigură.*
  • Omul știe când pornește; dar nu știe când se întoarce.

Este singurul mod care are toate **timpurile**:

➤ **Prezent** – *acțiune realizată în momentul vorbirii*:
• De ce ți-e teamă, nu scapi.

➤ **Imperfect** – *acțiune petrecută în trecut, dar neterminată în momentul la care se referă vorbitorul* (în general este o acțiune de durată).
• „Ea trecea prin frunza-n freamăt…"(M. Eminescu)

➤ **Perfect simplu** – *acțiune realizată în trecut și terminată de curând.*
• „Din sfera mea venii cu greu…" (M. Eminescu)

De reținut!
Verbele de conjugarea **a IV-a** cu infinitivul în **i** se scriu la persoana **I** singular cu doi **i** (auzii), iar la persoana **a III-a** singular cu un **i** (auzi)

➤ **Perfect compus** – *acțiune realizată și terminată în trecut…*
• „Cu o ură ne-mpăcată mi-am șoptit atunci în barbă…" (M. Eminescu)
Perfectul compus este format din verbul auxiliar **a avea** care-și schimbă forma după persoană și număr (am, ai, a, am, ați, au) și **participiul invariabil** al verbului de conjugat.
• „Am jurat ca peste dânșii să trec falnic, fără păs…" (M. Eminescu)

➤ **Mai mult ca perfectul** – *acțiune trecută, terminată înaintea altei acțiuni trecute*; în structura acestui timp apare sufixul gramatical **-se-**
• Oastea înaintase în sunet de fanfare.

➤ **Viitorul** – *acțiune realizată după momentul vorbirii*:
• „Da, mă voi naște din păcat…" (M. Eminescu)
Timpul viitor se formează din verbul auxiliar **a vrea/ a voi** (voi, vei, va, vom, veți, vor) și **infinitivul** verbului de conjugat.
• „În veci îl voi iubi și-n veci/ Va rămânea departe." (M. Eminescu)

Atenție! Verbele la perfect compus și cele aflate la viitor pot avea **forme inverse**:
• „Fulgerele adunat-au contra fulgerului …" (M. Eminescu)
• „Adormi-vom, troieni-va/ Teiul floarea-i peste noi…" (M. Eminescu)

➤ **Viitorul anterior** – *acțiune realizată după momentul vorbirii, dar înaintea altei acțiuni viitoare.*
• „Voi fi bătrân și singur, vei fi murit de mult!" M. Eminescu
Viitorul anterior se formează din viitorul verbului auxiliar **a fi** și **participiul** verbului de conjugat.
• În drumul său va fi străbătut văi și dealuri.
Timpul viitor are și **forme populare**:
• „– Da? Ai să mă spui ?…"(M. Sadoveanu)
(*ai să spui = vei spune* – verbul auxiliar a avea + conjunctivul)
• „Bucuroși le-om duce toate…" (M. Eminescu)
(*om duce = vom duce* – verbul auxiliar a vrea + infinitivul)
• „Și mi-i spune atunci poveşti…" (M. Eminescu)
(*-i spune = vei spune* – verbul auxiliar a vrea + infinitivul)

• O să mă judec până-n pânzele albe.
(*o să mă judec = mă voi judeca* – particula invariabilă o + conjunctivul)

2. MODUL CONJUNCTIV – *exprimă o acțiune posibilă, realizabilă.*
•„Să fumege-nainte-mi orașele-n ruine,
Să se-mplinească visu-mi din codrii cei de brad!" (M. Eminescu)
Conjunctivul se formează cu conjuncția **să** și are două timpuri:
– **prezent**: „Să sărim în luntrea mică/ Îngânați de glas de ape,/ Și să scap din mână cârma/ Și lopețile să-mi scape." (M. Eminescu)
– **perfect**: Să fi știut omul ce pățea, dinainte se păzea.
Să fi dat cu mâinile de cer?
Conjunctivul perfect se construiește cu verbul auxiliar **a fi** (forma infinitivului) și cu **participiul** verbului de conjugat.

De reținut! La persoana a II-a singular, modul conjunctiv, timpul prezent verbele **a fi, a ști, a ține, a veni** se ortografiază: *să fii, să știi, să ții, să vii.*

Uneori conjunctivul apare fără conjuncția **să**:
• „Fiarbă (să fiarbă) vinu-n cupe, spumege (să spumege) pocalul…" (M. Eminescu)

3. MODUL CONDIȚIONAL-OPTATIV – *exprimă o acțiune dorită sau o acțiune a cărei realizare depinde de o condiție.*
✓ ***condiție***: „Ați mai purta osânda ca vita de la plug?" (M. Eminescu)
✓ ***dorința***: „Aș vrea să văd acuma natala mea vâlcioară…" (M. Eminescu)
➤ la **timpul prezent** condiționalul-optativ se formează cu verbul auxiliar **a avea** și **infinitivul** verbului de conjugat:
• „Mi-ar părea superbă, dulce, o bucată din Homer…" (M. Eminescu)
• „Astăzi chiar de m-aș întoarce/ A-nțelege n-o mai pot…" (M. Eminescu)
➤ la **timpul perfect** condiționalul-optativ se formează din verbul auxiliar **a avea** (aș, ai, ar, am, ați, ar), infinitivul verbului auxiliar **a fi** și **participiul** verbului de conjugat:
• „Iar dacă răzășul ar fi fost slab, urmă prichindelul, și ar fi lăsat să omoare pădurea, atunci izvoarele ar fi secat…" (M. Sadoveanu)

Observație: Modul condițional-optativ are uneori **formă inversă**:
• „Ruga-m-aș la Erato, să cânt ca Tine, barde,…" (M. Eminescu)
• „Închinar-aș/ Și n-am cui…" (folclor)

4. MODUL IMPERATIV – *exprimă un îndemn, un sfat, o poruncă.*
• „Sfărmați tot ce arată mândrie și avere…" (M. Eminescu)
• „Vino-n codru la izvorul/ Care tremură pe prund…" (M. Eminescu)
Modul imperativ are doar persoana **a II-a** singular și plural:
• „Dă-mi înapoi pe-aceea ce moartea mi-a răpit…" (M. Eminescu)
• „Rămâneți în umbră sfântă, Basarabi și voi Mușatini…" (M. Eminescu)
Forma negativă a imperativului se construiește din infinitivul verbului de conjugat precedat de adverbul negativ **nu**.
• „Nu căta în depărtare/ Fericirea ta, iubite!" (M. Eminescu)
Imperativul verbului **a fi** este:
• Fii serios, domnule!
• Nu fi iresponsabil!

De reținut! La toate modurile personale verbele au funcție sintactică de **predicat** (verbal sau nominal).

– **Predicat nominal**:
• „Altul este al tău suflet…" (M. Eminescu)
• „…Şi să fim din nou copii…" (M. Eminescu)
• S-ar face luntre şi punte numai să reuşească.
• Fii bun ca să trăieşti mult.
– **Predicat verbal**:
• „Tu păşeai încet, încet…" (M. Eminescu)
• „Să iertaţi, boieri, ca nunta s-o pornim şi noi alături…" (M. Eminescu)
• „Ar zâmbi şi nu se-ncrede, ar zâmbi şi nu cutează…" (M. Eminescu)
• „O, şopteşte-mi – zice dânsul – tu cu ochii plini d-eres…" (M. Eminescu)

☑ MODURILE NEPERSONALE (NEPREDICATIVE)

*La **modurile** **nepersonale** verbele nu-şi schimbă forma după persoane.* Pentru că la aceste moduri verbele *nu au funcţie sintactică de predicat, se numesc nepredicative.*

1. MODUL INFINITIV – exprimă *numele acţiunii sau al stării*:
• E urât a asculta la fereastra altuia.
Acest mod conţine rădăcina de la care se formează modurile şi timpurile verbelor. Totodată infinitivul prezintă caracteristicile conjugării.
• Nu încerca a zbura înainte de a avea aripi. (conjugarea I; conjugarea a II-a)
• Deplina fericire constă în a face pe alţii fericiţi. (conjugarea a III-a)
• Este mai bine a şti puţine şi bune. (conjugarea a IV-a)
• I s-a cerut a coborî glasul. (conjugarea a IV-a)
Modul infinitiv intră în structura următoarelor forme verbale:
– **indicativ-viitor**: Voi pleca dis-de-dimineaţă.
– **indicativ-viitor popular**: Or alege pe cei mai buni.
– **condiţional-optativ prezent**: Aş cânta de bucurie.
Când nu intră în structura unei forme verbale compuse, infinitivul este precedat de prepoziţia **a** (care este marca infinitivului).
• A veni la timp este o dovadă de respect pentru ceilalţi.
Nu este precedat de prepoziţia **a** când infinitivul urmează după verbul **a putea**:
• Onoarea nu o putem cumpăra pe bani.
Modul infinitiv are **două timpuri**:
– **prezent**: A început a ninge.
– **perfect**: Era cazul a-i fi aşteptat şi pe cei din urmă.

2. MODUL PARTICIPIU – exprimă o *acţiune trecută, suferită de cineva.*
• Drumul bătut este cel mai uşor.
Participiul intră în structura următoarelor forme verbale:
– **indicativ, perfect compus**: Am scăpat ca din gheara ursului.
– **indicativ, viitor anterior**: Vă voi fi iertat greşeala.
– **conjunctiv, perfect**: Măcar să fi înţeles ceva din această întâmplare.
– **condiţional-optativ, perfect**: Mi-ar fi plăcut orăşelul de munte.
– **infinitiv perfect**: Părea a fi mers mult pe jos.

Atenţie!
Toate timpurile **diatezei pasive** se formează cu participiul; în aceste cazuri, participiul se acordă în gen şi număr cu subiectul gramatical.

• Albumul era păstrat cu grijă.
• Tradiţiile sunt păstrate cu sfinţenie.
• Cetatea a fost atacată de turci.
• Oamenii sunt atacaţi de găştile din cartier.

Când nu face parte dintr-o formă verbală compusă, participiul are, morfologic vorbind, **valoare adjectivală**.
• Copilul nepedepsit ajunge nepricopsit.
nepedepsit – atribut adjectival
nepricopsit – nume predicativ
• Omul nepriceput e împietrit la cap.
nepriceput – atribut adjectival
împietrit la cap – nume predicativ, exprimat prin locuţiune adjectivală.
Alte ***valori morfologice*** ale participiului:
– **substantivală**: Onoare celor învinşi!
• „Căci morţi sunt cei muriţi…" (M. Eminescu)
– **adverbială**: Soldatul călca apăsat.

3. MODUL GERUNZIU – *o împrejurare în care se desfăşoară o acţiune*:
•„Toată ziua la fereastră suspinând nu spui nimică,
Ridicând a tale gene, al tău suflet se ridică..." (M. Eminescu)
Gerunziul se formează cu ajutorul sufixelor gramaticale – **ind, -ând**: suind, ieşind, afirmând, plecând.
• „…Văcărescu cântând dulce a iubirii primăvară,
Cantemir croind la planuri din cuţite şi pahară,
Beldiman vestind în stihuri pe războiul inimic…" (M. Eminescu)
Când gerunziul se rosteşte împreună cu o formă neaccentuată a pronumelui, primeşte la sfârşit vocala **u**: ducându-te, ştiindu-l.
• „Iarna viscolul ascult,/ Crengile-mi rupându-le,/ Apele astupându-le…" (M. Eminescu)
Dacă e urmat de pronumele **o** nu mai apare vocala de legătură **u**.
• Bunica se bucura văzând-o pe nepoţica sa.
Uneori gerunziul are valoare:
– **adjectivală**: „Noaptea vine-ncetişor/ Cu-a ei umbre suspinânde,/ cu-a ei silfe şopotinde…" (M. Eminescu)
• „Astfel mâna-ţi tremurândă/ Bate-un cântec mort şi viu…" (M. Eminescu)
– **substantivală**: „Murindului speranţa, turbării răzbunarea…" (M. Eminescu)

4. MODUL SUPIN – *scopul sau numele unei acţiuni*:
• Popa plânge când nu are morţi de îngropat.
Supinul se construieşte din forma invariabilă (de masculin) a participiului precedat de o prepoziţie (spre, la, pentru, de, după):
• Tot e un lemn de ars în foc.
• A plecat la scăldat.

E. Funcţiile sintactice ale verbelor la modurile nepersonale

➤ **Modul infinitiv**:
– **subiect**: Lesne este a făgădui, dar e greu a înfăptui.
– **atribut verbal**: Durerea de a nu te vedea era profundă.
– **complement direct**: Soarele, că-i soare şi tot nu poate lumina toate văile.
– **complement indirect**: S-a apucat a culege roadele de pe ogor.
– **complement circumstanţial de timp**: Aprinde lumânarea înainte de a înnopta.

– **complement circumstanțial de mod**: „Dacă rabzi răul fără a protesta e ca și cum l-ai răsplăti." (Rabindranath Tagore)
– **complement circumstanțial de scop**: „Spre a-ți aminti trecutele petreceri/ Condeiu-n mână tu mi-l pui cu silă…" (M. Eminescu)
– **nume predicativ**: Uimită pari și pari a aștepta..." (M. Eminescu)

➤ **Modul participiu**
– **atribut adjectival**: Gura tăcută nu umblă bătută.

Observație: bătută este element predicativ suplimentar.

– **nume predicativ**: „…pare încărcată de o pulbere argintoasă…" (M. Eminescu)

➤ **Modul gerunziu**
– **atribut verbal**: Mă privea cu ochii strălucind de bucurie.
– **atribut adjectival** (când are valoare adjectivală, adică se acordă): „Câte inime râzând,/ Dar pe câte suspinând,/ Le delasă-ncetinel." (M. Eminescu)
– **complement direct**: Am auzit plângând.
– **complement indirect**: Ne-am săturat așteptând.
– **complement circumstanțial de timp**: „Și mă tem privind la tine…" (M. Eminescu)
– **complement circumstanțial de mod**: „Apoi te uiți râzând la câte-o filă…"
(M. Eminescu)
– **complement circumstanțial de cauză**: Voind să poarte cercei mai buni și-a pierdut urechile.
– **subiect**: Se auzea sunând.

➤ **Modul supin**
– **atribut verbal**: Dumnezeu are scări și de suit și de coborât.
– **nume predicativ**: „O moarte demnă este de preferat unei vieți trăite în rușine." (Tacitus)
– **subiect**: Este lesne de vândut, dar anevoie de cumpărat.
– **complement direct**: „Omul are de pătimit foarte mult, tot din pricina unui semen al său."
(Plinius cel Tânăr)
– **complement indirect**: Este bun de călugărit.
– **complement circumstanțial de scop**: Se grăbește la măritat.
S-a dus câine surd la vânat.
– **complement circumstanțial de cauză**: „Picătura găurește piatra, iar inelul se roade de purtat." (Ovidius)

F. Schimbarea valorii gramaticale

Verbul poate căpăta în context alte *valori morfologice*:
– infinitivul lung poate deveni **substantiv**: „Ca visul e cântarea ce-o-ntoarnă Eol dulce..."
(M. Eminescu)
– participiul are **valoare adjectivală**: „Oștirile-i alungă în spaimă înghețată."
(M. Eminescu)
• dar poate avea și valoare **substantivală**: Tot pătitul este priceput.
• sau **adverbială**: Nu vorbește deslușit.
– gerunziul poate deveni **adjectiv**: „Eu n-aș alege lira vibrândă de iubire…" (M. Eminescu)
• ori **substantiv**: S-a adăpostit în întrândul odăii.
– supinul poate căpăta valoare **adverbială**: S-a întors pe înserat.

G. Valorile stilistice ale verbului

➤ ***personificare***: „Tresărind scânteie lacul/ Și se leagănă sub soare…"(M. Eminescu)
• „Apele plâng clar izvorând în fântâne…" (M. Eminescu)
• „Doar izvoarele suspină…"(M. Eminescu)
➤ ***enumerație***: „O! te văd, te-aud, te cuget, tânără și dulce veste" (M. Eminescu)
• „Am venit, am văzut, am învins." (Caesar)
• „Și trec foind, râzând, vorbind…"(M. Eminescu)
➤ ***repetiție***: Auzi, vezi și taci; ce vezi nu auzi, ce auzi nu vezi.
• „De-acum, pornim…/ Pornim din nou…/ Pornim!…" (I. Minulescu)
• „Și-așa, pluti-vom toată ziua…/ Și-așa, pluti-vom noaptea toată…/ Și-așa, pluti-vom vreme multă-" (I. Minulescu)
➤ ***metaforă***: „Pe un deal răsare luna, ca o vatră de jăratic,
• Rumenind străvechii codri și castelul singuratic…" (M. Eminescu)

VERBUL – EXERCIȚII

1. Citiți cu atenție textul următor:
„– Acum, luminate crăișor, (…) du-te la tată-tău și cere să-ți deie calul, armele și hainele cu care a fost el mire, și atunci ai să te poți duce unde n-au putut merge frații tăi; pentru că ție a fost scris de sus să-ți fie dată această cinste…" (I. Creangă)
a. Extrageți verbele aflate la moduri personale din textul dat; indicați modul, timpul și diateza.
b. Identificați în text un verb la un mod nepersonal; indicați modul și funcția sintactică.
c. Folosiți în diferite enunțuri același mod cu alte patru funcții sintactice.
d. Există în text verbe auxiliare? Dacă există, precizați rolul acestora.
e. Motivați ortografia structurii *du-te*.
f. Identificați un verb cu valoare impersonală; dați încă trei exemple de asemenea verbe.
2. a. Numiți locuțiunile verbale sinonime cu verbele: *a răspunde* (în fața cuiva), *a pleca, a dovedi, a ațâța, a observa*.
b. Alcătuiți enunțuri în care locuțiunile verbale găsite să fie la moduri predicative diferite.
3. Scrieți trei verbe impersonale și trei expresii verbale impersonale.
4. Numiți câte două forme verbale în structura cărora intră infinitivul și participiul.
5. Precizați funcțiile sintactice pe care le au verbele la moduri nepersonale din următoarele texte:
„Înainte de a bea, a vărsat pentru mort o picătură de vin."
„Rămâne de văzut cine era acel martor străin…"
„Vitoria nu putea ști ce poate fi o confruntare, dar primi, zâmbind, hotărârea autorității, cugetând în sine că nu-i rău să fie amestecat și boierașul acela cu căciula țuguiată..."
„Să se fi dus după el, e mai greu de crezut." (M. Sadoveanu)
6. Construiți enunțuri în care verbele *a fi, a ajunge, a rămâne, a părea* să fie copulative și impersonale.
7. Formulați câte o propoziție în care verbele *a fi, a avea, a vrea* să aibă valoare predicativă și valoare auxiliară.
8. Alegeți verbele tranzitive din următoarea listă: *a verifica, a ieși, a tuna, a îndemna, a plăcea, a deschide, a părea, a porni, a ispiti, a sta*.
9. Precizați sensurile următoarelor verbe, în funcție de diateză: *a afla, a se afla, a pleca, a se pleca, a cădea, a se cădea, a uita, a se uita, a îndoi, a se îndoi*.
10. Treceți verbele de mai jos la forma verbală cerută în paranteză: *a crea* (persoana a III-a, indicativ, prezent), *a citi* (persoana I singular, perfect simplu), *a merge* (persoana a II-a singular, mai mult ca perfect), *a ține* (persoana a II-a singular, conjunctiv, prezent), *a fi* (imperativ, forma afirmativă și negativă), *a dispărea* (persoana I singular, viitor).

PĂRȚILE DE VORBIRE NEFLEXIBILE

ADVERBUL

***Adverbul** este partea de vorbire neflexibilă care însoțește un verb, un adjectiv sau un alt adverb și exprimă caracteristica unei acțiuni sau a unei însușiri, precum și o împrejurare în care se petrece acțiunea.*

- „Abia atingi covorul moale..." – *caracteristica acțiunii* (M. Eminescu)
- „Suntem tot mai departe, deolaltă amândoi..." – *împrejurarea și caracteristica* (M. Eminescu)
- „Astăzi chiar de m-aș întoarce/ A-nțelege n-o mai pot..." – *timpul* și *caracteristica* (M. Eminescu)

A. Clasificarea adverbelor

➤ După **structură**, adverbele sunt:

– **simple**: ieri, așa, sus, când, împreună:
- Așa e roata lumii: unii suie, alții coboară.
- Unde nu te doare, nu te legi.

– **compuse**: de/ parte, ast/ fel, când/ va, vreo/ dată, de/ asupra:
- Ai spus adevărul vreodată?
- Vulturul după muște nicicum aleargă.

➤ După **înțeles** există adverbe:

– **de loc**: jos, aici, aproape, nicăieri, oriunde:
- Nicăieri nu-i mai bine ca acasă.
- „Afară-i toamnă, frunză-mprăștiată..." (M. Eminescu)

– **de mod**: bine, astfel, firește, alene, cruciș:
- „Astfel zise lin pădurea..." (M. Eminescu)
- „Știu mai bine ce-ți prieste,/ Cum am spus așa rămâne..." (M. Eminescu)

– **de timp**: astăzi, totdeauna, imediat, târziu:
- „Vântul tremură-n perdele/ Astăzi ca și alte dăți..." (M. Eminescu)
- „Ea privi atunci în jos..." (M. Eminescu)

➤ **Adverbe** provenite din alte părți de vorbire prin schimbarea valorii gramaticale (conversiune):

– din **substantiv**:
- „Veneai la mine noaptea ca nimeni să te vadă..." (M. Eminescu)
- Voinicul era sănătos tun.

– din **adjectiv**:
- „Încet, adânc răsună cântările de clerici..." (M. Eminescu)

– din **participiu**:
- „Bâzâitul se auzea neîntrerupt..." (M. Eminescu)

– din **pronume relativ**:
- Merse ce merse până ajunse la marginea unei păduri.

– din **numeral**:
- Luna aceasta a câștigat dublu.

➤ **Adverbe formate prin derivare cu sufix**: cruciș, târâș, muntenește, actualmente:
- A colindat pământul cruciș și-n curmeziș.
- Mă amuză când îl aud vorbind oltenește.

➤ **Adverbe predicative** – *au funcție sintactică de predicat verbal* (desigur, bineînțeles, firește, poate, pesemne) sau *predicat nominal* (sigur, posibil, probabil).

Se folosesc în fraze și după ele urmează propoziții subordonate subiective:
- Poate/ că i-a mâncat lupul limba.
- Firește/ că fântâna adevărată nu îngheață niciodată.
- Posibil/ să fie blând și bun.

Adverbele predicative formează predicat verbal când nu pot primi alături verbul copulativ **a fi** (nu e posibilă exprimarea de felul: *e desigur*); dacă adverbul acceptă prezența verbului **a fi**, formează predicat nominal (*e posibil, e firesc*); de fapt în aceste cazuri verbul copulativ este subînțeles, iar adverbul este numele predicativ.

B. Locuțiunile adverbiale – *grupuri de cuvinte cu înțeles unitar, având valoarea unui adverb*: din loc în loc, de joi până mai apoi, în cruciș și-n curmeziș, pe de rost, de-a valma, la stânga, fără doar și poate. Ele pot fi înlocuite cu un adverb:
- „De-a pururea aproape vei fi de sânul meu..." (M. Eminescu)

de-a pururea = veșnic
- „Clipește-abia din când în când/ Cu stingerea-n bătaie..." (G. Coșbuc)

din când în când = uneori
- „Și țara dormea-n pace pe timpii cei mai răi..." (V. Alecsandri)

-n pace = liniștit
- „Zburlește coama, saltă, în lături se izbește..." (V. Alecsandri)

în lături = lateral, deoparte
- „Ici, colo se văd cete în luptă încleștate..." (V. Alecsandri)

ici, colo = pretudindeni

C. Gradele de comparație ale adverbului

Adverbul are aceleași grade de comparație ca **adjectivul,** exprimând ideea gradării caracteristicii, împrejurării:

– **pozitiv**: „Cum mângâie dulce, alină ușor/ Speranța pe toți muritorii!" (M. Eminescu)
– **comparativ de superioritate**: Săracul cumpără mai scump.
– **comparativ de egalitate**: Ochii-i priveau la fel de trist.
– **comparativ de inferioritate**: Au ajuns mai puțin departe decât ceilalți.
– **superlativ relativ de superioritate**: Cel mai bine s-au descurcat la proba scrisă.
– **superlativ relativ de inferioritate**: Locuia cel mai puțin aproape.
– **superlativ absolut**: „E foarte greu să te dezbari de un obicei." (Juvenal)
- „Când vreți puteți **prea lesne** pământul să-mpărțiți..." (M. Eminescu)

D. Funcțiile sintactice ale adverbului:

➤ *complement circumstanțial*:

– ***de loc***:
- Șezi la masă dacă ți-ai adus de-acasă.
- „În lături, înainte, în urmă-i totul moare..." (V. Alecsandri)
- „Tot cade-n dreapta, -n stânga și taie-n carne vie..." (V. Alecsandri)

– ***de mod***:
- „Povara purtată de bunăvoie nu este povară." (Cicero)
- „Nimeni n-a afla lăcașul, unde ea s-ascunde tainic." (M. Eminescu)

• „Haideți să vorbim degeaba, că tot n-avem nicio treabă."

– ***de timp***:
- Stăpân nu poți ajunge, dar slugă totdeauna.
- S-a călugărit de mult motanul.
- „Stăpânirile nedrepte nu durează nicicând la infinit." (Seneca)

➤ *atribut adverbial*:
- „Socoteala de-acasă nu se potrivește cu cea de la târg."
- Toate sunt trecătoare ca ziua de ieri.
- Ploaia de dimineața nu ține mult.

➤ *nume predicativ*:
- Tare-i bine și frumos când e omul sănătos.
- „E ridicol să spui de două ori același lucru." (Cicero)
- „E ușor să fii bogat, dar e greu să fii fericit."

E. Schimbarea valorii gramaticale

Adverbul își poate schimba la rândul său valoarea gramaticală și devine:

– **substantiv**:
- „Iată înaintea ta binele și răul: alege binele." (Septuaginta)
- „Din sânul vecinicului ieri/ Trăiește azi ce moare..." (M. Eminescu)

– **adjectiv**:
- La așa obraz, așa brici.
- Nu toți sfinții-s deopotrivă.

F. Valorile stilistice ale adverbului

➤ ***epitet***: „Arald se primblă singur, râzând, vorbind sălbatic..." (M. Eminescu)

➤ ***repetiție***: „Mereu se vor tot bate, tu vei dormi mereu." (M. Eminescu)
- „Cânt-un corn cu-nduioșare/ Tot mai tare și mai tare, mai aproape, mai aproape."

(M. Eminescu)

➤ ***enumerația***: „Ziua ninge, noaptea ninge, dimineața ninge iară..." (V. Alecsandri)

PREPOZIȚIA

Prepoziția *este partea de vorbire neflexibilă care leagă un atribut sau un complement de partea de vorbire determinată.*

Ca și articolul, prepoziția nu are înțeles de sine stătător și nu are funcție sintactică; este un instrument gramatical și în analiză se ia împreună cu partea de vorbire în fața căreia se află.
- „Vine-un chiot dinspre munte./ Vine freamăt din păduri...." (G. Coșbuc)
- „A venit un lup din crâng/ Ș-alerga prin sat să fure/ Și să-i ducă în pădure/ Pe copiii care plâng..." (G. Coșbuc)

A. Clasificarea prepozițiilor

➤ După **structură** există:

– **prepoziții simple**: cu, din, sub, pentru, pe, după:
- „Curios și lung privește/ Spre fântână!" (G. Coșbuc)
- „Ea are flori de crâng la sân..." (G. Coșbuc)

– **prepoziții compuse**: de/ spre, din/ spre, de la, de pe lângă, de pe:

- „Dorm și-arinii de pe dealuri..." (G. Coșbuc)
- „Priveam fără de țintă-n sus." (G. Coșbuc)

Prepozițiile pot proveni din alte părți de vorbire:

➤ din **adverb**:
- „Un cer de stele dedesubt,/ Deasupra cer de stele." (adverb) – (M. Eminescu)
- „Stelele-n cer/ Deasupra mărilor/ Ard depărtărilor..." (prepoziție) – (M. Eminescu)

➤ din **participiu**:
- A potrivit totul cum e mai bine. (participiu; se formează perfectul compus, indicativ)
- Totul a decurs potrivit așteptărilor. (prepoziție, însoțește substantive în dativ)

➤ din **adjectiv**:
- A dat un răspuns contrar. (adjectiv)
- Se îmbracă contrar modei. (prepoziție, însoțește un substantiv în dativ)

➤ din **substantiv**:
- Patinatorii dansează cu grație. (substantiv)
- Grație ajutorului primit a depășit greutățile. (prepoziție specifică dativului)

B. Locuțiunile prepoziționale – *grupuri de cuvinte cu înțeles unitar având valoarea unei prepoziții*: de-a lungul, de-a latul, în fața, față de, afară de, în loc de, în dreptul, în vârful.
- „**În fața** unei nedreptăți nu trebuie să fii nici blând, nici cuviincios." (Ramayana)
- „Adevărul izbutește la urma urmelor, **în ciuda** prefăcătoriei." (Leonardo da Vinci)

C. Regimul cazual al prepozițiilor

✓ În cazul **genitiv** se folosesc prepoziții și locuțiuni prepoziționale provenite din **adverbe** sau locuțiuni adverbiale: *împrejurul, înaintea, deasupra, contra, împotriva, în fața, în fundul, de-a latul, de-a curmezișul, la stânga etc.*:
- „Dinaintea unui om care minte lumea se dă înapoi ca dinaintea unui șarpe."

(Ramayana)
- „Cel mai desăvârșit cavaler este acela care luptă împotriva nedreptății pe care s-a întâmplat a o săvârși el." (N. Iorga)
- „Asupra ei să cadă a ochilor tăi stropi." (M. Eminescu)

✓ La **dativ** apar substantive/ pronume/ numerale însoțite de următoarele prepoziții: *datorită, grație, mulțumită, contrar, conform, potrivit, asemenea, aidoma*:
- Doarme aidoma iepurelui.
- Îl însoțește asemenea unui câine de pază.

✓ În **acuzativ** apar substantive/ pronume/ numerale însoțite de următoarele prepoziții și locuțiuni prepoziționale: cu, de, prin, spre, despre, lângă, fără, pentru, față de, fără de, în loc de, în afară de etc.:
- „Eroi au existat și înainte de Agamemnon." (Horațiu)
- Nu-i nimic nou sub soare.

Atenție! Prepozițiile specifice ***genitivului*** apar și la cazurile:

➤ **dativ** – *când precedă pronume personale, formă neaccentuată de care se leagă prin cratimă*:
- „În juru-mi ceața crește rânduri-rânduri..." (M. Eminescu)
- „Împrejuru-ne s-adună/ Ale Curții mândre neamuri..." (M. Eminescu)
- „Sau văd nopți ce-ntind deasupră-mi oceanele de stele..." (M. Eminescu)

➤ **acuzativ** – *când însoțesc un adjectiv pronominal posesiv*:
- „Privirea ta asupra mea se plece..." (M. Eminescu)

• „Să fii căldură, lumină şi izvor de armonie pentru cei dimprejurul tău." (S. Mehedinţi)
• „şi pe voi contra voastră la luptă ei vă mân." (M. Eminescu)

Observaţie: O prepoziţie poate, în funcţie de context, să intre în structura mai multor **părţi de propoziţie**:

• „Zările, de farmec pline,/ Strălucesc în luminiş." (G. Coşbuc)
de farmec: complement indirect
• „Care cu poveri de muncă/ Vin încet şi scârţâind." (G. Coşbuc)
de muncă: atribut prepoziţional
• „Şi plângeam de supărată..." (G. Coşbuc)
de supărată: complement circumstanţial de cauză
• „Noi de copii ne ştim..." (G. Coşbuc)
de copii: complement circumstanţial de timp
• „A sunat gornistul de plecare." (G. Coşbuc)
de plecare: complement circumstanţial de scop
• „Se clatină ca dus de-un val..." (G. Coşbuc)
de-un val: complement de agent
• „Atâta semn de la război,/ şi-a fost de-ajuns." (G. Coşbuc)
de-ajuns – nume predicativ
• „Tu mi-ai spus să vin la moară/ Pe-nsărat..." (G. Coşbuc)
pe-nsărat: complement circumstanţial de timp
• „Te-am văzut şi ieri pe-o cale..." (G. Coşbuc)
pe-o cale: complement circumstanţial de loc
• „Mi-e necaz pe toată lumea..." (G. Coşbuc)
pe lumea – complement indirect
• „La izvor vezi pe Rodica/ Până-n zori..." (G. Coşbuc)
pe Rodica: complement direct
• „Chema pe nume pe băieţi..." (G. Coşbuc)
pe nume: complement circumstanţial de mod
pe băieţi: complement direct

CONJUNCŢIA

Conjuncţia *este partea de vorbire neflexibilă care leagă două părţi de propoziţie de acelaşi fel sau două propoziţii.*

• „Acesta poate ca să ştie/ Cum este viaţa, cum cată să fie?" (M. Eminescu)
• „Eu încep să mişc din buze/ Şi trimit cuvinte-n vânt." (M. Eminescu)
• „De vorbiţi mă fac că n-aud..." (M. Eminescu)
Conjuncţiile nu au funcţie sintactică; ele sunt ***instrumente gramaticale****.*

A. Clasificarea conjuncţiilor

➤ După **structură** conjuncţiile sunt:
– **simple**: că, să, dacă, de, şi, iar, dar, ci:
• „La un semn deschisă-i calea şi se-apropie de cort/ Un bătrân atât de simplu, după vorbă, după port..." (M. Eminescu)
• „Acum el pricepe visul **că**-i trimis de la profet..." (M. Eminescu)

– **compuse**: ca să, deoarece, fiindcă, întrucât, încât:
• „Ca să vad-un chip, se uită/ Cum aleargă apa-n cercuri..." (M. Eminescu)
• Respectă-i pe bătrâni, fiindcă şi tu vei ajunge ca ei.

B. Locuţiunile conjuncţionale – *grupuri de cuvinte cu înţeles unitar care au valoarea unei conjuncţii*: în timp ce, chiar dacă, cu toate că, din cauză că, cum că, ca şi cum, de parcă, măcar să, din moment ce, îndată ce, până ce, după ce etc.:

• După ce apune soarele, laudă ziua.
• Să cumperi şaua după cum e calul.

➤ După **funcţia** lor, conjuncţiile sunt:
1. coordonatoare – *leagă două părţi de propoziţie sau două propoziţii de acelaşi fel*:
• „Soarele şi luna/ Mi-au ţinut cununa..." (Miorița)
– soarele/ luna – subiecte
• „Bagă mâța în sac, dar ghearele i se văd."
– leagă două propoziţii principale
Conjuncţiile şi locuţiunile conjuncţionale coordonatoare, la rândul lor, sunt de patru feluri:
a. copulative: şi, nici, precum şi, nu numai... ci şi, iar (=şi);
b. adversative: dar, iar, însă, ci, în schimb;
c. disjunctive: sau, ori, fie... fie, ba... ba;
d. conclusive: deci, aşadar, prin urmare, în concluzie.
Aceste conjuncţii leagă:
✓ *două părţi de propoziţie de acelaşi fel*:
– **atribute**: „Irinuca era o femeie nici tânără, nici bătrână..." (I. Creangă)
– **subiecte**: Zilele şi nopţile se succed de mii de ani.
– **complemente**: „Nu ştim din care fund de lume/ Din răsărit,/ Sau din apus..."
(I. Minulescu)
– **nume predicative**: Eşti tânăr, deci puternic.
✓ *două propoziţii de acelaşi fel*:
• „Şi mateloţii se deşteaptă pe bord![1]/
şi ancorele grele
Apar cu ghearele-ncleştate
Ca nişte fiare-nfometate..."[2]/ 1-PP **şi** 2-PP. (I. Minulescu)
• „Furnica nu răstoarnă muntele,[1]/ dar îl poate muta din loc în loc"[2]/ 1.PP **dar** 2.PP
(I. Slavici)
• Acum nu cântă cucul[1]/, ci urlă lupul.[2]/ 1-PP. **ci** 2-PP.
• Negustoria ori o vinzi,[1]/ ori te vinde.[2]/ 1-PP **ori** 2-PP
• „O luptă-i viaţa,[1]/ deci te luptă// Cu dragoste de ea, cu dor."[2]/ 1-PP **deci** 2-PP
(G. Coşbuc)
• Adevărul este[1]/ cum te văd[2]/ şi/ cum mă vezi[3]/ 1-PP; 2-PR **şi** 3-PR
• De câştigi[1]/ sau de păgubeşti[2]/, tot negustor te numeşti[3]/ 1-CV. **sau** 2-CV; 3-PP
• Nebunul nu râde[1]/ de ce vede,[2]/ ci/ de ce-şi aduce aminte.[3]/ 1-PP; 2-CI **ci** 3-CI
• Ori/ că zici baba Rada,[1]/ ori/ că zici Rada baba,[2]/ tot una e.[3]/ 1-SB **ori** 2-SB; 3-PP
2. subordonatoare – *leagă o propoziţie secundară de regenta ei*: că, să, dacă, de, încât, deşi, fiindcă, deoarece, întrucât (conjuncţii); pentru că, în timp ce, ca şi cum etc. (locuţiuni conjuncţionale).
• N-ar fi lupi,[1]/ de n-ar fi oi.[2]/ 1-PP; 2-CDT
• Nu judeca[1]/ să nu fii judecat.[2]/ 1-PP; 2-CS
• Soarele,[1]/ că-i soare,[2]/ şi nu poate încălzi toată lumea.[1]/ 1-PP; 2-CV

Observație: Termenul **regent/ regentă** desemnează cuvântul/ propoziția pe care o determină o parte de propoziție sau o altă propoziție. Identificarea regentului/ regentei este esențială nu doar pentru a realiza analize gramaticale clasice, **ci mai ales pentru a înțelege relațiile de tip contextual/ logic care se stabilesc în comunicare.** Prin identificarea regentului/ regentei se pătrunde în relațiile de tip cauză-efect, acțiune-consecință, împrejurare-finalitate etc. foarte importante în construirea unor texte argumentative, în realizarea coerenței elementare a textelor. În absența unui asemenea demers apar ilogismele, anacoluturile lingvistice și de gândire.

Există conjuncții și locuțiuni conjuncționale subordonatoare **specifice** unor anume tipuri de subordonate:

– ***temporalei***: îndată ce, imediat ce, în timp ce, până ce, până să, cât timp, (ori) de câte ori:
• Fă-te frate cu dracul[1]/ până ce treci puntea.[2]/ 1-PP; 2-CT

– ***cauzalei***: căci, deoarece, fiindcă, întrucât, pentru că, din cauză că, din pricină că, din moment ce:
• Nu-mi place[1]/, pentru că e frumos[2]/, ci e frumos,[3]/ pentru că-mi place.[4]/ 1-PP; 2-CZ; 3-PP; 4-CZ

– ***condiționalei***: în caz că:
• În caz că fulgeră,[1]/ ferește-te de copaci.[2]/ 1-CDT; 2-PP

– ***concesivei***: deși, cu toate că, chiar dacă (de, să), măcar dacă (de, să):
• Deși trudește,[1]/ pe vânt nu-l întrece.[2]/ 1-CV; 2-PP

– ***consecutivei*** – încât, încât să:
• „Făt-Frumos vâjâia prin aer așa de iute,[1]/ încât i se părea[2]/ că nu fuge..."[3]/ 1-PP; 2-CNS; 3-SB (M. Eminescu)

– ***finalei***: pentru ca să, nu care cumva să, ca nu cumva să:
• Alerga de mama focului[1]/ ca nu cumva să fie prins.[2]/ 1-PP; 2-CS

Conjuncțiile **să, că, dacă, de, ca să** nu sunt specifice vreunei subordonate, ele introducând diferite tipuri de propoziții:

➤ **să**:
SB: Este greu să schimbi caracterul unui om.
PR: Lucrul cel mai rău e să faci pe placul tuturor.
AT: Nu-i mândră să-mi fie dragă.
CD: Ucenicul vrea să învețe pe dascăl.
CI: A pus orbul să descâlcească ghemul.
CS: Taci să nu te audă mâța.
CV: Mare să fii, dar de frică tot să știi.
CNS: „Am râs să leșin." (Z. Stancu)
CT: „Fugarul Bogdan ar fi fost extrădat, să nu fi fugit în Polonia." (B. P. Hașdeu)

➤ **că**:
SB: „Așa-i c-a venit și rândul meu?" (I. Creangă)
PR: „Ea-și culcase capul în sânul lui și părea că adormise." (M. Eminescu)
AT: Gândul că ar putea rămâne fără casă îl întrista.
CD: Leneșul de lene, visează că s-a înțepat.
CI: Niciodată nu te vei căi că ai tăcut.
CZ: Ascunde ciomagul de câini, că mai tare te mușcă.
CV: Marea, că e mare, și încă are fund.
CNS: „Prâslea îl strânse odată pe zmeu, că-i pârâiră oasele."
CT: Acum, că m-am odihnit, pot să-ți povestesc întâmplarea (că – după ce).

C. Punctuația asociată conjuncțiilor

➤ Conjuncțiile coordonatoare *adversative* și *conclusive* sunt întotdeauna precedate de virgulă:
• Nu ieslea merge la bou, ci boul la iesle.
• Ești un copil silitor, deci vei lua note bune.

➤ Conjuncțiile coordonatoare *copulative* și *disjunctive* sunt însoțite de virgulă doar dacă se repetă:
• Sau taci, sau spui ceva mai bun decât tăcerea.
• Nici nu-i ninge, nici nu-i plouă.

➤ Sunt precedate de virgulă și conjuncțiile subordonatoare specifice *cauzalei*, *condiționalei*, *concesivei* și *consecutivei*:
• Stă zgribulit, pentru că îi este frig.
• Anunță-ne din timp, în caz că nu poți veni.
• Lumina rămâne lumină, deși orbul n-o vede.
• Nu se poate afirma nimic atât de absurd, încât să nu poată fi combătut de un filozof.

D. Alte părți de vorbire cu valoare de conjuncție subordonatoare:

– **pronume relative**: care, cine, ce, ceea ce, cât(ă):
• Ceea ce vântul ne-aduce, curând de la noi se duce.

– **pronume nehotărât**: oricine, orice, oricare, oricât(ă):
• Orice faci, fă bine.

– **adverbe relative**: unde, când, cum, cât:
• Cum e naşul, așa e și finul.

– **adverbe nehotărâte**: oriunde, oricând, oricum, oricât:
• Oriunde mergi, norocul să-ți fie tovarăș.

INTERJECȚIA

Interjecția este partea de vorbire neflexibilă care exprimă:

➤ *o stare sufletească*: of, ah, vai, aoleu, aolică:
• „Aha-aha! Rosti doctorul căscând." (M. Sadoveanu)
• „Ei, ei! Ce-i de făcut, Ioane?" (I. Creangă)

➤ *o poruncă*: hai, haide, marș, uș, stop, hăis:
• „– Gata sunteți? Haidem! Că eu vă aștept cu caii înhămați." (I. Creangă)
• „Hai! La culcat, băieți, că trece noaptea." (I. Creangă)

➤ *un îndemn*: hai, haide(ți), poftim, bravo:
• „Uite, coniță, Ionel nu s-astâmpără!" (I.L. Caragiale)
• „...vrea să ne împrietenim? Bravo!" (I.L. Caragiale)
• „Bravo națiune! Halal să-ți fie!" I.L. Caragiale

➤ *imită sunete sau zgomote din natură* (onomatopee, cuvinte imitative): boc, trosc, pic, cirip-cirip:
• „... și pâc, pâc! pâc, pâc! din lulea, cât pe ce era să-l prindă somnul..." (I. Creangă)
• „Cucurigu! Boieri mari! Dați punguța cu doi bani!" (I. Creangă)

➤ *un mod de adresare, propriu de regulă limbajului popular*: măi, bre, mă, bă (apelative):
• „Mie, bre, nu-mi suflă nimeni în borș." (M. Sadoveanu)

• „Măi, Ianoș, măi, fii de treabă, bre." (M. Sadoveanu)

Există interjecții prin care se atrage atenția asupra unui **fapt**: iată, iaca, iacătă, ia, apropo:

• „Iaca un lup vine spre noi, jupânească!" (I. Creangă)

• „Ia lasă-mă jupânească, cu cărțile cele a d-voastră în pace..." (I. Creangă)

Altele sunt folosite ca **formule de salut**: adio, pa:

• „De aceea-n urma mea rămâi-/ Adio!" (M. Eminescu)

• „Noroc! Bine ați venit sănătoși!" (Al. Brătescu-Voinești)

Unele au **valoare predicativă**:

• „Mai na (primește) și dobândă, vorbi ea râzând." (M. Sadoveanu)

• „Și când răcnește odată cât poate, eu zvârrr! (arunc) chibriturile din mână, tuști (mă pitesc, trec) la spatele lui Zaharia..." (I. Creangă)

A. Funcții sintactice

➢ **predicat**:

• „Și hai-hai, hai-hai, (mergem) până-n ziuă, iacătă-ne (ajungem) în Târgul Frumos." (I. Creangă)

• „Sui, jupânește, și haidem (poftiți) să mergem de acum." (I. Creangă)

➢ **subiect**:

• „... se aude alături în livada cu pruni: lip-lip! lip-lip!" (Al. Brătescu-Voinești)

➢ **complement circumstanțial de mod**:

• „Se oprește puțin, se uită în juru-i, face din gușă încet: da-da-da-da!" (M. Sadoveanu)

➢ **complement direct**:

• „și-odată și strigă: u! la! na! na!" (I. Creangă)

➢ **atribut interjecțional**:

• „Din lăstar i-a răspuns un glas stins: Piu! Piu!" (Al. Brătescu-Voinești)

➢ **nume predicativ**:

• Era vai de mine, acum e vai de noi.

• Halal pe la noi!

B. Punctuația

Interjecția se izolează prin **virgulă** de restul textului:

• „Hai, fetelor, mâncați bine și pe Domnul lăudați..." (I. Creangă)

• „Ei, las că l-oi învăța eu!" (I. Creangă)

La sfârșitul propoziției se pune de cele mai multe ori **semnul exclamării**:

• „Of, mămucă, of!" (I. Creangă)

• „Valeu, cumătră, talpele mele!" (I. Creangă)

Sigur se pune semnul exclamării după interjecție, dacă aceasta apare singură:

• „Apoi dar... dă! Fie cum știi..." (I. Creangă)

• „Hai! Deschideți cu fuga, dragii mamei, cu fuga!" (I. Creangă)

• „A!... ghidi, ghidi! Ghiduș ce ești!" (I. Creangă)

C. Valori stilistice

➢ ***repetiția***:

• „Iată-le deasupra noastră, iată-le colo sub nor..." (V. Alecsandri)

• „Apoi o ia la papuc și hai, hai, hai, hai! Ajunge în sat la frate-sau." (I. Creangă)

• „Adio, port.../ Adio, cuib de veselie trecătoare.../ Adio, cabareturi.../ Adio, dansatoare.../ Adio, ciocnet de pahare.../ Adio, tot ce-a fost.../ Adio!..." (I. Minulescu)

➢ ***enumerații***:

• „– Ei, dac-ați înțeles, hai! pașol!..." (M. Sadoveanu)

• „Iar rândașul începu să răcnească: – Aho! prr! Ahooo!..." (M. Sadoveanu)

D. Locuțiuni interjecționale – *sunt grupuri de cuvinte cu înțeles unitar, având valoarea unei interjecții*:

• „... Slavă Domnului! Nu s-au plâns de mine." (I. Creangă)

• „Apoi dă, jupâne Ștrul, vorba-i vorbă..." (I. Creangă)

• „N-aș trăi la câmp, Doamne ferește!" (I. Creangă)

• „Ei apoi! Unde-o plesnește mama și unde crapă..." (I. Creangă)

• „... începusem și eu, drăgăliță-doamne, a mă ridica băiețaș la casa părinților mei..." (I. Creangă)

Observație: Echivalarea unor locuțiuni interjecționale cu o interjecție este un proces dificil, adesea imposibil.

Interjecții provenite din alte părți de vorbire:

➢ din **substantiv**:

• „Du-te și roade gardul... Marș!" (M. Sadoveanu)

• „Doamne, parcă l-am învățat eu, zicea mama cu părere de bine..." (I. Creangă)

➢ din **verb**:

• „Uite, mamă, chiorpecul dracului, ce mi-a făcut!..." (I. Creangă)

➢ din **adjectiv**:

• „Dar ești departe, dragă, hai!" (G. Coșbuc)

Interjecțiile își pot schimba, la rândul lor, valoarea gramaticală devenind:

– ***substantiv***:

• „... mergând noi în pasul cailor, din hop în hop..." (I. Creangă)

• Călătorul avea o bluză din fâș.

CUVINTE CU MAI MULTE VALORI MORFOLOGICE

În limba română există cuvinte care au două sau mai multe valori morfologice:

a

• „Iaca asta e litera a, cea dintâi literă a alfabetului." (I. Teodoreanu)

a – *substantiv*

a – *articol posesiv* (genitival)

• „Doamna a șters cu buretele bățul încârligat..." (I. Teodoreanu)

a – *articol hotărât enclitic*

a – *verb auxiliar* (a avea) pentru perfect compus, persoana a III-a, singular.

• „Ce-a fi zis Irinuca în urma noastră, ce n-a fi zis, nu știu..." (I. Creangă)

a – *verb auxiliar* (a vrea) pentru viitorul popular (varianta din Moldova).

• „Iar a doua zi/.../ am plecat din Borca pe Plaiul Bătrân..." (I. Creangă)

a – *articol posesiv*; face parte din structura unui numeral ordinal.

• „Mirosea înțepător a doftorie și a alte cele." (I. Teodoreanu)

a – *prepoziție* cu valoare comparativă.

• „... aici domnii Moldovei obicinuiesc a-şi trimite averile lor..." (C. Negruzzi)
a – *prepoziţie* folosită ca marcă a infinitivului.
• „ştia, vezi bine, soarele cu cine are de-a face..." (I. Creangă)
a – *prepoziţie*, intră în structura unei locuţiuni.
• „În zadar a ta suflare/ Apa-n râuri o încheagă..." (V. Alecsandri)
a – *articol posesiv*; intră în structura unui adjectiv pronominal posesiv.
• Socoteala de-acasă nu se potriveşte cu a din târg.
a – *pronume demonstrativ*
• A fată nu mergea încă la şcoală.
a – *adjectiv pronominal demonstrativ*.
• Şcoala au mutat-o în clădirea a nouă.
a – *articol demonstrativ*
• „– A! Ce mai faci, iubite? (M. Sadoveanu)
a – *interjecţie*.

o

• „De-aş avea şi eu o floare..." (M. Eminescu)
o – *articol nehotărât*.
• „Acum râde printre lacrimi când o cântă pe Dridri." (M. Eminescu)
o – *pronume personal*, forma neaccentuată în acuzativ.
• O boală vindecă pe alta.
o – *adjectiv pronominal nehotărât*.
• „Să uit pe veci norocul ce-o clipă l-am avut." (M. Eminescu)
o – *numeral cardinal*.
• „Să mai sărut o dată colibele din vale..." (M. Eminescu)
o – *numeral cardinal*; intră în structura numeralului adverbial.
• „Nicio scânteie-ntr-însul nu-i candidă şi plină." (M. Eminescu)
o – *numeral cardinal*, intră în structura adjectivului pronominal negativ.
• „Te-ai dus, te-ai dus din lume, o! geniu nalt şi mare..." (M. Eminescu)
o – *interjecţie*.
• O dat peste calul boierului.
o – *verb auxiliar* (a avea) pentru perfect compus, forma populară în Moldova.
• O veni ea vara!
o – *verb auxiliar* (a vrea) pentru viitorul popular.
• „... ştiu c-a mea liră de-a surda o să bată..." (M. Eminescu)
o – *particulă invariabilă*; intră în structura viitorului popular.
• La transcriere a omis un o.
o – *substantiv*
• Văzând că nu se înţelege cu el, a lăsat-o moartă-n păpuşoi.
o – *pronume personal* cu valoare neutră (nu poate fi identificat cuvântul înlocuit/ nu ţine locul niciunui substantiv/ pronume/ numeral).

de

• De lupul bătrân, câinii îşi bat joc.
de – *prepoziţie*

• De l-o mai vedea o dată, se face de două ori.
de – *conjuncţie subordonatoare*
de – *prepoziţie*, intră în structura numeralului adverbial
• De, mai ştiu eu ce să zic?
de – *interjecţie*
• Nu se întoarce ziua de trecu.
de – *pronume relativ invariabil* (*cu sensul pronumelui* care).

ce

• Ce e astăzi, mâine nu e.
ce – *pronume relativ*
• Ce ai mâncat, de ne-ai uitat?
ce – *pronume interogativ*
• „Să mă-ntrebe ce mai fac.../ Ce problemă viitoare/ Mă mai doare." (I. Minulescu)
ce – *pronume relativ*
ce – *adjectiv pronominal relativ*
• „Ce victime ai mai făcut/ Din clipa-n care urma ţi-am pierdut?" (I. Minulescu)
ce – *adjectiv pronominal interogativ*
• „Ce dureroasă-i clipa regăsirii..." (I. Minulescu)
ce – *adverb de mod*
• Ai plâns ce-ai plâns, dar ai uitat.
ce – *adverb relativ*
• În toată fiinţa ei este un ce tainic.
un ce – *substantiv*
• Ce?! Vrei să ne luăm la întrecere?
ce – *interjecţie*

cel

• Cel care tace merge în pace.
cel – *pronume demonstrativ de depărtare*.
• Cel ce vorbeşte, mai mult zăboveşte.
cel – *pronume demonstrativ*; intră în structura pronumelui relativ (cel ce)
• Mărul cel frumos îl mănâncă porcii.
cel – *articol demonstrativ*
• Cel mai greu lucru din lume e să dai socoteală unui prost.
cel – *articol demonstrativ*; intră în structura gradului superlativ relativ.
• „Pe cel deal, pe cel colnic/ Trece-o mândră c-un voinic." (Folclor)
cel, cel – *adjective pronominale demonstrative*.

lui

• Chelului scufie de mărgăritar îi trebuie.
lui – *articol hotărât enclitic*.
• Posteşte robul lui Dumnezeu, că n-are ce mânca.
lui – *articol hotărât proclitic*.
• Poţi să tai lemne la capul lui.
lui – *pronume personal în cazul genitiv*.
• Nu-i poţi fi lui de niciun ajutor.
lui – *pronume personal în cazul dativ*.

PĂRȚILE DE VORBIRE NEFLEXIBILE – EXERCIȚII

1. Citiți cu atenție următorul text:

„Totdeauna, în zilele de lucru, o găsește la stative, alegând scorțuri. E palidă, subțire și uscată, și întruna se tânguie c-o voce slabă că nu-i prieşte aerul de la munte. Ea-i de loc din părțile deschise de la Prut, și acolo lumea-i altfel, între holde și soare. Aici umblă și vara cu cațaveică și nu se mai poate încălzi." (M. Sadoveanu)

a. Extrageți din fragmentul dat adverbele, grupându-le după înțeles.
b. Arătați funcțiile sintactice ale acestora.
c. Identificați adverbele compuse și pe cele formate din alte părți de vorbire.
d. Găsiți în text și alte părți de vorbire neflexibile; numiți-le și arătați rolul lor.
e. Construiți enunțuri cu omofonele cuvintelor: *la, întruna, altfel, mai.*
f. Formulați propoziții în care o prepoziție aleasă de voi din text să intre în structura a cinci părți de propoziție.
g. Alcătuiți fraze în care o conjuncție subordonatoare aflată în textul dat să introducă cinci tipuri diferite de propoziții subordonate.

2. Construiți enunțuri în care conjuncții coordonatoare să lege complemente exprimate prin adverbe; arătați felul complementelor și al conjuncțiilor.

3. Scrieți câte două locuțiuni pentru fiecare parte de vorbire neflexibilă și numiți câte un sinonim lexical pentru fiecare.

4. Dați exemple de nume predicative exprimate prin două părți de vorbire neflexibile.

5. Alcătuiți două propoziții cu predicate verbale exprimate prin părți de vorbire neflexibile.

6. Formați propoziții în care prepozițiile *asupra, înaintea* să fie folosite la trei cazuri diferite.

7. Ce părți de vorbire sunt cuvintele subliniate? Alcătuiți enunțuri în care să fie adverbe:

„Gheorghiță era numele care plăcuse Vitoriei, căci era numele <u>adevărat</u> și <u>tainic</u> al lui Nechifor Lipan." (M. Sadoveanu)

8. Ce părți de vorbire sunt cuvintele subliniate mai jos? Construiți enunțuri cu alte valori morfologice ale acestora:

„Mitrea vorbea <u>bolborosit</u> și <u>din fundul</u> gâtlejului. Pomenind de <u>iarnă</u> și de lupi; se holba <u>fioros</u>." (M. Sadoveanu)

Capitolul V

SINTAXA

Sintaxa *este partea gramaticii care studiază regulile de îmbinare a cuvintelor în propoziții și a propozițiilor în frază.*

Regulile sintaxei sunt esențiale pentru logica unei comunicări coerente, orale și scrise, indiferent dacă vorbitorul poate sau nu teoretiza aceste reguli.

Sintaxa propoziției – *studiază părțile de propoziție.*
Sintaxa frazei – *studiază îmbinarea propozițiilor în frază.*

I. SINTAXA PROPOZIȚIEI

Propoziția *este o comunicare, cu autonomie limitată sau totală, realizată cu ajutorul unui predicat.*

- Limba dulce mult <u>aduce</u>.
- Gardul bun <u>stăpânește</u> locul.
- <u>Bate</u> toba la urechea surdului.

CLASIFICAREA PROPOZIȚIILOR

➤ După **structură** propozițiile sunt:

– **simple** – *alcătuite din părțile principale de propoziție*:
- Vacanța a trecut. (S + PV)
- Ideea a fost bună. (S + PN)
- Luna și soarele nu se întâlnesc. (S multiplu + PV)
- Coșbuc și Goga au fost poeți. (S multiplu + PN)
- Iarna a fost lungă și grea. (S + PN cu NP multiplu)
- Șoimul și vulturul sunt lacomi și cruzi. (S multiplu + PN cu NP multiplu)
- A tunat. (PV)
- E adevărat. (PN)
- Minte. (PV; S subînțeles)
- Am înțeles. (PV; S inclus)
- E rece. (PN; S subînțeles)
- Ești trist. (PN; S inclus)
- Ah, a început ploaia! (interjecție fără funcție sintactică + PV + S)
- Dani, ești cuminte? (substantiv la vocativ/ fără funcție sintactică/ + PN; S inclus).

Observație: Sunt **propoziții simple** și propozițiile care, pe lângă subiect și predicat, cuprind și alte cuvinte care nu au funcții sintactice: interjecții, substantive în vocativ, conjuncții, unele adverbe.

– **dezvoltate** – *pe lângă părțile principale de propoziție conțin și părți secundare* (atribut, complement).

- Fereşte-te de cărbunele acoperit. (PV + C ind. + A)
- Cu încetul se face oțetul. (C.c. de mod + PV + S)
- Casa nemăturată musafiri așteaptă. (S + A + Cd + PV)
- Limba slobodă e ca armăsarul fără frâu. (S + A + PN + A)

➤ După **forma** verbului – predicat, propozițiile sunt:

– **afirmative**:

- Tot sacul își găsește peticul.
- Trage nădejde ca baba de dinți.
- Vinovatul mai mare gură face.

– **negative**:

- N-are nimeni șerpi în pungă.
- Vulturul nu prinde muște.
- Muntele nu se teme de zăpadă.

Atenție! Caracterul **negativ** al propoziției este dat de adverbul negativ **nu** (uneori **nici**) din fața predicatului.

- Vinul **nu** se face apă.

Dacă negația se află în fața altei părți de propoziție, propoziția nu este negativă.

- Nu tot omul e om.
- Nu la glas vă asemănați.

➤ După **scopul** comunicării propozițiile sunt:

– **enunțiative** (comunică o constatare):

- propriu-zise: Foamea e cel mai bun bucătar. (O constatare)
- dubitative: Probabil are dreptate. (Comunică ideea de îndoială).
- potențiale: Poate rezolva orice problemă. (Ideea posibilității).
- imperative (hortative): Du-te peste nouă mări și nouă țări! (Ideea de îndemn, poruncă etc).
- exclamative: Ce frumos a înflorit liliacul! (Conținut afectiv).

– **interogative** (formulează o întrebare):

- propriu-zise: Câți au venit la curs?
- optative: Ai accepta situația? (Ideea opțiunii pentru ceva).
- dubitative: Să fie adevărat? (Ideea îndoielii)
- exclamative: Nu mai terminați de vorbit odată?! (Întrebare cu conținut afectiv)

➤ După **înțeles** există propoziții:

– **principale** – *au înțeles deplin, de sine stătător (construcții autonome, logic și semantic, deși atunci când apar în fraze contextul joacă un anume rol)*:

- Vine vacanța cu trenul din Franța.
- Își cunoaşte moşul nepoții.

Propozițiile principale pot fi:

independente:

- Nu închide lupul în stână.
- Peștele cu apă nu se prăjește.

în frază:

- Tot el dă[1]/ și tot el țipă.[2]/
- Oțelul e dur,[1]/ dar se înmoaie la foc.[2]/
- Știe vlădica pe cine popește.
- Se culcă în tindă ca să-și scurteze din cale.

– **secundare (subordonate)** – *nu au înțeles de sine stătător. Apar numai în frază și depind de o altă propoziție.*

- Lăutarul cântă mai bine când își cântă lui.
- Gândește de azi ce vei mânca mâine.

De reținut: Propoziția determinată de o subordonată se numește **regentă**.

Regentele pot fi **principale** sau **secundare**.

- Ce nu poate face un singur om,[1]/ fac mai mulți împreună.[2]/ 1-CD; 2-PP (R)
- Bobocii vor[1]/ să le învețe pe gâște[2]/ să înoate.[3]/ 1-PP (R); 2-CD (R); 3-CD

În regente există câte un cuvânt pe care-l determină propoziția secundară. Acest **termen regent** determină tipul subordonatei.

- Dacă nu curge,[1]/ tot pică.[2]/ 1-CV(determină verbul **pică**); 2-PP (R)
- Dreptatea-i[1]/ cum o fac domnii.[2]/ 1-PP; 2-PR (cerută de verbul copulativ „**-i**")
- Sacul[1]/ din care tot iei[2]/ se golește.[1]/ 1-PP; 2-AT (determină substantivul **sacul**)
- Trebuie[1]/ să fie dus pe la biserică.[2]/ 1-PP; 2-SB (cerută de verbul impersonal **trebuie**)

Observație: Sistemul de relații determinat – regent/ regentă – determinant ilustrează perfect ideea limbii ca sistem, a corespondenței dintre sintaxa propoziției și cea a frazei.

SINTAXA PROPOZIȚIEI – EXERCIȚII

1. Alcătuiți propoziții simple formate din:

a. subiect exprimat prin pronume negativ și predicat verbal exprimat prin verb predicativ la diateza reflexivă.

b. subiect multiplu și predicat verbal exprimat prin locuțiune verbală;

c. predicat verbal exprimat prin verb impersonal;

d. subiect inclus și predicat nominal cu nume predicativ multiplu.

2. Dezvoltați două din propozițiile alcătuite și precizați structura lor.

3. Dați exemplu de un proverb în care propoziția este afirmativă; transformați enunțul într-o propoziție negativă.

4. Alegeți propozițiile negative din următoarele enunțuri:

a. Nici în Dunăre nu găsește apă.

b. Nu haina îl face pe om.

c. Noapte cu soare nu s-a mai văzut.

d. Nu foarfecele bune fac croiala dreaptă.

e. Nu de mulțimea cuvintelor e umplută cămara.

f. Nu vorbi de funie în casa spânzuratului.

5. Indicați felul propozițiilor următoare după scopul comunicării:

a. Fii înțelept ca șarpele, muncitor ca albina și doritor ca turturica.

b. Fântâna adevărată nu îngheață niciodată.

c. Fă bine răului.

d. Ce folosește bolnavului patul de aur?!

e. Cine a văzut din salcie cerc de bute și din nerod om de frunte?

f. Poți da cu tunul la urechea surdului.

g. Vai de turma fără păstori!

6. Împărțiți frazele următoare în propoziții și arătați felul acestora, în funcție de înțelesul lor:

a. „Cum ajunse acasă, se duse încruntat la căsuța vitelor și alese la o parte doi căluți pagi, care se împărăcheau bine la umblat și erau cei mai buni la ham." (M. Sadoveanu)

b. „Flăcăul dădea răspuns că aşteaptă pe tatăl său cu paralele, ca să împace pe ciobanii şi pe stăpânul bălţii." (M. Sadoveanu)

7. Construiţi fraze după următoarele scheme:
a. PS + PP + PS + PS
b. PP + PP + PS + PS + PS
c. PS + PS + PP + PS + PS

8. Construiţi fraze în care propoziţiile să se afle în următoarele raporturi de coordonare:
a. propoziţii principale juxtapuse
b. propoziţii secundare coordonate copulativ
c. propoziţii principale coordonate adversativ
d. propoziţii secundare coordonate disjunctiv.

9. Construiţi fraze în care să existe propoziţii secundare având drept termen regent:
a. un substantiv
b. un verb copulativ
c. un adverb
d. o interjecţie
e. o locuţiune verbală

PREDICATUL

Predicatul *este partea* ***principală*** *de propoziţie care arată ce face, ce este, cum este subiectul.*

• „Prin crengile frunzoase trec umbre suspinând!" (V. Alecsandri)
• „şi râul cel de stele e călăuzul tainic." (V. Alecsandri)
• „şi poalele pădurii sunt palid luminate." (V. Alecsandri)

A. Predicatul verbal

Predicatul verbal *atribuie subiectului o acţiune sau o stare; el răspunde la întrebarea* ***ce face?***

• Trestia care se pleacă vântului, niciodată nu se frânge.
• Nu stau colacii pe garduri.

Predicatul verbal este exprimat prin:

➤ **verb predicativ** la un mod personal:
• Nu dorm toţi câţi au ochi. (indicativ; diateza activă)
• Dreptatea e scrisă la fiecare în vârful nasului.(indicativ, diateza pasivă)
• Nimeni nu se vaită de gras. (indicativ, diateza reflexivă)
• Să nu simtă nici pământul. (conjunctiv, diateza activă)
• Să te fereşti de cui străin în casă. (conjunctiv, diateza reflexivă)
• Să fie iertat de păcate. (conjunctiv prezent, diateza pasivă)
• Ar scoate bani şi din piatră seacă. (condiţional-optativ, diateza activă)
• S-ar bucura ca de o casă aprinsă. (condiţional-optativ, diateza reflexivă)
• Ar fi înţeles doar de propriul prieten. (condiţional-optativ, diateza pasivă)
• Doctore, vindecă-te pe tine însuţi! (imperativ, diateza activă)
• Nu căta la câine, uită-te la stăpân! (imperativ, diateza activă; diateza reflexivă)

➤ **locuţiune verbală** la un mod personal:
• „Am trimis un iepure să deie de veste în toate părţile că ieşim în lumina lunii." (conjunctiv, diateza activă) (M. Sadoveanu)

• „Duduca Lizuca bagă de seamă că toate jivinile (...) stăteau ca de marmură în lumină, ascultând..." (indicativ, diateza activă)
• Adu-ţi aminte că eşti om! (imperativ, diateza reflexivă)
• I-ar da mâna să cumpere o astfel de maşină. (condiţional-optativ, diateza activă)
• Ai fi pus la punct imediat, dacă ai deranja. (condiţional-optativ, prezent, diateza pasivă)

➤ **adverbe** sau **locuţiuni adverbiale predicative** (pesemne, poate, bineînţeles, firește, fără doar şi poate, fără îndoială):
• Poate să fie strugure, dar nu-i poamă.
• Pesemne că ai căutat necazul cu lumânarea.
• Fără doar şi poate că se vor regăsi.

Atenţie! Tipul de predicate exprimate prin adverbe sau locuţiuni adverbiale predicative se găseşte doar în fraze. Motivul îl constituie faptul că adverbul este o parte de vorbire cu un conţinut semantic slăbit.

➤ **interjecţii predicative**:
• „... iată (priveşte) primăvara cu sânu-i de verdeaţă..." (V. Alecsandri)
• „Haidem (să mergem) acasă, măi Trăsne..." (I. Creangă)
• „Şi zvârr! (aruncă) cu pravila cea mare după călugări." (I. Creangă)

Reţineţi! Verbul **a fi** este predicat verbal când e sinonim cu: a se găsi, a se afla, a exista, a avea loc, a proveni, a se întâmpla, a se împlini, a costa, a merge, a hoinări, a călători, a dura (vezi şi valorile verbului **a fi** la capitolul Verbul):
• Părinţii erau la şedinţă. (se aflau)
• Ieri a fost o sesiune de comunicări ştiinţifice. (a avut loc)
• Situaţia aceasta este de trei luni. (durează)
• Pe unde ai fost de dimineaţă? (ai umblat)

Observaţie: În construcţii de genul: **mi-e dor, ţi-e foame, i-e frig, ne e frică, vă este lene, le este ruşine, e vară, este marţi** etc. verbul **a fi** este predicativ şi formează predicat verbal, iar substantivul (care exprimă stări sufleteşti, senzaţii, fenomene ale naturii) este subiect.
• „Mi-e sete de repaus."(Eminescu) -e: PV; sete: S
• „I-e ruşine să vă zică vouă oameni!" (M. Eminescu) -e: PV; ruşine: S

Acordul predicatului verbal cu subiectul se realizează în număr şi persoană:
• Şi peretele are urechi.
• Şi pereţii au urechi.
• Vin şi eu la Sinaia.
vin – persoana I, singular; *eu* – persoana I, singular
• Veniţi la sfârşitul săptămânii?
veniţi – persoana a II-a, plural; S inclus – *voi* – persoana a II-a plural

B. Predicatul nominal

Predicatul nominal *arată o însuşire a subiectului:* ***ce este? cine este? cum este subiectul?***

• Sârguinţa este mama norocului.
• Sănătatea e mai bună decât toate.

Predicatul nominal este format dintr-un verb **copulativ** la un mod personal şi un **nume predicativ**.

• Răul nu rămâne nepedepsit.

Verbul copulativ face legătura între numele predicativ şi subiect, având rolul de instrument gramatical. El este în acelaşi timp purtător de categorii gramaticale (mod, timp, diateză, persoană, număr etc.).

• Răbdarea e bună la necaz.

• Parcă e un ţap logodit.

Caracteristica subiectului este exprimată de numele predicativ:

• Nu orice faţă e frumoasă şi nu orice om smerit e sfânt.

Verbele copulative cele mai folosite sunt: a fi, a deveni, a ajunge, a ieşi, a se face, a părea, a rămâne, a însemna, a se naşte, a se numi, a se chema:

• „Codrul pare tot mai mare." (M. Eminescu)

• „Pentru omul harnic nicio zi nu-i prea lungă." (Seneca)

• „Adeseori talente foarte mari rămân nedescoperite." (Plaut)

• De atunci e rău în lume, de când a ajuns coada cap.

Numele predicativ poate fi exprimat prin diferite părţi de vorbire:

➢ **substantiv** în cazul:

– ***nominativ***: „Îmi pare o poveste de amor din alte vremuri..." (M. Eminescu)

– ***dativ***: „Stăpânul casei care primeşte cu cinste pe străinul sosit la el după apusul soarelui, ajunge asemenea zeilor." (Panceatantra)

– ***acuzativ***: Vorba fără glume pare ca bucata fără sare.

– ***genitiv***: Sabia era a împăratului celui tânăr.

➢ **adjectiv**:

• „Şi mi-s dragă mie însămi, pentru că-i sunt dragă lui..." (M. Eminescu)

• Nimic nu este mai iute ca zvonul.

➢ **participiu**:

• Vulpea, când n-ajunge la găini zice că sunt spânzurate.

➢ **locuţiune adjectivală**:

• „Ci tu rămâi în floare ca luna lui April..." (M. Eminescu)

➢ **numeral** în cazul:

– **nominativ**:

• „şi era una la părinţi..." (M. Eminescu)

– **genitiv**:

• Răspunderea era a amândurora.

– **acuzativ**:

• Răspunsul era pentru amândoi.

➢ **pronume** în cazul:

– ***nominativ***:

• „Cultura este una din gurile de foc ale spiritului." (A. Păunescu)

• Norocul e nimic, înţelepciunea e totul.

– ***genitiv***: A cui e iapa, e şi mânzul.

– ***acuzativ***: Fugi de cei răi să nu te faci ca ei.

➢ **interjecţie**:

• E vai de turma fără păstori.

➢ **verb la un mod nepersonal**:

– ***infinitiv***: „Se privesc, par a se soarbe în dorinţa lor aprinsă..." (M. Eminescu)

– ***supin***: Omul sărac e de râs.

➢ **locuţiune adverbială**:

• Nu-i cu putinţă să vâri găina în oul din care-a ieşit.

➢ **adverb**:

• Darul **oricum** ar fi, nu trebuie cercetat.

Unele verbe copulative au ***nume predicativ multiplu***:

• „Am aflat sâmburul lumii, tot ce-i drept, frumos şi bun." (M. Eminescu)

• „...Căci amândoi vom fi cuminţi, vom fi voioşi şi teferi." (M. Eminescu)

• „Dar ce frumoasă se făcu/ şi mândră, arz-o focul." (M. Eminescu)

Atenţie! Uneori numele predicative pot însoţi verbe copulative la moduri nepersonale:

• „Numai eu rămas acelaşi/ Bat mereu acelaşi drum." (rămas – participiu) (M. Eminescu)

Alteori verbul copulativ ***nu apare*** (e subînţeles), fiind prezent doar numele predicativ:

• „Dumnezeul nostru: (e) umbră, patria noastră: (e) o frază." (M. Eminescu)

• „Sufletul vostru: (e) un înger, inima voastră: (e) o liră." (M. Eminescu)

• „Viaţa-i fu o primăvară, moartea – (fu) o părere de rău." (M. Eminescu)

Există situaţii când numele predicativ apare în faţa verbului copulativ:

• Numai popă n-am fost.

Acordul predicatului nominal cu subiectul

➢ Verbul copulativ se acordă cu subiectul în număr şi persoană:

• Nu te face înţelept în tot locul.

nu te face – persoana a II-a, singular; subiectul inclus – **tu** (persoana a II-a singular)

• Numele bun e mai scump decât aurul.

e – persoana a III-a, singular; subiectul – numele (poate fi înlocuit cu pronumele **el**: persoana a III-a, singular)

➢ Numele predicativ se acordă cu subiectul în gen, număr şi caz, dacă este exprimat prin **adjectiv** sau altă parte de vorbire cu valoare adjectivală:

– **adjectiv**:

• „Să fii mai fericit decât Augustus şi mai bun decât Traian." (Eutropius)

mai fericit; *mai bun* – masculin, singular, nominativ;
subiect inclus – **tu**, masculin, singular, nominativ;

• Şi dracul pare frumos când e tânăr.

dracul – masculin, singular, nominativ; *frumos, tânăr* – masculin, singular, nominativ.

– **participiu**:

• „Dar buzele ei roşii/ Păreau că-s sângerate." (M. Eminescu)

buzele – feminin, plural, nominativ; *sângerate* – feminin, plural, nominativ.

– **numeral**:

• Dan ajunsese al treilea pe şcoală.

Dan – masculin, singular, nominativ; *al treilea* – masculin, singular, nominativ.

➢ Nu se acordă cu subiectul, dacă este exprimat prin:

– **substantiv**:

• S-a făcut polenul miere. (polenul – neutru; miere – feminin)

• Boieria-i cu bani (boieria – N.; cu bani – A).

• Casa era a bunicilor. (casa – N; a bunicilor – G)

– **pronume**:

• Un bordei să aibă, numai să fie al lui.

– **numeral** cu valoare substantivală:

• Ideea era a celor doi.

– **verb la infinitiv**:

• A ajuns a se hrăni cu mere pădureţe.

– **verb la supin**:
• Pare de nerecunoscut în ultimul timp.
– **adverb**:
• Aşa i-a fost norocul.
– **interjecţie**:
• E vai şi-amar de omul prost!

Dacă în propoziţie subiectul este multiplu, numele predicativ exprimat prin adjectiv sau prin altă parte de vorbire cu valoare adjectivală, ia următoarele forme:
– masculin, plural, dacă substantivele exprimă nume de fiinţă de genuri diferite:
• Ursul, vulpea şi lupul nu sunt prieteni.
– feminin, plural, dacă subiectele sunt exprimate prin substantive de genuri diferite:
• Bujorul şi laleaua sunt plăcut mirositoare.
– Dacă un termen al subiectului e la plural, numele predicativ este la plural:
• Vânturile şi ploaia sunt frecvente.
– Se acordă cu subiectul cel mai apropiat, dacă termenii subiectului multiplu sunt la plural şi au genuri diferite:
• Banii şi maşinile sunt necesare.
• Florile şi copacii sunt necesari şi în oraşe.

Punctuaţia
Numele predicativ nu se desparte prin virgulă de verbul copulativ:
• „Dar poarta a rămas închisă la glasul artei viitoare." (I. Minulescu)
• „Sunt obosit de drum..." (I. Minulescu)
• „Stelele par înghețate, cerul pare oțelit." (V. Alecsandri)

Dacă între numele predicativ şi verbul copulativ sunt intercalate adverbe, construcţii incidente, acestea se izolează prin virgulă:
• Călătorul era, evident, uluit de întâmplare.
• Taina a rămas, cum ne aşteptam, nedezlegată.

Termenii numelui predicativ multiplu se leagă prin virgulă sau prin conjuncţii coordonatoare:
• „E scurt la grai, năprasnic, la chip întunecos..." (V. Alecsandri)
• „El rămâne trist şi gol." (M. Eminescu)
• „Noaptea-i dulce-n primăvară, liniştită, răcoroasă." (V. Alecsandri)

C. Locul predicatului în propoziţie
Predicatul nu are loc fix în propoziţie; el poate sta la începutul, la sfârşitul sau în interiorul propoziţiei:
• După unghii se cunoaşte leul.
• Omul fricos umblă totdeauna cu gheaţa-n sân.
• Prostului minte-i lipseşte.
• Prietenul la vreme de nevoie se cunoaşte.
• Ascute coasa cu aţa mămăligii.
• Lucrează mai mult în trei zile decât într-una.

Observaţie: Problema locului în propoziţie a părţilor de propoziţie (topica textului) este o chestiune esenţială *pentru a înţelege un text*. De aceea, analize tradiţionale, sau de altă natură, ar trebui să aibă în vedere, în primul rând **o bună înţelegere a textului** cu toate aspectele particulare ale acestuia care ţin de lexic, de raporturile dintre cuvinte, de topica în propoziţii şi fraze. Topica unui text se complică atunci când avem de-a face cu un text literar, în cazul căruia dislocările pot fi frecvente. De aceea insistăm asupra nevoii de a înţelege mai întâi un text şi numai apoi a trece la o analiză a lui gramaticală şi/ sau de ordin stilistic.

SUBIECTUL

Subiectul *este partea principală de propoziţie care arată cine face acţiunea exprimată de un predicat verbal sau cui i se atribuie o însuşire exprimată de un predicat nominal*:
• Pe cărarea bătută nu creşte iarbă.
• Drumul drept îţi pare lung.

A. Clasificarea subiectului:
➢ **Subiect neexprimat**:
– **subiect inclus** *în desinenţa verbelor de persoana I şi a II-a*:
• Apără-mă de găini, că de câini nu mă tem.
(**tu** apără; **eu** nu mă tem)
• Fugii de lup şi dădui de urs. (eu; eu)
• Nu înceta să înveţi. (tu; tu)
• „Rămâneţi dară cu bine, sânte firi vizionare..." (voi) (M. Eminescu)
• „Bucuroşi le-om duce toate..." (noi) (M. Eminescu)
– **subiect subînţeles** – *e cunoscut dintr-o propoziţie anterioară*: *predicatul subiectului subînţeles este un verb la persoana a III-a*:
• „El tuşeşte,[1]/ îşi încheie haina plină de şireturi[2]/..." (M. Eminescu) P2 – subiect subînţeles: el
• „Bate vântul frunza-n dungă[1]/ Cântăreţii mi-i alungă."[2]/ (M. Eminescu) P2 – subiect subînţeles: vântul
➢ **Subiect exprimat**:
– **subiect simplu:**
• „Parisul arde-n valuri, furtuna-n el se scaldă..." (M. Eminescu)
• „Îi sar purici înainte cu potcoave de oţel." (M. Eminescu)
• „Atuncea lumea cea gândită pentru noi avea fiinţă." (M. Eminescu)
– **subiect multiplu** – *mai multe subiecte ale aceluiaşi predicat*:
• „Dar atuncea greieri, şoareci/ Cu uşor-măruntul mers/ Readuc melancolia-mi..." (M. Eminescu)
• „De atunci răsare lumea, lună, soare şi stihii." (M. Eminescu)
• „De ce dorm îngrămădite între galbenele file/ Iambii suitori, troheii, săltăreţele dactile..." (M. Eminescu)

Părţile de vorbire prin care se poate ***exprima*** un subiect:
– **substantiv** în cazul nominativ:
• „Mătasea sună sub picior..." (M. Eminescu)
• „Bolliac cânta iobagul şi-a lui lanţuri de aramă." (M. Eminescu)
– **locuţiune substantivală** în cazul nominativ:
• „M-or troieni cu drag/ Aduceri-aminte." (M. Eminescu)
– **pronume** în cazul nominativ:
• „Toate-s praf... Lumea-i cum este... şi ca dânsa suntem noi." (M. Eminescu)
• „Şi-afară doar de ele/ Nime-n lume nu ne simte..." (M. Eminescu)
– **numeral** în cazul nominativ:
• „Amândoi ca-ntr-o poveste/ Ei îşi sunt atât de dragi." (M. Eminescu)
(aici subiectul *amândoi* este reluat prin pronumele personal **ei**)
• Au mâncat trei dintr-un ou.

– **verb** la infinitiv:
  • „A greși este omenesc, dar a persevera în greșeală este ceva diavolesc." (Seneca)
– **verb** la supin:
  • De spus e ușor, mai greu e de înfăptuit.
– **verb** la gerunziu:
  • Se auzea gemând.
– **adjectiv** cu valoare substantivală:
  • Cel flămând n-are urechi de ascultat.
– **participiu** cu valoare substantivală:
  • Îmbogățitul nu are niciodată destul.

Cazuri speciale:
– ***subiect în cazul genitiv***:
  • Ai lui veneau rar prin oraș.
– ***subiect în dativ***:
  • Dă ajutor cui are nevoie.
  • Povestea oricui îl asculta.
– ***subiect în acuzativ***:
  • M-am gândit la cine mi-a dat o carte.
  • Am invitat pe cine a vrut să meargă.

B. Propoziții fără subiect
Propozițiile nu au subiect când predicatul este exprimat prin:
– ***verb impersonal***:
  • Ninge de trei zile.
  • S-a luminat de ziuă.
– ***expresie verbală impersonală***: Este greu pentru ei.
– ***interjecție***: Iată toporașii înfloriți.
– ***adverb predicativ***: Poate[1]/ că nu va mai ploua.[2]/
– ***locuțiuni verbale*** (care nu au subiect):
  • Îmi pare bine pentru ea.

Observație: După verbe impersonale, expresii verbale impersonale sau adverbe predicative urmează subiective:
  • Trebuie[1]/ să-ți cunoști prietenii.[2]/ 1-PP; 2-SB
  • E frumos[1]/ să te porți discret în societate.[2]/ 1-PP; 2-SB
  • Pesemne[1]/ că i s-au înecat corăbiile.[2]/ 1-PP; 2-SB

Subiect reluat:
  • Nerodul și cu nebunul
  Amândoi sunt frați ca unul.
  • Omul prost, numai el crede tot.

C. Locul subiectului în propoziție
Subiectul nu are loc fix în propoziție. El poate sta la începutul propoziției, la sfârșitul ei sau în interior, înaintea predicatului sau după acesta. Locul acestuia în text este adesea sursă a expresivității acelei comunicări:
  • Nebunul n-asudă nici la deal, nici la vale.
  • Îi cântă greierul în sobă.
  • La osul cu carne se adună ciorile.

D. Punctuația
Subiectul nu se desparte prin virgulă de predicat:
  • Toată pasărea pe limba ei piere.
Subiectul se izolează prin virgulă de predicat dacă între ele sunt *intercalate alte cuvinte* (complemente, construcții incidente):
  • Sătenii, pentru a scăpa de leneș, au hotărât să-l spânzure.
  • Eu, evident, nu plec curând din București.
Termenii unui subiect multiplu se leagă prin virgulă sau prin conjuncții coordonatoare:
  • „Cinstea, renumele și meritele tale vor dăinui de-a pururi." (Vergilius)

SUBIECTUL ȘI PREDICATUL – EXERCIȚII

1. Extrageți subiectele din fragmentul următor și precizați partea de vorbire prin care sunt exprimate:

„Din șapte prunci cu cât îi binecuvântase Dumnezeu, le rămăseseră doi. Cinci muriseră de pojar ori de difterie; numele și imaginile li se uitaseră (…). La cei rămași, amândoi se uitau cu plăcere. Lipan desmierda mai mult pe fată, care era mai mare și avea numele Minodora așa cum auzise el la o maică de la Agapia…" (M. Sadoveanu)

2. Identificați subiectele din următoarele fragmente de text și arătați felul lor:
  a. „Povestea asta o spunea uneori Nechifor Lipan la cumetrii…"
  b. „Viața muntenilor e grea; mai ales viața femeilor. Uneori stau văduve înainte de vreme, ca dânsa."
  c. „Cea întâi se chema bătaie, iar a doua o bătaie ca aceea ori o mamă de bătaie."
  d. „Avere aveau cât le trebuia…"
  e. „Îi venise c-o săptămână în urmă scrisoare, pe care o deslegase tot părintele Dănilă."
  f. „Nici eu, nici bunică-ta, nici bunică-mea n-am știut de aceasta – în legea noastră trebuie să trăiești și tu. Altfel îți leg o piatră de gât și te dau în Tarcău." (M. Sadoveanu)

3. Alcătuiți trei enunțuri în care subiectul să fie în alt caz decât nominativ.

4. Dați exemple de propoziții cu subiecte exprimate prin verbe la infinitiv și supin.

5. a. Găsiți predicatele din fragmentele următoare; precizați felul lor și analizați morfologic primele două predicate verbale și primele două predicate nominale.

„– Asta-i grija ta acuma, fată, să-mi faci asemenea rușine;
Acuma ai ajuns domnișoară?
– Asta nu-i nicio rușine, mămucă; acuma așa se spune…" (M. Sadoveanu)
„– Bine ar fi să fie cum spui sfinția ta. Eu socot că are o pricină, de aceea întârzie."
(M. Sadoveanu)

  b. Extrageți predicatele exprimate prin verbe la alte moduri decât indicativ.
  c. Construiți propoziții în care verbele care intră în structura predicatelor nominale în textul dat să formeze predicate verbale.
  d. Scrieți câte un enunț în care predicatul să fie exprimat prin: **I)** verb predicativ la diateza pasivă; **II)** locuțiune verbală; **III)** verb impersonal; **IV)** adverb predicativ; **V)** locuțiune adverbială predicativă; **VI)** interjecție.

6. Identificați greșelile de acord și arătați în ce constă greșeala:
  a. „S-au făcut ca ceara albă fața roșă ca un măr…" (M. Eminescu)
  b. „Acuma vă strâmbați una la alta și nu vă mai place cătrința și cămeșa." (M. Sadoveanu)
  c. „Deopotrivă-i stăpânește raza ta și geniul morții…" (M. Eminescu)
  d. „De atunci răsare lumea, lună, soare și stihii…" (M. Eminescu)
  e. „Iar catapeteasma lumii în adânc s-au înnegrit…" (M. Eminescu)

f. „Şi când propria ta viaţă singur n-o ştii pe de rost,
O să-şi bată alţii capul s-o pătrundă cum a fost?" (M. Eminescu)
g. „Mâna ce-au dorit sceptrul universului şi gânduri
Ce-au cuprins tot universul, încap bine-n patru scânduri." (M. Eminescu)

7. Realizaţi acordul numelui predicativ cu subiectul:
a. Lectura şi turismul sunt (deconectant).
b. Bujorul şi garofiţa sunt plăcut (parfumat).
c. Căţelul şi pisica sunt veşnic (rival).

8. Construiţi propoziţii în care următoarele construcţii să fie predicate verbale şi predicate nominale: este închis, a fost convins, era trecută, fusese dus.

9. Ce părţi de propoziţie sunt cuvintele subliniate?
„…ajung pe mine însumi a nu mă mai cunoaşte…" (M. Eminescu)
„A ta zâmbire/ Mi-arată cât de dulce eşti…" (M. Eminescu)
„Că te-am zărit e a mea vină…" (M. Eminescu)
„Afară-i toamnă, frunza-mprăştiată…" (M. Eminescu)
„Sunt ani la mijloc şi-ncă mulţi vor trece…" (M. Eminescu)

10. Ce fel de predicate formează verbul *a fi* în versurile:
„Uscăţiv aşa cum este, gârbovit şi de nimic,
Universul fără margini e în degetul lui mic…" (M. Eminescu)

11. Precizaţi părţile de vorbire prin care sunt exprimate numele predicative din textele următoare:
„Să tacă el, (…) – tot înţelept îmi pare."
„Uimită pari şi pari a aştepta…"
„Doar sloiurile par ca ruine de cetăţi…"
„Pretind a fi pe cerul ţării: stele."
„… Căci ce-i poetu-n lume şi astăzi ce-i poetul?"
„Toate-mi sunt de o potrivă,/ Eu rămân ce-am fost: - romantic."
„Aceasta poate ca să ştie/ Cum este viaţa, cum cată să fie?"
„Asta e tot…" (M. Eminescu)
„Dar evanghelia asta este a voastră, nu-i a lui."
„Îţi rămâne gospodăria aşa, de izbelişte…" (M. Sadoveanu)

ATRIBUTUL

***Atributul** este partea secundară de propoziţie care determină un substantiv sau un înlocuitor al acestuia* (pronume, numeral).

- **substantiv**: „Frumuseţea este un dar trecător." (Ovidius)
- **pronume**: „Nimeni dintre muritori nu-i totdeauna destul de înţelept." (Plinius cel Bătrân)
- **numeral**: O mie de miei pe un lup nu-l pot opri.

Observaţie: Substantivul, pronumele, numeralul sunt termenii regenţi ai atributului ca şi ai atributivei. Ei pot fi reţinuţi în opoziţie cu verbul, adverbul, adjectivul care sunt termenii regenţi ai complementului (ai propoziţiilor completive şi circumstanţiale), indiferent de tipul acestuia. Se dovedeşte încă o dată că sintaxa este un sistem de relaţii între cuvinte în vederea realizării comunicării scrise sau orale.
Pe de altă parte nu întotdeauna sistemul de relaţii e foarte limpede. Există situaţii în care un cuvânt are doi termeni regenţi, substantiv şi verb, de exemplu… În acest caz se poate vorbi de atribute circumstanţiale, de element predicativ suplimentar etc.

A. Atributul adjectival *se acordă în gen, număr şi caz cu substantivul determinat.*
Este exprimat prin:
– ***adjectiv propriu-zis***:
- „Flori albastre are-n păru-i…" (M. Eminescu)
- „Cu icoane luminoase/ O îngână-ntreaga noapte." (M. Eminescu)

– ***locuţiune adjectivală***:
- „Bine-ţi pare să fii singur, crai bătrân fără de minţi?" (M. Eminescu)
- „Aţi visat zile de aur pe-astă lume de amar." (M. Eminescu)
- „Revarsă linişte de veci/ Pe noaptea mea de patimi." (M. Eminescu)

– ***participiu*** cu valoare adjectivală:
- „În volumul ros de molii/ Cauţi noaptea adevăr…" (M. Eminescu)
- „Cu musteaţa răsucită şede-n ea un mire flutur…" (M. Eminescu)

– ***gerunziu*** cu valoare adjectivală:
- „Ecou-i răspunde cu vocea-i vuindă…" (M. Eminescu)
- „Pe câmp se văd două fiinţe uşoare/ Săltânde pe-un cal…" (M. Eminescu)

– ***adjectiv pronominal***:
- „E inima mea tristă, ce n-are mângâiere…" (adjectiv posesiv) (M. Eminescu)
- „… Ce creaţi o altă lume pe-astă lume de noroi…"(adjectiv nehotărât şi demonstrativ) (M. Eminescu)
- La uşa săracului nu vine niciun câine (adjectiv negativ).

– ***numeral*** cu valoare adjectivală:
- „Iar doi îngeri cântă-n plângeri…" (M. Eminescu)
- „Cu mâinile-amândouă eu faţa îmi ascund…" (M. Eminescu)
- „Poate că-i convin tuspatru craii cărţilor de joc." (M. Eminescu)

B. Atributul substantival

➤ **Atributul substantival apozitional (apoziţia)**:
- „S-a dus Pan, finul Pepelei cel isteţ ca un proverb…" (M. Eminescu)
- „Ce-ţi doresc eu ţie, dulce Românie,/ Tânără mireasă, mamă cu amor!" (M. Eminescu)

În cele mai multe cazuri atributul apozitional stă în cazul nominativ (exemplele de mai sus). Există totuşi situaţii în care atributul apozitional stă în acelaşi caz cu substantivul determinat, altul decât nominativ:
– ***genitiv***: Razele astrului nopţii, ale lunii, luminează aleile parcului.
– ***dativ***: Oamenii aduceau ofrande lui Apollo, zeului soarelui.
– ***acuzativ***: Râsul are trei fraţi: pe nebun, pe nerod şi pe tine însuţi.
– ***vocativ***: Tu, lună, luminează-ne calea!

Apoziţia poate fi:
– ***simplă***:
- „Pajul Cupidon, vicleanul/ Mult e rău şi alintat."
- „Ascultam pe craiul Ramses…" (M. Eminescu)

– ***dezvoltată***:
- „L-am chemat în somn pe Kama/ Kamadeva, zeul indic." (M. Eminescu)
- „Şi somnul, vameş vieţii, nu vrea să-mi ieie vamă." (M. Eminescu)

Apoziţiile dezvoltate (explicative) se izolează **prin virgulă** de termenul regent.

➤ **Atribut substantival genitival**
- „Şi de-a soarelui căldură/ Voi fi roşie ca mărul…" (M. Eminescu)
- „Moaie pana în coloarea unor vremi de mult trecute…" (M. Eminescu)
- „Tu ai fost divinizarea frumuseţii de femeie…" (M. Eminescu)

➤ **Atribut substantival în dativ:**
- „... Ce arătau faptele crunte unor domni tirani, vicleni..." (M. Eminescu)
- „Preot deșteptării noastre, semnelor vremii profet..." (M. Eminescu)

➤ **Atributul substantival prepoziţional**

Atributul substantival prepoziţional *este exprimat prin substantiv cu prepoziţie în cazurile*:

– ***acuzativ***:
- „Cu perdelele lăsate/ şed la masa mea de brad..." (M. Eminescu)
- „Îngânat de glas de ape/ Cânt-un corn cu-nduioşare...." (M. Eminescu)
- „Împrejuru-i are dame/ şi curteni din neamul Cerb..." (M. Eminescu)

– ***genitiv***:
- Ceasul din vârful turnului anunţa miezul nopţii.
- Leacul cel mai bun împotriva sărăciei este lucrul.

– ***dativ***:
- Traversarea contrar regulilor de circulaţie este riscantă.

C. Atributul pronominal

➤ **Atribut pronominal genitival**:
- „De dragul cui să mă trezeşti?... (I. Minulescu)
- Nu pot face pe gustul tuturora.
- „... Dacă ştii a lor măsură... (M. Eminescu)

➤ **Atribut pronominal în dativ:**
- Toate îşi au leacul.
- „Inima-mi spre tine-ntorn..." (M. Eminescu)
- „Codru-şi bate frunza lin..." (M. Eminescu)

➤ **Atribut pronominal prepoziţional:**
- „Nu mai spune minciuni de-ale tale că-s sătul de ale melę." (acuzativ)
- „Un sultan dintre aceia ce domnesc peste vro limbă/... La pământ dormea..." (acuzativ)

(M. Eminescu)
- Nu crede nici la cămaşa de pe tine (acuzativ).

➤ **Atribut pronominal apoziţional**
- „Tot pământul, lacul, cerul... toate, toate ni-s prieteni." (M. Eminescu)
- „Zgârcitul are două mâini: una lungă, cu care vrea să ia şi alta scurtă cu care ar vrea să dea."

Atributul apoziţional substantival sau pronominal poate fi însoţit de adverbul **adică**:
- Fratele mai mare, adică acela de la facultate, îl mai ajută.

D. Atributul verbal

Este exprimat prin verb sau locuţiune verbală la modurile:

– ***infinitiv***:
- „Se pare că plăcerea de a guverna este foarte mare, de vreme ce mulţi oameni doresc s-o facă." (Voltaire)
- „Şi după cum am cinstea a vă spune, multă vorbă s-a făcut între tata şi mama pentru mine...." (I. Creangă)
- Cu greu a suportat durerea de a fi despărţit de fraţi.

– ***gerunziu***:
- „Spada ta de sânge duşman fumegând..." (M. Eminescu)
- „Văd vise-ntrupate gonind după vise...." (M. Eminescu)
- „Şi pe câmpul gol el vede un copil umblând desculţ..." (M. Eminescu)

– ***supin***:
- „Popa are mână de luat, nu de dat.
- „Dumnezeu n-ajută celui care umblă cu furtişag, fie lucru de purtat, fie de-a mâncării." (I. Creangă)
- „... la o clacă de dezghiocat păpuşoi, i-am scos Măriucăi un şoarec din sân." (I. Creangă)

E. Atributul adverbial

Este exprimat prin adverb sau locuţiune adverbială însoţită sau neînsoţită de prepoziţie.
- Lucrul de astăzi nu-l lăsa pe mâine.
- Plânge râsul de-astă vară.
- „Dar azi, din aurul de-altdată/ (...) Nu mi-a rămas decât o pată." (I. Minulescu)
- Sculatul devreme este cu folos.

F. Atributul interjecţional.
- Se auzea o chemare: pst! pst!
- Ne-a trezit cântecul păsărelelor: cirip! cip! cirip!
- La porunca start! au plecat toţi ca din puşcă.

ATRIBUTUL – EXERCIŢII

1. Identificaţi atributele adjectivale şi indicaţi părţile de vorbire prin care sunt exprimate:
- **a.** Două cuţite tăioase nu pot sta în aceeaşi teacă.
- **b.** „Aş pune lege lumii râzândul tău delir..." (M. Sadoveanu)
- **c.** „Iar în ochii ei albaştri/ Toate basmele s-adună..." (M. Eminescu)
- **d.** „Când însuşi glasul gândurilor tace,/ Mă-ngână cântul unei dulci evlavii..." (M. Eminescu)
- **e.** „Astfel ea uitat-au poate/ Aste foi de dânsa scrise..." (M. Eminescu)
- **f.** „Vitoria (...)-l sărută pe amândoi obrajii." (M. Sadoveanu)
- **g.** „... Umbla fudul fără haina aceasta de prisos." (M. Sadoveanu)

2. Scoateţi din fragmentele următoare atributele substantivale şi pe cele pronominale, arătând şi cazul în care se află:
- **a.** „La ce statornicia părerilor de rău,
  Când prin această lume să trecem ne e scris
  Ca visul unei umbre şi umbra unui vis?" (M. Eminescu)
- **b.** „Mereu va creşte umbra-i, eu voi dormi mereu." (M. Eminescu)
- **c.** „Lună tu, stăpân-a mării, pe a lumii boltă luneci." (M. Eminescu)
- **d.** „O, de luceafărul din cer/ M-a prins un dor de moarte..." (M. Eminescu)
- **e.** „El îşi puse mâna pe creştetul ei..." (M. Sadoveanu)
- **f.** „Ai stat de vorbă cu dumnezeul dumneavoastră?" (M. Sadoveanu)
- **g.** „E o afacere ca oricare alta..." (M. Sadoveanu)

3. Extrageţi din următoarele enunţuri atributele verbale şi pe cele adverbiale; analizaţi-le morfologic:

„Să pui pe un slujbaş de-aici, (...) să ţi-o scrie..." (M. Sadoveanu)
„Şi nici întreb la ce o mai simţesc/ Sărmana inimă bătând în piept." (M. Eminescu)
„Eu sunt luceafărul de sus..." (M. Eminescu)
Îşi face de dragoste cu buruiene de urât.
Socoteala de-acasă nu se potriveşte cu cea din târg.
Făgăduinţa de a da este datorie curată.

Vorba de azi nu se potriveşte cu cea de mâine.
Propunerea de a călători cu avionul nu i s-a părut un lucru de luat în seamă.

4. Construiți enunțuri în care cuvintele *acela, fiecare* să fie, pe rând, atribute pronominale și atribute adjectivale în cazul genitiv.

5. Dați trei exemple de atribute prepoziționale în cazuri diferite.

6. Scrieți propoziții în care să aveți atribute în cazul dativ exprimate prin:
a. pronume reflexiv și pronume personal
b. substantiv cu prepoziție
c. substantiv fără prepoziție

7. Realizați acordul atributelor adjectivale cu substantivele determinate:
a. Cai (verde) și copii (cuminte) nu s-au mai văzut.
b. Pilda (rău) strică obiceiurile (cel bun).
c. (Oricare) om îi vine uneori a zbura.
d. (Cât) slugi ai, (atât) dușmani hrănești.
e. (Cel mai blând) dobitoc îi trebuie bici.
f. Bucuriei (prea mare) îi urmează tristețea.
g. Durerea a fost învățătura oamenilor (acesta).
h. Legei (însuși) i se mai aduc îmbunătățiri.

8. Construiți contexte în care atributele să fie exprimate prin diferite tipuri de locuțiuni.

9. Formulați enunțuri în care atributele să fie exprimate prin două perechi de paronime.

COMPLEMENTUL

Complementul *este partea de propoziție secundară care determină:*
– un verb (se duce, se umple): Cine se duce <u>la moară</u> se umple <u>de făină</u>.
– un adverb (niciodată): <u>Aproape</u> niciodată nu vine târziu.
– un adjectiv (palid): Palid <u>la față</u>, părea să fi tras o spaimă bună.
– o interjecție (iată): Iată <u>pe directorul</u> școlii.

A. COMPLEMENTE NECIRCUMSTANȚIALE

1. COMPLEMENTUL DIRECT – *determină un verb tranzitiv sau o interjecție predicativă și arată obiectul asupra căruia se exercită în mod direct acțiunea exprimată de cuvântul determinat:*
• Înnegrind <u>pe altul</u> nu <u>te</u> albești <u>pe tine</u>.
• N-a lucrat <u>nimic</u> și mai stă un pic.

Complementele directe sunt **exprimate** prin:
– **substantiv** în cazul acuzativ precedat de prepoziția **pe** sau fără prepoziție:
• Nu îmbia <u>câinele</u> cu colaci!
• Poți opri <u>vântul</u>, <u>apa</u> și <u>gura</u> lumii?
• <u>Nedreptățile</u> scrie-le pe nisip, iar <u>binefacerile</u> pe marmură.
• <u>Onoarea</u> pierdută nu o poți afla.
• „Apoi cheamă <u>pe tata</u> și-i zice hotărâtor...” (I. Creangă)
• „Iar sătenii duc <u>pe leneș</u> la locul cuvenit...” (I. Creangă)
– **pronume** în acuzativ însoțit sau neînsoțit de prepoziția **pe:**
• Lupul <u>te</u> pârâște; lupul <u>te</u> judecă.
• „El a întrebat <u>pe toți</u> d-a rândul...” (G. Coșbuc)
• „Dar singur nu știu <u>ce</u> cânt.” (G. Coșbuc)

• „Nu cer <u>nimic</u>, <u>nimic</u> nu mai aștept...” (G. Coșbuc)
• Vremea <u>îi</u> învață <u>pe aceia</u> care n-au dascăl.
– **numeral** în cazul acuzativ:
• Începi cu o minciună și spui <u>o mie</u> pe lună.
• Zic <u>zece</u>, tu taie <u>una</u>.
• Tu știi <u>una, două</u>, eu știu pân-la nouă.
– **verb la infinitiv**:
• „... și unde nu încep <u>a fugi</u> de-mi scăpărau picioarele...” (I. Creangă)'
• „Apoi începem cu toții <u>a mânca</u>.” (I. Creangă)
• Nu poți <u>ședea</u> în două luntre deodată.
– **verb la supin**:
• „... ne-a dat <u>de învățat</u> după puterea noastră...” (I. Creangă)
• Au terminat <u>de montat</u> instalația de aer condiționat.
• „... mântuia <u>de spus</u> pe de rost/.../ toată istoria Vechiului Testament...” (I. Creangă)
– **verb la gerunziu**:
• „... auzise ea <u>spunând</u> la biserică în Parimei că omul învățat înțelept va fi...” (I. Creangă)
– **interjecție**:
• La groapa altuia este ușor să cânți <u>aleluia</u>.
– **adjectiv** cu valoare substantivală:
• Fata cea mai mare mărită <u>pe cea mai mică</u>.

Atenție! Nu trebuie să se confunde complementul direct cu alte părți de propoziție construite cu prepoziția **pe**:
• I-au găsit <u>pe copiii</u> rătăciți. (complement direct)
• Veneau <u>pe drumul</u> cel vechi. (complement circumstanțial de loc)
• <u>Pe înserate</u> a început să plouă. (complement circumstanțial de timp)
• Au ieșit din sală <u>pe nesimțite</u>. (complement circumstanțial de mod)
• S-a bizuit <u>pe faima</u> câștigată anterior. (complement indirect)
• Spectacolul e <u>pe terminate</u>. (nume predicativ)

Complementele directe construite cu prepoziția **pe** sunt reluate sau anticipate de o formă neaccentuată a pronumelui personal în acuzativ:
• <u>Pe toți</u> să-<u>i</u> asculți, dar să faci după mintea ta.
• <u>Pe prost</u> nu-<u>l</u> poți aduce la adevăr.
• <u>Pe măgar</u> unde-<u>l</u> legi, acolo rămâne.
• „Apăi lasă-<u>mă</u> și <u>pe mine</u>, soro!...” (I.L. Caragiale)

Uneori în vorbirea familiară se folosesc și prepozițiile **de, la** în fața complementului direct:
• Am cumpărat <u>de toate</u>.
• Am văzut <u>la haine</u>!

Poziția complementului direct în propoziție:
Complementul direct poate sta înaintea cuvântului determinat sau după el:
• Parcă tot <u>ouă</u> coapte mănâncă.
• „O vorbă bună stinge <u>focul</u> mai curând decât o bute de apă”.
• <u>Pe lup</u> picioarele-<u>l</u> hrănesc.

Punctuația
Complementul direct nu se desparte prin virgulă de termenul determinat:
• Omul sfințește <u>locul</u>.
• Nu vinde <u>castraveți</u> grădinarului.
• <u>Una</u> zici și <u>alta</u> faci.

2. COMPLEMENTUL INDIRECT

Complementul indirect *arată obiectul căruia i se atribuie o acțiune sau o însușire și determină:*

– un **verb** (asemăn):
  • „În al umbrei întuneric/ Te asemăn unui prinț..." (M. Eminescu)
– un **adjectiv** (vrednic): Vrednic de respect e cel care dă...nu cel zgârcit...
– un **adverb** (departe): "Departe sunt de tine,..." (M. Eminescu)
– o **interjecție** (vai):
  • Vai de pânza-ntre două foarfeci!
  • Vai de omul singur!

Complementul indirect este exprimat prin următoarele părți de vorbire:

➤ **substantiv** în cazurile:

– **acuzativ**: Cui se încălzește la soare nu-i pasă de lună.
  • „Iară inima-i se împle/ De un farmec dureros." (M. Eminescu)
  • „Visez la basmul vechi al zânei Dochii..." (M. Eminescu)
– **genitiv cu prepoziție**:
  • „De-atunci pornise împotriva lui Andrei cel mai supărător război." (I. Al. Brătescu-Voinești)
  • „Fulgerele adunat-au contra fulgerului..." (M. Eminescu)
– **dativ**: Roagă-te lui Dumnezeu și muncește tot mereu.
  • Să nu faci rău niciunei făpturi din câte-s vii.
  • „și un capăt poeziei/ și pustiului să pui." (M. Eminescu)

➤ **pronume** în cazurile:

– **acuzativ:** „De câte ori, iubito, de noi mi-aduc aminte..." (M. Eminescu)
  • Omul care știe carte de toate are parte.
  • Uită de una și-și amintește de alta.
– **genitiv cu prepoziție**: „Murdară este raza-i ca globul cel de tină/ Asupra cărui dânsul domnește pe deplin." (M. Eminescu)
  • „În veci vezi cum conspiră contra celor ce dânșii la lucru-i osândiră." (M. Eminescu)
– **dativ**: „Redă-mi comoara unei clipe..." (M. Eminescu)
  • „'Nu te prinde lor tovarăș..." (M. Eminescu)
  • „Cum zâmbește tuturora cu gândirea ei ușoară..." (M. Eminescu)
  • Averea nu e scrisă nimănui în frunte.

➤ **numeral** în cazurile:

– **acuzativ:** „Dar o pune să aleagă între trei/ Ce-o-nconjoară..." (M. Eminescu)
  • Noi râdem de unul, doi, și patruzeci râd de noi.
– **genitiv:** S-au aliat împotriva celor doi.
– **dativ:** „S-a dus amorul, un amic supus amândurora..." (M. Eminescu)

➤ **verb** la modurile:

– **infinitiv:** „... nu se rușina lupul și ursul a se arăta ziua-miaza-mare prin el." (I. Creangă)
  • Nu te apuca a săpa în zi de sărbătoare.
– **gerunziu:** S-au săturât așteptând autobuzul.
– **supin:** Tot la hoț îi este frică de furat.
  • „... ne apucăm de făcut poște, ca s-avem pe mai multă vreme." (I. Creangă)
– **adjectiv:** S-a făcut din verde albastru.
– **adjectiv cu valoare substantivală:**
  • Celui flămând pâinea-i este în gând.
– **adjectiv posesiv** în cazul acuzativ:
  • „Privirea ta asupra mea se plece." (M. Eminescu)
  • „și pe voi contra voastră la luptă ei vă mân." (M. Eminescu)

O situație specială o constituie cazul dativ construit cu prepoziția **la**:
  • „Să-mi dedic a mele versuri la cucoane, bunăoară..." (M. Eminescu)

> ***Atenție!*** Complementul indirect exprimat prin substantiv, pronume sau numeral în cazul dativ poate fi reluat sau anticipat de o formă neaccentuată a pronumelui personal sau reflexiv.
> • Nemulțumitului i se ia darul.
> • Dă-i omului mintea de pe urmă.

Locul și punctuația complementului indirect:
Complementul indirect poate sta înaintea cuvântului determinat sau după acesta și nu se desparte prin virgulă de el:
  • E bine de una și rău de zece.
  • Flămânzilor nu le trebuie poftire multă.
  • Moartea le închide gura la toți.
  • Nu da obraz lui Ivan că se suie pe divan.

3. COMPLEMENTUL DE AGENT

Complementul de agent *însoțește un verb la diateza pasivă sau un verb la modul participiu și arată de cine este făcută acțiunea exprimată de acesta:*
  • Nu e departe vremea când vei fi uitat de toți. (determină verbul *vei fi uitat*)
  • „Confundam pe bietul dascăl cu un crai mâncat de molii". (determină participiul *mâncat*)
(M. Eminescu)
  • „Ce? să-ngâni pe coardă dulce, că de voie te-ai adaos
La cel cor ce-n operetă e condus de Menelaos?" (determină verbul *e condus*)
(M. Eminescu)

Complementul de agent este exprimat prin substantiv, pronume, numeral în cazul acuzativ, precedate de prepozițiile **de**, **de către**.

– **substantiv:**
  • „Se vindecă rana pricinuită de săgeți, se vindecă copacul lovit de secure."
(Panceatantra)
  • „Îngânat de glas de ape/ Cânt-un corn cu-nduioșare..." (M. Eminescu)
  • O vorbă este spusă de un prost și supără tot satul.
– **pronume**:
  • „Religia – o frază de dânșii inventată." (M. Eminescu)
  • „Dușmănit vei fi de toate..." (M. Eminescu)
  • „Celebritatea este avantajul de a fi cunoscut de către aceia care nu te cunosc personal." (Chamfort)
– **numeral**:
  • Lucrul cunoscut de doi, trei, nu mai rămâne între ei.
  • „... când voi să uiți norocul visat de amândoi..." (M. Eminescu)

> **Observație:** Unele verbe sunt formal la diateza reflexivă, dar au valoare pasivă; complementul de agent poate însoți și astfel de verbe:
> •„Chiar și pietrele se rod de apa care le lovește neîncetat." (Ovidius)
> (*De apa* – ar putea fi considerat și c.c. cauză. Un context mai larg ar clarifica lucrurile)
> •„Ca să se știe/ De orișicine/ Că anonimul sinucis/ N-a fost decât o biată jucărie."
> (I. Minulescu)
> În unele propoziții complementul de agent nu apare, fiind subînțeles:
> • Nu judeca, să nu fii judecat. (de ceilalți)
> • „și v-a făcut să credeți că veți fi răsplătiți." (de societate) (M. Eminescu)

Locul şi punctuaţia complementului de agent:
Complementul de agent nu se desparte prin virgulă de verb; el poate sta:
– ***după verb***: Ursul a fost păcălit de vulpe.
– ***înaintea verbului*** (mai rar): De babă a fost bătută găina.
– ***între complementul de agent şi verb*** pot interveni şi alte cuvinte: Stejarul a fost lovit, când a plouat, de fulger.

Atenţie! Pentru că în structura complementului de agent intră prepoziţia **de**, nu trebuie să-l confundaţi cu alte complemente:
- Iezii au fost mâncaţi de lup. (complement de agent)
- Mă tem de şerpi. (complement indirect)
- L-am văzut de departe. (complement circumstanţial de loc)
- A luat vacanţă de o săptămână. (complement circumstanţial de timp).
- A murit de supărare. (complement circumstanţial de cauză).

COMPLEMENTE NECIRCUMSTANŢIALE – EXERCIŢII

1. Extrageţi complementele necircumstanţiale, indicând felul lor, partea de vorbire prin care sunt exprimate, cazul (sau modul):
„Ah! De câte ori voit-am/ Ca să spânzur lira-n cui/ Şi un capăt poeziei/ Şi pustiului să pui…"
„Petrec în minte-mi viaţa lipsită de noroc,/ Optzeci de ani îmi pare în lume c-am trăit…"
„În al umbrei întunerec/ Te asamăn unui prinţ,…"
„Şi parc-ai vrea a-mi spune ceva…"
„Să uit pe veci norocul ce-o clipă l-am avut."
„Dar te rogi frumos de dânsul…"
„Murdară este raza-i ca globul cel de tină/ Asupra cărui dânsul domneşte pe deplin…"
„Au cine-i zeul cărui plecăm a noastre inemi?"
„Şi pe voi contra voastră la luptă ei vă mân…"
„Să blesteme pe-oricine de mine o avea milă…"
„Gonit de toată lumea prin anii mei să trec…"
„… n-am timp nici de-a muri…"
„…Fulgerele adunat-au contra fulgerului…"
„Duşmănit vei fi de toate…" (M. Eminescu)

2. Identificaţi părţile de propoziţie în structura cărora intră prepoziţia *de*:
„Vedeam valuri verzi de grâne…"
„… Oamenii din ziua de-astăzi să mă-ncep-a lăuda…"
„Şi s-apropie de dânsul preschimbată în fecioară."
„Las să leg a mea viaţă de a ta…"
„Nu e om de rând…"
„Aţi ajuns acum de modă de vă scot din letopiseţi…"
„Astăzi alţii sunt de vină, domnii mei…"
„Şi s-o vezi înconjurată de un roi de pierde-vară." (M. Eminescu)

3. Formulaţi enunţuri în care pronumele nehotărât *altcineva* să fie complement direct, indirect şi de agent.

4. Daţi exemple de complemente directe şi indirecte exprimate prin verbe la modurile infinitiv şi supin.

5. Construiţi propoziţii cu dativul pronumelui personal de persoana I, numărul singular cu funcţie sintactică de:
a. atribut pronominal

b. complement indirect
c. fără funcţie sintactică.

6. Alegeţi varianta corectă:
a. M-am bizuit prea mult pe el. (complement direct/ indirect)
b. A rămas cu mustrări de conştiinţă. (complement indirect/ nume predicativ)
c. Am cumpărat cartea pentru dânsa. (complement indirect/ atribut)
d. Are de semănat grâul. (complement direct/ atribut)
e. Îl doare mâna dreaptă. (complement direct/ subiect)
f. Răspunde-i cui ţi-a scris. (complement indirect/ subiect)
g. Aceasta este fata pe care au adoptat-o. (atribut/ complement direct)
h. Ştiu ce idee i-a venit. (complement direct/ atribut adjectival)

7. Scrieţi o propoziţie în care să aveţi un complement de agent; indicaţi verbul determinat; la ce diateză se află?

8. Modificaţi propoziţia dată, astfel încât complementul de agent să devină subiect; ce alte transformări au loc?

9. Daţi exemple de complemente indirecte exprimate prin:
a. pronume posesiv în dativ
b. pronume nehotărât în genitiv
c. numeral colectiv în acuzativ.

10. Construiţi propoziţii în care complementele directe sunt exprimate prin:
a. numeral ordinal
b. numeral fracţionar
c. pronume negativ

B. COMPLEMENTELE CIRCUMSTANŢIALE

Complementul circumstanţial *arată împrejurarea (circumstanţa) în care se petrece o acţiune*:
- „Pe drumul lung şi cunoscut. (*locul*)
  Mai trec din vreme-n vreme..." (*timpul*) (M. Eminescu)
- „Trecut-au anii ca nori lungi..." (*modul*) (M. Eminescu)
- „Tremura înspăimântată marea de-ale lor corăbii..." (*cauza*) (M. Eminescu)
- „Pentru-a crucii biruinţă se mişcară..." (*scopul*) (M. Eminescu)

1. COMPLEMENTUL CIRCUMSTANŢIAL DE LOC *determină un verb sau o interjecţie şi arată locul unde se face acţiunea, punctul de plecare sau de sosire*:
- Cocostârcul în baltă trăieşte.
- De departe se aude cum îi plesneşte biciul.
- De la sobă pân-la foc pentru leneş e mult loc.
- „... zup! în nişte cânepă care se întindea de la cireş înainte..." (I. Creangă)

Complementul circumstanţial de loc se exprimă prin:
– ***substantiv în cazul acuzativ***:
- „Dar prin codri ea pătrunde/ Lângă teiul vechi şi sfânt." (M. Eminescu)
- „Hai în codrul cu verdeaţă..." (M. Eminescu)

– ***substantiv în cazul dativ***:
- „Iar noi locului ne ţinem..." (M. Eminescu)

– ***substantiv în cazul genitiv***:
- „Deasupra casei tale ies/ Şi azi aceleaşi stele." (M. Eminescu)

• „Am citit în fundul cupei/ Naufragiul ce m-aşteaptă!...” (M. Eminescu)
• „Şi parcă străbate-o săgeată/ De-a lungul câmpiilor reci.” (G. Coşbuc)

– ***pronume în cazul genitiv***: „Iar în urma lor se-ntinde falnic armia română” (M. Eminescu)
• Lupul împrejurul lui nu strică.
• „Înaintea acestora tu ascunde-te, Apollo!” (M. Eminescu)

– ***pronume în cazul dativ***:
• „Şi atuncea dinainte-mi prin ceaţă parcă treci.” (M. Eminescu)
• „Nu se uită înainte-i...” (M. Eminescu)

– ***pronume în cazul acuzativ***: „Au sub dânsa şapte sate/ Adăpost.” (G. Coşbuc)
• „Aş orbi privind într-înşii...” (M. Eminescu)
• „N-o să aflu între-ai noştri vre un falnic juvaer?” (M. Eminescu)

– ***numeral în cazul genitiv***:
• Au aşezat în faţa celor trei covorul roşu.

– ***numeral în cazul acuzativ***:
• „... Căci între amândouă stă neclintita limbă.” (M. Eminescu)

– ***adverb de loc***:
• „Departe sunt de tine şi singur lângă foc.” (M. Eminescu)
• „Vede-un tânăr chiar alături...” (M. Eminescu)

– ***locuţiune adverbială de loc***:
• „Umbra-n codri ici şi colo/ Fulgerează de minune...” (M. Eminescu)
• „Sub cer, în fund, departe, misterios dispare...” (V. Alecsandri)
• „Din stânga, din dreapta, din faţă, (...)/ Ies dungi plutitoare de ceaţă...” (G. Coşbuc)

– ***adjectiv pronominal posesiv***:
• „Opreşte-te!.../ Priveşte-n jurul tău...” (I. Minulescu)
• „Veniţi în jurul meu degrabă.” (I. Minulescu)
• „Şi-n urma noastră marea/ Îşi împleteşte respirarea.” (I. Minulescu)

– ***verb la supin***:
• „...aşa ni era obiceiul să facem la scăldat.” (I. Creangă)

Poziţia şi punctuaţia complementului circumstanţial de loc
Poate să stea:
➤ **după** cuvântul determinat:
• Vaca bună se vinde din staul.
• Umblă ca pisica în jurul scaunului.
➤ **în faţa** verbului:
• În casa leneşului întotdeauna e sărbătoare.
• De la vârf se începe stogul.

Complementul circumstanţial de loc ***nu se desparte*** prin virgulă de verbul sau adverbul determinat.
• Umblă pe drumuri tăind frunză la câini.
• Piatra la deal nu merge.

Atenţie! Nu confundaţi complementul circumstanţial de loc cu **alte tipuri** de complemente!
• Aş merge la Polul Nord. (complement circumstanţial de loc)
• Vine la paştele cailor. (complement circumstanţial de timp)
• Vinde pepenii la grămadă. (complement circumstanţial de mod)
• S-au dus la arat. (complement circumstanţial de scop)
• Se gândeşte la soarta familiei sale. (complement indirect)
• A mâncat la mere! (complement direct).

2. Complementul circumstanţial de mod

Complementul circumstanţial de mod *arată felul unei acţiuni sau al unei însuşiri şi determină*:
– **un verb** (vorbeşte):
• Vorbeşte ca surda-n clacă.
– **un adjectiv** (negru):
• E negru ca noaptea.
– **un adverb** (mai repede):
• Aleargă de două ori mai repede decât alţii.
– **o interjecţie** (haideţi):
• Haideţi mai repede!

Complementul circumstanţial de mod poate fi exprimat prin:
➤ **substantiv** în cazurile:
– ***genitiv*** precedat de prepoziţie:
• Înota contra curentului.
– ***dativ*** cu prepoziţie:
• „Căci te-a cuprins asemenea/ Lianelor din apă.” (M. Eminescu)
– ***acuzativ*** cu prepoziţie:
• „Pluteşti ca visul de uşor.” (M. Eminescu)
• Lucrul de tovărăşie miroase a sărăcie.
➤ **pronume** în cazurile:
– ***acuzativ***:
• „Acum, te-ntreb pe tine-/ Pe tine, care mă-nţelegi mai bine/ Ca oricine.” (I. Minulescu)
• Sănătatea e mai bună ca toate.
– ***dativ***: Aidoma lor au răspuns fraţii cei mici.
➤ **numeral** în cazurile:
– ***dativ***:
• Asemenea primului au procedat şi ceilalţi.
– ***acuzativ***:
• „Oşlobanu ie atunci lemnele din carul omului câte unul-unul. (I. Creangă)
• „Oşlobanu, (...) mâncă cât şaptesprezece...” (I. Creangă)
• „Câte cinci pe-un ban să-i vinzi.” (G. Coşbuc)
– ***numeral multiplicativ*** cu valoare adverbială:
• Inflaţia a crescut întreit.
– ***numeral adverbial***:
• Au cheltuit de două ori mai mult decât luna trecută.
• „Şi-n bolţile de trei ori milenare/ Se-nalţă, după epoci, trei grămezi.” (I. Minulescu)
➤ **verb** sau **locuţiune verbală** la modurile:
– ***infinitiv*** cu prepoziţie:
• „Duşmănit vei fi de toate, făr-a prinde chiar de veste.” (M. Eminescu)
• „Ne spuneam atât de multe/ Făr-a zice un cuvânt.” (M. Eminescu)
• „... îi vedeam pe toţi munciţi/ Făr-a şti să spunem care ar fi mai nenorociţi.” (M. Eminescu)
– ***gerunziu***:
• „Ei nu vor mai ieşi râzând/ În calea mea şirag.” (G. Coşbuc)
• „Mă duceam tot într-o fugă acasă la mama, plângând şi stupind în dreapta şi în stânga.” (I. Creangă)
➤ **adverb de mod**:
• „Zadarnic mă caut, că nu mă găsesc!...” (I. Minulescu)
• „Astfel ea uitat-au poate/ Aste foi de dânsa scrise...” (I. Minulescu)

➤ **locuțiune adverbială de mod**:
• „Iar vântul, răsfățat copil,/ Se-apropie tiptil-tiptil." (G. Coşbuc)
• „Golătatea înconjură, iar foamea dă de-a dreptul." (I. Creangă)
➤ **interjecție**:
• Îl auzi într-un târziu venind tip-tip.
➤ **adjectiv**:
• „Şi bietul om sta tot acolo/ Ca mort, precum s-a spus." (G. Coşbuc)
➤ **participiu** ca valoare adjectivală:
• „Ieşim apoi, ca duşi de vânt." (G. Coşbuc)

Poziția şi punctuația complementului circumstanțial de mod
Poate sta:
– ***după cuvântul*** determinat:
• „Mierla e. Şi e pestriță,/ Şi gătită ca o cruce..." (G. Coşbuc)
• „Treci tăcut ca beduinul ce cutreieră nisipul." (I. Minulescu)
– **înaintea termenului** determinat.
• „Prepelița-n sârg adună/ Pe nuntaşi mereu." (G. Coşbuc)
• „Ca volbura toamnei se-nvârte el roată..." (G. Coşbuc).
Complementul circumstanțial de mod ***nu se desparte*** prin virgulă de termenul determinat.
• „Şi caut cu spaimă răspunsul." (G. Goşbuc)
• „Toți trec la rând..." (I. Minulescu)
Se pune între virgule dacă între verbul determinat şi complement sunt intercalate alte cuvinte:
• „Cădeau pe dealuri, dintre noi,/ Ca frunza, mamă dragă." (G. Coşbuc)

3. Complementul circumstanțial de timp

Complementul circumstanțial de timp *determină un verb şi arată timpul sau durata acțiunii.*
• Nu trâmbița triumful înaintea victoriei!
• Toată ziua îl porți în brațe şi seara tot pe el îl dor picioarele.
• Totdeauna urma alege.
Complementul circumstanțial de timp este exprimat prin:
➤ **substantiv** în cazurile:
– ***genitiv*** cu prepoziție
• „Rămâi mereu copil, dacă nu ştii ce s-a întâmplat înaintea naşterii tale." (Cicero)
• „Unul cu altul la un loc aveam acum, la începutul postului, vro patru-cinci ulcioare de oloi..." (I. Creangă)
• „Iar Hodorogea (...), adormise înaintea lui Pavăl..." (I. Creangă)
– ***acuzativ*** cu sau fără prepoziție
• Zile şi nopți au rătăcit prin pustietăți.
• Au lucrat săptămâni la acest proiect.
• Munceşte la tinerețe ca să ai la bătrânețe.
➤ **pronume** în cazurile:
– ***genitiv*** cu prepoziție
• În timpul lor respectau legile nescrise.
• A lăsat puțină avere în urma ei.
– ***dativ*** cu prepoziție (pronume personal, formă neaccentuată)
• „Au plecat la munte înainte-mi.
• „...-n urmă-ți rămân toate astfel cum sunt..." (M. Eminescu)

– ***acuzativ*** cu prepoziție
• „Sunt ani la mijloc şi-ncă mulți vor trece/ Din ceasul sfânt în care ne-ntâlnirăm."
(M. Eminescu)
• După ei n-a mai intrat nimeni în sală.
➤ **numeral** în cazul:
– ***genitiv***:
• În vremea celor doi toată familia locuia în aceeaşi casă.
– ***acuzativ***:
• „Ia, am fost şi eu, în lumea asta, un boț cu ochi, o bucată de humă din Humulești, care nici frumos până la douăzeci de ani, nici cuminte până la treizeci şi nici bogat până la patruzeci nu m-am făcut." (I. Creangă)
– ***numeral adverbial***:
• „În oraşu-n care plouă de trei ori pe săptămână/ Orăşenii, pe trotuare,/ Merg, ținându-se de mână." (I. Minulescu)
• „Ascultă-l înc-o dată, Doamnă." (I. Minulescu)
• „E calul meu, şi n-aştepta/ De două ori să-ți spun!" (G. Coşbuc)
➤ **verb** sau **locuțiune verbală** la modurile:
– ***infinitiv***:
• S-a dus înainte de a-i bate ceasul.
• Pân-a nu intra socoteşte cum ai să ieşi.
• Gura să-ți mai rabde pân-a grăi şi altul.
– ***gerunziu***:
• „... veneam nu veneam, auzindu-i lălăind aşa cu chef..." (I. Creangă)
• „... luând paharul, se închină la toți cu sănătate..." (I. Creangă)
➤ **adverb de timp**:
• Gura sacului legată pururea să nu o ții.
• „Deodat-aud foşnirea unei rochii..." (M. Eminescu)
• „Se stinge atunci o viață de durere." (M. Eminescu)
➤ **locuțiuni adverbiale de timp**:
• „...Şi să fim din nou copii..." (M. Eminescu)
• „Să uit pe veci norocul ce-o clipă l-am avut..." (M. Eminescu)
• „Aşa sfârşit să aibă în veci de veci trădarea..." (G. Coşbuc)
➤ **adjectiv** cu prepoziție:
• Mlădița de tânără se poate îndrepta.
• Pisica de mică învață să zgârie.
➤ **substantiv** însoțit de un numeral, un adjectiv sau un adjectiv pronominal:
• „Optzeci de ani îmi pare în lume c-am trăit." (M. Eminescu)
• „Şi într-un ceas gândeşti la viața toată..." (M. Eminescu)
• Toată vara ai jucat, acum joacă necurmat.
➤ **adjectiv pronominal posesiv**:
• „Iar timpul creşte-n urma mea..." (M. Eminescu)
• Orice lucru este bun la timpul său.

Poziția şi punctuația complementului circumstanțial de timp.
Complementul circumstanțial de timp poate sta:
➤ **înaintea cuvântului** determinat:
• Niciodată să nu spui: nu pot.
• Totdeauna binele se uită mai lesne ca răul.
➤ **după cuvântul** determinat:
• Scoală-te de dimineață şi te culcă mai târziu.
• Nu vinde pielea vulpii înainte de a o prinde.

Nu se desparte prin virgulă de termenul regent:
- Nu ştie ce a mâncat aseară.
- În vremea războiului e mai scump fierul decât aurul.

Dacă se află intercalat între subiect şi predicat, complementul circumstanţial de timp ***se izolează*** prin virgule.
- Para, după coacere, trebuie să cadă.
- Omul, la bătrâneţe, redevine copil.

4. COMPLEMENTUL CIRCUMSTANŢIAL DE CAUZĂ

Complementul circumstanţial de cauză *arată cauza unei acţiuni sau a unei însuşiri şi determină*:

– **un verb** (mor): „Mamă, (...) fă ce ştii cu mine, numai dă-mi ceva de mâncare, că mor de foame." (I. Creangă)

– **un adjectiv** (umezi):
- „Faţa-i roşie ca mărul, de noroc i-s umezi ochii..." (M. Eminescu)

Este exprimat prin:

➢ **substantiv** în cazurile:

– ***genitiv*** (precedat de o locuţiune prepoziţională)
- „Şi din pricina lui Pepelea de moş Bodrângă, Păvăl mai nu le putea dovedi din cârpit." (I. Creangă)
- „... a sculat mai tot satul în picioare din pricina pupăzei din tei". (I. Creangă)
- Din cauza foamei i s-au lungit urechile.

– ***acuzativ*** cu prepoziţie
- „Îmi lăcrimează ochii de ciudă şi ruşine." (I. Minulescu)
- „Şi de-a soarelui căldură/ Voi fi roşie ca mărul." (M. Eminescu)
- „Să stai la foc, de somn să picuri..." (M. Eminescu)

– ***dativ*** (rar)
- Datorită vântului puternic s-au prăbuşit doi arbori.

➢ **pronume** în cazul genitiv
- „... mă scula în toate zilele cu noaptea-n cap din pricina ei." (I. Creangă)
- Din cauza unuia au plecat şi ceilalţi.

➢ **numeral** în cazul genitiv
- Din cauza celui dintâi a pierdut şi al doilea finala.

➢ **verb** la modul

– ***gerunziu***:
- „Şi nemaiputând suferi foamea, începe a mârnâi ugilit printre gard." (I. Creangă)
- „Dar neaflând vinovatul şi nebizuindu-se în putere a se bate cu toţi, se puse la făcut mătănii... (I. Creangă)

– ***la supin***:
- „... aveam grozavă ciudă pe dânsa: nu numaidecât pentru pupat..." (I. Creangă)
- „Picătura găureşte piatra, iar inelul se roade de purtat." (Ovidius)

➢ **adjectiv** sau **participiu** cu valoare adjectivală
- „Când mama nu mai putea de obosită (...) noi băieţii tocmai atunci ridicam casa în slavă." (I. Creangă)
- Lupul moare de bătrân şi de rele tot e bun.
- „Aş vrea să râd de fericit..." (G. Coşbuc)

➢ **locuţiune adverbială**:
- Lupului de aceea îi este ceafa groasă, pentru că singur îşi găteşte de masă.

➢ **adjectiv pronominal posesiv**:
- „Când aţi şti voi câte a pătimit, sireaca, din pricina mea..." (I. Creangă)

Poziţia şi punctuaţia complementului circumstanţial de cauză.

Poate sta:

➢ **în faţa cuvântului** determinat:
- „Din pricina ta să îndur eu observaţii şi ocări?" (M. Sadoveanu)
- „Dar trei copii de foame-mi mor..." (G. Coşbuc)

➢ **după verb/ adjectiv**:
- Scârţâie de vânt fereastra..." (M. Eminescu)

Complementul de cauză ***nu se desparte*** în mod obişnuit prin virgulă de termenul regent:
- De făcut treabă nu cade coada nimănui.

Dacă se află intercalat între subiect şi predicat, ***se izolează*** prin virgulă de acestea:
- „Atunci biata Malcă, de frică, s-a încleştat de gâtul lui moş Nichifor..." (I. Creangă)
- „... Păvăl, neavând lucru ca alte dăţi, se culcase devreme." (I. Creangă)

Dacă complementul circumstanţial de cauză este exprimat printr-un ***verb la gerunziu*** aflat înaintea cuvântului determinat, se desparte de acesta prin virgulă:
- „Şi de la o vreme nemaiauzind/ nici o foşnitură de păpuşoi/, (...) am ţâşnit o dată cu ţărna-n cap şi tiva la mama acasă..." (I. Creangă)

5. COMPLEMENTUL CIRCUMSTANŢIAL DE SCOP

Complementul circumstanţial de scop *determină un verb şi arată scopul acţiunii.*
- „Când punea mama laptele la prins, eu (...) începeam a linchi grosciorul de pe deasupra oalelor". (I. Creangă)
- „... eu singur le-am dus la păscut..." (I. Creangă)
- „... Căci toţi se nasc spre a muri/ Şi mor spre a se naşte." (M. Eminescu)

Observaţie: Anticipând oarecum fenomenul contragerii, fenomen specific sintaxei frazei, subliniem faptul că uneori analiza complementelor întâmpină dificultăţi. În exemplu „**Eu singur le-am dus la păscut**", „*la păscut*" are funcţia sintactică de **c.c. scop**. În acelaşi timp, într-o analiză mai superficială, cineva ar putea interpreta verbul la supin ca fiind **complement de loc**, presupunând că „la păscut" include şi un anume loc al păscutului. Pătrundem de fapt într-un domeniu în care logica şi semantica intră într-un anume conflict. Dincolo de aceste observaţii însă **fenomenul expansiunii** (transformarea unei părţi de propoziţie într-o propoziţie corespunzătoare) poate fi lămuritor: *Eu singur le-am dus/ ca să pască*, ultima propoziţie fiind circumstanţială de scop.

Poate fi exprimat prin:

➢ **substantiv** în cazul:

– ***acuzativ*** precedat de prepoziţie:
- „De ce nu voi pentru nume, pentru glorie să scriu?" (M. Eminescu)
- „Pentru-a crucii biruinţă se mişcară râuri-râuri". (M. Eminescu)

– ***genitiv*** (cu locuţiune prepoziţională)
- S-au pregătit intens în vederea olimpiadei.

➢ **pronume demonstrativ** în cazul acuzativ:
- Pentru aceasta se zbate din greu.

➢ **verb** la modul:

– ***infinitiv***: „Te-ai dus spre a stinge o stea radioasă?" (M. Eminescu)
- „Când unul trece, altul vine/ În astă lume a-l urma." (M. Eminescu)

• „Să cer un semn, iubito, spre a nu te mai uita?" (M. Eminescu)
– ***supin***: „... toată ziulica bate prundurile după sălădat..." (I. Creangă)
• „Chiar mai dinioară l-am văzut umblând prin târg (...) după cumpărat sumani..." (I. Creangă)
• S-a dus câine surd la vânat.

Poziția și punctuația complementului circumstanțial de scop.
Poate să stea:
– **după verb**:
• „ (...) mamă n-avea și tată-său ca popa, umbla după căpătat". (I. Creangă)
• „Hodorogea, băiet grijuliu, (...) le pune la uscat pe vatră..." (I. Creangă)
– **înaintea verbului**: Spre a vedea răsăritul s-a trezit în zori.
Complementul circumstanțial de scop ***nu se desparte*** prin virgulă de verb.
• „Icoană-ntr-un altar s-o pui/ La închinat." (G. Coșbuc)
Dacă vorbitorul simte nevoia unei accentuări logice, complementul circumstanțial de scop aflat în fața verbului este izolat de acesta prin virgulă.
• Pentru a crește, florile au nevoie de apă.

ALTE TIPURI DE COMPLEMENTE

1. COMPLEMENTUL CIRCUMSTANTIAL CONCESIV – determină un verb sau un adjectiv și indică obiectul care ar fi putut împiedica acțiunea sau existența unei calități:
• „Din inima lor nu s-a șters purtarea necuviincioasă a spânului, cu toate îndreptările și înrudirea lor. (Ion Creangă)
• „Cu mâne zilele-ți adaogi,/ Cu ieri viața ta o scazi,/ Având cu toate astea-n față/ De-a pururi ziua cea de azi" (Mihai Eminescu)
• „Greșind cu tine chiar, iubesc greșeala." (Mihai Eminescu)
• „Adevărul izbutește la urma urmelor, în ciuda prefăcătoriei. (Leonardo da Vinci)
• În pofida fragilor, te îneci cu foi.

2. COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL CONDIȚIONAL – exprimă o condiție de care depinde realizarea unei acțiuni sau existența unei însușiri.
• (…) „Dedicând broșuri la dame a căror bărbați ei speră/ C-ajungând cândva miniștri le-a deschide carieră." (M. Eminescu)
• În lipsă de ploaie e bună și zăpada.
• Înmulțindu-se păcatul se naște pedeapsa.
• În caz de urgență, sună la 112.
• „Trăind și nemurind ai să vezi cine sunt eu." (Ion Creangă)
• „Eu, în locul dumitale, m-aș grăbi să răspund." (M. Sadoveanu)

3. COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL CONSECUTIV – arată urmarea unei acțiuni sau a unei însușiri.
• „Căzu la pat bolnavă de moarte." (Ion Creangă)
• Cei doi frați seamănă de minune.
• Unii oameni mint de speriat.
• Tot ce spune e prea frumos spre a fi adevărat.

Observație: Alte tipuri, insuficient constituite, pot fi regăsite, în cadrul celorlalte complemente. Ele sunt **c.c. cumulativ**, **c.c. de excepție**, **c. c. instrumental**, **c.c. opozițional**, **c.c. de relație**, **c.c. sociativ**. Interesant e faptul că unele dintre aceste complemente sunt mai bine reprezentate în planul frazei, prin subordonate corespunzătoare: (*Pentru tratarea lor separată vezi Gramatica Academiei*)

COMPLEMENTE CIRCUMSTANȚIALE – EXERCIȚII

1. Identificați complementele circumstanțiale și arătați felul lor:
„Era de-aproape, de la Piatra. Părintele Dănilă râdea, săltându-și burta. Ascultând, obrajii Vitoriei s-au îmbujorat de rușine. Și pe asta o știe pe de rost…"
„Pentru asta întrebuința două măistrii puțin deosebite una de alta…" (M. Sadoveanu)
2. Analizați sintactic și morfologic complementele circumstanțiale:
„Își ridică în brațe cojocul de lângă ușă și se uită în juru-i. Nu vedea bine din pricina lacrimilor." (M. Sadoveanu)
„Spre-a-ți aminti trecutele petreceri/ Condeiu-n mână tu mi-l pui…"
„Deasupra criptei negre a sfântului mormânt/ Se scutură salcâmii de toamnă și de vânt…" (M. Eminescu)
3. Alegeți varianta corectă:
a. Pentru asta a și venit. (C.C. de cauză / C.C. de scop)
b. Mergea în stânga coloanei. (C.C. de loc / C.C. de mod)
c. A sosit pe înserat (C.C. de mod / C.C. de timp)
d. S-a închis în sine. (C.C. de mod / C.C. de loc)
e. Venind devreme, a așteptat în fața clasei. (C.C. de timp / C.C. de mod)
f. De muncit nu moare nimeni. (C.C. de mod / C.C. de cauză)
g. A mers de două ori în Italia. (C.C. de mod / C.C. de timp).
4. Formulați enunțuri cu:
a. complement circumstanțial de cauză exprimat prin adjectiv, pronume demonstrativ de apropiere;
b. complement circumstanțial de loc exprimat prin substantiv în dativ, locuțiune adverbială;
c. complement circumstanțial de mod exprimat prin numeral multiplicativ, interjecție;
d. complement circumstanțial de scop exprimat prin verb la infinitiv, substantiv în acuzativ;
e. complement circumstanțial de timp exprimat prin adverb, verb la gerunziu.
5. Alcătuiți enunțuri în care locuțiunea verbală *a face din țânțar armăsar* să fie însoțită de complemente circumstanțiale de scop și de timp.
6. Construiți trei propoziții în care adverbul *înainte* să fie complement circumstanțial cu valori diferite.
7. Precizați părțile de vorbire prin care sunt exprimate următoarele complemente circumstanțiale subliniate:
Păsările zburau deasupra câmpiei.
Se vedea deasupra fumul de la rafinărie.
Luni începe școala.
În fiecare luni avem chimia.
A despărțit grupul în două.
Ne revedem la două.
8. Construiți propoziții cu complemente circumstanțiale în structura cărora să intre prepoziția *pe*.

RAPORTURILE DINTRE PĂRȚILE DE PROPOZIȚII

1. Coordonarea – se realizează *între părți de propoziție de același fel.*

Mijloacele de realizare sunt: fie *conjuncțiile* sau *locuțiunile conjuncționale coordonatoare* (joncțiune), fie *juxtapunerea* (parataxă, alăturare).

➤ În funcție de ***conjuncțiile*** prin care se realizează coordonarea, aceasta poate fi:

– **copulativă**: (și, nici... nici, precum și, nu numai... ci și)
- Nu e nici cal, nici măgar. (nume predicative)
- Gândul și vântul nu pot fi oprite. (subiecte)

– **adversativă**: (dar, iar, însă, ci, în schimb):
- Actorul avea un chip palid, dar expresiv. (atribute)
- Nu iubesc muntele, ci marea. (complemente)

– **disjunctivă**: (sau, fie... fie, ori, ba... ba)
- „La același șir de patimi deopotrivă fiind robi,
  Fie slabi, fie puternici, fie genii ori neghiobi" (M. Eminescu)
- „Nu se simțea de-i mort ori treaz." (G. Coșbuc) (nume predicative)

– **conclusivă**: (deci, așadar, prin urmare, în concluzie)
- Mergem la Eforie, deci la mare. (complemente)

➤ **juxtapunere** – *părțile de propoziție de același fel sunt legate prin virgulă.*
- „Zberăt, raget, țipet, vaiet, mii de glasuri spăimântate
  Se ridică de prin codri, de pe dealuri, de prin sate..." (subiecte; complemente)
  (V. Alecsandri)
- „E un ger amar, cumplit." (atribute) (V. Alecsandri)

2. Subordonarea – se realizează *între atribut sau complement și părțile de vorbire determinate.*

Subordonarea se poate realiza prin două *modalități*:

➤ **prin flexiune** (*schimbarea formei cuvintelor*)
- „Tânguiosul bucium sună..." (M. Eminescu)
- „Lasă-ți lumea ta..." (M. Eminescu)
- „Mureșan scutură vântul cu-a lui voce răgușită..." (M. Eminescu)
- „Un leu pustiei rage turbarea lui fugindă..." (M. Eminescu)

➤ **cu ajutorul prepozițiilor**:
- „Sara pe deal buciumul sună cu jale..." (M. Eminescu)
- „Tu doar răsai c-un zâmbet în visul meu cel trist!" (M. Eminescu)
- „Te văd ca o umbră de-argint strălucită..." (M. Eminescu)
- „Vedeam ca în vis pe-al meu înger de pază." (M. Eminescu)

RAPORTURILE ÎN FRAZĂ

1. Coordonarea – exprimă un raport între *propoziții de același fel.*
Mijloacele de realizare sunt aceleași ca în propoziție: conjuncții și locuțiuni conjuncționale coordonatoare sau virgula.

a. coordonare copulativă
- Cinci degete sunt la o mână[1]/ și nu seamănă unul cu altul.[2]/ 1.PP – și – 2.PP
- Nici nu-i ninge,[1]/ nici nu-i plouă.[2]/ 1.PP – nici – 2.PP
- „Se-nțelege[1]/ că l-a primit[2]/ și l-a găzduit frumos[3]/..." 1.PP; 2.SB – și – 3.SB
  (M. Sadoveanu)

b. coordonare adversativă
- Fratele-i frate,[1]/ dar brânza-i pe bani.[2]/ 1.PP – dar – 2.PP
- E frumos,[1]/ însă năravul îl strică.[2]/ 1.PP – însă – 2.PP
- I-am cerut[1]/ să ne viziteze[2]/ dar să nu întârzie mult.[3]/ 1.PP; 2.CD – dar – 3.CD

c. coordonare disjunctivă
- Hotărăște-te[1]/ dacă stai[2]/ sau pleci.[3]/ 1.PP; 2.CI – sau – 3.CI
- Ori fură,[1]/ ori ține sacul[2]/, e tot lotru.[3]/ 1.CV – ori – 2.CV; 3.PP
- Ba doarme,[1]/ ba nu doarme.[2]/ 1.PP – ba – 2.PP

d. coordonare conclusivă
- „O luptă-i viața;[1]/ deci te luptă/ Cu dragoste de ea, cu dor.[2]/ (C. Goșbuc) 1.PP – deci – 2.PP
- Ar dori[1]/ să se îmbogățească, [2]/ așadar să-și schimbe condiția umilă[3]/ 1.PP; 2.CD – așadar – 3.CD

e. juxtapunere
- Pământul te naște,[1]/ pământul te crește,[2]/ pământul te mistuiește.[3]/ 1.PP -,- 2.PP -,- 3.PP
- Unii cântă,[1]/ alții joacă.[2]/ 1.PP -,- 2.PP
- „Eu simt[1]/ că voi muri-n curând,[2]/ Că nu-mi mai sunt în fire."[3]/ (G. Coșbuc) 1.PP; 2.CD -,- 3 CD

Punctuația

➤ Propozițiile aflate în raport de coordonare adversativă și conclusivă *se despart prin virgulă* (aceasta precedă conjuncțiile coordonatoare adversative sau conclusive):
- Era cuminte băiatul,[1]/ dar nu-i plăcea[2]/ să învețe.[3]/
- S-a făcut mare,[1]/ deci se va descurca singur.[2]/

➤ Propozițiile aflate în raport de coordonare copulativă sau disjunctivă *se despart prin virgulă numai dacă se repetă conjuncțiile coordonatoare*:
- „Ș-a mers,[1]/ ș-a mers... [2]/ (M. Sadoveanu)
- Ori mă cunoști,[1]/ ori nu mă cunoști. [2]/

➤ Propozițiile aflate în raport de coordonare prin juxtapunere *se leagă prin virgulă* sau *punct și virgulă*:
- „Nimeni nu mă știe,[1]/ nimeni nu mă vede,[2]/ nimeni nu-mi leapădă un braț de lemne ori un pumn de făină." [3]/ (M. Sadoveanu)
- „Acuma n-aș fi aici[1]/; aș fi la el"[2]/. (M. Sadoveanu)

Observație: Juxtapunerea prin punct și virgulă poate produce dificultăți în interpretarea raporturilor dintre propoziții. Importante în acest caz sunt lectura și înțelegerea textului.

2. Subordonarea – exprimă *raportul dintre o propoziție secundară și regenta ei.*
Mijloace de realizare:

a. Conjuncții subordonatoare: că, dacă, să, de, ca să, deși, încât, întrucât, fiindcă, deoarece:
- Nu da pâine câinilor altora,[1]/ că te latră ai tăi.[2]/
- Mintea e bună,[1]/ dacă e soră și cu norocul.[2]/

b. locuțiuni conjuncționale subordonatoare: pentru că, din cauză că, din pricină că, din moment ce, de vreme ce, măcar că, măcar să, măcar de, chiar dacă, chiar să, cu toate că, pentru ca să, ca și cum, ca și când, de parcă, în timp ce, (ori) de câte ori, după ce, până ce, până să etc.
- Până ce nu răstoarnă carul,[1]/ nu se repară drumul. [2]/
- În loc să scârțâie carul[1]/, scârțâie măgarul. [2]/

c. pronume sau **adjective pronominale relative**: care, cine, ce, ceea ce, cât(ă)
- Nu dorm toți[1]/ câți au ochii închiși.[2]/
- Nu călca șarpele[1]/ care doarme.[2]/

d. pronume sau **adjective pronominale nehotărâte**: orice, oricine, oricare, orișicare, orișice, orișicine.
- Orice se vede mai rar[1]/ mai dulce pare.[2]/
- Oricine umblă ziua[1]/ nu se poticnește.[2]/

e. adverbe relative: când, cum, unde, cât
- Omul nu e niciodată bătrân[1]/ când e vorba de învățătură.[2]/
- Mâna altuia nu te scarpină[1]/ cum îți place.[2]/

f. adverbe nehotărâte: oricând, oricum, oriunde, oricât, orișiunde, orișicând, orișicum, orișicât.
- Oriunde sunt popi mulți,[1]/ moare pruncul nebotezat.[2]/
- Omul[1]/ oricât trăiește[2]/ învățând se folosește.[1]/

Observație: Uneori elementul de relație lipsește (e subînțeles) sau este prezentă doar prepoziția care-l însoțește.
- Nu băga pita în cuptor[1]/ până nu arde focul.[2]/

până – până ce (când) 1.PP; 2.CT
- Mult trăiești, [1]/ multe auzi; [2]/ mult umbli, [3]/ multe vezi. [4]/ 1.CȚ, 2.PP, 3.CȚ, 4.PP

(se subînțelege conjuncția *dacă* în propozițiile 1, 3)

Punctuația
Subordonatele cauzale, concesive, consecutive, condiționale **se despart prin virgulă** de regentele lor:
- Dacă prietenul tău este miere,[1]/ nu umbla[2]/ să-l mănânci tot.[3]/ 1.CZ, 2.PP, 3.CS
- Mare să fii,[1]/ dar de frică tot să știi. [2]/ 1.CV; 2.PP
- Nimenea n-o să trăiască,[1]/ Lumea să o moștenească.[2]/ 1.PP; 2.CNS
- Dacă pădurea n-ar da coadă securei,[1]/ pădurea n-ar putea fi tăiată.[2]/ 1.CȚ; 2.PP

PREDICATIVA

***Predicativa** este propoziția subordonată care îndeplinește rolul unui nume predicativ pe lângă un verb copulativ din regentă.*
- „Din când în când învăluirile de vânt de deasupra satului păreau[1]/ că se alină.[2]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.PR

păreau – predicat nominal incomplet (nu are în propoziție nume predicativ)
că se alină – predicativă
(*păreau*) *alinate* – nume predicativ
- „În douăzeci de ani am ajuns eu[1]/ să-i știu drumurile și întoarcerile.[2]/ (M. Sadoveanu)
  1.PP 2.PR

am ajuns = predicat nominal incomplet
să-i știu drumurile și întoarcerile = predicativă
(*am ajuns*) *a ști...* – nume predicativ

Predicativa urmează după verbe copulative precum: a fi, a deveni, a ajunge, a ieși, a se face, a rămâne, a se naște, a părea, a se chema, a se numi, a însemna:
- „Bine ar fi[1]/ să fie[2]/ *cum* spui sfinția-ta."[3]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2. SB 3.PR (așa)
- „Acum ai ajuns[1]/ să crezi[2]/ că a pierit acolo."[3]/ 1.PP 2.PR 3.CD (M. Sadoveanu)
- „Dumneata rămâi[1]/ *cum* ești."[2]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.PR

1. Subordonata predicativă poate fi *introdusă* prin:
– ***conjuncții subordonatoare***: că, să, dacă, de, ca... să.
- „Voința sfintei a fost[1]/ [*ca* astăzi *să*]-i vie o înțelegere.[2]/ 1.PP 2.PR (M. Sadoveanu)
- „Soarele părea[1]/ că lunecase pe alt tărâm."[2]/ 1.PP 2.PR (M. Sadoveanu)

– ***locuțiuni conjuncționale subordonatoare***: ca și cum, ca și când, după cum
- „E[1]/ *ca și cum* ar fi murit."[2]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.PR
- Fii[1]/ *după cum* te arată chipul. [2]/ 1.PP 2.PR

– ***pronume*** sau ***adjective pronominale relative***: care, cine, ce, ceea ce, cât(a):
- „Era[1]/ ceea ce se numește o problemă."[2]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.PR
- Am ajuns[1]/ ce n-am gândit, [2]/ și mă mir[3]/ ce m-a găsit. [4]/ 1.PP 2.PR 3.PP 4.CI

– ***pronume nehotărâte***: orice, orișice, oricine, oricare
- Fă-te[1]/ *orice* vrei,[2]/ *însă* om să fii. [3]/ 1.PP 2.PR 3. PP

– ***adverbe relative***: unde, când, cum, cât
- Începutul o fi[1]/ *cum* ofi,[2]/ sfârșitul să fie bun.[3]/ 1 PP 2.PR 3.PP

2. Topica și punctuația
Predicativa stă după propoziția regentă:
- „Părea/ să fie o persoană a stăpânirii./ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.PR
- „Acu datina munteanului e/ să doarmă./ 1.PP 3.PR

Rareori, dacă vorbitorul insistă asupra acțiunii sau însușirii din predicativă, aceasta este antepusă regentei:
- „*Ce*-am fost cândva,[1]/ azi nu mai sunt...[2]/ (I. Minulescu) 1.PR 2.PP
- „Dar[1]/ *ce* sunt azi[2]/ îmi pare rău.[1]/
  Că n-am putut[3]/ *să* fiu mereu."[4]/ (I. Minulescu) 1 PP 2.PR 3.CI 4.CD

Predicativa nu se desparte prin virgulă de regentă:
- „Asta ar fi[1]/ ceea ce, în drept, se cheamă o confruntare cu cadavrul victimei."[2]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.PR
- „Datoria mea e[1]/ să strâng în chingi pe cei doi.[2]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.PR

Atenție! Verbele a fi, a rămâne, a ajunge, a părea pot fi atât verbe impersonale, cât și copulative: după ele pot urma subiective sau predicative:
- „Părea[1]/ că printre nouri s-a fost deschis o poartă."[2]/ 1.PP 2.SB (M. Eminescu)
- Leneșa[1]/ când se scoală[2]/, pare[1]/ că are ouă în poală.[3]/ 1.PP 2.CT 3.PR
- „Iar[1]/ dacă[2]/ împreună[3]/ va fi [2]/ ca să murim,[3]/ Să nu ne ducă-n triste zidiri de țintirim."[1]/ (M. Eminescu) 1.PP 2.CȚ 3.SB
- Cultura este[1]/ ceea ce rămâne[2]/ după ce ai uitat tot[3]/ ce ai învățat.[4]/ (Selma Lagerlöf) 1.PP 2.PR 3.CT 4.AT

• A ajuns[1]/ să-l pui în praştie.[2]/ 1.PP 2.PR
• „Nici n-ajunge[1]/ (...) Să-ncingi paloşul pe zale[2]/ şi/ să lupţi cu bărbăţie.[3]/ (Al. Davila) 1.PP 2.SB 3.SB
• „Eu rămân[1]/ ce-am fost....[2]/ (M. Eminescu) 1.PP 2.PR
• „... la Socola[1]/ a rămas[2]/ să meargă 1/ cine-o vrea[3]/ în toamna viitoare."[1]/ 1.SB 2.PP 3.SB

Unele fraze sunt alcătuite dintr-o subiectivă, o regentă (formată din verbul copulativ) şi o predicativă:

• „Ca să cunoşti bine un om[1]/ înseamnă[2]/ să te cunoşti pe tine însuţi."[3]/ (Shakespeare) 1.SB 2.PP 3.PR
• „Ceea ce îl îngrozea acum[1]/ era [2]/ că vremea trecea aşa de încet.[3]/ (L. Rebreanu) 1.SB 2.PP 3.PR
• „... dacă nu vine[1]/ înseamnă[2]/ că poate Madeleine totuşi n-a murit.[3]/ (L. Rebreanu) 1.SB 2.PP 3.PR

SUBIECTIVA

La nivelul frazei, subiectiva îndeplineşte rolul de subiect al verbului din propoziţia regentă.

• Care începe bine[1]/ sfârşeşte frumos.[2]/ 1.SB 2.PP
care începe bine = SB – harnicul (subiect)
• Ce se scrie cu condeiul[1]/ nu se taie cu toporul.[2]/ 1.SB 2.PP
ce se scrie cu condeiul = SB – creaţia, literatura (subiect)

Propoziţia subiectivă este cerută de următoarele *construcţii*:

a. verb predicativ impersonal: a trebui, a părea, a ajunge, a fi, a rămâne, a plăcea, a durea, a(-i) conveni, a(-i) veni; cele mai multe dintre aceste verbe sunt precedate de un pronume personal, formă neaccentuată în cazul dativ sau acuzativ.

• Nu mi-e[1]/ că m-a chiorât ciocârlia,[2]/ dar mi-e[3]/ că m-a judecat corbul.[4]/ 1.PP 2.SB 3.PP 4.SB
• „Trebuie[1]/ să se fi întâmplat ceva.[2]/" (M. Sadoveanu) 1.PP 2.SB
• Îi place[1]/ cât de repede scrie[2]/ şi/ cum se uită la ea cu nişte ochişori de drac..."[3]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.SB 3.SB

b. verb reflexiv impersonal: se ştie, se vede, se poate, se aude, se întâmplă, se pare, se zvoneşte, se cuvine, se cade, se crede, se bănuieşte etc.

• „Se poate[1]/ să aibă omul o pricină de întârziere."[2]/ 1.PP 2.SB (M. Sadoveanu)
• „S-ar fi cuvenit[1]/ să-i fie ruşine,[2]/ căci avea copii mari."[3]/ 1.PP 2.SB 3.CZ (M. Sadoveanu)
• „Se vede[1]/ că tatu-său Nechifor va fi căzut pe undeva[2]/ s-a pierit,[3]/ ori l-au omorât hoţii."[4]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.SB 3.SB 4.SB

c. verbe la diateza pasivă cu valoare impersonală: e ştiut, e dat, e lăsat, e permis, e interzis, e recomandat, e sortit, e admis etc.

• „Mi-a fost şi mie scris[1]/ Să mă deştept plângând din vis..."[2]/ 1.PP 2.SB
• „Dar fost-au scris părintelui Duhu[1]/ să nu asculte în totul sfaturile cuviosului stareţ..."[2]/ (I. Creangă) 1.PP 2.SB
• „... Nu ştie sărmanul,[1]/ cum că[2]/ ce i-i scris[3]/ i-i pus în frunte."[2]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.CD 3.SB

d. expresii verbale impersonale: e bine, e rău, e uşor, e lesne, e dificil, e anevoie, e adevărat, e firesc, e sigur, e util, e inutil, e de mirare, e de necrezut etc.

• Este anevoie[1]/ să tai un pom[2]/ şi/ să cioplesti un om.[3]/ 1.PP 2.SB 3.SB
• „... însă adevărat este[1]/ că baba are unele tainice ştiinţi şi meşteşuguri."[2]/ 1.PP 2.SB (M. Sadoveanu)
• „Totuna e[1]/ dac-ai murit,// Flăcău ori moş îngărbovit.[2]/" 1.PP 2.SB (G. Coşbuc)

e. adverbe sau locuţiuni adverbiale predicative: firește, desigur, poate, pesemne, bine-înţeles, negreşit, fără doar şi poate, fără îndoială (predicate verbale), posibil, sigur, probabil, noroc, normal (predicate nominale)

• „Poate[1]/ să fi căzut bolnav."[2]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.SB
• Pesemne[1]/ că faţa oraşului se va schimba.[2]/ 1.PP 2.SB
• Fără îndoială[1]/ că unii oameni muncesc mult.[2]/ 1.PP 2.SB

f. verbe sau locuţiuni verbale personale care nu au subiect în propoziţia din care fac parte:

• Cine râde[1]/ să cunoască plânsul.[2]/ 1.SB 2.PP
• Pe cine l-a muşcat câinele[1]/ se teme de lătrătură.[2]/ 1.SB 2.PP
• Nu e nebun[1]/ cine e nebun,[2]/ ci e mai nebun[3]/ cine se pune cu nebunul.[4]/ 1.PP 2.SB 3.PP 4.SB

***Atenţie*!** Când în faţa unui verb impersonal apare un subiect, acesta face parte din propoziţia subordonată verbului impersonal.

• „Mincinosul[1]/ trebuie[2]/ să aibă memorie foarte bună."[1]/. 1.SB 2.PP (Quintilianus)
• „Când suna[1]/ ştiam[2]/ că[3]/ Ramses[4]/ trebuia[3]/ să fi murit."[4]/ 1.CT 2.PP 3.CD 4.SB (M. Eminescu)
• „Mama asta[1]/ trebuie[2]/ să fie fermecătoare.[1]/ 1.SB 2.PP (M. Sadoveanu)
• „Un negustor[1]/ se cade[2]/ să simtă[1]/ că-i negustor."[3]/ 1.SB 2.PP 3.CD (M. Sadoveanu)

1. Subordonata subiectivă poate fi introdusă prin:

– ***conjuncţii subordonatoare***: că, să, ca... să, dacă, de:

• „De-acu trebuie[1]/ să te arăţi bărbat."[2]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.SB
• „Se cunoaşte[1]/ că purcede zodia primăverii."[2]/ 1.PP 2.SB (M. Sadoveanu)
• E rău[1]/ dacă-i spui prostului adevărul.[2]/ 1.PP 2.SB

– ***locuţiuni conjuncţionale subordonatoare***: cum că

• „Mi-a părea[1]/ cum că natura// Toată mintea ei şi-a pus..."[2]/ 1.PP; 2.SB (M. Eminescu)
• „Se pare[1]/ cum că alte valuri// Cobor mereu pe-acelaşi vad."[2]/ 1.PP 2.SB (M. Eminescu)

– ***pronume*** sau ***adjective pronominale relative***: care, cine, ce, ceea ce, cel ce, cât (e)

• „...Dar[2]/ cine-i viu[1]/ Să râdă[2]/. (G. Coşbuc) 1.SB 2.PP
• Ce e strâmb din fire[1]/ anevoie se îndreaptă.[2]/ 1.SB 2.PP
• „Câte fete se ridică[1]/ nu pot face-o mămăligă."[2]/ 1.SB 2.PP
• „Ceea ce se făcea[1]/ nu era bine..."[2]/ 1 SB 2.PP

– ***pronume*** sau ***adjective pronominale nehotărâte***: oricine, orice, oricare, oricât(e), orişicine, orişice, orişicare.

• Orice faci[1]/, e bine făcut.[2]/ 1 SB 2.PP
• Oricine are o meserie[1]/ poate avea o moşie.[2]/ 1.SB 2.PP

– ***adverbe relative***: unde, când, cum, cât.

• „... era de mirare[1]/ cum sosiseră (...) veşti de dincolo de munte..."[2]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.SB
• Nu se ştie[1]/ de când a renunţat la concediu.[2]/ 1.PP 2.SB
• Se vede[1]/ de unde au început demolările.[2]/ 1.PP 2.SB

2. Topica
Subiectiva stă:
➤ **înaintea regentei**:
• „... ca să caut[1]/ ce-ți trebuie dumitale[2]/ e altă slujbă.[3]/ (M. Sadoveanu) 1.SB 2.CD 3.PP
• „... Dar2/ cui i-e frică de război[1]// E liber de-a pleca napoi..2/" (G. Coşbuc) 1.SB 2. PP
• „... iar[2]/ cine-i vânzător vândut[1]/ Să iasă dintre noi.[2]/ (G. Coşbuc) 1.SB 2.PP
➤ **după regentă**:
• „Te iubesc![1]/ - era[2]/ să strige demonul în a lui noapte..."[3]/ (M. Eminescu) 1.PP 2.PP 3.SB
• „Se poate[1]/ să i se fi întâmplat ceva?" (M. Sadoveanu) 1.PP 2.SB
• „Acuma se vede[1]/ că trebuie[2]/ să ieie cu dânsa arma aceasta a lui Lipan."[3]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.SB 3.SB
➤ **e intercalată între termenii regentei**:
• La un interviu[1]/ cine este bine pregătit[2]/ se descurcă bine.[1]/ 1.PP 2.SB
• „... dar[3]/ celui[1]/ care scrie jalba[2]/ se cade[3]/ să-i dai mai mult."[1]/ (M. Sadoveanu) 1.SB 2.AT 3.PP

3. Punctuația
Subiectiva ***nu se desparte*** prin virgulă de regentă
• „Trebuie[1]/ să te duci[2]/ şi/ să-l cauți pe tatu-tău."[3]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.SB 3.SB
• „S-ar putea[1]/ să fie şi altceva.[2]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.SB
• „Zic[1]/ c-ar fi bine[2]/ să iei şi un căpăstru,[3]/ ca să-l aduci mai uşor."[4]/ (M. Sadoveanu) 1.PP; 2.CD 3.SB 4.CS
Dacă este reluată printr-un subiect exprimat printr-un pronume demonstrativ, subiectiva ***se desparte*** prin virgulă de regentă.
• Cine jură lesne,[1]/ acela minte.[2]/ 1.SB 2.PP

ATRIBUTIVA

Propoziția subordonată atributivă *determină un substantiv sau un înlocuitor al acestuia (pronume, numeral) din regentă.*
• Nu fugi după căruța[1]/ care nu te așteaptă.[2]/ 1. PP 2.AT (determină substantivul *căruța*)
care nu te așteaptă – grăbită (atribut)
• Nu tot[1]/ ce sclipește[2]/ e aur[1]/ şi nu tot[3]/ ce zboară[4]/ se mănâncă.[3]/ 1.PP 2.AT (sclipitor); 3.PP 4.AT (zburător)
ce sclipește (atributivă) – determină pronumele nehotărât *tot*
ce zboară (atributivă) – determină pronumele nehotărât *tot*
• Primul[1]/ care a vorbit[2]/ era din Braşov.[1]/ 1.PP 2.AT (dintre vorbitori)
care a vorbit (atributivă) – determină numeralul ordinal „primul"

1. Atributiva se poate introduce prin:
– ***pronume relative***: care, cine, ce, ceea ce, cât(e), de:
• „Nici dintre oamenii buluciți[1]/ care ascultau[2]/ nu se afla cineva[1]/ care să deie semn[3]/ că ar fi cunoscut pe Nechifor.[4]/ 1.PP 2.AT 3.AT 4.CI (M. Sadoveanu)
• „Sfatul meu a fost mintea puțină[1]/ câtă o am de la Dumnezeu."[2]/ 1.PP 2.AT (M. Sadoveanu)

• „Tot[1]/ ce spune[2]/ poate fi şi minciună..."[1]/ (M. Sadoveanu) 1. PP 2. AT
• Se plânge şi cel[1]/ de are,[2]/ se plânge şi cel[3]/ de n-are.[4]/ 1.PP 2.AT 3.PP 4.AT (de = care)
– ***conjuncții subordonatoare***: să, că, dacă, de, ca... să:
• „Eu am datoria[1]/ să te întreb.[2]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.AT
• „Jignită a fost munteanca mai ales de faptul[1]/ că niciunul nu şi-a făcut cruce.[2]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.AT
– ***adverbe relative***: unde, când, cum, cât
• „Dar ai putea umbla prin locuri (...)[1]/ unde au fost stâni."[2]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.AT
• „Are acesta (...) o întorsătură de condei[1]/ cum nu se mai află."[2]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.AT
Pronumele relative şi adverbele relative care introduc o atributivă pot fi însoțite de prepoziții:
• „Să te ferească cel de sus de necazuri ca acela[1]/ pe care-l am eu."[2]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.AT
• Lupul se întoarce la stâna[1]/ de unde a mâncat mielul.[2]/ 1.PP 2.AT

Atenție!
Uneori pronumele relativ se foloseşte greşit fără prepoziție.
• Tâlharul[1]/ care nu l-ai prins[2]/ rămâne negustor cinstit.[1]/ 1.PP 2.AT;
corect este: Tâlharul[1]/ pe care nu l-ai prins[2]/ rămâne negustor cinstit.[1]/

Pronumele relativ care introduce atributivă are genul şi numărul cuvântului înlocuit.
• „I-l pârâseră bacii cei bătrâni,[1]/ care erau oameni cuminți..."[2]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.AT
care – masculin, plural (=bacii)
• „... i s-a întâmplat ceva[1]/ la care mă îngrozesc a gândi."[2]/ 1.PP 2.AT
la care – neutru, singur (=ceva)

2. Poziția şi punctuația
Atributiva stă:
➤ **după regentă**:
• „Apoi n-am eu baltagul[1]/ pe care mi l-a blagoslovit părintele?"[2]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.AT
➤ **este intercalată în regentă**:
• „În închipuirea ei, bănuiala[1]/ care intrase într-însa[2]/ era ca un vierme neadormit."[1]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.AT
Subordonata atributivă ***nu se desparte*** prin virgulă de regentă dacă exprimă ceva important:
• „Dintre toate[1]/ câte-mi spui...[2]/ eu înțeleg[1]/ că vrei aşa[3]/ să mă mângâi..."[4]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.AT 3.CD 4.CD
Dacă aduce o explicație în plus, ***se izolează*** prin virgulă de regentă (atributiva explicativă)
• „Baba rămase cu ochii ațintiți asupra gazorniței,[1]/ care-şi pâlpâia sâmburele de lumină..."[2]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.AT
Atributivele apozitionale (apozitive) ***se despart*** prin virgulă sau prin două puncte de regentă:
• „Spre a fi înțelept[2]/ trebuie[1]/ să îndeplinești cinci condiții[2]/: să taci[3]/, să asculți,[4]/ să-ți amintești,[5]/ să faci[6]/ şi/ să studiezi."[7]/ (Proverb arab) 1.PP 2.SB 3.AT apoz. 4.AT apoz. 5.AT apoz. 6.AT apoz. 7.AT apoz.

COMPLETIVA DIRECTĂ

Completiva directă *este propoziția subordonată care îndeplinește rolul unui complement direct pe lângă un verb tranzitiv sau o interjecție predicativă din regentă.*

- „Abia într-un târziu bägă de seamă[1]/ că maică-sa stă în fața lui cu brațele încrucișate..."[2]/ (M. Sadoveanu)
  1.PP 2.CD (determină locuțiunea verbală *bägă de seamă*)
- „Dar iată[1]/ că mai departe căciula brumărie se arăta iar."[2]/
  (M. Sadoveanu) 1.PP 2 CD (determină interjecția *iată*)
- „Câinii începeau[1]/ să zăpăiască."[2]/ (M. Sadoveanu)
  1.PP 2.CD (determină verbul tranzitiv *începeau)*

Completiva directă poate determina și un verb la un mod nepersonal.

- „Observând[1]/ că feciorul nu-și vine încă în fire,[2]/ măsură din ochi înălțimea..."[1]/
  (M. Sadoveanu) 1.PP 2.CD (determină un verb la modul gerunziu)

Verbul determinat de o completivă directă se află numai la diateza activă:

- „Vreau[1]/ să zic[2]/ că nu-i atât de lungă calea..."[3]/
  (M. Sadoveanu) 1.PP 2.CD (determină verbul *vreau*) 3. CD (determină verbul *să zic*)

1. Completiva directă poate fi introdusă prin:

– ***pronume*** sau ***adjective*** *pronominale* relative: *care, cine, ce, ceea ce, cât(e)*

- „Bine ar fi[1]/ să aflu[2]/ cine-a fost martor..."[3]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.SB 3.CD
- „Bătrâna știa bine[1]/ ce vânt a adus-o pe nevasta lui Lipan."[2]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.CD
- „Tu nu știi[1]/ câte am eu[2]/, nici câte gândesc."[3]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.CD 3.CD

– ***pronume*** sau ***adjective pronominale nehotărâte***: *orice, oricine, oricare, oricât(e), orișicine, orișice, orișicare*

- Nu spune[1]/ orice îți trece prin cap.[2]/ 1.PP 2.CD
- Întreba[1]/ pe oricine ar fi știut ceva despre dispărut.[2]/ 1.PP 2.CD

– ***conjuncții*** sau ***locuțiuni conjuncționale subordonatoare***: *să, că, dacă, de, ca... să, cum să, cum că:*

- „Văd[1]/ că ai adus hârtie."[2]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.CD
- „Care pricină putea[1]/ să-l întârzie?"[2]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.CD
- „Să cunoască și ei[1]/ cum că a fost ucis."[2]/ (M. Sadoveanu) 1. PP 2.CD

– ***adverbe relative***: *cum, când, cât, unde*:

- „...sfânta îi va hotărî într-un chip oarecare[1]/ pe unde trebuie[2]/ să meargă[3]/ și/ cum trebuie[4]/ să caute."[5]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.CD 3.SB 4.CD 5.SB
- „Să știe și alții[1]/ cât mi-i de neagră inima."[2]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.CD

2. Topica

Completiva directă se poate afla:

➤ **după regentă**:

- „...Vitoria a aflat îndată[1]/ unde poate găsi pe domnul prefect."[2]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.CD
- „... să vezi și dumneata singură cu ochii[1]/ cum s-arată."[2]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.CD

➤ **intercalată în regentă**, dar imediat după termenul regent:

- Presimțind[1]/ că Lipan a fost omorât,[2]/ Vitoria pleacă în căutarea lui.[1]/ 1.PP 2.CD
- Știind[1]/ care îi era drumul,[2]/ a pornit pe urmele acestuia.[1]/ 1.PP 2.CD

➤ **înaintea regentei**:

- „Să-i fi făcut farmece vreo muiere, (...)[1]/ eu n-aș crede."[2]/ (M. Sadoveanu) 1.CD 2.PP
- Ce a semănat,[1]/ aceea să secere.[2]/ 1.CD 2.PP

3. Punctuația

Completiva directă aflată după regentă ***nu se desparte*** de aceasta prin virgulă:

- „Nu îndrăznirä[1]/ să ceară mai multe lămuriri."[2]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.CD
- „Secretarul, la măsuța lui, asculta, neștiind[1]/ ce să mai scrie."[2]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.CD

Dacă se află înaintea regentei, se desparte de aceasta prin virgulă:

- „Să se fi dus după el,[1]/ e mai greu de crezut."[2]/ (M. Sadoveanu) 1.CD 2.PP
- Ce face un prost,[1]/ nu pot desface zece înțelepți.[2]/ 1.CD 2.PP

COMPLETIVA INDIRECTĂ

Completiva indirectă *este propoziția subordonată care determină un verb, un adjectiv sau o interjecție din regentă, îndeplinind rolul de complement indirect pe lângă acestea:*

- „Am nevoie[1]/ să-mi scrie cineva o jalbă."[2]/ (M. Sadoveanu)
  1.PP 2.CI (determină locuțiunea verbală *am nevoie*)
- „Dar ai cugetat[1]/ că ai să umbli drum lung..."[2]/
  (M. Sadoveanu) 1.PP 2.CI (determină verbul *ai cugetat*)
- „Minodora se cuibărise pe un scăunel, jos, gata[1]/ să sară[2]/ de câte ori trebuia ceva."[3]/
  1.PP 2.CI (determină adjectivul *gata*) 3.CT
- „Cine-i în stare[1]/ să lingușească,[2]/ e în stare[3]/ să și calomnieze."[4]/ (Napoleon)
  1.SB 2.CI (determină locuțiunea verbală *e în stare*)
  3.PP 4.CI (determină locuțiunea verbală *e în stare*)

Observație: În cazul verbelor și locuțiunilor verbale ca elemente regente ale completivei indirecte, acestea sunt de regulă intranzitive și se află la diateza reflexivă.

- *Vai*[1]/ de cine fuge de câini[2]/ și dă peste lupi.[3]/
  1.PP 2.CI (determină interjecția *vai)* 3.CI (determină interjecția *vai*)

1. Completiva indirectă este introdusă prin:

– ***pronume*** sau ***adjectiv pronominal relativ***: *cine, care, ce, ceea ce, cât(e)*

- „Ea s-a gândit de mai nainte[1]/ ce-are să spuie în scrisoarea către Ghiță Topor."[2]/
  M. Sadoveanu) 1.PP 2.CI
- „... gospodarii nu-și aduc aminte[1]/ cine ar fi fost acel om străin."[2]/ (M. Sadoveanu)
  1.PP 2.CI

– ***pronume*** sau ***adjectiv pronominal nehotărât***: *oricine, orice, oricare, oricât(e)*

- Oricui i se croiește rău,[1]/ rău îi merge.[2]/ 1.CI 2.PP
- Nu te încredința[1]/ în orice îți spun alții.[2]/ 1.PP 2.CI

– ***conjuncții*** sau ***locuțiuni conjuncționale subordonatoare***: *că, să, dacă, de, ca... să, cum să, cum că*

- „Bucuroasă aș fi[1]/ să-l văd acasă."[2]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.CI
- „Se teme[1]/ să n-o prade cineva la noapte."[2]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.CI
- „Își face socoteala în minte[1]/ cum să spuie, cu vorbe mai potrivite, întâmplarea."[2]/
  (M. Sadoveanu) 1.PP 2.CI

– ***adverbe relative***: *unde, când, cum, cât*

• „Așa că să fii bun[1]/ să-ți aduci aminte[2]/ când v-ați despărțit..."[2]/ (M. Sadoveanu) 2.PP 2.CNS 3.CI
(*așa că* = deci)

• „Părinte... eu nu mă pricep[1]/ cum ar trebui întocmită asemenea jalbă..."[2]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.CI

2. Topica și punctuația
Completiva indirectă poate sta:

➤ **după regentă**:

• „Vedea ea bine[1]/ că și lui Gheorghiță îi părea rău[2]/ că-i duc așa între puști pe cei doi."[3]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.CD 3.CI

• „Și-ți aduci aminte[1]/ cum era îmbrăcat acela om?"[2]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.CI

➤ **înaintea regentei**:

• Cu ce -mi închină,[1]/ cu aceea-i închin.[2]/ 1.CI 2.PP

• „Cu cine trăiești,[1]/ să nu te târguiești."[2]/ 1.CI 2.PP

➤ **intercalată în regentă**:

• Gândindu-se[1]/ că după ploaie vine vreme bună,[2]/ nu s-a speriat prea mult.[1]/ 1.PP 2.CI

Completivă indirectă aflată după regentă ***nu se izolează*** de aceasta prin virgulă:

• „Îndată însă își aduse aminte[1]/ că feciorul îi vine de la drum lung..."[2]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.CI

• „Feciorul se încredința[1]/ că nu simte în el vreo sfială."[2]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.CI

Dacă se află în fața regentei, se desparte prin virgulă de aceasta:

• De ce fugi,[1]/ nu scapi.[2]/ 1.CI 2.PP

• De cine nu învață,[1]/ relele se-agață.[2]/ 1.CI 2.PP

COMPLETIVA DE AGENT

Completiva de agent *determină un verb aflat la diateza pasivă sau la participiu din propoziția regentă și arată cine săvârșește acțiunea exprimată de acestea.*

• Mergând pe carosabil, a fost lovit[1]/ de cine trecea cu mașina.[2]/
1.PP 2. C de agent (determină verbul *a fost lovit*, care e la diateza pasivă)

• Cunoscut[1]/ de cine era la intrare[2]/ a putut pătrunde în clădire.[1]/
1.PP 2.C de agent (determină un verb la participiu)

1. Completiva de agent se poate *introduce* prin:

– ***pronume relative*** precedate de prepozițiile: *de, de către*:

• Ești apreciat[1]/ de cine îți recunoaște inteligența.[2]/ 1.PP 2.C de agent

– ***pronume nehotărâte*** precedate de prepoziții: *de, de către*:

• Vei fi ajutat[1]/ de oricare va putea.[2]/ 1.PP 2.C de agent

2. Topica
Completiva de agent poate sta:

➤ **intercalată în regentă**:

• Recunoscut[1]/ de care fusese martor la accident[2]/ vinovatul a fost găsit repede.[1]/ 1.PP 2.C de agent

➤ **după regentă**:

• Copilul rătăcit a fost descoperit[1]/ de cine îl căuta.[2]/ 1.PP 2.C de agent

➤ **în fața regentei**:

• De către cine s-a interesat[1]/ a fost luat pământul.[2]/ 1.C de agent 2.PP

3. Punctuația
Completiva de agent nu se desparte prin virgulă de regentă.

• Să fie aplaudat[1]/ de către cine iubește acest gen de muzică.[2]/ 1.PP 2.C de agent

SUBORDONATELE CIRCUMSTANȚIALE

CIRCUMSTANȚIALA DE LOC

Circumstanțiala de loc *este propoziția subordonată care îndeplinește rolul unui complement circumstanțial de loc pe lângă un verb, un adverb sau o interjecție din regentă*:

• Salcia nu crește[1]/ pe unde sunt dealuri.[2]/ 1.PP 2.CL (determină verbul *nu crește*)

• Zdup![1]/ unde apa era mai mare.[2]/ 1.PP 2.CL (determină interjecția *zdup*)

• A luat-o la sănătoasa[1]/ încotro drumul părea mai sigur.[2]/
1.PP 2.CL (determină locuțiunea verbală *a luat-o la sănătoasa*)

1. Circumstanțiala de loc este introdusă prin:

– ***pronume*** sau ***adjective pronominale relative*** precedate de prepoziții sau locuțiuni prepoziționale: *care, cine, ce, ceea ce, cât(e)*:

• Locuiește[1]/ la cine are camere mai multe.[2]/ 1.PP 2.CL

• Înnoptându-se, excursioniștii s-au îndreptat[1]/ spre ceea ce părea un adăpost.[2]/ 1.PP 2.CL

– ***pronume*** sau ***adjective pronominale nehotărâte*** precedate de prepoziții: *orice, oricine, oricare*:

• La mare vom sta[1]/ la orice hotel vom găsi locuri.[2]/ 1.PP 2.CL

În cazurile în care adjectivul pronominal este precedat de o prepoziție, acesta nu se analizează împreună cu prepoziția, care se ia împreună cu substantivul determinat de adjectiv.

• Nu mergem în vizită[1]/ la oricine ne invită.[2]/ 1.PP 2.CL

– ***adverbe relative***: *unde* (cu sau fără prepoziție), *încotro, dincotro*:

• „Mă duc[1]/ unde mi-i voia."[2]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.CL

• Vine[1]/ dincotro răsare soarele.[2]/ 1.PP 2.CL

– ***adverbe nehotărâte***: *oriunde, oriîncotro, oridincotro*:

• Oriîncotro vei merge,[1]/ să ai parte de noroc.[2]/ 1.CL 2.PP

• Să fii bun și harnic[1]/ oriunde vei trăi.[2]/ 1.PP 2.CL

2. Topica și punctuația
Circumstanțiala de loc poate sta:

➤ **după regentă**:

• „...întoarce-te repede[1]/ de unde vii..."[2]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.CL

• „Te duci[1]/ s-aduci pe stăpân[2]/ de pe unde-i sclipesc ochii."[3]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.CS 3.CL

➤ **înaintea regentei**:

• „Unde pui tu mâna,[1]/ pune și Dumnezeu mila."[2]/ 1.CL 2.PP (M. Sadoveanu)

• „De unde tot iei,[1]/ în curând se isprăvește."[2]/ 1.CL 2.PP

➤ intercalată în regentă:
• Surpându-se dealul,[1]/ pe unde fuseseră tăiați copacii,[2]/ oamenii au început replantări masive.[1]/ 1.PP 2.CL
• Venind[1]/ dincotro bătea vântul,[2]/ mergea mai repede.[1]/ 1.PP 2.CL

Când circumstanțiala de loc se află după regentă, nu se desparte prin virgulă de aceasta:
• „Să mă îndrepte[1]/ unde să-l găsesc."[2]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.CL
• Ieslele sunt curate[1]/ unde nu sunt boi.[2]/ 1.PP 2.CL

Dacă e intercalată în regentă, se izolează prin virgulă:
• Fii,[1]/ oriunde te duci,[2]/ serios și demn.[1]/ 1.PP 2.CL

Dacă se află înaintea regentei, se desparte de aceasta prin virgulă:
• Unde nu-i cap,[1]/ e vai de picioare.[2]/ 1.CL 2.PP
• Oriunde există copii,[1]/ este și voie bună.[2]/ 1.CL 2.PP

Corelativ

În regenta subordonatei circumstanțiale de loc se află frecvent un adverb-corelativ: acolo, aici:
• Unde te doare,[1]/ *acolo* te legi.[2]/ 1.CL 2.PP
• *Acolo* se spurcă câinele,[1]/ unde-i grămada mai mare.[2]/ 1.PP 2.CL

Dacă în regentă există un corelativ, circumstanțiala de loc se desparte prin virgulă de regentă, indiferent de poziția pe care o are față de aceasta.
• De acolo să mănânci,[1]/ de unde muncești.[2]/ 1.PP 2.CL
• Unde ți-e inima,[1]/ acolo ți-e și gândul.[2]/ 1.CL 2.PP

Observație: Uneori adverbul **acolo** nu este simțit ca o unitate distinctă, și atunci se ia împreună cu adverbul relativ: **acolo unde**:
• Aniversează-ți ziua de naștere[1]/ acolo unde-ți place![2]/ 1.PP 2.CL

CIRCUMSTANȚIALA DE TIMP

Circumstanțiala de timp (***temporala***) *determină un verb sau o locuțiune verbală din regentă, având față de acestea rolul unui complement circumstanțial de timp:*
• „I se înnegurează privirile[1]/ când intră într-o odaie frumoasă și scumpă."[2]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.CT (determină verbul *se înnegurează*)
• Când te afli printre străini,[1]/ adu-ți aminte de părinții tăi.[2]/ 1.CT (determină locuțiunea verbală *adu-ți aminte*) 2.PP

1. Circumstanțiala temporală este introdusă prin:
– adverb relativ: *cât, când* (cu sau fără prepoziție), *cum*:
• „Cât om lipsi,[1]/ tu să stai acolo între vite[2]/ și să dormi."[3]/ 1. CT 2.PP 3.PP (M. Sadoveanu)
• „Cum ajunsese acasă,[1]/ își lăsă numai o zi de odihnă..."[2]/ 1.CT 2.PP (M. Sadoveanu)
• „Și[2]/ când răsărea soarele,[1]/ se aflau afară din sat..."[2]/ 1.CT 2.PP (M. Sadoveanu)
– adverbe nehotărâte: *oricând, oricât, orișicând*:
• Poți sta la noi[1]/ oricât dorești.[2]/ 1.PP 2.CT
• Oricând este printre prieteni,[1]/ uită toate necazurile.[2]/ 1.CT 2.PP

– locuțiuni conjuncționale subordonatoare: *îndată ce*, im*ediat ce*, *în timp ce*, *cât timp*, (*ori*) *de câte ori*, *până ce*, *până să*, *după ce*, *înainte* (*ca*) *să*:
• „Îndată ce trec cei din urmă nouri de omăt[1]/[...], pot lepăda cojoacele la un han..."[2]/ (M. Sadoveanu) 1.CT 2.PP
• „După ce înserează,[1]/ trece la baba Maranda, pe întuneric..."[2]/ (M. Sadoveanu) 1.CT 2.PP
• „Am strigat la el,[1]/ până ce ai ieșit dumneata."[2]/ 1.PP 2.CT (M. Sadoveanu)

Uneori din locuțiunile conjuncționale apare doar prepoziția:
• „Nu stăm;[1]/ umblăm,[2]/ până găsim[3]/ ce căutăm.[4]/ 1.PP 2.PP 3.CT 4 CD (M. Sadoveanu)

– conjuncție subordonatoare: *că, dacă*:
• Acum,[1]/ că am mâncat,[2]/ plecăm mai departe.[1]/ 1.PP 2.CT (că = după ce)
• Dacă este pământ,[1]/ atunci sunt de toate.[2]/ 1.CT 2.PP (dacă = când)

Observație: La o analiză grăbită, propoziția „Dacă este pământ" ar putea fi considerată condițională, având în vedere și elementul introductiv. Prezența corelativului **atunci** lămurește însă lucrurile. În cazul altor situații în care există dubii, **contragerea** propozițiilor subordonate în părți de propoziție corespunzătoare poate fi un procedeu de clarificare a felului subordonatei.

În regenta temporalei pot apărea adverbele corelative *atunci, apoi*:
• Când nici nu gândești,[1]/ *atunci* te trânțește.[2]/ 1.CT 2.PP
• *Atunci* nu vei avea dușmani,[1]/ când vei fi sărac.[2]/ 1.PP 2.CT

Observație: Când adverbul *atunci* nu e simțit ca unitate distinctă, se ia împreună cu adverbul relativ *când*: *atunci când*
• Leneșul va munci[1]/ atunci când plopul va face pere.[2]/ 1.PP 2.CT

2. Topica

Circumstanțiala de timp poate sta
➤ **după regentă**:
• „Mai stau[1]/ până ce gătesc de postit cele douăsprezece vineri.[2]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.CT
• „Mi-a spus Lipan,[1]/ cât am stat cu dânsul, atâtea nopți, în râpă."[2]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.CT
➤ **înaintea regentei**:
• „Când am intrat în sat, la Fărcașa,[1]/ deodată s-a prăvălit de pe muntele cel mare un vânt rece..."[2]/ (M. Sadoveanu) 1.CT 2.PP
• „Îndată ce iese luna,[1]/ toate au să se lumineze deplin."[2]/ 1.CT 2.PP (M. Sadoveanu)
➤ **intercalată în regentă**:
• „Zice[1]/ că[2]/ de când e el[3]/ n-a văzut oi scrise în condică."[2]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.CD 3.CT
• „Și lui Nechifor Lipan[1]/, de câte ori poposea la mine (...)[2]/, îi venea așa un îndemn[1]/ să se suie deasupra...[3]/" 1.PP 2.CT 3.AT (M. Sadoveanu)

3. Punctuația

Când se află după regentă, temporala nu se desparte prin virgulă de aceasta:
• „...s-aștepte[1]/ până ce i-a veni rândul."[2]/ 1.PP 2.CT
• „Minodora se cuibărise pe un scăunel, jos, gata[1]/ să sară[2]/ de câte ori trebuia ceva."[3]/ 1.PP 2.CI 3.CT (M. Sadoveanu)

Dacă e intercalată în regentă se izolează prin virgulă:

- „Acum,[1]/ cât mai ține omătul,[2]/ drumurile-s ușoare."[1]/ 1.PP 2.CT (M. Sadoveanu)
- „El de la început,[1]/ de cum a văzut-o întâi,[2]/ a priceput[1]/ că nevasta oierului vine asupra lui.3 "/ 1.PP 2.CT 3.CD (M. Sadoveanu)

Se desparte prin virgulă de regentă, dacă se află în fața ei:

- „După ce trecu el, fudul,[1]/ auzi șoapte..."[2]/ 1.CT 2.PP (M. Sadoveanu)
- „Cum trecu în casă,[1]/ aprinse gazornița..."[2]/ 1.CT 2.PP (M. Sadoveanu)

CIRCUMSTANȚIALA DE MOD

Circumstanțiala de mod (***modala***) *îndeplinește în frază rolul unui complement circumstanțial de mod pe lângă un verb, un adjectiv sau un adverb din regentă.*

- „Se opri[1]/ fără să vadă pe nimeni."[2]/ (M. Eminescu) 1.PP 2.CM (determină verbul *se oprî*)
- „Bătrânelul îi dădu întâi ocol,[1]/ ca și cum ar fi vrăjit-o..."[2]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.CM (determină locuțiunea verbală *dădu ocol*)
- „O, ești frumos,[1]/ cum numa-n vis
  Un înger se arată..."[2]/ (M. Eminescu) 1.PP 2.CM (determină adjectivul *frumos*)
- S-au întors mai repede[1]/ decât am crezut.[2]/ 1.PP 2.CM (determină adverbul *mai repede*)

1. Circumstanțiala de mod se poate *introduce* prin:

– ***conjuncții subordonatoare*** (provenite din adverbe) *precum, decât, parcă*:

- „Mai bine să fie[1]/ ce zice baba[2]/ decât ce arată visul meu.[3]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.SB 3.CM (*să fie* = să se întâmple)
- „A adormit îndată,[1]/ parcă ar fi trecut spre alt tărâm."[2]/ 1.PP 2.CM (M. Sadoveanu)

– ***adverbe relative***: *cât, cum*

- „Grăbi[1]/ cât putu[2]/ spre Păltiniș...[1]/" 1.PP 2.CM (M. Sadoveanu)
- „Oamenii trăiesc[1]/ cum au apucat[2]/ și/ cum îi taie capul."[3]/ 1.PP 2.CM 3.CM (M. Sadoveanu)

– ***adverbe nehotărâte***: *oricum, oricât*:

- Îmbracă-te[1]/ oricum îți place.[2]/ 1.PP 2.CM
- Mănâncă[1]/ oricât i se oferă.[2]/ 1.PP 2.CM

– ***locuțiuni conjuncționale subordonatoare***: *fără să, ca și cum, ca și când, de parcă, după cum, după cât*:

- „...dumneavoastră faceți nuntă,[1]/ ca și cum ar fi fost câșlegi."[2]/ 1.PP 2.CM (M. Sadoveanu)
- „Astfel s-a frământat,[1]/ fără să i se aline gândurile[2]/ și/ fără să primească vreo veste..."[3]/ 1.PP 2.CM 3.CM (M. Sadoveanu)

Observație: În regenta propoziției subordonate modale poate apărea un corelativ: *așa, astfel, atât(a).*

- „Cum se risipește mireasma în ger,[1]/ așa s-au dus toate.[2]/" 1.CM 2.PP (M. Sadoveanu)
- Cum e fapta,[1]/ astfel va fi și răsplata.[2]/ 1.CM 2.PP

Circumstanțialele de mod pot fi:

- ***propriu-zise***: „Nu se putea[1]/ să-i lepede stăpânul lor așa,[2]/ fără să le plătească simbriile..."[3]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.SB 3.CM
- ***comparative***: „Ea a tăcut deodată,[1]/ ca și cum ar fi murit."[2]/ 1.PP 2.CM

2. Topica

Circumstanțiala de mod stă:

- **în fața regentei**:
  - Parcă e un țap logodit,[1]/ așa e de mândru.[2]/ 1.CM 2.PP
  - Precum a promis,[1]/ așa a făcut.[2]/ 1.CM 2.PP
- **după regentă**:
  - „N-am să am odihnă[1]/ cum n-are părăul Tarcăului...[2]/" 1.PP 2.CM (M. Sadoveanu)
  - „Îi cunosc[1]/ cum îmi cunosc nevasta."[2]/ (M. Sadoveanu) 1.PP 2.CM

3. Punctuația

Când se află în fața regentei, modala ***se desparte*** de aceasta prin virgulă:

- Cum vorbești,[1]/ așa ți se vorbește.[2]/ 1.CM 2.PP
- Fără să privească înapoi,[1]/ a părăsit camera.[2]/ 1.CM 2.PP

Dacă se află după regentă, ***nu se desparte*** de aceasta prin virgulă:

- „Ți-oi plăti[1]/ cât îi spune...[2]/" 1.PP 2.CM (*îi spune* = vei spune) (M. Sadoveanu)
- „După aceea se ridică[1]/ fără să vadă pe nimeni...[2]/" 1.PP 2.CM (M. Sadoveanu)

Dacă în regentă există un corelativ (astfel, așa), modala ***se desparte*** prin virgulă de aceasta, indiferent de locul pe care-l ocupă:

- Astfel să vorbești,[1]/ cum ai învățat la școală.[2]/ 1.PP 2.CM
- Cum este sfântul,[1]/ așa e și tămâia.[2]/ 1.CM 2 PP

CIRCUMSTANȚIALA DE CAUZĂ

Circumstanțiala de cauză (***cauzală***) *arată cauza unei acțiuni sau a unei însușiri din regentă; corespunde unui complement circumstanțial de cauză pe lângă un verb sau un adjectiv din regentă.*

- „Nimeni nu-și iubește patria[1]/ pentru că este mare,[2]/ ci/ pentru că este a sa.[3]/" (Cicero) 1.PP 2.CZ 3.CZ (cele două subordonate determină verbul *nu iubește*)
- Trist,[1]/ fiindcă luase notă mică la teză[2]/, s-a retras în camera sa.[1]/ 1. PP 2. CZ (determină adjectivul *trist*)
- Deoarece nu a fost atent[1]/, nu a băgat de seamă greșeala din text.[2]/ 1.CZ (determină locuțiunea verbală *nu a băgat de seamă*) 2.PP

1. Circumstanțiala cauzală este *introdusă* prin:

– ***conjuncții subordonatoare***: *că, fiindcă, deoarece, căci, dacă, de, întrucât*:

- „Gheorghiță era numele[1]/ care plăcuse Vitoriei,[2]/ căci era numele adevărat și tainic al lui Nechifor."[3]/ 1. PP 2. AT 3. CZ (M. Sadoveanu)
- „Ți-am spus[1]/ să nu vorbești de dânsul, (...)[2]/ că-i primejdie.[3]/ (M. Sadoveanu) 1. PP 2. CD 3. CZ
- „Dacă nu umblă el după mine,[1]/ umblu eu după dânsul."[2]/ 1. CZ 2. PP (M. Sadoveanu)

– ***locuțiuni conjuncționale subordonatoare***: *din cauză că, din pricină că, din moment ce, de vreme ce, pentru că*:

• „Acolo-i mai ușoară viața[1]/ și-acolo ar fi dorit ea[2]/ să trăiască,[3]/ numai nu se poate[4]/ din pricină că vara-i prea cald…"[5]/ 1.PP 2.PP 3.CD 4.PP 5.CZ (M. Sadoveanu)

• „N-are să mărturisească,[1]/ pentru că nu-i prost…[2]/" 1.PP 2.CZ (M. Sadoveanu)

– ***adverbe relative***: *cum, unde*:

• „… cum ursul era cel mai mare,[1]/ au hotărât[2]/ [ca el să] facă împărțeala.[3]/ 1.CZ 2.PP 3.CD

• Unde tot întârzie,[1]/ vinovat e ceasul.[2]/ 1.CZ 2.PP

Corelativ

În regentă este prezent uneori corelativul *de aceea*:

• De aceea nu are ursul coadă,[1]/ fiindcă l-a păcălit vulpea.[2]/ 1.PP 2.CZ

• „Și de aceea spusa voastră era sântă și frumoasă,[1]/
Căci de minți era gândită,[2]/ căci din inimi era scoasă…"[3]/ 1.PP 2.CZ 3.CZ (M. Eminescu)

Acțiunea din cauzală se realizează ***înaintea*** acțiunii din regentă.

• „De la soțul dumitale n-a venit,[1]/ pentru că el stă undeva[2]/ și ține taină.[3]/ 1.PP 2.CZ 3.CZ (M. Sadoveanu)

2. Topica

Cauzala poate sta:

➢ **după regentă**:

• „Dar asta era o părere,[1]/ căci sub soare lunecau pâlcuri de nori alburii."[2]/ 1.PP 2.CZ (M: Sadoveanu)

• „Nu avea nicio îndoială[1]/ că are să-i fie de folos,[2]/ deoarece nu se îndreptase către el fără hotărârea altor puteri."[3]/ 1.PP 2.CI 3.CZ (M. Sadoveanu)

➢ **înaintea regentei**:

• Fiindcă veniseră prea mulți,[1]/ nu au găsit loc în autocar.[2]/ 1.CZ 2.PP

• Din moment ce nu vorbește,[1]/ nu-l băga în seamă.[2]/ 1.CZ 2.PP

3. Punctuația

Indiferent de locul pe care-l ocupă în frază, circumstanțiala de cauză ***se desparte*** de regenta ei prin virgulă:

• „Nu pot ști,[1]/ căci n-am fost cu dânsul.[2]/" (M. Sadoveanu) 1.PP 2.CZ

• Pentru că se înnoptase,[1]/ s-a grăbit spre casă.[2]/ 1.CZ 2.PP

CIRCUMSTANȚIALA DE SCOP

Circumstanțiala se scop (***finala***) *este propoziția subordonată care arată scopul acțiunii exprimate de verbul din regentă. Ea corespunde, în planul propoziției, unui complement circumstanțial de scop*:

• „S-a dus[1]/ să cumpere oi?"[2]/ (pentru a cumpăra) (M. Sadoveanu) 1. PP 2. CS

• Se culcă în tindă[1]/ ca să-și scurteze din cale.[2]/ 1. PP 2. CS

• „Din sfera mea venii cu greu[1]/ Ca să-ți urmez chemarea…"[2]/ (M. Eminescu) 1. PP 2. CS

Acțiunea din finală se desfășoară, oarecum în opoziție cu acțiunea din cauzală, după acțiunea regentei:

• „Fata se mișcă pe gânduri din locul ei,[1]/ ca să treacă în țarcul vitelor,[2]/ să trezească pe argat."[3]/ (M. Sadoveanu) 1. PP 2. CS 3. CS

• „Ei brațul tău înarmă[1]/ ca să lovești în tine…"[2]/ 1. PP 2. CS (M. Eminescu)

1. Circumstanțiala de scop este *introdusă* prin:

– ***conjuncții subordonatoare***: *să, ca să, de*:

• „Mai întârzie puțin,[1]/ ca să curețe blidele[2]/ și/ să mănânce fărmăturile sub vatră."[3]/ (M. Sadoveanu) 1. PP 2. CS 3. CS

• „Moșu-le, mergi[1]/ de te culcă…"[2]/ (M. Eminescu) 1. PP 2. CS

– ***locuțiuni conjuncționale subordonatoare***: *nu care cumva să, ca nu cumva să, pentru ca să*:

• „O rană nevindecabilă trebuie operată[1]/ și ca nu cumva și partea sănătoasă să se infecteze."[2]/ (Ovidius) 1. PP 2. CS

• A mers la doctor[1]/ pentru ca acesta să-i dea o rețetă.[2]/ 1. PP 2. CS

Observație: Uneori în regentă apare un ***corelativ***: *de aceea, pentru aceea, pentru asta, de asta*:

• „Pentru asta, fac mărturisire aicea,[1]/ să se știe[2]/ că eu am pălit într-adevăr pe Nechifor Lipan…"[3]/ (M. Sadoveanu) 1. PP 2. CS 3. SB

• De aceea a venit,[1]/ ca să participe la concurs.[2]/ 1. PP 2. CS

• Ca să-ți înapoiez cartea,[1]/ pentru aceasta te-am căutat.[2]/ 1. CS 2. PP

2. Topica

Circumstanțiala de scop se află:

➢ **după regentă**:

• „Religia – o frază de dânsul inventată[1]/ [Ca cu a ei putere să] vă aplece-n jug."[2]/ (M. Eminescu) 1. PP (verbul copulativ *este* se subînțelege) 2. CS

• Tulbură apa[2]/ ca să pescuiască.[2]/ 1. PP 2. CS

➢ **înaintea regentei**:

• „Ca să-și pregătească toate din vreme și cu rânduială,[1]/ ocolește pe la crâșmă."[2]/ (M. Sadoveanu) 1. CS 2. PP

• „Ca să vad-un chip,[1]/ se uită[2]/ Cum aleargă apa-n cercuri."[3]/ (M. Eminescu) 1. CS 2. PP 3. CI

➢ **intercalată în regentă**:

• „În zadar[1]/ ca s-o mai cate,[2]/ tu trimiți în lume crainic…"[1]/ 1. PP 2. CS (M. Eminescu)

• Unii spectatori,[1]/ ca să vadă mai bine,[2]/ au stat în picioare.[1]/ 1. PP 2. CS

3. Punctuația

Dacă se află după regentă, finala ***nu se desparte*** de aceasta prin virgulă:

• „Argatul s-a dus la șura lui[1]/ să mănânce…"[2]/ 1. PP 2. CS (M. Sadoveanu)

• „Am venit[1]/ să mi te-nchini…"[2]/ 1. PP 2. CS (M. Eminescu)

Dacă finala precede regenta, ***se izolează*** de aceasta prin virgulă:

• „[Ca în cămara ta să] vin,[1]/ Să te privesc de-aproape,[2]/ Am coborât cu-al meu senin…"[3]/ (M. Eminescu) 1. CS 2. CS 3. PP

• „Ca să schimbe – actorii-n scenă,[1]/ Te momește în vârteje…"[2]/ (M. Eminescu) 1. CS 2. PP

Dacă este intercalată, circumstanțiala de scop ***se izolează*** prin virgulă:

• Colegii mei,[1]/ pentru ca să ajungă la Sinaia,[2]/ au călătorit cu acceleratul.[1]/ 1. PP 2. CS

• Fiind fructe multe,[1]/ ca să le culegem,[2]/ suntem ajutați de prieteni.[1]/ 1. PP 2. CS

Indiferent de locul pe care-l ocupă în frază, circumstanțiala de scop ***se desparte*** prin virgulă de regentă, dacă vorbitorul nu insistă asupra acțiunii exprimate în subordonată:

• „Nu uita[1]/ să asculți baltagul,[2]/ ca să ai mai multă nădejde într-însul."[3]/ (M. Sadoveanu) 1. PP 2. CD 3. CS

• „Dădu Vitoriei dama de cupă,[1]/ ca s-o mănânce încet deasupra buzelor."[2]/ (M. Sadoveanu) 1. PP 2. CS

CIRCUMSTANȚIALA CONDIȚIONALĂ

Circumstanțiala condițională *arată o condiție de care depinde realizarea acțiunii din regentă:*

• Când ar fi după corbi,[1]/ toți caii ar fi morți.[2]/ 1. CȚ 2. PP

•„Iar[1]/ dacă nu vă ajunge,[2]/ scrie,[1]/ ca să vă trimet de aici…"[3]/ (M. Sadoveanu) 1. PP 2. CȚ 3. CS

1. Condiționala este *introdusă* prin:

– ***conjuncții subordonatoare***: *dacă, de, să*

• „De ai inimă și minte[1]/ - feri în lături,[2]/ e Dalila!"[3]/ 1. CȚ 2. PP 3. CZ

• „Dacă-l spui[1]/ și/ n-apuci a-ți face cruce cu limba,[2]/ îți ia graiul."[3]/ 1. CȚ 2. CȚ 3. PP (M. Sadoveanu)

– ***locuțiunea conjuncțională****: în caz că*

• În caz că pleacă,[1]/ sfătuiește-l[2]/ să-și ia și haine groase.[3]/ 1. CȚ 2. PP 3. CD

– ***adverb relativ***: *când*

• Când ar fi numai un cerșetor,[1]/ toți cu zahăr l-ar hrăni.[2]/ 1. CȚ 2. PP

Observație: Corelative pentru condițională sunt adverbele:
atunci, apoi

• „Dacă nu s-a mai aflat știre,[1]/ dacă n-a mai venit nicio veste despre mort,[2]/ *atuncea* lotrii l-au prăvălit în fântână.[3]/" 1. CȚ 2. CȚ 3. PP (M. Sadoveanu)

• „Dacă-i vorba pe-aceea,[1]/ *atuncea* nu ne cunoaște chiar așa de bine."[2]/ 1. CȚ 2. PP (M. Sadoveanu)

2. Topica

Condiționala poate sta:

➤ **înaintea regentei**:

• „De-aș fi trăit[1]/ când tu trăiai,[2]/ pe tine
Te-aș fi iubit atât[3]/ - cât te iubesc?"[4]/ (M. Eminescu) 1. CȚ 2. CT 3. PP 4. CM

• „Dac-ar fi pierit,[1]/ nu se putea ascunde.[2]/" (M. Sadoveanu) 1. CȚ 2. PP

➤ **după regentă**:

• „Dar de ce răcneai așa[1]/ dacă l-ai doborât?[2]/" 1. PP 2. CȚ (M. Sadoveanu)

• Vorbește frumos,[1]/ dacă vrei[2]/ să fii respectat.[3]/ 1. PP 2. CȚ 3. CD

➤ **intercalată în regentă**:

• „Tot[1]/ ce-n astă lume mai poate pricepe[2]/ E[1]/ că[3]/ de-ncetează lucrul,[4]/ foamea-ncepe."[3]/ (M. Eminescu) 1.PP 2.AT 3.PR 4.CȚ

• „Acuma am înțeles[1]/ că demonul acela, [2]/ dacă-l are,[3]/ e un prost."[2]/ (M. Sadoveanu) 1. PP 2. CD 3. CȚ

3. Punctuația

Condiționala ***se izolează*** prin virgule de regentă indiferent de poziția pe care o are:

• „Dacă va fi nevoie,[1]/ se poate trimete spre acel loc o pasăre…"[2]/ 1. CȚ 2. PP (M. Sadoveanu)

• Nu te sui în luntre,[1]/ dacă nu știi[2]/ ce-i apa.[3]/ 1. PP 2. CȚ 3. CD

Observație: Uneori condiționala apare fără un ***element de relație***; acesta se subînțelege.

• Ai început[1]/ să crapi lemnul,[2]/ despică-l.[3]/ 1. CȚ (*dacă ai început*) 2. CD 3. PP

• Eu domn,[1]/ tu domn,[2]/ cine să ducă sacul?[3]/ 1. CȚ 2. CȚ 3. PP

(În acest caz lipsesc atât conjuncțiile *dacă…dacă*, cât și verbele copulative *sunt…ești*)

CIRCUMSTANȚIALA CONCESIVĂ

Circumstanțiala concesivă *indică o împrejurare care ar putea împiedica realizarea acțiunii din regentă (dar n-o împiedică).*

• „Deși era un bărbat nu tocmai mare,[1]/ munteanca se sfii de căutarea lui."[2]/ (M. Sadoveanu) 1. CV 2. PP

• „…de-ai fi chiar demon,[1]/ tu ești sfântă prin iubire."[2]/ 1. CV 2. PP (M. Eminescu)

1. Concesiva este *introdusă* prin:

– ***conjuncții subordonatoare***: *deși, să, că, dacă, de*:

• „Deși aceasta era pentru dânsa ziua cea mai grea[1]/ și se zbuciuma ea singură mai mult decât toate ostenitoarele,[2]/ se socotea destul de mulțumită."[3]/ 1. CV 2. CV 3. PP (M. Sadoveanu)

• „Un soare de s-ar stinge-n cer[1]/ S-aprinde iarăși soare…"[2]/ 1. CV 2. PP (M. Eminescu)

• „Și dacă luna bate-n lunci[1]/ Și tremură pe lacuri,[2]/ Totuși îmi pare[3]/ că de-atunci sunt veacuri."[4]/ 1. CV 2. CV 3. PP 4. SB (M. Eminescu)

– ***locuțiuni conjuncționale subordonatoare***: *cu toate că, chiar dacă, chiar de, chiar să, măcar să, măcar de, măcar că, chit că, fie că, fără să.*

• „N-o să pătrunz – amarul pierdutei tinereți,[1]/ Măcar să am de-acuma o sută de vieți."[2]/ 1. PP 2. CV (M. Eminescu)

• „Chiar dacă le-a cumpărat,[1]/ i-au mai rămas bani de cheltuială."[2]/ 1. CV 2. PP (M. Sadoveanu)

• „Eu te cetesc pe tine,[1]/ măcar că nu știu carte…"[2]/ 1. PP 2. CV (M. Sadoveanu)

– ***pronume*** sau ***adjective pronominale nehotărâte***: *oricine, orice, oricare, oricât*:

• „Poți zidi o lume-ntreagă,[1]/ poți[2]/ s-o sfarămi…[3]/ orice-ai spune,[4]/ Peste toate o lopată de țărână se depune.[5]/ 1. PP 2. PP 3. CD 4. CV 5. PP (M. Eminescu)

• Oricâte ar păți omul,[1]/ tot nu trage învățăminte.[2]/ 1. CV 2. PP

– ***adverbe nehotărâte***: *oricât, oriunde, oricum, oricând*

• „Oricât ai lăcrima,[1]/ să știi[2]/ că ginere ca feciorul dăscăliței nu-mi trebuie."[3]/ (M. Sadoveanu) 1. CV 2. PP 3. CD

• „Iar tu, Hyperion rămâi[1]/ Oriunde ai apune…"[2]/ 1. PP 2. CV (M. Eminescu)

– ***adverbe relative***: *cât, cum*

• „Cât ar fi,[1]/ trebuie[2]/ să-l priveghem…"[3]/ (M. Sadoveanu) 1. CV 2. PP 3. SB

• Cum i-ai vorbi,[1]/ el tot nu înțelege.[2]/ 1. CV 2. PP

Observație:

1. De multe ori în regenta concesivei apare **un corelativ**: *tot, totuși*:

• „Să tacă el,[1]/ să doarmă[2]/ ori/ să-mi spuie
La nebunii[3]/ - *tot* înțelept îmi pare."[4]/ 1. CV 2. CV 3. CV 4. PP
(M. Eminescu)

• Deși trudește,[1]/ *totuși* pe vânt nu-l întrece.[2]/ 1. CV 2. PP

2. Există fraze în care circumstanțialele concesive nu au exprimat elementul de relație, acesta fiind subînțeles:

• „Joace unul și pe patru[1]/ Totuși tu ghici-vei chipu-i…"[2]/ 1. CV 2. PP
(M. Eminescu)

• „Dar[1]/ piară oamenii cu toți,[2]/ S-ar naște iarăși oameni."[1]/ 1. PP 2. CV
(M. Eminescu)

2. Topica

Concesiva stă:

➤ **după regentă**:

• „În casa unui prieten eu am să mă așez[1]/ chiar dacă nu mă poftește nimeni."[2]/ 1. PP 2. CV (M. Sadoveanu)

• „Arăta veselă față și limbă ascuțită,[1]/ deși s-ar fi cuvenit[2]/ să fie scârbită…"[3]/ 1. PP 2. CV 3. SB (M. Sadoveanu)

➤ **înaintea regentei**:

• „Deși știu,[1]/ icoanele tac."[2]/ 1. CV 2. PP (M. Sadoveanu)

• „Dar[1]/ chiar dacă n-ar fi spus,[2]/ eu socot[1]/ că mai bine este[3]/ să le trimitem vorbă c-un argățel al nostru."[4]/ 1. PP 2. CV 3. CD 4. SB (M. Sadoveanu)

➤ **intercalată în regentă**:

• „Așa că eu,[1]/ deși-s femeie proastă,[2]/ am numărat pe degete zilele."[1]/ 1. PP 2. CV (M. Sadoveanu)

• „Sfaturile bune,[1]/ chiar dacă sunt uitate,[2]/ nu pier."[1]/ 1. PP 2. CV (Publius Syrus)

3. Punctuația

Indiferent de locul pe care-l ocupă în frază, concesiva ***se izolează*** de regentă prin virgulă:

• „Chiar dacă nu i-i foame,[1]/ poate i-i sete."[2]/ 1. CV 2. PP (M. Sadoveanu)

• „Măcar că știa pe de rost Alexandria (…),[1]/ domnu Toma avea dese tulburări de mânie…"[2]/ 1. CV 2. PP (M. Sadoveanu)

• „Te-or întrece nătărăii,[1]/ De ai fi cu stea în frunte."[2]/ 1. PP 2. CV (M. Eminescu)

• „Înțelepciunea este o achiziție bună,[1]/ cu toate că plătim scump pentru ea."[2]/ 1. PP 2. CV (Proverb englezesc)

• „Dar,[1]/ oricât ele sunt de sus,[2]/ Ca tine nu-s,[1]/ ca tine nu-s!"[3]/ 1. PP 2. CV 3. PP (M. Eminescu)

• Omul[1]/ cât să-mbătrânească,[2]/ tot cere[1]/ să mai trăiască.[3]/ 1. PP 2. CV 3. CD

CIRCUMSTANȚIALA CONSECUTIVĂ

Circumstanțiala consecutivă *determină un verb, un adjectiv sau un adverb și arată urmarea acțiunii sau însușirii din regentă.*

• Nimeni nu e atât de sărac,[1]/ ca să nu poată face bine.[2]/ 1. PP 2. CNS

• Locuiește prea departe,[1]/ încât să vină la slujbă pe jos.[2]/ 1. PP 2. CNS

• „Toți se scurseră aicea[1]/ și formează patrioții,[2]/
Încât fonfii și flecarii, găgăuții și gușații,
Bâlbâiți cu gura strâmbă sunt stăpânii astei nații!"[3]/ 1. PP 2. PP 3. CNS (M. Eminescu)

1. Circumstanțiala consecutivă este *introdusă* prin:

– ***conjuncții subordonatoare***: *încât, încât să, că, de, să, ca să*

• „Era un vis misterios/ Și blând din cale-afară,[1]/ Și prea era de tot frumos[2]/ De-au trebuit[3]/ să piară."[4]/ 1. PP 2. PP 3. CNS 4. SB (M. Eminescu)

• „De-un semn în treacăt de la ea/ El sufletul ți-l leagă,[1]/
Încât să n-o mai poți uita/ Viața ta întreagă."[2]/ 1. PP 2. CNS (M. Eminescu)

• „La steaua[1]/ care-a răsărit[2]/ E-o cale atât de lungă,[1]/
Că mii de ani i-au trebuit/ Luminii[3]/ să ne ajungă."[4]/ (M. Eminescu)
1. PP 2. AT 3. CNS 4. CS (cu nuanță consecutivă)

– ***locuțiuni conjuncționale subordonatoare***: *pentru ca să, așa încât*:

• „…dar rânduielile omului și ale stihiilor stăruiseră,[1]/ așa încât se cuvenea[2]/ [ca și copiii să]-și aibă partea lor."[3]/ 1. PP 2. CNS 3. SB (M. Sadoveanu)

• Vorbea mult prea repede,[1]/ pentru ca să poți[2]/ să-l înțelegi.[3]/ 1. PP 2. CNS 3. CD

Corelative pentru circumstanțiala consecutivă sunt adverbele: *așa (de), astfel (de), atât(a), atât (de), prea*:

• „Prea v-ați bătut joc de limbă, de străbuni și obicei,[1]/
Ca să nu s-arate – odată[2]/ ce sunteți…"[3]/ (M. Eminescu) 1. PP 2. CNS 3. CD

• Atâta l-a lăudat,[1]/ că i-au crescut coarne.[2]/ 1. PP 2. CNS

2. Topica

➤ Circumstanțiala consecutivă stă **după regentă**:

• „Ai trăit cu mine,[1]/ ca să ai asupra mea vreun drept?"[2]/ 1. PP 2. CNS (M. Eminescu)

• „Au de patrie, virtute nu vorbește liberalul,[1]/ De ai crede[2]/ că viața-i e curată ca cristalul?"[3]/ (M. Eminescu) 1. PP 2. CNS 3. CD

3. Punctuația

Consecutiva ***se desparte*** de regentă prin virgulă:

• „Nu trebuia[1]/ să stea prea aproape de mine până într-atât,[2]/ încât să acorde o atenție exagerată spuselor mele[3]/ și/ să plece."[4]/ 1. PP 2. SB 3. CNS 4. CNS (M. Preda)

• Nimenea n-o să trăiască,[1]/ lumea să o moștenească.[2]/ 1. PP 2. CNS

Dacă este introdusă prin conjuncția ***de*** nu se mai desparte de regentă prin virgulă:

• „Ieniceri, copii de suflet ai lui Alah și spahii
Vin[1]/ de-ntunecă pământul la Rovine în câmpii."[2]/ 1. PP 2. CNS (M. Eminescu)

• „O eroi,[1]/ care-n trecutul de măriri vă adumbriseți,[2]/
Ați ajuns acum de modă[1]/ de vă scot din letopiseți…"[3]/ 1. PP 2. AT 3. CNS (M. Eminescu)

• E slab[1]/ de-l bate vântul.[2]/ 1. PP 2. CNS

SINTAXA FRAZEI – EXERCIȚII

1. Identificați subordonatele necircumstanțiale din textele ce urmează:

a. „Eu nu duceam nimic, dar zgribuream de frig și-mi era ruşine să le-o spun, deşi aş fi dorit să întâlnim cât mai curând sania." (M. Sadoveanu)

b. „Baba, care se culcase o dată cu găinile, se sculă cu noaptea-n cap şi începe a trânti şi-a plesni prin casă, încât biata noră, care de-abia ațipise, de voie, de nevoie, trebui să se scoale, să sărute mâna soacrei şi să-i arate ce a lucrat." (I. Creangă)

c. „E adevărat că i-am spus ceva grav, şi nenorocirea e că în astfel de afirmații e pe urmă foarte greu să mai separi ceea ce e real de ceea ce e prostie din partea celui dus de sinceritate prea departe." (M. Preda)

2. Transformați părțile de propoziție subliniate în propoziții subordonate corespunzătoare.

3. Contrageți subordonatele necircumstanțiale din fraza a doua.

4. Identificați subordonatele circumstanțiale din frazele:

a. „Să curgă val de lacrimi şi sângele ca râul,
Ce roadă vor aduce când munca nu le-ajută?
De n-ar pica sudoarea pe glii, n-ar creşte grâul,
Căci stropii rodnici rana pământului sărută." (V. Voiculescu)

b. „Adineauri eram în urechea ta dreaptă, apoi am trecut în a stângă, ş-am râs de m-am prăpădit când am văzut ce-ți trece prin minte." (B. Şt. Delavrancea)

c. „Când ajunsese în dreptul colibei, i se păru că recunoaşte trăsura Saşei, şi, fără să se mai gândească, sări de unde se afla şi făcu semn vizitiului să oprească." (D. Zamfirescu)

5. Construiți cinci fraze în care conjuncția subordonatoare *că* introduce alte tipuri de subordonate decât în textele de mai sus.

6. Regentei *El învățase multe lucruri* adăugați-i diferite subordonate; precizați felul acestora.

7. Propoziției subordonate *dacă locuieşti la oraş* adăugați-i diferite regente, pentru a avea cel puțin patru valori sintactice diferite; precizați-le!

8. Construiți fraze în care verbele *a fi, a părea, a rămâne, a ajunge* să fie regentele unor subiective şi ale unor predicative.

9. Alcătuiți enunțuri cu subordonate având ca regente:

a. un substantiv;
b. un pronume;
c. un numeral;
d. un verb tranzitiv;
e. o expresie verbală impersonală;
f. un verb copulativ;
g. un adverb predicativ;
h. un verb impersonal.

Precizați felul propozițiilor subordonate.

10. Construiți fraze după următoarele scheme:

a. SB + PP + PR
b. PP + SB + PR
c. PP + CV + CT
d. CT + PP + PR + CS + AT
e. CZ + PP + CD

11. Dați exemple de fraze cu câte o subordonată atributivă, completivă directă, condițională intercalată în regentă.

CONSTRUCȚII INCIDENTE

Construcțiile incidente *aduc o comunicare suplimentară în interiorul unei comunicări de bază.*

Ele nu fac parte din structura comunicării în care sunt introduse, nu sunt legate sintactic de aceasta; ele constituie propoziții sau fraze de sine stătătoare:

- „– Am spus eu şi asta? se tângui cu groază domnu Vasiliu."/ (M. Sadoveanu)
- „– Fac cum spui, se învoi Gheorghiță, dar avem să-l găsim?" (M. Sadoveanu)

Construcțiile incidente pot ocupa orice loc față de comunicarea de bază:

- „– Aşa am pățit eu, cu oamenii care au să se ducă la iad, se văita Vitoria, veselindu-se în sine de viclenia ei." (M. Sadoveanu)
- „– Care Dochie? întrebă un glas răstit." (M. Sadoveanu)
- „– Nici eu n-am hârtii, răspunse ea cu îndoială." (M. Sadoveanu)
- „– Adevărat, era un om cu harțag la chef, se învoi Vitoria." (M. Sadoveanu)

Cele mai multe construcții incidente au ***caracter afectiv***.

1. Punctuația

Construcțiile incidente ***se izolează*** de construcția de bază prin:

– ***linii de pauză***:

- „Te rog – zise bătrânul – fii dumneata bună şi stai pe scaun." (M. Sadoveanu)
- „– Te-am rugat, domnule – a răspuns munteanca cu ochii tulburi şi cu inima bătând – să cauți dumneata într-o condică a dumitale…" (M. Sadoveanu)

– ***virgule***:

- „– El a fost într-adevăr, şopti munteanca, şi lepădă o picătură din păhăruț înainte de a bea rachiul." (M. Sadoveanu)
- „Îmi place de domnia-ta, zise ea zâmbind iar, cum le despici şi le pătrunzi toate." (M. Sadoveanu)

– ***paranteze*** (mai rar):

- „Amicul nostru (mărturisesc astăzi că acela eram eu însumi), (…) s-a grăbit a schimba vorba." (Al. Odobescu)

– urmează după ***semnul întrebării*** sau ***al exclamării***:

- „– Hm! făcu moş Pricop…" (M. Sadoveanu)
- „– Ce să facă cu ei primarele? întrebă Vitoria." (M. Sadoveanu)

2. Tipuri de construcții incidente

➤ cuvinte sau grupuri de cuvinte ce constituie **o expresie** sau **o locuțiune**:

- „– Alți oameni, într-adevăr, trăiesc bine şi-i văd împăcați…" (M. Sadoveanu)
- „Mă rog, mi se dusese buhul despre pozna ce făcusem…" (I. Creangă)
- „Acolo i se spune – fatalitate! – că madam Georgescu a fost acum cu puiul şi, negăsind pe gramama, a plecat devale la Manolescu." (I. L. Caragiale)

•„Persoana – din greşeală desigur – începu să palpiteze pentru acesta." (I. L. Caragiale)

➤ **un verb** la un mod predicativ:

•„Am eu destule oi – zice – la apa Jijiei." (M. Sadoveanu)

•„Atunci, ce e de făcut? zic." (I. L. Caragiale)

•„Nene – zic – te admir din ce în ce mai mult." (I. L. Caragiale)

➤ **o propoziție simplă**:

•„– Asta-i bine, încuviință ea." (M. Sadoveanu)

•„– Zice, lămuri negustorul, că n-a stat decât puțin…" (M. Sadoveanu)

•„– Dacă se spune, trebuie să fie adevărat, se împotrivi Gheorghiță." (M. Sadoveanu)

•„– Am trecut pe aici – zic eu – şi am intrat să-ți dau bună ziua…" (I. L. Caragiale)

➤ **o interjecție** sau **o construcție exclamativă**:

•„– Iaca, aşa suntem noi, nişte oameni, care nu ne-am dus la Dorna." (M. Sadoveanu)

•„– Aha! dumneata eşti, Vitorie." (M. Sadoveanu)

•„– E ceva de speriat, parol! adaogă tanti Mița." (I. L. Caragiale)

•„Domnilor o să-şi puie, Doamne ferește! viața în primejdie." (I. L. Caragiale)

➤ **o propoziție dezvoltată**:

•„– Se poate, răspunse munteanca strâmbând şi apăsând din buze." (M. Sadoveanu)

•„– Negustorul are dreptate, clătină din cap Gheorghiță, privind înainte." (M. Sadoveanu)

•„– Ce te uiți aşa la mine? zise Vitoria zâmbind." (M. Sadoveanu)

➤ **o frază**:

•„Mi-a fost frică tare… mărturisi râzând Mitrea şi păli cu botul opincii în leşul lupului." (M. Sadoveanu)

•„– Oamenii spun că promoroacă în ziua de Bobotează arată an îmbielşugat, îi zise Gheorghiță, pe când se întorceau de la biserică." (M. Sadoveanu)

•„– Ce spune baba Maranda şi de care vrăji e vorba? întrebă feciorașul şi rămase foarte uimit, cu gura uşor căscată." (M. Sadoveanu)

Capitolul VI

TESTUL A

Se dă textul:

„Glodurile, colții de munte, care erau tot de cremene, atât îi zgâriau picioarele, genunchii şi coatele, încât erau numai sânge; căci trebuie să vă spun că munții erau nalți, încât întreceau norii, şi pe unde nu erau prăpăstii peste care trebuia să sară, nu putea merge altfel decât suindu-se pe brânci şi ajutându-se cu toiagul."

(*Porcul cel fermecat*)

Cerințe:

1. Extrageți predicatele şi precizați felul lor.
2. Identificați propozițiile, arătați felul lor, indicați elementul introductiv.
3. Contrageți două propoziții subordonate circumstanțiale în complemente corespunzătoare.
4. Transformați un nume predicativ şi un complement direct în propoziții subordonate.
5. Identificați subiectul din prima propoziție şi arătați felul acestuia.
6. Extrageți din text două predicate nominale.
7. Spuneți funcția sintactică a substantivelor: picioarele, genunchii, coatele:
   a. subiect
   b. complement direct
   c. complement circumstanțial de mod.
8. Identificați în text un substantiv defectiv de număr.
9. Scrieți două pronume personale în cazul dativ.
10. Scoateți pronumele relative şi indicați funcția lor sintactică şi cazul.
11. Numiți două valori morfologice ale verbului *a fi* în text; formați o propoziție cu altă valoare a sa.
12. Cuvântul *tot* este:
   a. pronume nehotărât
   b. adverb de mod
   c. adjectiv pronominal nehotărât.
13. Identificați un adjectiv în text; formați o propoziție în care acesta să fie la gradul superlativ relativ.
14. Scoateți o locuțiune adverbială şi arătați felul ei.
15. Găsiți în text:
   a. două cuvinte compuse
   b. două cuvinte polisemantice.
16. Alcătuiți enunțuri cu omonimele cuvintelor: *colț, cot*.
17. Numiți paronimul cuvântului *glod*; formați o propoziție cu el.
18. Explicați folosirea primelor două virgule în text.
19. Identificați câte două cuvinte:
   a. monosilabice
   b. bisilabice
   c. polisilabice.
20. În cuvântul *întreceau* există:
   a. un triftong
   b. un diftong
   c. un hiat.

TESTUL B

Se dă textul:

„A fost odată un vânător care, de câte ori mergea la vânătoare avea obiceiul să ia cu dânsul pe slujitorul său, iar când se întorcea înapoi, povestea cui vrea să-l asculte o mulțime de întâmplări minunate care de când lumea nu trecuse nimănui nici măcar prin vis."

(Al. Odobescu)

Cerințe:

1. Identificați în text două greșeli de exprimare.
2. Găsiți în text două cuvinte care fac parte din aceeași familie lexicală.
3. Scoateți din text cinci cuvinte care conțin diftongi (diferiți).
4. Arătați silabele accentuate din cuvintele: dânsul, mulțime, întâmplări, măcar, vânător.
5. Extrageți din fragmentul dat două substantive colective; scrieți câte un sinonim pentru fiecare.
6. Identificați substantive cu articol nehotărât; la ce cazuri se află?
7. Găsiți în text două pronume în cazul dativ, precizați felul lor și funcțiile sintactice.
8. Extrageți un adjectiv pronominal; arătați felul acestuia și cazul la care se află.
9. Formați enunțuri în care același adjectiv pronominal, la același caz să aibă alte două funcții sintactice.
10. Ce valori morfologice are verbul *a avea* în text?
11. Găsiți un verb la timpul prezent.
12. Scoateți din text trei adverbe diferite ca înțeles.
13. Identificați un predicat verbal exprimat prin locuțiune verbală.
14. Extrageți din text două atribute și arătați felul lor.
15. Rescrieți două complemente directe existente în fragment.
16. Extrageți propozițiile subordonate circumstanțiale; indicați cuvintele determinate.
17. Transformați o atributivă și o completivă indirectă în părți de propoziție corespunzătoare.
18. Identificați o propoziție eliptică de predicat.

TESTUL C

Se dă textul:

„Chiar însă dacă păzește cineva bine iepele, totuși ea-l vicleneşte pe om, căci scoate inimile din caii toți și le pune într-unul singur, încât cel ce-a păzit alege întotdeauna un cal fără inimă, care-i mai rău decât unul de rând."

(Mihai Eminescu)

Cerințe:

1. Motivați scrierea cu cratimă a structurii *ce-a*; alcătuiți un enunț în care să se scrie altfel.
2. Justificați folosirea primelor două virgule.
3. Subliniați semivocalele din cuvintele: *ea, scoate, rău*.
4. Identificați două cuvinte compuse, indicând elementele constitutive.
5. Scrieți câte un sinonim neologic pentru cuvintele: inimă, a alege, a scoate.
6. Analizați morfologic expresia *fără inimă*.
7. Alcătuiți o propoziție în care aceeași construcție să aibă altă valoare morfologică; care e aceasta?
8. Identificați în text două locuțiuni, indicați felul lor și sensul.
9. Extrageți pronumele și adjectivele pronominale nehotărâte.
10. Ce valori morfologice are cuvântul *unul* în text?
11. La ce timpuri este verbul *a păzi* în text?

12. Identificați un nume predicativ; prin ce parte de vorbire este exprimat?
13. Scoateți câte un complement circumstanțial:
  a. de timp
  b. de mod
  c. de loc.
14. Găsiți subiectele exprimate prin pronume; arătați felul acestora.
15. Împărțiți textul în propoziții, arătați felul acestora și raporturile dintre ele.
16. Construiți fraze în care pronumele relativ *care* să introducă o subiectivă, o completivă directă și o completivă indirectă.
17. Contrageți în parte de propoziție corespunzătoare ultima subordonată din textul dat.
18. Construiți o frază în care ultimul predicat din text să fie urmat de o subiectivă.

TESTUL D

Se dă textul:

„După ce îi povesti că este zână măiastră, că îl îndrăgostise de când îl văzuse la vânat, că el rănise o turturică, și că acea turturică era ea, și dacă nu s-a arătat lui așa cum este a fost că, de va lua de bărbat un om de pe pământ, toată puterea ei piere."

(Petre Ispirescu – *Zâna munților*)

Cerințe:

1. Scrieți câte un sinonim pentru cuvintele: *a povesti, măiastră, putere, a pieri*.
2. Extrageți un cuvânt derivat.
3. Alegeți un verb din text și alcătuiți familia lexicală a acestuia.
4. Alcătuiți trei propoziții cu un substantiv polisemantic din text.
5. Înlocuiți al treilea verb din text cu altul mai potrivit ca sens.
6. Numiți timpurile verbelor: *povesti, văzuse, era, s-a arătat*.
7. Identificați câte un verb la prezent și la viitor.
8. Extrageți din text două verbe auxiliare; din structura căror timpuri fac parte?
9. Găsiți două verbe intranzitive.
10. Scoateți patru părți de vorbire diferite în cazul nominativ; ce funcție sintactică au?
11. Extrageți două pronume personale, formă neaccentuată; la ce caz se află?
12. Identificați o locuțiune, arătând felul ei.
13. Extrageți din text predicatele nominale; prin ce părți de vorbire sunt exprimate numele predicative?
14. Identificați câte un atribut adjectival exprimat prin:
  a. adjectiv
  b. adjectiv pronominal demonstrativ
  c. adjectiv pronominal nehotărât.
15. Scrieți două predicate cu subiect subînțeles.
16. Ce funcții sintactice au cuvintele:
  a. *la vânat*
  b. *o turturică*
  c. *lui*
  d. *ei*.
17. Identificați o propoziție simplă.
18. Rescrieți propozițiile introduse prin conjuncția subordonatoare *că* și arătați felul lor.
19. Identificați câte o subordonată:
  a. condițională
  b. temporală.
20. Contrageți subordonata introdusă prin conjuncția *dacă* în partea de propoziție corespunzătoare.
21. Realizați extensia cuvintelor *măiastră, de pe pământ*, în propoziții subordonate corespunzătoare.
22. Motivați folosirea primei virgule din text.

TESTUL E

Se dă textul:

„Şi totuşi, mereu îmi reîncepeam examinarea, căci impresia primă îmi iscase bănuieli pe care nu puteam să le alung, oricât mă convingeam că eram nedrept, şi apoi poate voiam să mă asigur că, deoarece mă înşelasem pe jumătate la început, mă înşelasem şi pentru rest, când mi se păruse că are o înfăţişare uşor comică."

(Anton Holban – *Preludiu sentimental*)

Cerinţe:

1. Motivaţi folosirea punctului la sfârşitul textului.
2. Extrageţi din text câte două cuvinte:
  a. compuse
  b. derivate cu prefix. Arată sensurile prefixelor.
3. Scoateţi:
  a. două neologisme
  b. un adverb format prin conversiune.
4. Alcătuiţi enunţuri în care cuvântul *primă* să aibă alt sens decât cel din text.
5. Identificaţi un verb la diateza reflexivă; ce valoare are?
6. Scoateţi patru pronume, formă neaccentuată; indicaţi felul lor şi cazul.
7. Cuvântul *poate* este în text:
  a. adverb predicativ
  b. adverb de mod
  c. verb predicativ.
8. Extrageţi două conjuncţii subordonatoare specifice.
9. Identificaţi un cuvânt în cazul nominativ; ce parte de vorbire este şi ce funcţie sintactică are?
10. Ce valoare morfologică au verbele:
  a. *eram*
  b. *voiam*
  c. *se păruse*
  d. *are*.
11. Identificaţi:
  a. un adverb de mod
  b. un adverb de timp
  c. un adverb relativ.
12. Arătaţi funcţiile sintactice ale pronumelui *îmi* în text.
13. Pronumele relativ *pe care* este:
  a. atribut pronominal
  b. atribut adjectival
  c. complement direct.
14. Extrageţi câte două complemente directe exprimate prin:
  a. pronume
  b. substantive.
15. Identificaţi două complemente circumstanţiale şi precizaţi felul lor.
16. Extrageţi o propoziţie care are subiect inclus.
17. Identificaţi două propoziţii subordonate cauzale; explicaţi punctuaţia acestora.
18. Extrageţi alte două subordonate circumstanţiale; numiţi felul acestora.
19. Scoateţi din text:
  a. o subiectivă
  b. o atributivă. Contrageţi-le în părţi de propoziţie corespunzătoare.
20. Găsiţi propoziţiile completive; arătaţi felul lor şi termenii regenţi.

Capitolul VII

ASPECTE ALE LIMBII ROMÂNE CONTEMPORANE

1. CUVINTE FOLOSITE GREŞIT ÎN COMUNICARE

Există ***două situaţii***:
  a. cuvinte utilizate greşit din neştiinţă
  b. cuvinte folosite printr-o variantă nerecomandată de normele limbii literare.

➤ *Corectă este varianta a doua*:

aciuia – aciua
acneie – acnee
adaus – adaos
alcol – alcool
antecameră – anticameră
anticrist – antihrist
avergură – anvergură (desfăşurare, întindere)
astrigent – astringent
barchet – barhet
buhav – puhav
călindar – calendar
cerebra – celebra
chesea – chisea
cinsprezece – cincisprezece
cocoană – cucoană
colcot – clocot
cucuvaie – cucuvea
darmite – darămite
decreptitudine – decrepitudine
definitor – definitoriu
descrescendo – decrescendo
echinox – echinocţiu
electromicină – eritromicină
eleşteu – heleşteu
etimologică – etimologă
excortă – escortă
fărdelege – fărădelege
ferfeliţă – ferfeniţă
fierăstrău – ferăstrău
flor – fluor
foarfece – foarfecă
fregvent – frecvent
garafă – carafă
garagaţă – caragaţă
ghiuvetă – chiuvetă
giurgiuvea – cercevea
guguman – gogoman
hambal – handbal
higienă – igienă
humor – umor
iacnie – iahnie
iman – imam
incomplect – incomplet
indigou – indigo
inestricabil – inextricabil (complicat)
intermeţo – intermezzo
intravertit – introvertit
intreprindere – întreprindere
împieliţat – împeliţat
îndemnizaţie – indemnizaţie
înnot – înot
înoi – înnoi
jaghetă – jachetă
jăratec – jăratic
jicnitor – jignitorlăcaş – locaş
lescaie – leţcaie/ lăscaie
linear – liniar
livreasca – livrescă
lostun – lăstun
maiestru – maestru
maiestos – maiestuos
maieu – maiou
nimenea – nimeni
noştrii – noştri
nutria – nutrie
obţional – opţional (facultativ)
optura – obtura (a astupa)
orhestră – orchestră

pachiderm – pahiderm
patrusprezece – paisprezece
pitorească – pitorească
paradontoză – parodontoză
petagogic – pedagogic
polatră – polată
preerie – prerie
prooroc – proroc
pusnic – pustnic
repercursiune – repercusiune
repertor – repertoriu
riguare – rigoare
sacrosant – sacrosanct
sanda – sandală
servici – serviciu
ştrangula – strangula
supţire – subţire
ştat (de plată) – stat
şuietă – şuetă
şurup – şurub
tenisman – tenismen
ticvă – tigvă
traheie – trahee
trascedental – transcendental
transversa – traversa
ţapăn – ţeapăn
ţigare – ţigară
undrea – andrea
usufruct – uzufruct
vax – vacs
vestmânt – veşmânt
vindecativ – vindicativ
visterie – vistierie
vodca – votca
vestern – western
ială – yală
zanana – zenana
zânzanie – zâzanie
zdrenţuros – zdrenţăros
svelt – zvelt

2. Substantive cu două forme de plural

acar – acari (persoane); acare (obiecte)
acces – accese (izbucniri); accesuri (intrări)
accident – accidenţi (în muzică); accidente (întâmplări)
acordor – acordori (persoane); acordoare (instrumente)
acumulator – acumulatori, acumulatoare
agitator – agitatori (persoane); agitatoare (dispozitive)
arlechin – arlechini (persoane); arlechine (reflectoare)
armaş – armaşi (persoane); armaşe (părţi ale arşicului)
augur – auguri (preoţi); augurii (povestiri)
bacalaureat – bacalaureaţi (indivizi); bacalaureate (examene)
bandă – benzi (fâşii); bande (grupuri)
bar – bari (unitate de măsură), baruri (locale)
bas – başi (cântăreţi); basuri (instrumente)
batal – batali (berbeci); batale (gropi)
blidar – blidari (meseriaşi); blidare (rafturi)
bob – bobi (plante); boabe (seminţe); boburi (sănii)
brac – braci (prepelicar); bracuri (resturi)
brâu – brâie (cingătoare); brâuri (dansuri)
breton – bretoni (persoane); bretoane (păr lăsat pe frunte)
box – bocşi (câini); boxuri (arme)
bucată – bucate (alimente); bucăţi (părţi)
buton – butoni (nasturi); butoane (comutatoare)
calcan – calcani (peşti); calcane (elemente de arhitectură)
calcul – calculi (pietre); calcule (socoteli)
calculator – calculatori (oameni); calculatoare (aparate)

cap – capi (şefi); capete (căpăţâni); capuri (promontorii)
car – cari (greieri); care (căruţe); caruri (piese la maşina de scris)
caval – cavale (fluiere); cavaluri (şănţuleţe)
centru – centri (puncte anatomice); centre (localităţi)
cenuşar – cenuşari (arbori); cenuşare (urne)
cer – ceri (arbori); ceruri (bolţi)
cilindru – cilindri (corpuri geometrice), cilindre (jobenuri)
ciocan – ciocani (ştiuleţi), ciocane (unelte)
clin – clini (element de croitorie), clinuri (unealtă, petic de pământ)
colon – coloni (persoane); colonuri (intestine)
colţ – colţi (dinţi); colţuri (unghiuri)
colţar – colţari (ramă la bocanci), colţare (echere)
comis – comişi (ranguri boiereşti); comisuri (confiscări de bunuri)
copil – copii (prunci); copili (lăstari); copile (instrumente)
coral – corali (animale); corale (cântece religioase)
corector – corectori (persoane); corectoare (aparate)
corn – corni (arbuşti; instrumente); coarne (podoabe ale unor animale); cornuri (franzeluţe)
cornet – corneţi (persoane; plante), cornete (recipiente), corneturi (păduri)
corp – corpi (elemente în fizică, chimie); corpuri (trupuri)
curente – curenţi (mişcare de aer), curente (mişcări artistice)
debuşeu – debuşeuri, debuşee
difuzor – difuzori (oameni); difuzoare (aparate)
dragon – dragoni (soldaţi, monştri); dragoane (şnururi)
drob – drobi (bulgări de sare); droburi (mâncare de miel)
ducat – ducaţi (monede), ducate (provincii)
elan – elani (animale), elanuri (avânturi)
fildeş – fildeşi (dinţi), fildeşuri (ivoriu)
florar – florari (persoane), florare (instrumente)
fus – fuse (de tors), fusuri (în anatomie)
ghid – ghizi (persoane), ghiduri (cărţi)
ghiveci – ghivece (de flori), ghiveciuri (mâncare)
glob – globi (oculari); globuri (sfere)
guturai – guturaie, guturaiuri
han – hani (conducători tătari); hanuri (locale)
hătaş – hătaşi (cai); hătaşe – hătaşuri (cărări, drumuri)
index – indecşi (degete), indexuri (liste)
ionatan – ionatani (pomi); ionatane (fructe)
iris – irişi (plante); irisuri (parte colorată a ochiului)
lin – lini (peşti), linuri (vase)
masă – mase (mulţimi); mese (mobile)
matineu – matinee (spectacole), matineuri (capoate)
membru – membri (persoane), membre (în anatomie)
mol – moli (molecule-gram); moluri (diguri)
monitor – monitori (oameni); monitoare (nave; aparate)
mops – mopşi (câini); mopsuri (cleşti)
moţ – moţi (locuitori din Apuseni), moţuri (ciuciuri), moaţe (bigudiuri)
obol – oboli (monede); oboluri (contribuţii)
obraz – obraji (partea feţei), obraze (persoane)
observator – observatori (persoane); observatoare (în astronomie)
ochi – ochi (organ al vederii); ochiuri (mâncare)

ocol – ocoluri (ture), ocoale (împrejurimi)
omonin – omonimi (persoane); omonime (cuvinte)
pară – pare (flăcări); pere (fructe)
pas – paşi (mişcare); pasuri (trecători)
patron – patroni (proprietari); patroane (cartuşe)
pichet – picheți (țăruşe); pichete (subunitate militară)
piton – pitoni (şerpi); pitoane (piroane)
platan – platani (arbori); platane (talere)
plan – plane (concept geometric); planuri (scheme)
plumb – plumbi (gloanțe); plumburi (condeie)
pop – popi (stâlpi); popuri (mănunchi)
porumb – porumbi (plante); porumburi (lanuri)
puişor – puişori (păsări); puişoare (pernuțe)
raport – rapoarte (referate), raporturi (relații)
râs – râşi (animale); râsuri (acțiune)
receptor – receptori (în fiziologie), receptoare (în tehnică)
resort – resorturi (arcuri), resoarte (sectoare)
roman – romani (locuitori ai Romei); romane (cărți)
rug – rugi (plante); ruguri (focuri)
secretar – secretari (persoane), secretare (mobilă)
spătar – spătari (persoane), spătare (obiecte)
spor – spori (în tehnică), sporuri (progrese)
sol – soli (emisari); soluri (pământuri)
stat – state (tabeluri, țări); staturi (înălțimi)
şular – şulare, şularuri
taler – taleri (monede), talere (vase)
termen – termeni (cuvinte); termene (dăți)
timp – timpi (fază a ritmului); timpuri (vremuri)
tip – tipi (indivizi); tipuri (feluri)
tranzistor – tranzistori (semiconductori), tranzistoare (aparate de radio)
trapez – trapezi (mușchi); trapeze (patrulatere, aparate)
trocar – trocari (persoane); trocare (instrumente medicale)
troian – troieni (locuitori ai Troiei), troiene (nămeți)
țol – țoli (unitate de măsură); țoale (velințe)
ulei – ulee (stupi), uleiuri (grăsimi)
venit – veniți (persoane); venituri (câştiguri)
Notă: Nu s-au dat explicații în cazul substantivelor care au acelaşi sens la ambele forme de plural.

3. SUBSTANTIVE DEFECTIVE

Substantive defective de plural

acurațețe	alertețe	alpinism	amidon
antigel	arivism	atletism	azbest
barbarism	blândețe	căruntețe	cinema
cinste	curaj	eroism	foame
fosfor	frotir	fux	glaspapir
handbal	haşiş	imparțialitate	imponderabilitate
jale	lene	legalitate	nea
onoare	prâslea	rouă	romantism
țărănime	velur		

Substantive defective de singular

blugi	brânzeturi	bucate (cereale, mâncare)
calende	câlți	confeti
finanțe	friguri (malarie)	grâne
huşte (târâțe)	ide	iele
lapți	minuturi (mâncăruri)	momițe (momeli)
moşmoane (vrăji)	nectarii (glande care secretă nectar)	ochelari
oseminte	pânzeturi	plete
şale	şalvari	taclale
tăiței	zori	

4. PARONIME

afet – efet
anaforă – anafură
antigen – antigel
apostrof – apostrofă
arahidă – arahnidă – arahnoidă
arbitral – arbitrar
atlas – atlaz
atriu – atrium
auricul – auriculă
avers – aversă
balansor – balansoar
batist – batistă
bolero – bolerou
buret – burete
cabla – cabra
campanelă – campanilă – campanulă
canulă – canură
capitol – capitul – capitel
caramel – caramelă
carbonier – carbonifer
cazual – cazuar
colabora – corobora
coronal – coronar
cofraj – gofraj
chiparos – chiparoasă
delicatesă – delicatețe
dental – dentar
donjon – donjuan
duble – dublet
edem – eden
elipsă – eclipsă
elită – elitră
emersiune – imersiune
eminentă – iminentă
eprubetă – epruvetă
euforie – eufonie
familial – familiar
fanal – fanar
fantă – fante
fascicul – fasciculă
floral – florar
folicul – folicule
funcțional – funcționar
garderob – garderobă
glacial – glaciar
granat – granată
instrumental – instrumentar
ilar – hilar
ileon – ilion
imanentă – iminentă
justițial – justițiar
infesta – impesta
lizibil – rizibil
medial – median
molan – molar
numeral – numerar
panel – paner
patalama – patarama
pate – pateu
penal – penar
petrolier – petrolifer
porfiriu – profiriu
obol – obor
releva – revela
saşiu – şasiu
solitar – solidar
scrofulos – scrupulos
special – specios
temporal – temporar
umeral – umerar
umbral – umbrar
unilocular – uniocular
vedetă – vendetă

5. OMONIME

acar (persoană; obiect)
acces (intrare; izbucnire, atac)
a acorda (a da; a face acordul gramatical; a regla un instrument)
bandă (fâşie; grup)
bască (beretă; limbă)
blană (piele; scândură)
box (rasă de câini; piele; armă; sport)
broască (animal; încuietoare)
calcan (zid; peşte)
castă (pură; categorie socială)
comodă (mobilă; leneşă)
cot (unitate de măsură; articulaţie; meandră)
diplomat (persoană; geantă; prăjitură)
emisar (sol; apă)
erg (unitate de măsură; deşert de nisip)
faur (făurar, fierar; februarie)
florar (luna mai, instrument, vânzător de flori)
franc (monedă; loial)
ghid (persoană; carte)
ghiveci (mâncare; vas)
glob (sferă; planetă; parte a ochiului)
han (local; conducător oriental)
inelar (deget; fluture; rotund)
iris (stânjenel; membrană a ochiului)
kaizer (aliment; împărat)
kiwi (pasăre; fruct)
lamă (animal; obiect tăios)
leu (animal; monedă)
lux (unitate de măsură; eleganţă)
mai (lună; ficat; ciocan; încă)
matineu (spectacol; capot)
mops (câine; cleşte)
nea (zăpadă; nene)
nouă (pronume; numeral; adjectiv)
ochi (organul vederii; mugur; mâncare)
oţetar (copac; sticluţă pentru oţet)
pană (fulg; avarie)
papă (mâncare; prelat catolic)
păr (pom; podoabă capilară)
patron (persoană; cartuş; tipar; buşon)
regal (dulăpior; ospăţ; regesc)
roman (carte; latin)
sârbă (dans; limbă)
spată (omoplat; piesă pentru războiul de ţesut; spadă)
şerpar (pasăre; chimir)
şiret (şnur; viclean)
titan (uriaş; element chimic)
trac (emoţie; nume etnic)
trapez (patrulater; muşchi)
ţarină (ogor; soţia ţarului)
ţeapă (aşchie; înşelăciune)
ţintar (joc; pasăre)
urat (urare; sare a acidului uric)
unde (valuri; încotro)
vară (anotimp; verişoară)
vază (vas; consideraţie)
vie (în viaţă; viţă; să vină)
violetă (mov; floare)
zălog (garanţie; arbust)
zefir (vânt; ţesătură)

6. FOLOSIREA GREŞITĂ A UNOR NEOLOGISME

Ar trebui coraborate datele pe care le ştim de până acum. (*coroborate*)
În urma accidentului maşina a rămas pe geantă. (*jantă*)
Contabila a cerut să fie semnate ştatele de plată. (*state*)
S-au învăţat să călătorească pe spetele statului. (*spezele*)
Deţinutul mergea sub excortă. (*escortă*)
Au participat la funeráriile fostului coleg. (*funeraliile*)
De curând a devenit preşedintele unei societăţi petrolifere. (*petroliere*)
Pentru faptele sale şi-a atras oprobiul public. (*oprobriul*)
Şpicherul a anunţat programul din acea seară. (*spicher*)
Trăieşte într-o atmosferă familiară armonioasă. (*familială*)
Emisiunea era mai relaxantă, mai libertină. (*liberă*)
Am soţul în spital, i-a imputat piciorul drept. (*amputat*)

7. PLEONASME

Protagonistul principal apare abia în scena a treia. (protagonistul apare ...)
Anul trecut au comemorat amintirea evenimentelor din decembrie. (au comemorat evenimentele ...)
Li s-a cerut să precizeze cu exactitate data căsătoriei lor. (să precizeze data ...)
La capătul rândului au folosit linia de cratimă. (au folosit cratima)
Apreciază în mod deosebit folclorul popular românesc. (folclorul românesc)
Mulţi fac cereri de solicitare a bunurilor confiscate de comunişti. (cereri de returnare ...)
L-a omorât definitiv, după ce l-a lovit în nara nasului. (l-a omorât ..., în nară.)
Aveţi aici un grup care cântă live şi în direct. (cântă live.)
Până la ce dată calendaristică putem termina lucrarea? (la ce dată putem ...)
Teoria aparţine unui filozof neamţ de origine germană. (filozof neamţ.)
Cinci răniţi sunt internaţi cu numeroase politraumatisme. (cu politraumatisme)
Locuia în cea mai proximă vecinătate. (în vecinătate)

8. DEZACORDURI

Executarea persoanelor bănuite că n-ar simpatiza cu guvernul devin tot mai dese. (devine)
Aceste nelinişti e prima hrană a dragostei. (sunt)
Atunci se înălţară în Roma Forul lui Traian cu toate edificiile. (se înalţă)
Gheaţa sticlea, şi pe luciul ei tremura lumina lunii şi focul stelelor. (tremurau)
Ce-s cu ştirile acelea? (Ce e ...)
Cea mai bine studiată este matematica. (Cel mai bine)
Omului acesta i s-a ascuns adevărul. (acestuia)
Mânca-ţi-ar coada cui te are. (cine)
Nerespectarea ordinelor ministerului le faceţi pe riscul dumneavoastră. (o)
Cine au intrat în vorbă cu oamenii de pe câmp? (a intrat)
Autorităţile locale sunt cei care acordă premiul poetului. (cele)
Interesul este a actualului guvern. (al)

9. GREŞELI ÎN FOLOSIREA UNOR FORME GRAMATICALE

Va dispare diferenţa dintre sat şi oraş? (va dispărea)
N-ar tace pentru nimic în lume. (n-ar tăcea)
Nu fii copil! (nu fi)
Zii ceva mai interesant. (zi)
Tu mersesei pe partea stângă a străzii. (merseseşi)
Noi văzusem un incident ciudat. (văzuserăm)
Să vază de treaba ei. (să vadă)
A stătut de vorbă ceasuri întregi. (a stat)
A intrat în mulţime o haită de câini creind panică. (creând)
În mijlocul grădinei era o fântână arteziană. (grădinii)
Doctorii recomandă folosirea frecventă a salăţii verzi. (salatei)
Fusta cumpărată avea plisee. (pliseuri)
Sala era împodobită cu ghirlănzi de flori multicolore. (ghirlande)
A cumpărat două kilograme de vişini. (vişine)

10. Abateri de la normele limbii literare

(fragmente din creaţia lui M. Eminescu, a lui I. L. Caragiale, a lui Gh. Brăescu)

1. *„Deopotrivă-i stăpâneşte raza ta şi geniul nopţii ...”*
2. *„De atunci răsare lumea, lună, soare şi stihii ...”*
3. *„A lor nume trecătoare le însamnă pe răboj ...”*
4. *„El vede trist şi roş (...)/ Cum planeţii toţi îngheaţă ...”*
5. *„Şi-or găsi cu al meu nume, adăpost a mele scrieri!”*
6. *„Şi mi-s dragă mie însămi, pentru că-i sunt dragă lui ...”*
7. *„Ei fac din noapte ziuă şi-a zilei ochi închid ...”*
8. *„... domnesc în lume rele, căror nu te poţi opune ...”*
9. *„De-a lui maluri sunt unite câmpii verzi şi ţări ferice...”*
10. *„... se vedeau nemişcaţi doi ochi de jăratec, a căror raze roşii ca focul ars pătrundeau în rărunchii fetei.”* (M. Eminescu)
11. *„Nu-mi mai dă mâna pentru ca să ţiu nevastă fără zestre, mai ales că a fost o nenorocire acu, cu ocazia bugetului, care am devenit suprimat pe întâi aprilie.”*
„(...) m-am gândit să v-aduc la fiştecare câte ceva ca cadou ...” (I. L. Caragiale)
12. *„se recomandă domnilor ofiţeri linişte şi ordine în timpul mesei. Întrebaţi, va răspunde: „Nu, doamnă gheneral, da, doamnă gheneral” altfel va fi cacofonie vorbind toţi deodată.”* (Gh. Brăescu)
13. *„N-ai să mai ieşi cu o femeie pe uliţă, că se ia bagabonţii laie după dumneata.”*
14. *„Apoi să ştiu de bine că intru în cremenal ...”*
15. *„Să dea ceferticat medical ....”*
16. *„... nu cunosc la un aşa rezon fără motiv ...”*
17. *„N-o mai maltrata, domnule, măcar cu o vorbă bună.”*
18. *„Sunt un june tânăr şi nefericit, care sufere peste poate şi iubeşte la nemurire ...”*
19. *„... Ingrato! nu mi-ai scris chiar tu însuţi în original?”*
20. *„... te iubesc precum iubeşte sclavul lumina şi orbul libertatea...”*
21. *„Domnule, musiu, tot aici eşti?...”*
22. *„D-apoi ce crezi! chiar el însuşi în persoană...”*
23. *„Da!... să nu mă tratezi cu refuz...”*
24. *„Dacă compătimeşte şi madam Zita la suferinţa mea ...”*
25. *„Hehei! unul e Galibardi: om, o dată şi jumătate (...) Ei! giantă latină, domnule ...”*
26. *„Famelie mare, renumeraţie mică, după buget, coane Fănică ...”*
27. *„Poftiţi, coane Nicule, poftiţi (...) şi zău, să pardonaţi, în consideraţia misiei mele, care ordonă (serios) să fim scrofuloşi la datorie ...”*
28. *„Un dobitoc, un infam, care era adineaori aici, m-a insultat cu palme pe mine, Mache, ca drept Bibicul ...”*
29. *„(...) ai gândit că daca mi-ai luat sticluţa cu vitrionul, nu o să mai găsesc alta!”*
30. *„Cum să mă cotorosesc de republicana? Vrea să mă bage în primejdie ...”*
31. *„Sunt compromentată ... Mi-ai omorât viitorul, d-le Nae ...”*
32. *„Mitocanul scoase ţicul de la baston pentru ca să mă sinucidă ...”* (I. L. Caragiale)

11. Greşeli de exprimare în interviuri TV

1. Am un soţ bolnav cu inima, cu glaucom care el rămâne orb.
2. Muncitorii au aşteptat să se evapore vaporii de benzină din cazan.
3. Tot timpul la un moment dat credeam că are ceva cu mine.
4. Vă bucuraţi de aprecieri pozitive.
5. Aşa am apucat, aşa făcem în continuare.
6. Situaţia s-ar fi putut evita dacă s-ar fi luat măsuri preventive din timp.
7. Acum îi cedau legătura Andreei.

8. Era o femeie de aici care a lovit-o o maşină.
9. Diferitele grupări trebuie convinse să colaboreze între ei.
10. Eu am ajuns la şcoală cu un imobil.
11. Li s-au asigurat cele mai optime condiţii în cămine.
12. Este lăudată pentru scrierea ei caligrafică.
13. Vom organiza un conflict spontan, anunţat de joi.
14. Conflictul latent a fost exprimat prin manifestări extrem de violente.
15. Din punctul ministerului de vedere au fost luate toate măsurile.
16. Vreau ca oamenii să se edifice la ceea ce se întâmplă în spital.
17. Apreciază în mod pozitiv schimbarea constituţiei.
18. Unele partide au tratat mai neutru acest obiectiv.
19. De ce din această constituţie nu face parte nici un reprezentat al preşedenţiei?
20. Vor apare doar reclame turistice tip actori.
21. Orice cetăţean poate trimite prin poştă propunerile sale personale.
22. Dezvoltă în tine masculinitatea bărbătească.
23. M-am retras înapoi şi am aşteptat să vină copacul peste mine.

12. Greşeli în accentuarea cuvintelor

Incorect	**Corect**	**Incorect**	**Corect**
acrobatíc	acrobátic	férigă	ferígă
agóra	agorá	filozófie	filozofíe
alegórie	alegoríe	fraúdă	fráudă
alíbi	alibí	gheíşă	ghéişă
anátemă	anatémă	gogoríţă	gógoriţă
ancóră	áncoră	halíma	halimá
anúrie	anuríe	holocaúst	holocáust
apótemă	apotémă	hulpáv	húlpav
arípă	áripă	igúană	iguáná
aúlă	áulă	íonic	iónic
barmán	bàrman	incípit	íncipit
bólnav	bolnáv	jagúar	jaguár
búget	bugét	laríce	lárice
butelíe	butélie	lubeníţă	lúbeniţă
calcár	cálcar	maúr	máur
carácter	caractér	mafíe	máfie
cenzór	cénzor	molcóm	mólcom
cerére	cérere	núga	nugá
cobált	cóbalt	obíecţie	obiécţie
cumùl	cúmul	óstrov	ostróv
dáscăliţă	dăscălíţă	pívot	pivót
despót	déspot	precéptor	preceptór
doctoríţă	dóctoriţă	príer	priér
dohót	dóhot	rábin	rabín
duglíş	dúgliş	regizór	regízor
dúminică	dumínică	séver	sevér
éden	edén	símbol	simból
emaíl	emáil	splendíd	spléndid
epócă	épocă	subíect	subiéct
féculă	fecùlă	tradúctor	traductór
fenómen	fenomén	vermút	vérmut

➤ Cuvinte care pot apărea în ***două variante accentuate***.

ántic – antíc
ánost – anóst
apéndice – apendíce
agríș – ágriș
acatíst – ácatist
bántu – bantú
botfór – bótfor
chívot – chivót
cólaps – coláps
cólea – coleá
díhor – dihór
facsímil – facsimíl
fírav – firáv
gíngaș – gingáș
hatmán – hátman
ícos – icós
málaga – malága
mánager – manáger
măgăriță – măgărița
mălúră – mălură
módem – modém
molibdén – molíbden
osána – osaná
penúrie – penuríe
profésor – profesór
prognóstic – prognostíc
protéctor – protectór
satíră – sátiră
suburbíe – subúrbie
trétin – tretín
tráfic – trafíc

➤ Cuvinte cu două variante accentuate, dar cu sensuri diferite (***omografe***).

armoníe (îmbinare, melodioasă)
áugust (lună)
bárem (măcar)
baríton (cântăreț)
cáuc (vas)
cómis (dregător în Evul Mediu)
compánie (subunitate militară)
colonie (cetate, tabără)
comédie (bazaconie)
cónte (nobil)
copíl (fiu)
diréctor (funcție a unei persoane)
episcóp (dispozitiv optic)
fólie (foaie subțire)
godín (sobă)
haínă (rea)
hálteră (zool.)
imóbil (clădire)
ládin (rășină)
láme (obiecte tăioase)
lámele (obiecte tăioase)
lături (rămășițe menajere)
míster (domn)
móbilă (mobilier)
mozaíc (lucrare decorativă)
ópus (termen muzical)
priór (miel)
sufragíu (persoană)
tórturi (prăjituri)
translátor (persoană)
țárină (ogor)
umbréle (umbrelă, pl.)
armónie (armonică)
augúst (măreț)
barém (îndrumar de corectare)
baritón (instrument muzical)
caúc (potcap)
comís (confiscare de bunuri)
companíe (tovărășie, întreprindere)
colónie (apă parfumată)
comedíe (operă dramatică)
conté (creion)
cópil (lăstar)
directór (îndrumător)
episcop (înalt ierarh)
folíe (veselie, nebunie)
gódin (purceluș)
háină (îmbrăcăminte)
haltéră (sport)
imobíl (nemișcat)
ladín (persoană)
lamé (material textil)
laméle (instrumente de laborator)
láturi (accent pe *ă*) (părți)
mistér (taină, enigmă)
mobílă (instabilă)
mozáic (adept al mozaismului)
opús (contrar)
príor (cleric, magistrat)
sufrágiu (drept de vot)
tortúri (chinuri)
translatór (aparat)
țarínă (împărătească)
úmbrele (umbră, pl.)

Capitolul VIII

EXPRESII ŞI MAXIME LATINEŞTI

a fortiori – cu atât mai mult
ab initio – de la început
ab origine – de la origine
ab ovo – de la origine
acta, non verba – fapte, nu vorbe
ad absurdum – până la absurd
ad extremum – până la capăt
ad hoc – pentru aceasta
ad infinitum – la infinit
ad honores – în mod onorific
ad interim – provizoriu
ad libitum – la alegere, după plac
ad litteram – cuvânt cu cuvânt
ad oculos – în fața ochilor
ad omnes casus – pentru orice împrejurare
ad referendum – spre dare de seamă
ad rem – la obiect
ad calendas graecas – la calendele greceşti
ad lucem – dimineața
ad probationem – ca dovadă
ad valorem – după valoare
alea iacta est – zarurile sunt aruncate
alma mater – mamă hrănitoare
alter ego – un alt eu
a priori – aprioric, bazat pe raţiune
ante meridiem – înainte de amiază
brevi manu – fără formalități, îndată
captatio benevolentiae – captarea bunăvoinței
carpe diem – bucură-te de ceea ce-ți oferă prezentul; trăieşte clipa
casus belli – motiv de război
cogito, ergo sum – gândesc, deci exist
conditio sine qua non – condiție indispensabilă
cui prodest? – cui foloseşte?
cum grano salis – cu un dram de sare
curriculum vitae – notă autobiografică
damnata causa – cauză pierdută
de auditu – din auzite
de facto – de fapt
de iure – de drept
de visu – din văzute
deux ex machina – zeul din maşinărie
difficiles nugae – nimicuri obositoare
dixi – am zis
donatio submodo – donație cu titlu gratuit
dura lex, sed lex – legea e dură, dar e lege
ecce homo – iată omul
editio princeps – prima ediție
ea ipso – de la sine
errare humanum est – a greşi e omenesc
ex abrupto – dintr-o dată
ex aequo – la egalitate
ex animo – din inimă
ex cathedra – de la catedră
ex contraria – dimpotrivă
ex confesso – în mod evident
ex libris – din cărțile mele
ex ordine – necontenit; la rândul său
ex pacto – conform înțelegerii
ex tempore – imediat
ex vano – fără temei
expressis verbis – în termeni expliciți
factotum – însărcinat cu toate
festina lente! – grăbeşte-te încet
fiat lux! – să fie lumină
finit coronat opus – sfârşitul încununează opera
fortuna caeca est – norocul este orb
gaudeamus igitur – să ne bucurăm aşadar
gloria victis – glorie celor învinşi
grosso modo – în linii mari
habeas corpus – să fii stăpân pe corpul tău spre a-l pune la dispoziția justiției
hic et nunc – aici şi acum
homo homini lupus – omul este lup față de alt om
homo novus – om nou
honoris causa – în semn de cinstire
ibidem – în acelaşi loc
idem – acelaşi
in absentia – în absență
in adverso – în sens invers
in aeternum – pentru totdeauna
incognito – necunoscut
in corpore – în totalitate
in domo sua – acasă
in extremis – în ultima clipă
in extenso – pe larg
in folio – foaie pliată în două
in medium – în comun
in memoriam – în amintirea

in nuce – în esență
in orbem – pe rând
in octavo – foaie pliată în opt
in plano – foaie de hârtie neîndoită (o filă și două pagini)
in quarto – foaie pliată în patru
in posteritatem – pentru totdeauna
in spe – în speranța
intra muros – în cuprinsul zidurilor
in vitro – în laborator, în eprubetă
in vivo – în organismul viu
ipso facto – prin însuși acest fapt
lato senso – în sens larg
machina mundi – universul
magna cum laude – cu mare laudă
magna voce – cu voce tare
mea culpa – e greșeala mea
memento mori – nu uita că vei muri
mens sana in corpore sano – minte sănătoasă în corp sănătos
mixtum compositum – o alcătuire amestecată
modus vivendi – un mod de a trăi
modus probandi – modalitate de a dovedi
multum in parvo – mult în puține cuvinte
mutatis mutandis – schimbând ceea ce trebuie schimbat
nec plus ultra – nimic mai mult
nihil est tertium – nu există o a treia posibilitate
nihil nove sub sole – nimic nou sub soare
non multa, sed multum – nu multe, dar ceva valoros
nosce te ipsum – cunoaște-te pe tine însuți
nota bene – ia seama cu atenție
nuda veritas – adevărul gol-goluț
o tempora, o mores! – ce timpuri, ce obiceiuri!
o, sancta simplicitas! – o, sfântă naivitate!
per aspera ad astra – prin încercări, până la stele
per deos – în numele zeilor
per os – oral
per pedes – pe jos
perpetuum mobile – dispozitiv ce efectuează lucru mecanic fără a primi energie din exterior
persona grata – persoană plăcută
persona non grata – persoană indezirabilă
post festum – după sărbătoare
post meridiem – după-amiază
post mortem – după moarte
post-partum – lăuzie
post-scriptum – după ce a fost scris
pro domo (sua) – în interesul (său)
pro forma – de formă
pro memoria – spre aducere-aminte
pro vano – în zadar
plurale tantum – care are doar formă de plural
primus inter pares – primul între egali
rara avis – pasăre rară
recte – cu adevărat
repetitio est mater studiorum – repetiția este mama învățăturii
restitutio in (ad) integrum – restituire în întregime
ridendo castigat mores – râzând îndreaptă moravurile
qua licet – cât e permis
quod erat demonstrandum – ceea ce trebuia demonstrat
sic transit gloria mundi – așa trece gloria lumii
sine die – fără sfârșit
sine fine – fără sfârșit
sine ira et studio – fără mânie și părtinire
sine qua non – fără de care nu se poate
sine more – la întâmplare
sola consensu – prin simplul acord
statu-quo – aceeași situație
stricto sensu – în sens restrâns
sui-generis – special, în felul său
summa cum laude – cu cea mai mare laudă
supra solitum – încălcând obiceiul
tabula rasa – tăbliță ștearsă
tale quale – întocmai
timeo Danaos et dona ferentes – mă tem de greci chiar dacă fac daruri
tertio persona – a treia persoană
ubi bene, ibi patria – unde e bine, acolo e patria
unum et idem – unul și același
urbi et orbi – în oraș (Roma) și în lume
utile est – e bine (să...)
utile dulci – folositorul cu plăcutul
vade mecum – călăuză
vae victis – vai de cei învinși
veni, vidi, vici – am venit, am văzut, am învins
verba volant, scripta manent – vorbele zboară, cele scrise rămân
volens, nolens – vrând, nevrând
vox populi, vox Dei – glasul poporului e glasul zeilor

Capitolul IX

Anexă

EXERCIȚII RECAPITULATIVE DE LIMBĂ ROMÂNĂ

FONETICĂ

1. Virgula desparte:
  a. subiectul de predicat;
  b. termenii unui subiect multiplu;
  c. complementul direct de verb.
2. Virgula izolează:
  a. predicativa de regentă;
  b. subiectiva de regentă;
  c. circumstanțiala concesivă de regentă.
3. Cratima se folosește când:
  a. lipsește un cuvânt;
  b. înlocuiește un sunet;
  c. înlocuiește o silabă.
4. În structura *ne-am* cratima leagă:
  a. un pronume personal de verbul auxiliar;
  b. un pronume reflexiv de verbul auxiliar;
  c. un adverb negativ de verbul auxiliar.
5. Punctul nu se folosește:
  a. în abrevieri;
  b. după o propoziție enunțiativă;
  c. după titlu.
6. În cuvântul *proprii* al doilea „*i*" este:
  a. desinența de plural;
  b. articol hotărât;
  c. face parte din radicalul cuvântului.
7. Alegeți varianta în care apar sunete care sunt întotdeauna vocale:
  a. a, ă, â;
  b. a, e, i;
  c. o, u, î.
8. Adjectivul *audiovizual* are:
  a. 5 silabe;
  b. 6 silabe;
  c. 7 silabe.
9. Alegeți varianta în care toate cuvintele sunt scrise corect:
  a. *bun-simț, calea-valea, dealtfel, gura-leului, nu-mă-uita, nou-venit*;
  b. *bun-gust, clarviziune, de asemenea, liber-cugetător, luare-aminte*;
  c. *bună stare, azi-dimineață, dis-de-dimineață, drum de fier, gură-cască, într-ajutorare.*
10. Se scriu cu majusculă:
  a. substantivele în cazul nominativ;
  b. substantivele proprii;
  c. substantivele colective.

VOCABULAR

1. Alegeți varianta în care aveți numai cuvinte derivate cu sufix:
a. *măcriș, clocotiș, derviș, hașiș, idiș, pitiș, rămuriș;*
b. *ariniș, frunziș, lăturiș, orbiș, păiș, desiș, pieptiș;*
c. *agriș, afiș, păienjeniș, dugliș, păduriș, podiș, suiș.*

2. Rescrieți varianta care conține numai neologisme:
a. *capabil, arogant, barou, begonie, casată, detaliu, parafă;*
b. *aripă, barbar, băjenar, carpen, cerber, dialog, odihnă;*
c. *asalt, baltă, bărăgan, blazon, celular, rafală, pasăre.*

3. Rescrieți separat cuvintele polisemantice și omonimele din următoarea listă: *a achita, adânc, alpaca, anticar, braț, acord, bun, biliard, cap, foc, capriciu, cataractă, crud, a prinde, diligență, constituție, mic, verde, coral, aripă.*

4. Scrieți câte un antonim neologic și unul din fondul vechi al limbii pentru cuvintele: *a grăbi, a micșora, adânc, adevăr, fals, dușman, ager, coborâre, blând, zgârcit, critică.*

5. Alegeți expresiile corecte:
a. *apele au refulat/ refluat;*
b. *tunul este fixat pe afet/ efet;*
c. *aflux/ eflux de călători;*
d. *picior amputat/ imputat;*
e. *pictură în sepie/ sepia;*
f. *a eluda/ elida adevărul;*
g. *oraș acoperit de smog/ smoc;*
h. *calotă/ carotă glaciară;*
i. *aranjament florar/ floral.*

6. Alegeți varianta care conține numai arhaisme:
a. *beteag, cabană, ciulama, egumen, glosar, ilic, lefter;*
b. *beznă, ciotârcă, colocviu, echer, glod, iniște, lighioană;*
c. *băjenie, besactea, fânar, icoșar, hrisov, jalbă, padișah.*

7. Alegeți varianta care cuprinde numai regionalisme:
a. *bobleț, cătană, ceair, chelemet, genune, haraci, huzur;*
b. *făgădău, blagă, bleandă, boghet, cahlă, casap, ceteră;*
c. *boambă, cantor, chelbos, chelner, ghiorlan, glie, haos.*

8. Identificați varianta formată numai din cuvinte populare:
a. *blid, gherlă, calup, a cerni, chiculiță, covăseală, cumătră;*
b. *blidar, chil, cicoare, colțun, cupeț, geaba, genitiv;*
c. *bolerou, chiul, ciob, coblizan, fățarnic, ger, geantă.*

9. Eliminați cuvintele care nu fac parte din familia lexicală: *carte, cartă, cartelă, cărturar, cărțulie, carton, cărticea.*

10. Scrieți separat cuvintele compuse și locuțiunile: *cocostârc, fărădelege, aducere-aminte, poimâine, bun-gust, a bate câmpii, bătaie de cap, capodoperă, burduf de carte, cal de bătaie, binecuvântare, calea-valea, bunăvoie, fără căpătâi, claie peste grămadă.*

SUBSTANTIVUL

1. Se dă textul:
„Lună tu, stăpân-a mării, pe a lumii boltă luneci
Și gândirilor dând viață, suferințele întuneci." (M. Eminescu).
Extrageți substantivele, precizați cazurile și funcțiile sintactice ale acestora.

2. Identificați substantivele defective de număr din următoarele: *rază, cer, creatoare, aur, nume, funeralii, făină, aloe, arahidă, arici, alpinism, anale.*

3. Treceți la plural substantivele: *frontispiciu, ferigă, danie, cotidian, amendă, atlas, autostradă, balustradă, biceps, caro, căpșună, cărămidă, cicatrice, sindrom, hotel, coală, monedă.*

4. Accentuați substantivele: *angora, antrax, arșiță, boxer, brusture, calcul, cerere, cetină, cezar, fasciculă, lacrimă.*

5. Treceți în coloane diferite substantivele primare, pe cele derivate și pe cele compuse: *arțar, albăstreală, anotimp, binecuvântare, capodoperă, grâu, cocoș, colțar, greșeală, istorie, prim-ministru.*

6. Formați femininul substantivelor: *actor, ecolog, nepot, patriot, pedagog, filozof, demagog, doctor, farmacist.*

7. Identificați substantivele epicene: *vulpe, ministru, inginer, cal, cocoș, bufniță, medic, filolog, pilot, arhitect, procuror, vultur.*

8. Identificați substantivele în cazul nominativ din fragmentul următor:
„S-a dus zăpada. S-au dus jocurile de iarnă: bătăile cu bulgări de omăt, săniușul și ghețușul, oamenii burtoși cu ochi de cărbune și cu măturoiul în mână. Odată cu vânturile primăverii s-au schimbat și jocurile copiilor. Pe cer se înalță cele dintâi zmeie."
(Cezar Petrescu)

9. Alegeți substantivele în cazul genitiv, precizând și funcțiile lor sintactice:
„În razele soarelui, jucau țânțarii de aur."
„În mijlocul vorbei, rămase cu gura căscată."
„Trăia într-o casă mică, din fundul unei livezi."
„În preajma birtului se oploșise un câine slab și flămând ca vai de el." (Cezar Petrescu)

10. Alegeți varianta cu toate formele de genitiv-dativ corecte:
a. *gardei, holerei, iuțelei, limonadei, logicei, ordinii*
b. *gărzii, holerii, iuțelii, limonezii, logicei, ordinei*
c. *gărzii, holerei, iuțelii, limonadei, logicii, ordinii.*

11. Citiți cu atenție textele:
„Dacă cineva ar fi priceput glasul izvorului, ar fi înțeles că jelea într-o lungă doină pe Ileana, împărăteasa cea bălaie a lui Făt-Frumos." (M. Eminescu)
„Asta-i fata moșneagului cea cuminte... îi răspunse moș Costache, făcând aluzie la o veche cunoștință a Vioricăi, din cel dintâi basm al nopților copilăriei." (M. Sadoveanu)
a. În textele date sunt:
– 4; 5; 6 substantive în cazul nominativ
– 5; 6; 7 substantive în cazul genitiv
– 4; 5; 6 substantive în cazul acuzativ.
b. Identificați substantive articulate cu articol hotărât și nehotărât.
c. Identificați cuvintele însoțite de articole posesive și demonstrative.
d. Construiți alte contexte cu structurile: *al nopților, cea cuminte.*

12. Construiți câte două enunțuri în care articolele hotărâte (a), nehotărâte (b) și demonstrative (c) să însoțească substantive formate prin conversiune.

13. Substantivele în cazul dativ au funcție sintactică de:
a. complement indirect, nume predicativ, complement circumstanțial de mod, complement direct
b. complement indirect, nume predicativ, complement circumstanțial de mod, complement circumstanțial de scop
c. complement indirect, nume predicativ, complement circumstanțial de mod, atribut prepozițional.

14. Alegeți varianta care cuprinde numai substantive colective:
a. *berărie, stufărie, grăsime, mulțime, tineret*
b. *albăstrime, tufăriș, brutărie, prăfăraie, pomiște*
c. *făget, studențime, apăraie, muscărie, pietriș.*

15. Corectați substantivele scrise greșit în fragmentul:
„Eu, cum m-a făcut Dumnezeu cu ambiț, mă scol ca să plecăm; cocoanele nu! că să mai şedem, că încă nu s-a isprăvit comédia. Încep să mă-ncruntez la bagabontul (...); eu de! negustor, să mă pui în poblic cu un coate-goale nu vine bine." (I. L. Caragiale)

16. Ce valori stilistice au substantivele din fragmentele următoare:
a. *„Tristeță, durere şi lacrimi, amor*
Azilul îşi află în sânu-i de dor ..."
b. *„Cântu-i mistic le apasă*
Cântu-i blând, încetinat."
c. *„Două umbre, albicioase*
Ca şi fulgii de ninsori ..."
d. *„Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie*
Tânără mireasă, mamă cu amor!"
e. *„Turnurile mişcă-n doliu a lor inimi de aramă"*
f. *„Cine-i acvila ce cade? Cine-i stânca ce se sfarmă?*
Cine-i leul ce închide cu durere ochii săi?..."
g. *„Din demon făcui o sântă, dintr-un chicot, simfonie"*
h. *„Viața-i fu o primăvară, moartea – o părere de rău."*
i. *„Nilul doarme şi ies stelele din strungă"*
j. *„Ale piramidei visuri, ale Nilului reci unde, […]*
Par a fi snopuri gigantici de lungi sulițe de-argint ..."
k. *„Fulgerele adunat-au contra fulgerului ..."*
l. *„Şi Apusul îşi împinse toate neamurile-ncoace."* (M. Eminescu)

ADJECTIVUL

1. Alegeți varianta care conține numai adjective cu o singură terminație:
a. *verde, roşu, subțire, aurie, tulbure, cuminte;*
b. *rece, moale, limpede, fierbinte, mare, iute;*
c. *cumsecade, dulce, ferice, tare, pustie, argintie.*

2. Rescrieți varianta în care toate expresiile sunt corecte:
a. *proprii fii, pustiii codri, zglobii copiii, vii oameni;*
b. *propriii fii, pustiii codri, zglobiii copii, viii oameni;*
c. *proprii fiii, pustii codrii, zglobii copii, viii oameni.*

3. Indicați varianta care cuprinde numai sinonime neologice potrivite adjectivului *perseverent*:

a. *stăruitor, persistent, tenace, insistent, dârz;*
b. *tenace, consecvent, asiduu, neclintit, dârz;*
c. *persistent, tenace, insistent, consecvent, asiduu.*

4. Numiți varianta care cuprinde numai adjectivele compuse:
a. *aerodinamic, atotputernic, deziluzionat, extraordinar, inuman*
b. *atotştiutor, autoportret, fructuos, incoerent, interastral;*
c. *atotcuprinzător, cardiovascular, clarvăzător, cuminte, eroicomic.*

5. Alegeți varianta cu toate formele de feminin corecte:
a. *analoagă, galantonă, autonomă, intrinsecă, laboriosă;*
b. *analogă, galantoană, autonoamă, intrinsecă, laborioasă;*
c. *analoagă, galantoană, autonomă, intrinsecă, laborioasă.*

6. Identificați în textele următoare adjectivele şi arătați cum s-au format:
a. *„Nu se cuvine să obijduiesc un om nevinovat."*
b. *„Da – da! unul era pe-un cal negru țintat şi purta căciulă brumărie."*
c. *„Părintele Vasile nu s-a pus împotrivă, văzându-i oameni cumsecade ..."*
d. *„Aici urmau să facă un popas mai îndelung ..."*
e. *„Era unul mare, cu buza de sus crăpată ca la iepure, şi altul mai mititel."*
(M. Sadoveanu)

7. Identificați locuțiunile adjectivale şi indicați sensul lor:
a. *„Cu năframa aceea bătută în fluturi de aur trecu la icoana cea mai mare şi mai de căpetenie a mănăstirii, către care avea a-şi spune ea necazul îndeosebi."*
(M. Sadoveanu)
b. *„La marginea celei din urmă Dorne, cum intrau, era crâşmă, după rânduială."*
(M. Sadoveanu)
c. *„Văd că toți sunteți cu cap şi cu învățătură. Numai eu îs o proastă."*
d. *„Dă dovadă că e bărbat şi e în putere."*
e. *„Mai mult decât e în stare, omul nu poate face."*
f. *„... începu să vorbească cu cânele şi cu calul, adresându-le cuvinte fără noimă."*
(M. Sadoveanu)

8. Ce părți de vorbire sunt cuvintele subliniate:
a. *„Unul era <u>mai putințel</u> la trup şi <u>negricios</u> ca mine ... Celălalt, <u>mai voinic</u> decât toți şi râdea <u>des</u> şi <u>tare</u>."*
b. *„– <u>Adevărat</u> este, mamă, că eu ceva nu înțeleg ..."*
c. *„<u>Cu adevărat</u>, urma se găsea din semn în semn."* (M. Sadoveanu)
d. *„Prin acel întuneric <u>des</u> şi nepătruns Făt-Frumos vedea albind o umbră de argint."*
(M. Eminescu)
e. *„Vitoria îşi urma un gând <u>tainic</u> al ei."*
f. *„Numaidecât toate le spunea încet şi <u>mai tainic</u>."* (M. Sadoveanu)
g. *„... ia acum hai la luptă, acu om vede' cine-i <u>mai tare</u>."* (M. Eminescu)

9. Identificați gradele de comparație ale adjectivelor de mai jos:
a. *„Iar nevastă-sa Catrina era mărunțică, dar tot aşa de vorbăreață ca cucoana Maria!"*
b. *„Se ştie că cel mai dulce somn e-n luna lui mărțişor."*
c. *„Şi-a pus cojocelul cel nou ..."*
d. *„Nu-i venea să creadă că asemenea întâmplări pot avea loc."*
e. *„Asta umblă gătită mai luxos decât cealaltă, dar e mai proastă."*
f. *„Era un loc aşa de strâmt, aşa de singuratic, aşa de dosit ..."*
g. *„Acolo sus, la drum, i se părea că e mai puțin întuneric."*
h. *„Nechifor Lipan s-a arătat totdeauna foarte priceput în meşteşugul oieritului..."*
(M. Sadoveanu)

i. „*Vom fi singuri-singurei...*" (M. Eminescu)
j. „*Trebuie să-l duc de aici să se liniştească puţin; e ameţit rău de tot.*" (I. L. Caragiale)

10. Identificaţi funcţiile sintactice ale adjectivelor de mai jos:
a. „*Din tremurătoare deveni lină acu.*"
b. „*Şi crescu şi se făcu mare ca brazii codrilor ...*"
c. „*Luna răsărise dintre munţi şi se oglindea într-un lac mare şi limpede, ca seninul cerului. În fundul lui, se vedea sclipind, de limpede ce era, un nisip de aur.*"
d. „*Dar ciudat ... ochii fetei se-nfundase în cap, oasele şi încheieturile feţei îi ieşise afară, pieliţa din oacheşă se făcuse vânătă, mâna grea ca plumbul şi rece ca un sloi de gheaţă.*"
e. „*se lipi de perete şi se aşeză ironică, fantastică, lungă în dreptul lui.*" (M. Eminescu)

11. Identificaţi adjectivele care şi-au schimbat valoarea gramaticală:
a. „*Sala era naltă (...) iar în mijlocul ei stetea o mândră masă acoperită cu alb ...*"
b. „*Făt-Frumos vâjâia prin aer aşa de iute, încât i se părea că nu fuge, ci cade din înaltul cerului într-un adânc nevăzut.*"
c. „*Ea căzu ca plumbul la pământ şi croncăni jalnic de douăsprezece ori.*"
d. „*Nefericite, ce ai îndrăznit a cugeta?*"
e. „*Maistre Ruben, te-ai prostit rău, de când nu ne-am mai văzut ...*" (M. Eminescu)

12. Construiţi cinci enunţuri cu adjective la gradul superlativ absolut, folosind mijloace diferite de exprimare a însuşirii.

13. Ce valori stilistice au adjectivele din textele de mai jos:
a. „*Iar Eco îşi râde de blândele plângeri ...*"
b. „*Când se-mbie, se mlădie/ C-un glas tainic, lin, amar ...*"
c. „*O! te văd, te-aud, te cuget, tânără şi dulce veste ...*"
d. „*... A fost crudă-nvinuirea,/ A fost crudă şi nedreaptă, fără razem, fără fond ...*"
e. „*Să văd cerul negru că lumile-şi cerne*
Ca prăzi trecătoare a morţii eterne ..."
f. „*Neguri albe, strălucite/ Naşte luna argintie.*" (M. Eminescu)
g. „*Gigantică poart-o cupolă pe frunte ...*" (G. Coşbuc)
h. „*... Şi când inima ne creşte de un dor, de-o dulce jele...*"
i. „*...eu sunt nemuritor,/ Şi tu eşti muritoare ...*" (M. Eminescu)

NUMERALUL

1. Identificaţi varianta corectă:
a. *amândoi fii, clasa întâi, tus trei colegii, jumătate de oră*
b. *amândoi fiii, clasa întâi, tustrei colegii, jumătate de oră*
c. *amândoi fiii, clasa întâia, tustrei colegi, jumate de oră.*

2. Identificaţi greşelile şi corectaţi:
a. *M-am născut în ziua de doisprezece februarie.*
b. „*Între cinci şi şase fix se-nchide telegraful ...*"
c. „*Cum să nu ţiu – coană Joiţică? unsprece suflete!*"
d. „*La anul una-mie-opt-sute-două-zeci-şi-unu ... fix ...*" (I. L. Caragiale)
e. *Fiul său este student în anul doi.*

3. Precizaţi funcţiile sintactice ale numeralelor de mai jos:
a. „*Ministrul ... nu, miniştrii, toţi şapte, vă cheamă la telegraf numaidecât ...*"
b. „*Nu ştiu, dar bate telegraful de un ceas, coane Fănică ...*"

c. „*Fănică are în mână o poliţă, ale cărei giruri le-ai plastografiat ca să ridici cinci mii de lei de la societate ...*"
d. „*După lupte seculare, care au durat aproape treizeci de ani, iată visul nostru realizat!*"
e. „*Amândoi îl ascultă şi-l privesc cu îndoială şi nerăbdare nervoasă.*"
f. „*Aseară pe la zece şi jumătate mă duc acasă ...*"
g. „*Ei? ... s-a pus patruzeci şi patru de steaguri?*"
h. „*Poate unul – două să le fi dat vântul jos ...*" (I. L. Caragiale)
i. „*I-am numărat hârtii de câte o mie şi de câte o sută.*"
j. „*Scapă-mă; îşi dau bacşiş trei sferturi de rublă ...*"
k. „*Am trimis gornistul de trei ori la el cu biletul ...*"
l. „*Mă întorc peste o jumătate de ceas ...*"
m. „*Răposata dumneei – nevastă-mea a d-întâi – nu se sculase încă ...*" (I. L. Caragiale)
n. „*Al doilea venea în urma lui Lipan ...*" (M. Sadoveanu)

4. Arătaţi cum s-au format numeralele: *îndoit, câteşitrei, cincisprezece, al treilea, câte două, de trei ori, doime, douăzeci.*

5. Alegeţi varianta care conţine numai numerale:
a. *mult, întâi, odată, sută, câteşipatru*
b. *o dată, treime, sfert, câte una, tustrei*
c. *puţin, tot, primul, zece, dublu.*

6. Grupaţi în trei coloane numeralele din următoarele fragmente, având în vedere valoarea lor substantivală, adjectivală, adverbială:
„*Le-ai mai numărat o dată pe toate astea şi aduni rău ...*" (I. L. Caragiale)
„*(...) ş-au fost amândouă în această vreme la primărie ...*" (M. Sadoveanu)
„*(...) două lacrimi mari străluciră în ochii ei.*"
„*C-o putere îndoită, cu braţe de fer o smunci pe babă de mijloc...*"
„*... când urla dintr-un cap s-auzea cale de-o zi, iar când urla din câte şepte, s-auzea cale de şepte zile ...*"
„*... scoate inimele din caii toţi şi le pune într-unul singur ...*"
„*Împrejur gard nu era, ci numai nişte lungi ţăruşe ascuţite, din care şese aveau fiecare-n vârf câte un cap ...*"
„*... scoase inimele din câteşişapte caii ...*"
„*Ea căzu ca plumbul la pământ şi croncăni jalnic de douăsprezece ori.*" (M. Eminescu)

7. Construiţi câte două enunţuri în care numerale diferite să aibă următoarele valori morfologice:
a. substantivală
b. adjectivală
c. adverbială.

8. Construiţi contexte în care numeralele să aibă valori expresive realizând enumeraţii, comparaţii, hiperbole.

9. Numiţi greşeala de exprimare din fragmentul următor:
„*Angel radios! de când te-am văzut întâiaşi dată pentru prima oară, mi-am pierdut uzul raţiunii.*" (I. L. Caragiale)

PRONUMELE

1. Ce valori morfologice are cuvântul *ce* în fragmentele de mai jos.
a. „*Ce martor femeie? Ce-mi tot vorbeşti de martor?*"
b. „*El a spus ce avea de spus ...*" (M. Sadoveanu)
c. „*Ce uşor se mistuieşte prin plânsorile pustie ...*"
d. „*Ce? să-ngâni pe coardă dulce ...*"
e. „*Făt-Frumos ospătă ce ospătă ...*" (M. Eminescu)

2. Numiţi valorile morfologice ale cuvântului „*i*":
a. „*Nu se putea să-i lepede stăpânul aşa ...*"
b. „*Veţi face cum veţi crede că-i mai bine ...*"
c. „*I-am dat banii.*"
d. „*Bine. Bine, răspunse gospodarul, trăgând fum după fum din ţigara-i groasă.*"
e. „*Nu ştie sărmanul cum că ce i-i scris i-i pus în frunte.*"
f. „*Parcă dumitale ţi-i frică noaptea?!*" (M. Sadoveanu)

3. Extrageţi pronumele nehotărâte, demonstrative şi pe cele negative din textele date:
a. „*Asta umblă gătită mai luxos decât cealaltă.*"
b. „*Nu s-a întâmplat nimica.*" (M. Sadoveanu)
c. „*Chiar însă dacă păzeşte cineva bine iepele, totuşi ea-l vicleneşte pe om.*"
(M. Eminescu)
d. „*Acesta ţi-i omul după care umblai?*"
e. „*Dar dumneata ştii ceva despre acel martor?*"
f. „*... eu nu bănuiesc pe nimeni.*"
g. „*... şi nu mă întorc asupra nimănui.*"
h. „*Orice ar spune unii şi alţii, eu şi de Bogza am anume părere.*" (M. Sadoveanu)

4. Treceţi în coloane diferite pronumele şi adjectivele pronominale posesive, indicând şi funcţiile sintactice ale acestora:
a. „*Câtă vreme sunt ai noştri la putere, cine să stea să facă revuluţie?*"
b. „*E d-ai noştri, e patriot.*"(I. L. Caragiale)
c. „*Înaintea noastră nu mai rămâneau decât crengile tremurând.*"
d. „*Atunci săriră şi alţi soldaţi de ai noştri din şanţuri.*" (Cezar Petrescu)
e. „*Asupra mea nu vine bărbatu-meu băut ...*" (M. Sadoveanu)
f. „(...) *st. Petrea* (...) *se uita înapoia sa.*" (M. Eminescu)
g. „*Omul acesta al meu a fost vrednic gospodar ...*"
h. „*Pare-mi-se că tot aşa-i ş-al tău. Numai că al tău abia a ieşit din foc.*" (M. Sadoveanu)
i. „*Las' să leg a mea viaţă de a ta ...*" (M. Eminescu)

5. Rescrieţi varianta care conţine numai pronume:
a. *„a ta stăpână", „un sultan dintre aceia", „braţu-mi", „altul vine", „totu-i vis"*
b. *„privind la dânsul", „domnul nostru", „orice gând", „acel farmec", „suspinu-mi"*
c. *„să ne ierţi", „se făcură toţi o apă ...", „care vine ...", „poala lui", „ce pe al meu ştie".*

6. Rescrieţi varianta care cuprinde doar adjective pronominale:
a. *„câte tabere", „a tale oşti", „tot cerul", „orice preţ", „-n urma mea", „a celui suflet"*
b. *„a ta faimă", „acea grindină", „de dorul tău", „vecinii toţi", „a cui eşti", „caii işti"*
c. *„dragei sale", „sufletu-i", „o altă lege", „ce e val", „a ei stăpână", „câţiva cărbuni".*

7. Alegeţi varianta în care toate pronumele sunt invariabile:
a. *fiecare, ceea ce, nimeni, nimic, cineva, ceva*

b. *nimic, ceva, altceva, orice, niscaiva, ce*
c. *altceva, cutare, oricine, ce, care, dumneata.*

8. Construiţi enunţuri în care adjectivul pronominal de întărire însoţeşte:
a. un pronume reflexiv
b. un pronume personal
c. un substantiv comun
d. un substantiv propriu.

9. Scrieţi separat pronumele personale, pronumele reflexive şi pronumele/ adjectivele pronominale posesive:
a. „*Aşa a crescut în mijlocul nostru.*"(Cezar Petrecu)
b. „(...) *mergea pe valurile mării, care se plecau înaintea lui ...*"
c. „*Ce-mi pasă a cui eşti ...*"
d. „(...) *de câte ori am vrut să-mi fac samă ...*" (M. Eminescu)
e. „*... ar fi dorit numai să aibă în preajma lui un suflet viu ...*"
f. „*Bine, la asta ne pricepem noi.*"
g. „*... să ne ajute a împlini datoria de patruzeci de zile.*" (M. Sadoveanu)

10. Indicaţi funcţiile sintactice ale pronumelor şi ale adjectivelor pronominale subliniate:
a. „*Ai trăit cu mine, ca să ai <u>asupra mea</u> vreun drept?*"
b. „*Am socotit că nu s-a mai aflat <u>nimic</u>.*"
c. „*Bine, grăi <u>către sine</u> Vitoria.*"
d. „*Soţul meu – [...] <u>mi</u>-a spus odată povestea stâncii <u>aceştia</u>.*"
e. „*Iată <u>tot</u> <u>ce</u> <u>te</u> aşteaptă.*"
f. „*Toate se întind <u>nainte-i</u> ...*"
g. „*<u>Care</u> pricină putea să-l întârzie?*" (M. Sadoveanu)
h. „*... de-aş fi fost şi eu acu <u>ca tine</u> ...*"
i. „*... fiii-<u>ţi</u> mândri asta le nutresc.*" (M. Eminescu)
j. „*... dar nu moare nimeni <u>de asta</u>.*" (I. L. Caragiale)

11. Arătaţi funcţiile sintactice şi cazurile pronumelor de politeţe:
a. „*Eu până acum nici nu am ştiut că sunt pepeni în grădina dumitale.*"
(Cezar Petrescu)
b. „*... de ce plângi dumneata?*"
c. „*Amândoi au descălecat şi le-am dat o gustare ca şi dumneavoastră.*"
d. „*Cum te cheamă pe dumneata?*"
e. „*... eu trebuie să-ţi spun dumitale ce am aflat ...*"
f. „*Eu voi mai trece pe la dumneavoastră.*" (M. Sadoveanu)
g. „*Andrisantul sunteţi dumneavoastră.*" (I. L. Caragiale)

12. Formulaţi enunţuri cu câte patru funcţii sintactice ale pronumelui relativ în cazurile genitiv şi acuzativ.

13. Ce valori stilistice au pronumele în fragmentele următoare:
a. „*Eu singur n-am cui spune cumplita mea durere,*
Eu singur n-am cui spune nebunul meu amor..."
b. „*Ea o inimă de aur – El un suflet apostat...*"
c. „*Umbra ei, ce ca şi dânsa stă în rugă-ngenuncheată ...*"
d. „*Ei tot şi voi nimica; ei cerul, voi dureri ...*"
e. „*Al ei chip se zugrăveşte plin şi alb ...*" (M. Eminescu)

VERBUL

1. Alegeți formele corecte: *vei ştii, agreează, veniseți, să fii, ar plăcea, ați dispare, nu fi, să vază, creați, așează, să aibe, creând.*

2. Formați propoziții în care să folosiți verbul *a duce* la cele trei diateze.

3. Identificați valorile morfologice ale verbului *a fi*:

a. „*(..) ar fi dorit ca etern să ție această noapte...*"

b. „*Era aninat într-un cui bustul unui copil ca de vro optsprezece ani ...*"

c. „*Ochii cei albăstrui ai copilului erau așa de străluciți ...*"

d. „*Era minune că devenea superstițios?*"

e. „*A patra zi era să fie nunta lui Făt-Frumos.*"

f. „*Ce e? îl întrebă.*"

g. „*Când deschise ochii, soarele era sus de tot.*" (M. Eminescu)

4. Indicați patru forme de viitor ale verbului *a culege.*

5. Numiți modurile şi timpurile următoarelor verbe: *cântau, duşi, trecuse, venii, să taci, aş trece, voi fi ştiut, au dat, alege, vino, să fi ascultat, aş fi meritat, suferind, o să plece, ales, voi citi, de învățat.*

6. Identificați locuțiunile verbale din fragmentele de mai jos:

a. „*Pe cât țin minte, ne-am oprit la Crucea Talienilor.*"

b. „*Ce-am ştiut şi, mi-am adus aminte, am spus...*"

c. „*(...) băgă de samă că se află într-un loc cu totul pustiu...*" (M. Sadoveanu)

d. „*Ei! iac-așa m-a fiert fără apă toată seara ...*"

e. „*Nu pot, cocoană, să mă duc, până nu mi-o da voie ori nea Chiriac, ori cocoana.*"

f. „*Îți pare bine de ce-ai făcut?*"

g. „*Nu mă ştiu să fi făcut nimic; dar nu-mi pare rău că s-a-ntâmplat așa.*"

h. „*Nu puteam să-mi iau gândul de la puşcă.*"

i. „*Iac-așa m-am bătut cu gândurile toată seara.*" (I. L. Caragiale)

j. „*Acolo stă pe gânduri ...*" (M. Sadoveanu)

7. Identificați situațiile de schimbare a valorii gramaticale a verbului:

a. „*era turbat rău de tot.*"

b. „*am onoare a fi al domniei-voastre prea supus şi prea plecat Rică Venturiano ...*"
(I. L. Caragiale)

c. „*Aş pune lege lumii râzândul tău delir.*"

d. „*Ești tu nota rătăcită/ Din cântarea sferelor ...*" (M. Eminescu)

e. „*S-a dus la deal, […] călărind pe deşelate...*" (M. Sadoveanu)

8. Identificați greşelile de orice fel:

a. „*(...) mi-ai răspuns să viu, şi am venit ...*"

b. „*... eu voi susținea, sus şi tare, că tu eşti aurora ...*"

c. „*... mi-a tăiat drumul nişte câini*"

d. „*Bărbatu-meu sufere grozav de gelozie şi e în stare a fi capabil să te omoare.*"

e. „*de-abia douăzeci şi cinci de roze şi jumătate înnumăr*"

f. „*Aprob pozitiv.*"

g. „*Nene Nae, ațin'te după noi!*" (I. L. Caragiale)

9. Indicați funcțiile sintactice ale verbelor la moduri nepredicative:

a. „*Pe urmă a suit un drum şerpuit săpat în stâncă, ocolind în singurătăți de sub vulturi.*"

b. „*Cobzăriţa i-a suflat pe frunte descântând şi i-a schimbat numele...*"

c. „*Dacă s-ar fi întors, n-ar fi lipsit a face la crâşmă popas.*"

d. „*De plâns, a plânge mai pe urmă.*"

e. „*Avea de căutat, de găsit şi de rânduit.*"

f. „*După asta văd că începe a mă ispiti de departe ...*"

g. „*Observând că flăcăul nu-şi venise încă în fire, măsură din ochi înălțimea până sus...*" (M. Sadoveanu)

h. „*Ochii împărătesei Ilenei, orbiți de plâns, nu mai vedeau nimica.*" (M. Eminescu)

i. „*Ştii că nu e de glumit cu dânsul.*" (Cezar Petrescu)

j. „*Orice încercare de-a o răpi a fost deşartă.*"

k. „*Ecou-i răspunde cu vocea-i vuind ...*"

l. „*Iar în lumea cea comună a visa e un pericul ...*" (M. Eminescu)

10. Numiți sinonimele lexicale ale următoarelor locuțiuni/ expresii verbale: *a sta la îndoială, a-şi veni în fire, a da de ştire, a da târcoale, a (nu) da mâna, a lua la rost, a-şi da seama, a trece prin minte, a da piept.*

11. Arătați valorile stilistice ale verbelor din fragmentele de mai jos:

a. „*Iar râul suspină de blânda-i durere ...*" (M. Eminescu)

b. „*Am uitat mamă, am uitat tată,/ Am uitat lege, am uitat tot.*"

c. „*Ei! l-ai găsit? I-ai vorbit? I-ai dat? I-ai spus?*" I.L. Caragiale)

d. „*Îngâna-ne-vor c-un cânt/ Singuratece izvoare ...*" (M. Eminescu)

e. „*Pe un deal răsare luna, ca o vatră de jăratic,/ Rumenind străvechii codri şi castelul singuratic.*" (M. Eminescu)

f. „*Zguduind din pace-adâncă ale lumii începuturi,*
Înnegrind tot orizontul cu-a lor zeci de mii de scuturi ..." (M. Eminescu)

g. „*C-acel demon plânge, râde, neputând s-auză plânsu-şi.*" (M. Eminescu)

PĂRȚILE DE VORBIRE NEFLEXIBILE

1. Construiți câte trei enunțuri cu:

a. adverbe provenite din substantiv

b. adverbe provenite din adjectiv

c. adverbe cu valoare de prepoziție

d. interjecții formate prin conversiune.

2. Identificați funcțiile sintactice ale adverbelor:

a. „*... toate urmau ca pe vremea lui Boerebista, craiul nostru cel de demult.*"

b. „*De acu trebuie să te arăți bărbat.*"

c. „*Acolo vra să zică e stăpânirea împărătească.*"

d. „*Nu vedea bine din pricina lacrimilor.*"

e. „*Pe urmă părintele ştie toate cum au fost şi le-a spune cu adevărat.*" (M. Sadoveanu)

3. Indicați varianta care cuprinde numai prepoziții specifice genitivului:

a. *asupra, contra, deasupra, înaintea, împrejurul*

b. *contrar, asupra, înapoia, după, către*

c. *înăuntrul, împotriva, datorită, grație, aidoma.*

4. Indicați varianta care conține numai conjuncții coordonatoare:

a. *şi, dar, să, deşi, încât, sau*

b. *deci, însă, ori, iar, nici ... nici, fie ... fie*

c. *că, dacă, ci, așadar, fiindcă, de.*

5. Identificați gradele de comparație ale adverbelor:

a. „*Însă cucoana Maria dorea aprig să vadă pe nevasta lui Cuțui mai puțin luxos îmbrăcată.*"

b. „*Rămâne soția lui domn Vasiliu să încurce laturile și mai tare...*"
c. „*Atuncea de ce ai venit așa devreme acasă?*" (M. Sadoveanu)
d. „*Mergeau așa de iute, încât i se părea că pustiul și valurile mării fug ...*"
e. „*Te duci, ș-am înțeles prea bine*
Să nu mă țin de pasul tău..." (M. Eminescu)

6. Precizați valorile morfologice ale cuvintelor subliniate:
a. „*În jurul nostru, o păsărică zbura speriată.*"
b. „*Cei ascunși în căpița din mijloc nu puteau să vadă ce face.*"
c. „*Drept răsplată, a fost înaintat sergent și decorat.*" (Cezar Petrescu)
d. „*Vorbea bolborosit și din fundul gâtlejului.*"
e. „*Se repezi asupra lui Gheorghiță (...) și iar veni la drum.*"
f. „*Stătu și el neclintit ca toate, ascultându-și bătăile inimii.*"
g. „*Domnu Toma, mai ales, a vorbit drept după inima Vitoriei...*" (M. Sadoveanu)
h. „*Florile erau în straturi verzi (...), iar printre ele roteau fluturi ușori ...*" (M. Eminescu)
i. „*Ascundeți-vă mai bine.*"
j. „*Mi-ai făcut un bine, zise un glas – ți l-am făcut și eu.*" (M. Eminescu)

7. Scoateți locuțiunile adverbiale și indicați funcțiile sintactice ale acestora:
a. „*Pe urmă s-au dus și ei să descopere și să vadă pe Lipan.*"
b. „*Din când în când se oprea, ca să răsufle de trudă.*"
c. „*Și pe asta o știe pe de rost...*" (M. Sadoveanu)
d. „*Rămâi cu bine, fata mea, în curând ne vom vedè iar.*" (M. Sadoveanu)
e. „*Și când mori să vezi că-n lume viețuit-ai în zadar ...*"
f. „*Flori de tei deasupra noastră/ Or să cadă rânduri-rânduri*"
g. „*Și de aceea, (...) Singurică-n cămășuță brațe albe eu întinz*"
h. „*Și porțile în urmă în vechi țâțâni s-aruncă.*"
i. „*Trec în umbră, pier în vale ...*" (M. Eminescu)

8. Extrageți interjecțiile:
„*– A! bine că mi-ai venit, Făt-Frumos, zise ea, făcându-se iar scurtă, ia acum hai la luptă, acum am vede cine-i mai tare.*
– Hai! zise Făt-Frumos."
„*– Da ce vrei, mări Cătălin?/ Ia du-t' de-ți vezi de treabă.*" (M. Eminescu)

9. Identificați figurile de stil:
a. „*Ah! în curând satul în vale amuțește,*
Ah! în curând pasu-mi spre tine grăbește."
b. „*În veci aceleași locuri marcate cu altă haină,*
Și-n toată omenirea în veci același om ..."
c. „*(...) al meu nume o să-l poarte/ Secolii din gură-n gură. Și l-or duce mai departe,/ De a pururi, pretutindeni, în ungherul unor creieri...*"
d. „*Când fața mea se pleacă-n jos,/ În sus rămâi cu fața*"
e. „*Răsare luna liniștit/ Și tremurând de apă ...*"
f. „*Ca azi va fi ziua de mâne,/ Ca mâni toți anii s-or urma.*"
i. „*Apele plâng, clar izvorând în fântâne ...*" (M. Eminescu)

10. Treceți în coloane diferite adverbele compuse, derivate, locuțiuni: *binișor, încet-încet, veșnic, departe, deoldltă, încetișor, totdeauna, copilărește, din vreme-n vreme, deasupra, de-a pururi, vreodată.*

11. Analizați morfologic părțile de vorbire neflexibile din strofa:
„*Poate de mult s-a stins în drum*
În depărtări albastre,
Iar raza ei abia acum
Luci vederii noastre." (M. Eminescu)

SINTAXA PROPOZIȚIEI

1. Identificați propozițiile simple; arătați structura lor:
a. „*Tu să fii prost; dar să ai putere asupra altora, cu sabia.*" (M. Sadoveanu)
b. „*Am întârziat, preaslăvite, căci suntem cu oile și cu asinii.*
(...) Asupra noastră fulgeră, trăsnește și bat puhoaiele."
c. „*Văd că vine argatul înainte de vreme. Trebuie să se fi întâmplat ceva.*
d. „*Mămucă – strigă fata – iese fum! Trebuie să fi făcut vreo dihanie cuibar în hogeag.*" (M. Sadoveanu)

2. Extrageți propozițiile dezvoltate și arătați structura lor:
a. „*Soarele pierise, lumina se împuținase și vântul sfichuia, din când în când, fulgi care cădeau domol în tindă, se topeau și dispăreau într-o clipă.*" (M. Sadoveanu)
b. „*Argatul s-a dus la șura lui să mănânce, urmă fata în șoaptă. Așa are obicei, ca să nu-l vadă nimeni.*" (M. Sadoveanu)

3. Identificați propozițiile independente:
„*De partea cealaltă a bisericii mai era o căsuță, ca o ciupercă singură pe toloacă. Acolo trăia baba Maranda. Vitoria avea treabă și cu dânsa. Întâi se duce la părintele, să-i alcătuiască răvașul. După ce înserează, trece la baba Maranda, pe întuneric, ca să n-o vadă nimeni.*" (M. Sadoveanu)

4. Extrageți propozițiile incidente:
„*– Mai vrai lapte? întrebă ea pe motănaș.*
– Mai vrau, răspunse el subțirel." (M. Sadoveanu)
„*– Ai nevoie de vreo scrisoare? întrebă părintele. Șezi, iaca aprind lampa și ți-o scriu numaidecât.*
– Și de asta am venit, părinte Dănilă – răspunse femeia – și mă aduce și altă nevoie, pentru un sfat." (M. Sadoveanu)

5. Scrieți cinci proverbe formate numai din propoziții principale.

6. Construiți cinci fraze în care să aveți propoziții intercalate. Subliniați-le!

SUBIECTUL ȘI PREDICATUL

1. Identificați subiectele multiple:
a. „*Mii de coifuri lucitoare ies din umbra-ntunecoasă ...*"
b. „*Ieniceri, copii de suflet ai lui Allah și spahii*
Vin de-ntunecă pământul la Rovine în câmpii." (M. Eminescu)
c. „*Copiii, nebunii și omul beat vorbesc adevărul.*" (maximă)
d. „*De ce dorm îngrămădite între galbenele file*
Iambii suitori, troheii, săltărețele dactile."
e. „*Tot pământul, lacul, cerul ... toate, toate ni-s prietini.*"
f. „*Stoluri, stoluri trec prin minte/ Dulci iluzii.*"
g. „*Îmi plutea pe dinainte cu al timpului amestec*
Ba un soare, ba un rege, ba un alt animal domestic."
h. „*Dantul, muzica, pădurea,/ Pe acestea le-ndrăgii ...*" (M. Eminescu)

2. Construiți câte trei enunțuri cu subiecte exprimate prin:
a. pronume diferite
b. numerale diferite
c. substantive comune

d. substantive proprii
e. alte părți de vorbire cu valoare substantivală.

3. Construiți câte un enunț, în care subiectul să se afle la începutul, la sfârșitul și în interiorul acestuia.

4. Alcătuiți enunțuri, în care verbele *a părea*, *a rămâne*, *a ajunge*, *a se face* să formeze predicat verbal și predicat nominal.

5. Construiți cel puțin cinci enunțuri, în care să aveți predicat verbal exprimat prin verbul *a fi*.

6. Precizați funcția sintactică a cuvintelor subliniate în fragmentele următoare:
a. „*Lumânarea-i stinsă-n casă ... somnu-i cald, molatic, lin ...*"
b. „*Fantezie, fantezie,* [...]/ *Ce ades mă porți, pe lacuri și pe mare și prin crânguri!.*"
c. „*E atâta vară-n aer, e atât de dulce zvonul ...*"
d. „*Una-i cu apă, alta cu putere ...*"
e. „*Căci tu – tu ești el.*"
f. „*Cum veniră, se făcură toți o apă ș-un pământ.*"
g. „*Simți că nimica nu ești.*"
h. „*Părând pe veci a răsări,/ din urmă moartea-l paște.*" (M. Eminescu)

7. Alegeți verbele care nu pot forma predicat nominal: *a deveni, a lucra, a rămâne, a părea, a dori, a avea, a se face, a vrea, a însemna, a se naște, a veni, a sta.*

8. Subiectul poate fi exprimat prin următoarele părți de vorbire:
a. substantiv, articol, pronume, numeral
b. substantiv, pronume, numeral, verb la modul infinitiv
c. substantiv, pronume, numeral, adjectiv.

9. Predicatele pot fi exprimate prin verbe la modurile:
a. indicativ, conjunctiv, condițional-optativ, imperativ
b. indicativ, conjunctiv, imperativ, supin
c. indicativ, conjunctiv, infinitiv, gerunziu.

10. Construiți enunțuri în care numele predicative sunt exprimate prin:
a. substantiv în cazurile genitiv și acuzativ
b. pronume nehotărât în cazurile nominativ și genitiv
c. adjectiv la gradul superlativ relativ
d. numeral cardinal și ordinal
e. verb la infinitiv și supin
f. adverb de mod și de timp
g. adverb relativ și pronume relativ.

11. Identificați subiectele și arătați prin ce părți de vorbire sunt exprimate:
a. „*neguri albe, strălucite/ Naște luna argintie*"
b. „*Nimeni de-a plânge n-are, el traiul și-a trăit.*"
c. „*Îmi vine a crede că toate-s nimică.*"
d. „*Trecu o zi, trecură trei ...*"
e. „*Și din adânc necunoscut/ un mândru tânăr crește*"
f. „*Cine ține toate minte/ Și ar sta să le asculte?*"
g. „*Treacă-n lume, cine-o trece;*"
h. „*(...)-n toat-a ei făptură/ E-un, „nu știu cum" ș-un „nu știu ce*"
i. „*Dac-al ei glas e armonie,/ E și-n tăcere-i „nu știu ce*""
j. „*M-or troieni cu drag/ Aduceri-aminte.*" (M. Eminescu)

12. Identificați predicatele verbale și precizați partea de vorbire prin care sunt exprimate:
a. „*Și nici pe buze nu-mi mai vin,*
Și nici prin gând mi-or trece."
b. „*Și cât de mult îmi pare rău/ Că nu mai sufăr încă!*"

c. „*Totuși îmi pare că de-atunci/ Sunt veacuri.*"
d. „*Iată lacul. Luna plină,/ Poleindu-l, îl străbate.*"
e. „... *ia acum hai la luptă* (...)" (M. Eminescu)
f. „*Se poate să aibă omul o pricină de întârziere. Poate să fi căzut, bolnav...*"
g. „*Acel sunet cu ciudate modulații era întovărășit de un răcnet întărâtat și răgușit.*"
(M. Sadoveanu)

ATRIBUTUL

1. Identificați apozițiile din fragmentele următoare; indicați felul lor, părțile de vorbire prin care sunt exprimate și cazul:
a. „*Arald, copilul rege, uitat-a Universul ...*"
b. „*Iar în patru părți a lumii vede șiruri munții mari,*
Atlasul, Caucazul, Taurul și Balcanii seculari."
c. „... *Ce pe-o repede - nmiire de mici unde o așterne*
Ea, copila cea de aur, visul negurii eterne ..."
d. „*Ochii împărătesei Ilenei, orbiți de plâns, nu mai vedeau nimica.*"
e. „*Cum nu vii tu, Țepeș doamne ...*"
f. „*Pajul Cupidon, vicleanul,/ Mult e rău și alintat ...*" (M. Eminescu)
g. „*Ori poate cunună și botează în sat la el.*" (M. Sadoveanu)

2. Extrageți atributele în cazul genitiv și dativ; prin ce părți de vorbire sunt exprimate:
a. „*Privirea-mi arde, sufletul îmi crește.*"
b. „*Deodată întunericul dimprejurul lui deveni liniștit, negru-mort ...*" (M. Eminescu)
c. „*Câinele își conteni dușmănia împotriva dobitoacelor.*" (M Sadoveanu)
d. „*Ești convins că zâmbetul d-tale e fermecător ...*"
e. „*Tot alături călăresc,/ Nu au grija nimănuia ...*"
f. „*Idol tu! Răpire minții* [...] *mândru idol ți-ai ales.*"
g. „*I se rumpe/ Al lui suflet când privește peste al vremurilor vad.*" (M. Eminescu)
h. „*Cum se poate, zicea ea, să ajungă pe mâinile unora și altora ...*" (*Ileana Sânziana*)

3. Identificați atributele exprimate prin numerale; scrieți, separat atributele substantivale și pe cele adjectivale; arătați felul numeralelor:
a. „*Cu mâinile-amândouă eu fața îmi ascund*
Și-ntâia dată-n viață, un plâns amar mă-neacă."
b. „*Dintr-o volbură naltă, verde, se vedeau nemișcați, doi ochi de jeratec...*"
c. „*Ea a doua zi se miră cum de firele sunt rupte.*"
d. „*Baba* (...) *scoase inimele din câteșișapte caii ...*"
e. „... *șese aveau fiecare-n vârf câte un cap ...*" (M. Eminescu)
f. „*rugă pe Făt-Frumos să-și aleagă de soție pe una din cele trei fete ce avea ...*"
(*Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*)
g. „*Multe izbânzi am mai făcut noi amândoi.*" (*Ileana Sânziana*)
h. „*Fata întrebă pe cal, pe care din amândoi să scape.*" (*Ileana Sânziana*)

4. Construiți câte două enunțuri cu atribute exprimate prin:
a. adjective pronominale în genitiv
b. verbe la moduri nepersonale
c. locuțiuni.

5. În enunțul: „*Era odată un împărat puternic și mare și avea pe lângă palaturile sale o grădină frumoasă, bogată de flori și meșteșugită nevoie mare!*" există:

a. 4 atribute adjectivale şi 2 atribute substantivale
b. 6 atribute adjectivale
c. 5 atribute adjectivale şi un atribut verbal.

6. În enunţul: „*Codrule, codruţule,/ Ce mai faci, drăguţule* ...", cuvântul subliniat este:
a. subiect
b. atribut adjectival
c. nu are funcţie sintactică.

7. În enunţul: „*Tot îmi va fi mai bine ca-n ceasul de acum.*", cuvintele subliniate sunt:
a. complement circumstanţial de mod, complement circumstanţial de timp
b. nume predicativ, atribut adverbial
c. complement circumstanţial de mod, atribut adverbial.

8. În enunţul: „*Codrii se înfiorează de atâta frumuseţe*", cuvântul subliniat este:
a. atribut pronominal
b. atribut adverbial
c. atribut adjectival.

9. În versul: „*Eu să fiu a ta stăpână, tu stăpân vieţii mele*", cuvântul subliniat este:
a. complement indirect
b. atribut substantival în dativ
c. atribut substantival genitival.

10. În versurile „*Dar ochii mari şi minunaţi,/ Lucesc adânc himeric*", există:
a. 2 atribute adjectivale
b. 4 atribute adjectivale
c. 3 atribute adjectivale.

COMPLEMENTE NECIRCUMSTANŢIALE

1. Complementul direct determină:
a. un verb copulativ
b. un verb tranzitiv
c. un verb auxiliar.

2. Complementul indirect determină:
a. un verb auxiliar
b. un substantiv
c. un verb intranzitiv.

3. Complementul de agent determină:
a. un verb la diateza pasivă
b. un verb copulativ
c. un adjectiv.

4. Alegeţi varianta care cuprinde numai verbe care pot avea complement direct:
a. *a ridica, a merge, a fi, a cunoaşte, a scrie, a ofta*
b. *a alege, a găsi, a coborî, a trimite, a crede, a aprecia*
c. *a respira, a deduce, a întoarce, a deveni, a conveni, a dăinui.*

5. Complementul indirect este exprimat prin:
a. adverb
b. pronume
c. interjecţie.

6. Complementul direct şi cel de agent se află în cazul:
a. dativ
b. genitiv
c. acuzativ.

7. În enunţul: „*C-ajung pe mine însumi a nu mă mai cunoaşte...*", există:
a. două complemente directe şi un nume predicativ
b. trei complemente directe
c. două complemente directe, un complement indirect.

8. În enunţul: „*Au plătit cinstit ce aveau de plătit*", verbul la supin are funcţie sintactică de:
a. complement indirect
b. complement circumstanţial de scop
c. complement direct.

9. În propoziţia: „*Se întoarse asupra oamenilor.*", există:
a. un complement indirect
b. un complement circumstanţial de loc
c. un complement circumstanţial de mod.

10. Extrageţi complementele indirecte din versul următor şi numiţi părţile de vorbire prin care sunt exprimate: „*Şi mi-s dragă mie însămi pentru că-i sunt dragă lui.*" (M. Eminescu)

COMPLEMENTE CIRCUMSTANŢIALE

1. Arătaţi funcţiile sintactice ale cuvintelor precedate de prepoziţia *pentru*:
a. „*Deci gospodarii de la Doi Meri vin pentru contract şi arvună...*"
b. „*... au băut pe rând din acelaşi pahar, neuitând să închine pentru mort.*"
c. „*... căci era câinele, care s-ar fi luptat cu îndârjire pentru stăpân.*"
d. „*... să nu uite să ceară în clipa anumită vinul pentru stropit...*"
e. „*Sărbătorile şi petrecerile solstiţiului i-au fost pentru întâia oară străine şi depărtate.*"
f. „*Acum şapte ani a lovit-o pentru alta.*" (M. Sadoveanu)

2. Indicaţi funcţiile sintactice ale cuvintelor în cazul genitiv:
a. „*... de o bucată de vreme nu mai am tihnă din pricina unei ticăloase.*"
b. „*Calistrat Bogza nu s-a putut opri să nu întindă gâtul pe deasupra altor capete ...*"
c. „*Preoţii şi cu domnul subprefect stăteau la locul de cinste, în fundul odăii.*"
d. „*Avem a porni la drum asupra nopţii.*"
e. „*Cel din urmă a încălicat ş-a grăbit după cel din vârful muntelui.*"
f. „*Bogza îl văzu şi se păvăli pe-o coastă asupra lui.*"
g. „*... s-aşază la masă înaintea oglinzii.*" (M. Sadoveanu)

3. Identificaţi complementele circumstanţiale de timp:
a. „*De douăzeci şi şase de ani şi-a părăsit neamurile şi nu s-a mai întors la ele.*"
b. „*Totdeauna, în zilele de lucru, o găseşte la stative, alegând scorţuri.*"
c. „*Asta mi s-a mai întâmplat o dată în munte.*"
d. „*Se juca, privind-o c-un cuţit de os.*"
e. „*... pe urmă să facă ei ce-or şti...*" (M. Sadoveanu)

4. În propoziţia: „*Îţi rămâne gospodăria aşa, de izbelişte.*", cuvintele subliniate sunt:
a. complemente circumstanţiale de mod
b. nume predicative
c. atribute.

5. În enunțul: *„Când te întorci dumneata acasă, la Călugăreni...”*, substantivul are funcție sintactică de:
a. atribut apozițional
b. complement circumstanțial de loc
c. atribut prepozițional.
6. În propoziția: *„Descoperind acest adevăr, se veseli ...”*, verbul la gerunziu este:
a. complement circumstanțial de cauză
b. complement circumstanțial de mod
c. complement circumstanțial de timp
7. În propoziția: *„Nechifor Lipan poate nici n-a ajuns la Dorna.”*, adverbul subliniat are funcție sintactică de:
a. predicat verbal
b. complement circumstanțial de mod
c. nu are funcție sintactică.
8. Complementul circumstanțial de timp din propoziția: *„Într-un târziu, domnu David se arătă foarte grăbit...”*, este exprimat prin:
a. adverb de timp
b. substantiv
c. locuțiune adverbială.
9. În propoziția: *„A doua zi, sâmbătă, au încălecat iar...”*, există:
a. două complemente circumstanțiale de timp și un complement circumstanțial de mod
b. trei complemente circumstanțiale de timp
c. un complement circumstanțial de timp, un complement circumstanțial de mod și un atribut substantival.
10. În propoziția: *„Munteanca a stat în picioare”*, există:
a. subiect + predicat verbal (locuțiune verbală)
b. subiect + predicat verbal + complement circumstanțial de loc
c. subiect + predicat verbal + complement circumstanțial de mod.
11. Construcția subliniată din propoziția: *„... stătu aplecată, cu privirea-i de umbră ațintită în necunoscutul din nainte-i”*, este:
a. complement circumstanțial de loc
b. complement circumstanțial de timp
c. atribut pronominal prepozițional.
12. În propoziția: *„Ea era deasupra tuturora.”*, expresia subliniată este:
a. nume predicativ
b. complement circumstanțial de loc
c. complement circumstanțial de mod.

FRAZA

1. Propoziția subordonată din fraza: *„În sfârșit, fie cum spui.”*, este:
a. subiectivă
b. predicativă
c. circumstanțială de mod.
2. În enunțul: *„Poate să fie în lada aceea.”*, există:

a. o principală și o subiectivă
b. doar o propoziție principală independentă
c. o propoziție principală și o completivă directă.
3. În fraza: *„Ce demon va fi fiind, cine putea ști”*, propoziția principală este:
a. prima
b. a doua
c. sunt amândouă.
4. În fraza: *„Zmeoaica suflă ce suflă.”*, propoziția subordonată este:
a. completivă directă
b. circumstanțială de mod
c. circumstanțială de timp.
5. În fraza: *„... dacă văzu că nu poate să-i prăpădească (...) plesni fierea într-însa de necaz ...”*, subordonata introdusă prin conjuncția *dacă* este:
a. condițională
b. temporală
c. cauzală.
6. În fraza: *„... văzând că lipsește vasul, începe a boci de ți se rupeau rărunchii de milă...”*, există:
a. CT + CD + PP + CNS
b. PP + CD + CNS
c. PP + CD + CM.
7. Fraza: *„... lui i se părea că nu mai este cum era la plecare, ci că acum e mai chipeș și mai semeț.”*, este alcătuită din:
a. o principală, două subiective, o predicativă
b. o principală, o subiectivă, două predicative
c. o principală, trei subiective.
8. Adverbul relativ *cum* introduce în frazele următoare:

a. *„Cum ajunse la împăratul, se miră ...”*	CM/ CT
b. *„nu mai este cum era la plecare ...”*	CM/ PR
c. *„porunci să facă ce o face și cum va ști ea ...”*	CM/ CD
d. *„nu știu cum îi veni bine fetei împăratului ...”*	CD/ CI
e. *„zmeul își bate capul cum să-i împlinească dorința”*	CI/ CS

(*Basme*)

9. Precizați tipul de subordonate introduse de conjuncția *dacă*:
a. *„Și dacă n-aș ști cât ai fost de credincios tatălui meu, de astă dată mi te-aș asculta.”*
b. *„Opri calul și-l întrebă dacă este bine să o ia ...”*
c. *„Dacă văzu că n-are încotro, merseră la grajd și-i dederă pe Galben-de-soare.”*
d. *„Calul, dacă simți că fata se pierde cu firea, o îmbărbătă iarăși ...”*
e. *„Dacă este așa, iată îți dau și ție voie, să vedem ce procopseală o să-mi faci.”*

(*Basme*)

Capitolul X

INDICAȚII ŞI SOLUȚII

VOCABULAR – 1

1. mână, cap, tată, soră, iarbă, câine, păr, pâine, apă, sare
2. cortină, prolog, catalog, a obseda, tiroidă, renal, infecțios, paharnic, electron, nucleu
Publicul a aplaudat frenetic şi după lăsarea cortinei.
Ne obsedează ideea unui nou cutremur.
3. sâneață, vornic, durdă, hatman, plăieş = arhaisme lexicale
a priimi, sama, a îmbla, a rumpe, vecinic = arhaisme fonetice
4. curechi, încaltea (Moldova), lepedeu, bolând (Ardeal), dadă (Muntenia)
5. pilot, dramă, autohton, speech, ketchup, stresant, acvariu, decizie, a frecventa, opinie
Pilotul este un om foarte curajos. (aviatorul)
Pierderea examenului a provocat o adevărată dramă în familie. (nenorocire, suferință)
De Crăciun se păstrează obiceiurile autohtone. (băştinaşe, strămoşeşti)
A rostit un speech interesant. (discurs)
Foloseşte ketchup în aproape toate felurile de mâncare. (bulion, suc de roşii)
Oamenii de la oraş au un program stresant. (obositor)
Acvariul din Constanța e o atracție pentru copii. (crescătorie de peşti)
Decizia va fi luată de conducerea unității. (hotărârea)
Prietena mea frecventează cursuri de limba spaniolă. (urmează)
Nu ți-a cerut nimeni opinia. (părerea)
6. bujie, motor, cleşte, lampă, ştecher – termeni tehnici
atom, diateză, hepatită, asteroid, triunghi – termeni ştiințifici
Trebuie să înlocuim bujiile maşinii.
Motorul merge prost, că nu este bine turat.
A scos cuiul cu un cleşte.
Nu se mai fac televizoare cu lămpi.
Scoate ştecherul din priză!
Atomul este cea mai mică unitate a corpului.
Verbul analizat este la diateza reflexivă.
Ni se cere să calculăm înălțimea triunghiului.
Astă-toamnă au fost multe cazuri de hepatită în şcoală.
Am văzut o ploaie de asteroizi îndreptându-se înspre pământ.
7. băiat – băiețel – băiețandru – băiețos – băiețeşte – băiețesc
8. radicalul = băiet
sufixe: - el, - andru, - os, - eşte, - esc
9. a face – a desface, a reface, a preface, a contraface
10. tineresc, vişiniu, bățos, păduret, păduratic, dornic, codaş, albui, repetabil, săptămânal
11. fetiță, gândăcel, căsuță, inimioară, cărticică (diminutive)
copilandru, lăcăraie, iepuran (augmentative)
brădiş, tinerime, făget (colective)
12. însănătoşire, preşcolar, nevăzător
13. **a.** treisprezece, întotdeauna, binefăcător
b. floare – de – colț, ceea ce, nici unul
c. Radet, Romavia, MEC.
14. Toamna se redeschid şcolile. (substantiv – adverb)
Leneşul mai mult aleargă. (adjectiv – substantiv)

Scrie clar. (adjectiv – adverb)
La conferință a vorbit un oarecine. (pronume – substantiv)
Invitatul s-a lăsat așteptat. (participiu – substantiv)
Binele se răsplătește cu bine. (adverb – substantiv)
Uitarea este firească. (infinitiv – substantiv)
Mamă, ce vremuri trăim! (substantiv – interjecție)
Mă gândesc la anii trecuți. (participiu – adjectiv)
Auzeam când un of, când un vai. (interjecție – substantiv)

15. Derivare: înflorind, pârguindu-se (a înflori: prefixul în- + substantivul floare + sufixul verbal i; a se pârgui: substantivul pârg + sufixul verbal – ui)
compunere: oarecine (adverbul oare + pronumele cine)
conversiune: noaptea (adverb provenit din substantiv)
în fundul (locuțiune prepozițională – provine din locuțiune adverbială)
coapte (adjectiv provenit din participiu)

16. a.

Derivate	Compuse	Conversiune	Neologisme
ajutor	cineva	un întreg	lege
vizibil	numai	fiecare	interes
îndoială	fiecare	sale	clasă
nepărtinire			vizibil
			dreptate
			consideră
			popor
			clasă
			să voteze
			lege

b.

Derivare	Compunere	Conversiune	Neologisme
provocatoare	același	același	inteligentă
bucuroase	deasupra	deasupra	provocatoare
bâzâit		obosite	galerii
neîntrerupt		moțăinde	alune
		mineri	

Observație: Cuvintele <u>același</u>, <u>deasupra</u> sunt compuse dar și-au schimbat și clasa gramaticală, primul din pronume devenind adjectiv pronominal demonstrativ de identitate, iar al doilea din adverb a devenit prepoziție.

VOCABULAR – 2

1. a arăta = a indica, mulțumire = gratitudine, îndemânatic = abil, sfârșit = final, legătură = conexiune, îngeresc = angelic, ascultător = docil, vătămător = nociv, gras = obez, a uita = a omite
2. a merge – a umbla – a circula – a străbate – a se deplasa – a cutreiera; a vorbi – a grăi – a spune – a zice – a expune; a așeza – a fixa – a plasa – a instala – a pune
3. de-a fir a păr = amănunțit, a trage cu urechea = a spiona, fără margini = nelimitat, a sta în cumpănă = a ezita, a despica firul în patru = a cerceta, a-și da ifose = a se făli, a-și mușca buzele = a regreta, fără leac = incurabil, de zi cu zi = zilnic, fără întrerupere = permanent
4. amintire = aducere-aminte, curat = fără prihană, a observa = a băga de seamă, uneori = din când în când, cineva = nu știu cine, deoarece = pentru că, opinie = punct de vedere, bogat = cu dare de mână, înțelept = cu scaun la cap, a lenevi = a tăia frunză la câini.
5. menaj = gospodărie, a leza = a răni, abis = prăpastie, sacru = sfânt, beautitudine = fericire, fidel = credincios, dezolat = trist, relație = legătură, fortuit = întâmplător, eroare = greșeală
6. dificil ≠ ușor, ură ≠ iubire, sătul ≠ flămând, adevărat ≠ fals, etern ≠ efemer, egoist ≠ altruist, a ieftini ≠ a scumpi, venetic ≠ autohton, cidatin ≠ rural, fertil ≠ arid

7. omenie ≠ neomenie, războinic ≠ antirăzboinic, logic ≠ ilogic, organic ≠ anorganic, normal ≠ anormal, exact ≠ inexact, a face ≠ a desface, a obișnui ≠ dezobișnui, dureros ≠ nedureros, moral ≠ imoral
8. drept ≠ nedrept, drept ≠ stâng, drept ≠ strâmb,
9. static ≠ mobil, singuratic ≠ sociabil, antum ≠ postum
10. La ora de chimie elevii au folosit o soluție diluată pentru a evita un accident.
Cu greu am descoperit soluția problemei.
Oamenii cu suflet bun au adoptat copii din familii sărace.
Unii colegi au adoptat o atitudine nefirească.
Mașina s-a oprit într-un troian de zăpadă.
Eroul troian, Hector, a fost ucis de către Ahile.
La teză ni s-a cerut să calculăm aria trapezului.
Halterofilul și-a dezvoltat mușchiul trapez.
Colonii munceau din greu pământul.
I s-a făcut o operație la colon.
11. I-ar conveni o săptămână de vacanță.
Am citit nuvela doar o dată.
E neam cu bunicul meu.
Ție îți plac trandafirii?
De mult nu mai particip la petreceri.
Unde va fi așezată tabăra cercetașilor?
Oare cine locuiește în casa de peste drum?
De cât timp ai nevoie pentru tratament?
Dalmațianul este un câine de casă.
În vacanță mi-am făcut prieteni noi.
12. a. evoluau, **b.** temporară, **c.** primitori,
d. iluzia, **e.** lacună, **f.** virtuoz
13. Noul nostru profesor are față de elevi o atitudine glacială.
Unele animale au dispărut din era glaciară.
Pentru a repara bara mașinii e nevoie de sudură.
Medicul a făcut sutură leziunii.
Avionul va decola peste cinci minute.
Organizatorii au decorat sala de ședințe.
Capra neagră trăiește la altitudine mare.
Ai avut o atitudine ciudată înaintea examenului.
Mulți imigranți provin din Asia.
Te-am prevenit de apropierea furtunii.
14. depoziție = declarație, dispoziție = ordin, stol = cârd, șir, stor = jaluzea, a obloji = a îngriji, a oploși = a (se) pripăși, a eluda = a evita, a elida = a înlătura (vocala finală a unui cuvânt), monah = călugăr, monarh = rege, elan = avânt (animal nordic), elen = grec (locuitor al Eladei), patalama = document, patarama = pățanie, îndemn = sfat, indemn = teafăr, edem = umflătură, eden = rai, petrolier = vas care transportă petrol; prelucrător de petrol, petrolifer = care conține petrol
15. crud, a sta, foc, a frământa, suflet
16. Cititorul a sărit un rând: (a omis)
Luând notă bună la test băiatul sărea de bucurie. (țopăia)
Nu pot sări cu prăjina. (a se înălța)
I-a sărit un ochi de la ciorap. (s-a desfăcut)
Câinele a sărit brusc în fața autoturismului. (a apărut)
17. a. sosii; **b.** am chef, doresc; **c.** se trage;
d. au preluat; **e.** se împlinește; **f.** ajunge;
g. este; **h.** se explică, înseamnă; **i.** se potrivește; **j.** curge

FONETICĂ

1. grădină = patru consoane (g, r, d, n), trei vocale (ă, i, ă)
idee = o consoană (d), trei vocale (i, e, e)
dormitor = cinci consoane (d, r, m, t, r), trei vocale (o, i, o)
viață = două consoane (v, ț), două vocale (a, ă), o semivocală (i);
pufoaică = trei consoane (p, f, c), trei vocale (u, a, ă), două semivocale (o, i)

2. girafă = șase litere, șase sunete
ceață = cinci litere, patru sunete
ghionoaie = nouă litere, opt sunete
ureche = șase litere, cinci sunete
cinci = cinci litere, patru sunete

3. toamnă, iască, piele, nouă, trei, iubire, preludiu, moină, fiică, nea (diftongi)
pufoaică, leoaică, tămâioasă, brânzoaică, lăcrimioară, veneau, șleau, aveai, suiai (triftongi)

4. co-lo-ni-e, o-biș-nu-in-ță, su-i-tor, di-no-za-ur, ri-tu-al, vir-tu-os, și-in-ță, stră-in, ce-fa-le-e, a-u-to-mat

5. maree (hiat), teamă (diftong), orzoaică (triftong), voință (hiat), pleoapă (triftong), iureș (diftong), alveolă (hiat), miau (triftong), miere (diftong), doină (diftong)

6. con-ven-ți-e, trac-tor, simp-tom, planc-ton, ca-das-tru, nem-țoai-că, sur-prin-de-re, gen-til-om/ gen-ti-lom, sin-u-ci-gaș/ si-nu-ci-gaș, de-spre/ des-pre, in-es-te-tic/ i-nes-te-tic, pe-tro-li-fer, su-pe-ri-or, ne-stră-mu-tat, vârst-nic

7. bei-za-dea, in-stinc-tiv, au-gust, dez-a-mă-git/ de-za-mă-git, boj-deu-că, mau-so-leu, in-ac-tu-al/ i-nac-tu-al, în-a-poi/ î-na-poi, via-ță, nici-o-da-tă/ ni-cio-da-tă

8. caractér, magistrálă, regízor, indústrie, tribunál, șaptesprezece, istórie, secúndă, antíc/ ántic, altcumvá

SUBSTANTIVUL

1. penar, manual, televizor, baltă, cetate – substantive comune
Penteleu, Orșova, Mureș, Franța, Mihnea – substantive proprii

2. A cumpărat cinci metri de olandă.
Bunicul ei este un adevărat harpagon.
De curând am fost la târgul de pe muntele Găina.
Câinele Lupu îi aparținuse lui Nechifor Lipan.

3. păienjeniș, mulțime, norod

4. Codrul este plămânul verde al planetei. (nominativ – subiect)
Viața codrului se stinge în timpul iernii. (genitiv – atribut)
Să dăm multă atenție codrului. (dativ – complement indirect)
Haiducii se ascundeau în codrul des. (acuzativ – complement circumstanțial de loc)
Codrule, potecile tale sunt pline de taine! (vocativ – nu are funcție sintactică)
Adăpostul românilor, la nevoie, a fost codrul. (nominativ – nume predicativ)
Baba-Cloanța avea o colibă în mijlocul codrului (genitiv – complement circumstanțial de loc)
Asemenea codrului pare de necunoscut. (dativ – complement circumstanțial de mod)
Să ocrotim codrul! (acuzativ – complement direct)
Tu, codrule, îmi ești prieten drag. (vocativ – atribut apozițional)

5. Ștefan – nominativ; subiect
fratele – nominativ; atribut apozițional
dintre feciorii – acuzativ; atribut prepozițional
Petrei – genitiv; atribut genitival
copii – acuzativ, complement direct
frații – nominativ; subiect
gospodari – nominativ; nume predicativ

6. Cei doi sunt niște fii buni. (cu articol nehotărât)
Fiii bătrânei locuiau în sat. (cu articol hotărât)
Au înflorit niște lalele albe. (cu articol nehotărât)
Lalelele împodobesc parcurile. (cu articol hotărât)

7. a. Parfumul dulce al florilor de tei mă adoarme.
b. Deasupra insulei pluteau ceți dese.
c. Tinerii și-au așezat corturile în josul apei.

8. a. pantaloni, icre, plete, oseminte, câlți
b. onoare, bade, rouă, eroism, omenie
c. ghid (ghiduri, ghizi), corp (corpi, corpuri), râs (râși, râsuri), corn (corni, coarne, cornuri), bob (bobi, boabe, boburi)
Fata avea plete aurii.
Boabele de rouă străluceau în lumina dimineții.
Ghizii conduceau grupurile de excursioniști.
Am cumpărat ghiduri de conversație.

9. regret = părere de rău; ironie = bătaie de joc; memorie = ținere de minte; omitere = scăpare din vedere; pornire = punere în mișcare
Părerile de rău deseori sunt tardive.
I s-a adresat în bătaie de joc.
Are o ținere de minte ieșită din comun.
Mulți greșesc datorită scăpării din vedere a amănuntelor.
Am ajutat la punerea în mișcare a mașinii.

10. un chip = substantiv comun, simplu, gen neutru, număr singular, caz acuzativ, precedat de articolul nehotărât „un", funcție sintactică de complement direct
apa = substantiv comun, simplu, gen feminin, număr singular, caz nominativ, articulat cu articolul hotărât enclitic „a", funcție sintactică de subiect
-n cercuri = substantiv comun, simplu, gen neutru, număr plural, caz acuzativ, însoțit de prepoziția simplă „-n", nearticulat, funcție sintactică de complement circumstanțial de mod
lacul = substantiv comun, simplu, gen neutru, număr singular, caz nominativ, articulat cu articol hotărât enclitic „l", funcție sintactică de subiect
de-un cuvânt = substantiv comun, simplu, gen neutru, număr singular, caz acuzativ, însoțit de prepoziția simplă „de", articulat cu articolul nehotărât „un", funcția sintactică de complement de agent
al sfintei = substantiv, simplu, gen feminin, număr singular, caz genitiv, articulat cu articolul hotărât enclitic „i" și articolul posesiv „al", funcție sintactică de atribut substantival genitival
Miercuri = substantiv propriu, simplu, gen feminin, număr singular, caz nominativ, nearticulat, funcție sintactică de atribut substantival apozițional

11. epitet: „De treci codrii de aramă de departe vezi albind
Și-auzi mândra glăsuire a pădurii de argint." (M. Eminescu)
metaforă: „De n-ar pica sudoarea pe glii, n-ar crește grâul,
Căci stropii rodnici rana pământului sărută." (V. Voiculescu)
comparație: „Să curgă val de lacrimi și sângele ca râul." (V. Voiculescu)
repetiție: „Iar când din ochii de jăratic
Vor tresări scântei, scântei…" (O. Goga)
enumerație: „Răsunau dealurile și văile și apele râului pe unde trecea mândra ceată de voinici…"
(Al. Odobescu)
personificare: „Soarele își acoperise fața, cu un zăbranic de aburi roșietici…"
(C. Hogaș)
antiteză: „Iarna-i ici, vara-i departe…" (M. Eminescu)

ADJECTIVUL

1. a. iuți – adjectiv variabil cu o terminație și două forme flexionare
nestatornici – adjectiv variabil cu două terminații și patru forme flexionare (format prin derivare parasintetică)
răbdători – adjectiv variabil cu două terminații și patru forme flexionare (format prin derivare cu sufix)
cumplite – adjectiv variabil cu două terminații și patru forme flexionare
b. comparativ de superioritate; mai iuți, mai nestatornici, mai răbdători
superlativ relativ – cei mai iuți, cei mai nestatornici, cei mai răbdători
cumplite – nu are grade de comparație
c. rotund, viu, egal (exprimă însușiri ce nu pot fi comparate)
inferior, optim (provin din limba latină unde erau forme pentru comparativ, și, respectiv, pentru superlativ)
d. de mirare – minunați
de tot hazul – comici; de nimic – ticălos, nemernic;
fără leac – incurabil; cu scaun la cap – înțelept;
în floare – tânăr
2. a. Te pierdeai în ochii ei negri.
b. În acel loc panta muntelui era lină.
c. Abia se ținea pe picioare de bolnav.
3. La așa cap nu te aștepți la mai mult. (provine din adverb)
Este un om albit de necazuri. (provine din participiu)
I se citea emoția în privirea-i arzândă. (provine din gerunziu)
4. Sătulul nu crede celui flămând. (substantiv)
Se deplasează greu. (adverb)
5. Codrii pustii sunt acoperiți de zăpadă.
Unii oameni sunt indivizi complecși.
Pustiii codri sunt părăsiți de păsări.
Complecșii indivizi își găsesc mai greu locul în societate.
Trecând în fața substantivelor, adjectivele preiau articolul hotărât al acestora.
pustiii – primul i face parte din tema adjectivului
al doilea i este desinența pluralului masculin
al treilea i este articol hotărât
complecșii – primul i este desinența pluralului masculin
al doilea i este articol hotărât
7. săraca fată = biata fată; o fată săracă = o fată sărmană
o mare parte = o parte însemnată; o parte mare = o parte voluminoasă
un nou album = un alt album; un album nou = un album recent
în plin sezon = în mijlocul (toiul) sezonului; un sezon plin = un sezon aglomerat
8. a. „Sprijinit de butuci îmi ghicesc soarta/ din palma unei frunze tomnatice…" (Lucian Blaga)
b. „În juru-i peșterile calcă somnoroase…" (Lucian Blaga)
c. „Ici-colo roșii stropi de mac…" (Lucian Blaga)
d. „… dar orice alt drum duce în poveste,/ în marea, marea poveste."(Lucian Blaga)
e. „Gigantică poart-o cupolă pe frunte…" (G. Coșbuc)
f. „…așa îmbogățesc și eu întunecata zare/ cu largi fiori de sfânt mister…" (Lucian Blaga)

NUMERALUL

1. a. de trei sute – numeral cardinal cu valoare substantivală, cazul acuzativ; complement indirect
trei – numeral cardinal cu valoare adjectivală, cazul acuzativ; atribut adjectival
b. câte o – numeral distributiv cu valoare adjectivală, cazul acuzativ; atribut adjectival
c. amândoi – numeral colectiv cu valoare substantivală, caz nominativ; subiect
prima – numeral ordinal cu valoare adjectivală, cazul acuzativ; atribut adjectival

d. o dată – numeral adverbial; complement circumstanțial de timp
2. Anul acesta a plătit un impozit dublu (îndoit) față de anul trecut. (numeral multiplicativ)
Au lăsat jumătate de recoltă pe câmp. (numeral fracționar)
3. paisprezece, cincisprezece, șaisprezece, șaptesprezece, optsprezece, douăzeci și cinci, o sută patruzeci și doi
4. a. articol nehotărât; **b.** numeral cardinal
c. articole nehotărâte; **d.** numerale cardinale
e. pronume personal;
5. a. Trei au trecut peste râu.
Amândouă au rămas acasă în weekend.
b. Mircea este al doilea la părinți.
Bucuria a fost dublă în urma concursului de tenis.
c. Ne vedem la două în fața Universității.
A mers de două ori la mare în acest an.
d. A mâncat un sfert din tort.
e. Se întorceau în grupuri de câte trei copii.
Îi apreciez pe ambii colegi.
În clasa a opta programul e supraîncărcat.
6. celor doi, primului, celui de-al doilea, jumătății, amândurora

PRONUMELE

1. eu – pronume personal, persoana I, numărul singular, cazul nominativ, funcție sintactică de subiect
cineva – pronume nehotărât compus, genul masculin, numărul singular, cazul nominativ, funcție sintactică de subiect
care – pronume relativ simplu, genul masculin, numărul singular, cazul nominativ, funcție sintactică de subiect
acela – pronume demonstrativ de depărtare, genul masculin, numărul singular, cazul nominativ, funcție sintactică de subiect
s – pronume reflexiv, persoana a III-a, numărul singular, cazul acuzativ, formă neaccentuată, nu are funcție sintactică (intră în structura diatezei reflexive cu valoare pasivă)
nimeni – pronume negativ, simplu, genul masculin, numărul singular, cazul nominativ, funcție sintactică de subiect
cine – pronume interogativ, genul masculin, numărul singular, cazul nominativ, funcție sintactică de subiect
-l – pronume personal, persoana a III-a, genul masculin, numărul singular, cazul acuzativ, formă neaccentuată, funcție sintactică de complement direct
2. meu – adjectiv pronominal posesiv
asta – adjectiv pronominal demonstrativ
câte – adjectiv pronominal relativ
3. mi = pronume personal
Mi-am amintit versurile poeziei. (pronume reflexiv)
4. a. mi = caz dativ, complement indirect
b. Mi-au luat cartea din geantă. (atribut pronominal)
În față-mi nu se vedea nimic. (complement circumstanțial de loc)
Au ajuns în clasă înainte-mi. (complement circumstanțial de timp)
5. pronumele personal, pronumele reflexiv
6. Ce ați făcut astăzi la școală? (pronume interogativ)
Ce poezie ați citit? (adjectiv pronominal interogativ)
Ce naște din pisică șoareci mănâncă. (pronume relativ)
Se vede ce educație a primit. (adjectiv pronominal relativ)
7. Mamei înseși i-am oferit flori.

Ele însele au abandonat cursa. Noi înșine, colegii tăi te vom sprijini. Cu ea însăși am discutat. Dany, ție însuți îți cer sfatul. El însuși a citit referatul. Fetelor, vouă însevă vi se pare greu exercițiul. Mihaela, tu însăți ești o prietenă bună. Pe ei înșiși i-am întâlnit. Eu însămi sunt elevă în clasa a VIII-a, pe când tu însuți ești deja student.

8. Noii noștri colegi s-au adaptat greu colectivului. (atribut adjectival)
Din cauza voastră s-a supărat profesorul de sport. (complement circumstanțial de cauză)
În amfiteatru s-a așezat în spatele tău. (complement circumstanțial de loc)
Toți s-au aliat împotriva mea. (complement indirect)
O colegă era împotriva sa. (nume predicativ)

9. – cazul genitiv:
Contra alor noștri au luptat cei de la Sportul Studențesc. (pronume posesiv)
La ultima oră nu s-a pronunțat împotriva nimănui. (pronume negativ)
Asupra acestora multe nenorociri s-au abătut. (pronume demonstrativ)
– cazul dativ:
Le va comunica alor săi rezultatul concursului. (pronume posesiv)
Niciunuia nu i-a trecut prin cap o asemenea idee. (pronume negativ)
Acordați-le și celorlalți o șansă cât de mică! (pronume demonstrativ)

10. **a.** al cărei; **b.** pe care; **c.** căruia; **d.** ceea ce

11. **a.** pronume demonstrativ de depărtare (1), articol demonstrativ (2)
b. pronume nehotărât (i se opun în text alte pronume: celălalt, toți)
c. unul – numeral cardinal (apare în text și un alt numeral: trei)
d. vreo (două) – adverb de mod de aproximație
niște (brânză) – adjectiv pronominal nehotărât invariabil
e. vreo (știre) – adjectiv pronominal nehotărât
f. niște (oi) – articol nehotărât

VERBUL

1. **a.** du-te = imperativ, prezent, diateza reflexivă
cere = imperativ, prezent, diateza activă
să deie = conjunctiv, prezent, diateza activă
a fost (mire) = indicativ, perfect compus, diateza activă
ai să poți = indicativ, viitor popular, diateza activă
n-au putut = indicativ, perfect compus, diateza activă
a fost scris = indicativ, perfect compus, diateza pasivă
să fie dată = conjunctiv, prezent, diateza pasivă
b. (a) te duce = infinitiv; complement direct
(a) merge = infinitiv; complement direct
c. Înainte de a pleca și-au făcut un plan de călătorie. (complement circumstanțial de timp)
Pentru a termina cu bine un lucru nu trebuie să te grăbești. (complement circumstanțial de scop)
Se temeau a trece prin pădure. (complement indirect)
Cel mai frumos este a ierta. (subiect)
d. a fost (mire) – verbul a avea; intră în structura timpului perfect compus
ai să poți – verbul a avea; ajută la formarea viitorului popular
n-au putut – verbul a avea; ajută la formarea perfectului compus
a fost scris – verbul a avea; ajută la formarea perfectului compus
a fost scris – verbul a fi; intră în structura diatezei pasive
să fie dată – verbul a fi; intră în structura diatezei pasive
e. Verbul du-te este la modul imperativ, diateza reflexivă; se folosește cratima, întrucât verbul și pronumele reflexiv se rostesc împreună, pronumele aflându-se după verb
f. a fost scris; (verb la diateza pasivă cu valoare impersonală)
Alte exemple ar fi: a (i) fi dat, a fi recomandat, a fi interzis

2. **a.** a răspunde = a da socoteală; a pleca = a lua-o la pas; a dovedi = a da dovadă; a ațâța = a pune paie pe foc; a observa = a băga de seamă.
b. Vei da socoteală pentru atitudinea adoptată. (indicativ)
Ar lua-o la pas înainte de a se întuneca. (condițional-optativ)
Să dai dovadă de bun-simț oriunde mergi. (conjunctiv)
Nu mai pune paie pe foc când îi vezi supărați. (imperativ)
Bagă de seamă pe unde calci! (imperativ)

3. a trebui, a se întâmpla, a ploua – verbe impersonale
e bine, e adevărat, e de mirare – expresii verbale impersonale.

4. va cugeta – indicativ viitor (verbul auxiliar *a vrea* + infinitiv)
aș întreba – condițional-optativ, prezent (verbul auxiliar a *avea* + infinitivul)
am încercat – indicativ, perfect compus (verbul auxiliar *a avea* + participiul)
să fi văzut – conjunctiv, perfect (verbul auxiliar *a fi* + participiul)

5. înainte de a bea – infinitiv; complement circumstanțial de timp
de văzut – supin; nume predicativ
știi – infinitiv; complement direct
fi (o confruntare) – infinitiv; complement direct
zâmbind – gerunziu; complement circumstanțial de mod
cugetând – gerunziu; complement circumstanțial de cauză
amestecat – participiu; nume predicativ
țuguiată – participiu: atribut adjectival
de crezut – supin; subiect

6. *Verbe impersonale:*
Este că nu ai fost atent?
Îmi ajunge cât te-am ascultat.
A rămas să mai discutăm.
Mi se pare că niciodată nu vine la timp.
Verbe copulative:
Dirigintele este prezent la acțiunile elevilor săi.
Mulți au ajuns ce n-au visat.
Mihai a rămas neschimbat.
Orașul părea mohorât.

7. *Verbe predicative*:
O carte de specialitate este cinci sute de mii de lei.
Nu prea mai are flori în grădină.
Vreau să ascult o cantonetă.
Verbe auxiliare:
Întotdeauna este încurajat de frații mai mari.
Am trecut și peste această încercare.
Va merge la liceul visat.

8. a verifica, a îndemna, a deschide, a ispiti

9. a afla – a cunoaște, a descoperi
a se afla – a exista, a se găsi
a pleca – a porni, a se duce
a se pleca – a se apleca, a se prosterna
a cădea – a pica
a se cădea – a se cuveni
a uita – a omite
a se uita – a privi
a îndoi – a șifona, a plia
a se îndoi – a nu crede

10. (el) creează; (eu) citii
(tu) merseseși; (tu) ții
(tu) fii (bun)! nu fi (leneș)! (eu) voi dispărea

PĂRȚILE DE VORBIRE NEFLEXIBILE

1. – adverbe de mod: altfel, și, mai, nu
– adverbe de timp; totdeauna, întruna, vara
– adverbe de loc: acolo, aici
2. totdeauna – complement circumstanțial de timp
întruna – complement circumstanțial de timp
nu – nu are funcție sintactică; intră în structura formei negative a verbului
acolo – complement circumstanțial de loc
altfel – nume predicativ
aici – complement circumstanțial de loc
și – nu are funcție sintactică
vara – complement circumstanțial de timp
mai – nu are funcție sintactică
– adverbe compuse:
totdeauna = adverbul *tot* + prepoziția *de* + prepoziția *a* + pronumele nehotărât *una*
întruna = prepoziția *într* + numeralul cardinal *una*
altfel = adjectivul pronominal nehotărât *alt* + substantivul *fel*
conversiune – adverbul *vara* provine dintr-un substantiv
– prepoziții:
în, la, c(u), din, între, cu – leagă complementele de verbele determinate
de, de la, de la – leagă atributele de substantivele determinate
de (loc) – intră în structura unei locuțiuni adjectivale (= originară)
– conjuncții coordonatoare:
și (leagă două nume predicative: palidă și uscată), și (leagă două propoziții principale: „E palidă și uscată/ și/ întruna se tânguie, c-o voce slabă.")
și (leagă două propoziții principale: „Ea-i de loc… și acolo…")
și (leagă două complemente: „Între holde *și* soare")
și (leagă două propoziții principale: „Aici umblă… și nu se mai poate încălzi.")
– conjuncții subordonatoare:
că (leagă o subordonată de regenta ei)
e. L-a depășit la cursa de o mie de metri.
Va sosi într-una din zilele următoare.
Ți-am cerut să te îmbraci în alt fel de haine.
Nu m-ai lăsat în pace în timpul spectacolului.
f. În dimineața aceea plouase. (complement circumstanțial de timp)
A pătruns în cameră fără a fi poftit. (complement circumstanțial de loc)
A rupt cartea în două. (complement circumstanțial de mod)
Materialul era în carouri. (nume predicativ)
Nu mă încred în promisiunile lui. (complement indirect)
g. Se vede că i s-au sfârșit zilele. (subiectivă)
Părerea tuturora era că și-a depășit atribuțiile. (predicativă)
Am aflat că vei fi avansat. (completivă directă)
Mă doare gâtul, că am băut apă prea rece. (circumstanțială de cauză)
Atâta a mințit, că acum nu-l mai crede nimeni. (circumstanțială consecutivă)
2. Nu stă mult nici aici, … nici acolo. (complemente de loc legate prin conjuncție coordonatoare copulativă)
A scris puțin, dar bine. (complemente circumstanțiale de mod legate prin conjuncție coordonatoare adversativă)
Se va anunța rezultatul concursului azi sau mâine. (complemente circumstanțiale de timp legate prin conjuncție coordonatoare disjunctivă)
3. – locuțiuni adverbiale: la paștele cailor = niciodată
din când în când = uneori
– locuțiuni prepoziționale: în fața = înaintea

în jurul = împrejurul
– locuțiuni conjuncționale: cu toate că = deși
din cauză că = deoarece
– locuțiuni interjecționale: ia te uită! = iată!
da de unde = ioc!
4. Așa era vremea și la munte. (adverb de mod)
E vai de bieții oameni! (interjecție)
5. Bineînțeles că vacanțele sunt scurte. (adverb predicativ)
Iată-l pe trotuarul celălalt. (interjecție predicativă)
6. genitiv: …trebuie să vie asupra lumii omătul mieilor…" (M. Sadoveanu)
"… s-așază la masă înaintea oglinzii…" (M. Sadoveanu)
dativ: Multe necazuri s-au abătut asupra-i.
Am văzut înainte-ne un urs cu doi pui.
acuzativ: Nu avea actele asupra sa.
A locuit aici altă familie înaintea noastră.
7. adevărat, tainic = adjective
E adevărat că a fost o vară mai blândă. (adverb de mod)
I-a șoptit tainic iubirea lui. (adverb de mod)
8. bolborosit – adverb de mod
din fundul – locuțiune prepozițională
(de) iarnă – substantiv
fioros – adverb de mod
Avea un glas bolborosit. (adjectiv provenit din participiu)
Norii veneau de undeva, din fund, de dincolo de zare. (locuțiune adverbială de loc)
Uneori, iarna nămeții de zăpadă blochează circulația. (adverb de timp)
Lupul este un animal fioros. (adjectiv)

SINTAXA PROPOZIȚIEI

1. a. Nimeni nu s-a plictisit.
b. Iepurii și căprioarele au luat-o la sănătoasa.
c. Ninge.
d. Ești capricios, arogant și irascibil.
2. Nimeni dintre spectatori nu s-a plictisit la spectacol.
S + A subst + PV + Ccl
La munte iarna ninge abundent.
Ccl + Cct + PV + Ccm
3. Toată apa stinge focul. (afirmativă)
Toată apa nu stinge focul. (negativă)
4. Propoziții negative: a; c; f
5. a. enunțiativă imperativă
b. enunțiativă propriu-zisă
c. enunțiativă imperativă (hortativă)
d. interogativă exclamativă
e. interogativă propriu-zisă
f. enunțiativă potențială
g. enunțiativă exclamativă
6. a. „Cum ajunse acasă,[1]/ se duse încruntat la căsuța vitelor,[2]/ (și) alese la o parte doi căluți pagi,[3]/ care se împărăcheau bine la umblat[4]/ și erau cei mai buni la ham."[5]/
P1 = propoziție secundară, determină verbul *se duse* din P2
P2 = propoziție principală, coordonată copulativ cu P3, regentă pentru P1
P3 = propoziție principală, coordonată copulativ cu P2, regentă pentru P4 și P5
P4 = propoziție secundară, determină substantivul *căluți* din P3
P5 = propoziție secundară coordonată copulativ cu P4, determină substantivul *căluți* din P3

b. „Flăcăul dădea răspuns[1]/ că aşteaptă pe tatăl său cu paralele[2]/ ca să împace pe ciobani şi pe stăpânul bălţii.[3]/

P1 = propoziţie principală, regentă pentru P2
P2 = propoziţie secundară, determină locuţiunea verbală „dădea răspuns" din P1, regentă pentru P3
P3 = propoziţie secundară, determină verbul „aşteaptă" din P2.

7. a. În timp ce călătorea cu trenul,[1]/ a văzut locuri[2]/ despre care nu auzise niciodată[3]/ şi/ care l-au impresionat prin frumuseţe.[4]/ 1 – PS (CT); 2 – PP; 3 – PS (AT); 4 – PS (AT)

b. În viaţă auzi multe,[1]/ dar reţii[2]/ ceea ce ţi se pare interesant[3]/ şi crezi[4]/ că îţi este folositor.[5]/ 1 – PP; 2 – PP; 3 – PS (CD); 4 – PS (CD); 5 – PS (CD)

c. Cum nu ne cunoşteam[1]/ şi nimeni nu ne prezentase,[2]/ nu am vorbit cu el,[3]/ deşi părea un băiat simpatic[4]/ cu care m-aş fi putut împrieteni.[5]/
1 – PS (CZ); 2 – PS (CZ); 3 – PP; 4 – PS (CV); 5 – PS (AT)

8. Tinerii râd,[1]/ cântă,[2]/ dansează.[3]/

1. PP , 2. PP , 3. PP
juxtap juxtap

b. Îmi place[1]/ să citesc[2]/ şi/ să călăresc mult.[3]/

1. PP
2. PS şi 3. PS
cop

c. Aş merge la munte,[1]/ dar nu am bani suficienţi.[2]/

1. PP dar 2. PP
advers.

d. Vecinii ştiu/ când vii[2]/ sau/ când pleci.[3]/

1. PP
2. PS sau 3. PS
disj.

9. a. Ochii[1]/ care nu se văd[2]/ se uită.[1]/
1. PP 2. AT (determină substantivul *ochii*)

b. Nu totul este[1]/ cum vrea omul.[2]/
1. PP 2. PR (cerută de verbul copulativ *este*)

c. Probabil[1]/ că timpul a trecut prea repede.[2]/
1. PP 2. SB (cerută de adverbul predicativ *probabil*)

d. Iată/ ce prieteni are![2]/
1. PP 2. CD (determină interjecţia *iată*)

e. După ce a terminat liceul,[1]/ şi-a luat zborul.[2]/
1. CT (determină locuţiunea verbală *şi-a luat zborul*) 2. PP

SUBIECT ŞI PREDICAT

1. Dumnezeu – substantiv propriu
doi; cinci – numerale cardinale
numele şi imaginile – substantive comune
amândoi – numeral colectiv
Lipan – substantiv propriu
care – pronume relativ
el – pronume personal

2. a. subiect simplu – Nechifor Lipan

b. subiecte simple – viaţa; viaţa
subiect subînţeles – (femeile – stau văduve)

c. subiecte simple – cea dintâi; a doua

d. subiect subînţeles – (ei aveau…)

propoziţie fără subiect, predicatul fiind verbul impersonal „trebuia"

e. subiecte simple: scrisoare, părintele

f. subiect multiplu; nici eu, nici bunică (-ta), nici bunică (-mea)
propoziţie fără subiect; verbul *trebuie* este impersonal
subiect simplu; tu
subiecte incluse: eu (leg), eu (dau)

3. Ai profesorului Ionescu au fost mai bine pregătiţi. (genitiv)
M-am adresat cui părea mai binevoitor. (dativ)
Privea la cine venea dinspre parc. (acuzativ)

4. Infinitiv: A cânta surzilor este inutil.
Uneori e bine a dormi iepureşte.
E lesne a cârti, dar anevoie a îndrepta.
Supin: E lesne de vândut, dar anevoie de cumpărat.
Este uşor de înţeles.
N-a fost prea dificil de recunoscut.

5. -i grija – predicat nominal
să faci – predicat verbal
ai ajuns domnişoară – predicat nominal
nu-i ruşine – predicat nominal
se spune – predicat verbal
bine ar fi – predicat nominal
să fie – predicat nominal incomplet
spui – predicat verbal
socot – predicat verbal
are – predicat verbal
întârzie – predicat verbal

- i grija – predicat nominal format din verbul copulativ intranzitiv –i (a fi), conjugarea a IV-a, diateza activă, modul indicativ, timpul prezent, persoana a III-a, numărul singular, forma populară + numele predicativ grija exprimat prin substantiv comun, simplu, gen feminin, numărul singular, cazul nominativ, articulat cu articolul hotărât enclitic a.

să faci – predicat verbal exprimat prin verb predicativ, personal, tranzitiv, conjugarea a III-a, diateza activă, modul conjunctiv, timpul prezent, persoana a II-a, numărul singular;

ai ajuns domnişoară – predicat nominal format din verbul copulativ, intranzitiv ai ajuns, conjugarea a III-a, diateza activă, modul indicativ, timpul perfect compus, persoana a II-a, numărul singular + NP exprimat prin substantivul comun, simplu domnişoară, genul feminin, numărul singular, cazul nominativ, nearticulat

se spune – predicat verbal exprimat prin verb predicativ impersonal, intranzitiv, conjugarea a III-a, diateza reflexivă, modul indicativ, timpul prezent

b. să faci – conjunctiv
bine ar fi – condiţional-optativ
să fie – conjunctiv

c. Unde este câştig, e şi pagubă. (este, e = există)
Au ajuns în locuri total necunoscute.

d. I. Programul a fost anunţat de către organizatori.
II. Şi-a dat seama de gravitatea celor spuse.
III. Iarna se întunecă devreme.
IV. Pesemne că se cunosc din copilărie.
V. Fără doar şi poate că participăm la întreceri.
VI. Haideţi acasă!

6. a. s-au făcut ca ceara… faţa = subiectul este la singular şi predicatul este la plural; corect e: s-a făcut ca ceara… faţa

b. nu place catrinţa şi cămeşa = e subiect multiplu şi predicatul trebuie să fie la plural „nu plac"; în text este la singular

c. stăpâneşte raza… şi geniul = e subiect multiplu; predicatul trebuie să fie la plural „stăpânesc"; în text e la singular

d. răsare lumea, luna, soare şi stihii = e subiect multiplu; predicatul trebuie să fie la plural „răsar"; în text e la singular

e. catapeteasma… s-au înnegrit = subiectul fiind la singular, firesc e ca predicatul să aibă acelaşi număr „s-a înnegrit"; în text e la plural

f. o să-şi bată alţii capul = subiectul e la plural, iar predicatul la singular; corect e „or să-şi bată capul", deci la numărul plural

g. …ce-au dorit = subiectul e la singular (ce = …), iar predicatul la plural; corect e „a dorit" deci la singular

7. a. deconectante
b. parfumate
c. rivali

8. *Predicate verbale*:
Calul este închis în ţarc.
Regele a fost convins de revoluţionari să abdice.
Era trecută clasa de milă.
Vaporul fusese dus în larg.
Predicate nominale:
Părul ei este închis la culoare.
Filozoful a fost convins că o parte a lumii este în decădere.
Bunica lui era trecută de şaizeci de ani.
Fusese dus la şcoală în dimineaţa aceea. (fusese plecat)

9. a nu cunoaşte – nume predicativ
dulce – nume predicativ; vină – nume predicativ
toamnă – subiect; ani – subiect
mulţi – subiect

10. – este (uscăţiv, gârbovit şi de nimic) = predicat nominal
– e = predicat verbal

11. înţelept – adjectiv variabil cu două terminaţii
uimită – adjectiv provenit din participiu
a aştepta – verb la infinitiv
ca ruine – substantiv în cazul acuzativ
stele – substantiv în cazul nominativ
ce; ce – pronume interogativ în cazul nominativ
de o potrivă – locuţiune adjectivală
ce – pronume relativ în cazul nominativ
romantic – adjectiv variabil cu două terminaţii
cum; cum – adverb relativ
tot – pronume nehotărât în cazul nominativ
a voastră – pronume posesiv în cazul nominativ
a lui – pronume personal în cazul genitiv
aşa – adverb de mod
de izbeliţte – locuţiune adjectivală

ATRIBUTUL

1. a. două – numeral cardinal
tăioase – adjectiv variabil cu două terminaţii
aceeaşi – adjectiv pronominal demonstrativ de identitate
b. râzândul – verb la gerunziu cu valoare adjecţivală
tău – adjectiv pronominal posesiv
c. albaştri – adjectiv variabil cu două terminaţii
toate – adjectiv pronominal nehotărât

d. însuşi – adjectiv pronominal de întărire
dulci – adjectiv variabil cu o terminaţie
e. aste – adjectiv pronominal demonstrativ de apropiere
scrise – participiu cu valoare adjectivală
f. amândoi – numeral colectiv
g. aceasta – adjectiv pronominal demonstrativ de apropiere
de prisos – locuţiune adjectivală

2. a. părerilor de rău – locuţiune substantivală în cazul genitiv
unei umbre; unui vis – substantive în cazul genitiv cu articol nehotărât
b. –i – pronume personal în cazul dativ
c. tu – pronume personal în cazul vocativ (apoziţie)
stăpână – substantiv în cazul nominativ (apoziţie)
a mării – substantiv în cazul genitiv precedat de articol posesiv
a lumii – substantiv în cazul genitiv precedat de articol posesiv
d. din cer… de moarte – substantive în cazul acuzativ cu prepoziţie
Observaţie: *de moarte* poate fi interpretat şi ca locuţiune adjectivală şi atunci e atribut adjectival
e. ei – pronume personal în cazul genitiv
f. dumneavoastră – pronume personal de politeţe în cazul genitiv
g. ca alta – pronume nehotărât în cazul acuzativ precedat de adverbul comparativ *ca*

3. de-aici – atribut adverbial exprimat prin adverb de loc simplu însoţit de prepoziţia *de*
bătând – atribut verbal exprimat prin verb predicativ, personal, intranzitiv (în context = pulsând), conjugarea a III-a, diateza activă, modul gerunziu
de sus – atribut adverbial exprimat prin locuţiune adverbială de loc
de urât – atribut verbal exprimat prin verb predicativ, personal, tranzitiv, conjugarea a IV-a, modul supin
de-acasă – atribut adverbial exprimat prin adverb de loc însoţit de prepoziţia *de*
de a da – atribut verbal exprimat prin verb predicativ, personal, tranzitiv, conjugarea I diateza activă, modul infinitiv, timpul prezent, precedat de prepoziţia *de*
de azi; de mâine – atribute adverbiale exprimate prin adverbe de timp, simple, precedate de prepoziţia *de*
de a călători – atribut verbal exprimat prin verb predicativ, personal, intranzitiv, conjugarea a IV-a, diateza activă, modul infinitiv, timpul prezent, precedat de prepoziţia *de*
de luat în seamă – atribut verbal exprimat prin locuţiune verbală tranzitivă, conjugarea I, modul supin

4. – *atribute pronominale*:
Cuvintele aceluia au lăsat urme în conştiinţa ei.
E dreptul fiecăruia la proprietate.
– *atribute adjectivale*:
Aspectul acelui caiet/ caietului aceluia era jalnic.
Primarul fiecărui oraş ar trebui să fie un bun gospodar.

5. Legea împotriva fumatului în locuri publice este necesară. (genitiv)
Construirea conform planului este recomandată de arhitecţi. (dativ)
Florile de tei au un parfum adormitor. (acuzativ)

6. a. „De trei zile îşi spune povestea vieţii-ntregi…" (M. Eminescu)
„Colbul ridicat din carte-ţi l-o sufla din ochelari…" (M. Eminescu)
b. Aceea este o privire asemenea unui vultur.
c. „Toate micile mizerii unui suflet chinuit
Mult mai mult îi vor atrage…" (M. Eminescu)

7. a. verzi; cuminţi; **b.** rea; cele bune
c. oricărui; d. câte; atâţi; e. celui mai blând; f. prea mari; g. acestora; h. înseşi

8. Conţinutul dării de seamă nu a convins auditorii. (locuţiune substantivală)
Hangiul părea un om de treabă. (locuţiune adjectivală)
Au povestit câte şi mai câte întâmplări. (locuţiune adjectivală pronominală)

Ideea de a lua parte la acest eveniment îi aparține. (locuțiune verbală)
Nu-mi surâd vizitele pe neașteptate. (locuțiune adverbială)

9. Pentru un scris lizibil iei notă mai mare. (citeț)
Colegul lor are un comportament rizibil. (ridicol)
Pentru greșeală este pasibil de pedeapsă. (susceptibil)
Era posibil urcușul până la Babele. (probabil, realizabil)

COMPLEMENTE NECIRCUMSTANȚIALE

1. lira – complement direct, substantiv comun, cazul acuzativ
poeziei – complement indirect, substantiv comun, cazul dativ
pustiului – complement indirect, substantiv comun, cazul dativ
viața – complement direct, substantiv comun, cazul acuzativ
de noroc – complement indirect, substantiv comun, cazul acuzativ
îmi – complement indirect, pronume personal, cazul dativ
te – complement direct, pronume personal, cazul acuzativ
unui prinț – complement indirect, substantiv comun, cazul dativ
a spune – complement direct, verb predicativ, modul infinitiv
-mi – complement indirect, pronume personal, cazul dativ
ceva – complement direct, pronume nehotărât, cazul acuzativ
norocul – complement direct, substantiv comun, cazul acuzativ
ce – complement direct, pronume relativ, cazul acuzativ
-l – complement direct, pronume personal, cazul acuzativ
de dânsul – complement indirect, pronume personal, cazul acuzativ
asupra cărui – complement indirect, pronume relativ, cazul genitiv
cărui – complement indirect, pronume relativ, cazul dativ
inemi – complemént direct, substantiv comun, cazul acuzativ
pe voi; vă – complemente directe, pronume personal, cazul acuzativ
contra voastră – complement indirect; adjectiv pronominal posesiv, caz acuzativ
pe-oricine – complement direct, pronume nehotărât, cazul acuzativ
de mine – complement indirect, pronume personal, cazul acuzativ
de lumea – complement de agent, substantiv comun, cazul acuzativ
timp – complement direct, substantiv comun, cazul acuzativ
de a muri – complement indirect, verb predicativ, modul infinitiv
contra fulgerului – complement indirect, substantiv comun, cazul genitiv
de toate – complement de agent, pronume nehotărât, cazul acuzativ

2. de grâne – atribut substantival prepozițional
de-astăzi – atribut adverbial;
de dânsul – complement indirect
de a ta – complement indirect
de rând – atribut adjectival (locuțiune adjectivală)
de modă – nume predicativ (locuțiune adjectivală)
de vină – nume predicativ (locuțiune adjectivală)
de un roi – complement de agent
de pierde-vară – atribut substantival prepozițional (locuțiune substantivală)

3. Au ales pe altcineva pentru acest post. (complement direct)
Niciodată nu se bazează pe altcineva. (complement indirect)
A fost sprijinit de altcineva. (complement de agent)

4. – Complemente directe
A încetat a plânge. (infinitiv)
Curând va termina de spălat. (supin)
– Complemente indirecte:
S-a ruşinat a spune poezia în public. (infinitiv)
Se vor apuca de tricotat. (supin)

5. a. Viața-mi atârnă de un fir de păr.
b. Mi-a oferit o superbă chiparoasă.
c. Mi-am amintit numele regizorului (intră în structura diatezei reflexive)
Să mi-l ia la întrebări pe hoț! (dativul etic)

6. a. complement indirect; **b.** nume predicativ
c. complement indirect; **d.** complement direct
e. subiect; **f.** subiect
g. complement direct; **h.** atribut adjectival

7. Vulturii au fost împuşcați de vânători.
de vânători – complement de agent; determină verbul *au fost împuşcați* care e la diateza pasivă

8. Vânătorii au împuşcat vulturii.
– complementul de agent devine subiect gramatical (vânătorii)
– subiectul din propoziția anterioară devine complement direct (vulturii)
– verbul trece la diateza activă (au împuşcat)

9. a. Alor noştri le-a plăcut zona de la poalele Retezatului.
b. Asupra oricui poate cădea necazul.
c. S-a vorbit mult despre amândoi.

10. a. Dintre toate concurentele a ales-o pe a doua.
b. A servit doar jumătate de tort.
c. Nimic nu a reținut din lecția predată în clasă.

COMPLEMENTE CIRCUMSTANȚIALE

1. de-aproape – complement circumstanțial de loc
de la Piatra – complement circumstanțial de loc
săltându – complement circumstanțial de mod
ascultând – complement circumstanțial de timp
de ruşine – complement circumstanțial de cauză
pe de rost – complement circumstanțial de mod
pentru asta – complement circumstanțial de scop
puțin – complement circumstanțial de mod

2. în brațe – complement circumstanțial de mod, exprimat prin locuțiune adverbială de mod
de lângă uşă – complement circumstanțial de loc, exprimat prin substantiv comun, simplu, gen feminin, număr singular, cazul acuzativ, precedat de prepoziția compusă *de lângă*, nearticulat (*de unde ridică*); construcția e ambiguă: poate fi interpretat şi ca atribut substantival (*care cojoc*?)
în juru-i – complement circumstanțial de loc, exprimat prin pronume personal, persoana a III-a, gen feminin, număr singular, cazul dativ, precedat de locuțiunea prepozițională *în juru-*, formă neaccentuată
bine – complement circumstanțial de mod, exprimat prin adverb de mod, grad pozitiv
din pricina lacrimilor – complement circumstanțial de cauză, exprimat prin substantiv comun, simplu, gen feminin, număr singular, caz genitiv, precedat de locuțiunea prepozițională din pricina, articulat cu articol hotărât enclitic *lor*
spre a-ți aminti – complement circumstanțial de scop, exprimat prin verb predicativ, personal, tranzitiv (în context), conjugarea a IV-a, diateza reflexivă; mod infinitiv, timp prezent, precedat de prepoziția *spre*
-n mână – complement circumstanțial de loc, exprimat prin substantiv comun, simplu, gen feminin, număr singular, caz acuzativ, precedat de prepoziția *–n*, nearticulat
cu silă – complement circumstanțial de mod, exprimat prin locuțiune adverbială de mod
deasupra criptei – complement circumstanțial de loc, exprimat prin substantiv comun, simplu, gen feminin, număr singular, caz genitiv, însoțit de prepoziția compusă *deasupra*, articulat cu articol hotărât enclitic „i"
de toamnă, de vânt – complemente circumstanțiale de cauză, exprimate prin substantive comune, simple, gen feminin/ neutru, număr singular, caz acuzativ, precedate de prepoziția *de*, nearticulate

3. a. – c. c. de scop; **b.** – c. c. de loc;

c. – c. c. de timp; **d.** – c. c. de mod;
e. – c. c. de cauză; **f.** – c. c. de cauză; **g.** – c. c. de timp.

4. a. De harnică, era admirată de vecine. (adjectiv)
N-am găsit cărarea cea bună din cauza acestuia. (pronume demonstrativ)
b. Nu poate sta locului. (substantiv în dativ)
Semănase trifoi din loc în loc. (locuțiune adverbială)
c. Omul acesta mănâncă dublu. (numeral multiplicativ)
Apa curgea întruna pic! pic! pic! (interjecție)
d. Copilul e bine hrănit pentru a crește. (verb la infinitiv)
Luptă pentru pace. (substantiv în acuzativ)
e. Veșnic vor fi buni prieteni. (adverb)
Întorcându-se din concediu, s-a apucat de zugrăvit. (gerunziu)

5. Pentru a impresiona pe colegi el mereu face din țânțar armăsar în relatările sale.
pentru a impresiona – c. c. de scop; mereu – c. c. de timp

6. Au plecat înainte pentru a pregăti primirea celorlalți. (c. c. de timp)
Înainte nu se vedea nimic. (c. c. de loc)
Vorbește înainte, fără pauză. (c. c. de mod)

7. deasupra câmpiei = c. c. de loc; substantiv cu prepoziție în genitiv
deasupra = c. c. de loc; adverb de loc compus
luni = c. c. de timp; adverb de timp
în… luni = c. c. de timp; substantiv cu prepoziție în acuzativ
în două = c. c. de mod; locuțiune adverbială de mod
la două = c. c. de timp, numeral cardinal cu prepoziție în acuzativ

8. Bea apă pe nerăsuflate. (c. c. de mod)
Mergea pe cărări necunoscute. (c. c. de loc)
S-a întors pe înnoptate. (c. c. de timp)

SINTAXA FRAZEI

1. a. să le-o spun – completivă indirectă
să întâlnim cât mai curând sania – completivă directă
b. care se culcase o dată cu găinile – atributivă
care de-abia ațipise – atributivă
să se scoale – subiectivă
să sărute mâna soacrei – subiectivă
(și) să-i arate – subiectivă
ce a lucrat – completivă directă
c. că i-am spus ceva grav – subiectivă
că în astfel de afirmații e pe urmă foarte greu – predicativă
să mai separi – subiectivă
ceea ce e real – completivă directă
de ceea ce e prostie din partea celui dus de sinceritate prea departe – completivă indirectă

2. a trânti și-a plesni – complemente directe
începu/ să trântească/ și/ să plesnească prin casă/ – completive directe
grav – atribut adjectival
ceva/ care era grav – atributivă

3. culcată o dată cu găinile – atribut adjectival
abia ațipită – atribut adjectival; a se scula – subiect
a săruta mâna soacrei – subiect; a-i arăta – subiect
lucrul făcut – complement direct

4. a. să curgă val de lacrimi și sângele ca râul – circumstanțială concesivă
când munca nu le-ajută – circumstanțială de timp (cu nuanță condițională)
de n-ar pica sudoarea pe glii – circumstanțială condițională
căci stropii rodnici rana pământului sărută – circumstanțială de cauză

b. de m-am prăpădit – circumstanțială consecutivă
când am văzut – circumstanțială de timp
c. când ajunse în dreptul colibei – circumstanțială de timp
fără să se mai gândească – circumstanțială de mod
de unde se afla – circumstanțială de loc
să oprească – circumstanțială de scop

5. Am primit cu bucurie vestea că vom pleca în excursie. (atributivă)
Leneșul, de lene, visează că s-a înțepat. (completivă directă)
Adu-ți aminte că după glorie urmează invidia. (completivă indirectă)
Dreptatea săracului nimic nu atârnă, că-i ușoară. (circumstanțială de cauză)
Prâslea îl strânse odată pe zmeu, că-i pârâră oasele. (circumstanțială consecutivă)
Marea, că e mare, și încă are fund. (circumstanțială concesivă)

6. El învățase multe lucruri pe unde mersese. (circumstanțială de loc)
El învățase multe lucruri când trăise la Brașov. (circumstanțială de timp)
El învățase multe lucruri așa cum putuse. (circumstanțială de mod)
El învățase multe lucruri, pentru că era curios. (circumstanțială de cauză)
El învățase multe lucruri ca să se descurce mai ușor în viață. (circumstanțială de scop)
El învățase multe lucruri care i se păreau interesante. (atributivă)
El învățase multe lucruri, deși nu avea prea mult timp. (circumstanțială concesivă)

7. E bine dacă locuiești la oraș. (subiectivă)
Ideea e dacă locuiești la oraș. (predicativă)
Vom afla dacă locuiești la oraș. (completivă directă)
Ne vom da seama dacă locuiești la oraș. (completivă indirectă)
Dacă locuiești la oraș, ai mai multe șanse de afirmare. (circumstanțială condițională)

8. Este[1]/ că ai uitat cărțile acasă?[2]/ 1. PP 2. SB
Răul cel mare este[1]/ că o asemenea situație continuă.[2]/ 1. PP 2. PR
Mi se pare[1]/ că secretara și-a depășit rolul.[2]/ 1. PP. 2. SB
Rănitul părea[1]/ să nu-și mai revină din șoc.[2]/ 1. PP 2. PR
Rămâne[1]/ să discutăm detaliile afacerii.[2]/ 1. PP 2. SB
Locul acesta a rămas[1]/ cum îl știam din copilărie.[2]/ 1. PP 2. PR
Nu-ți ajunge[1]/ cât ai obținut în urma negocierilor?[2]/ 1. PP 2. SB
Unii au ajuns[1]/ să râdă și copiii de ei.[2]/ 1. PP 2. PR

9. a. Există un loc[1]/ în care drumul se va bifurca.[2]/ 1. PP 2. AT
b. Sunt mulți dintre aceia[1]/ care nu acceptă schimbările.[2]/ 1. PP 2. AT
c. În final au rămas doi[1]/ cu care să se întrecă.[2]/ 1. PP 2. AT
d. Nimeni nu auzise[1]/ ceea ce au discutat cei doi tineri.[2]/ 1. PP 2. CD
e. E bine[1]/ să-și vadă omul de drumul său.[2]/ 1. PP 2. SB
f. Angajamentul era[1]/ ca să termine lucrarea într-o lună.[2]/ 1. PP 2. PR
g. Firește[1]/ că vom colabora în cele din urmă.[2]/ 1. PP 2. SB
h. Se mai întâmplă[1]/ să fie mâncat lupul de oaie.[2]/ 1. PP 2. SB

10. a. Ceea ce îl întrista[1]/ era[2]/ că timpul trecea atât de repede.[3]/ 1. SB 2. PP 3. PR
Dacă nu spui nimic[1]/ înseamnă[2]/ că ești într-adevăr vinovat.[3]/ 1. SB 2. PP 3. PR
b. E rău[1]/ când ajunge lupul[2]/ să fie paznic la stână.[2]/ 1. PP 2. SB 3. PR
c. Furnica,[1]/ cât e de mică,[2]/ și tot te mușcă[1]/ dacă o calci pe picior.[3]/ 1. PP 2. CV 3. CT
d. Cum a ajuns în capitală,[1]/ întâia lui treabă a fost[2]/ să meargă[3]/ să-și cumpere haine[4]/ cu care să se mândrească la întoarcerea acasă.[5]/ 1. CT 2. PP 3. PR 4. CS 5. AT
e. Cum luna se ascunsese sub un nor,[1]/ rugă pe licurici[2]/ să-i lumineze calea.[3]/ 1. CZ 2. PP 3. CD

11. Trestia[1]/ care se pleacă vântului[2]/ niciodată nu se frânge.[1]/ 1. PP 2. AT
Văzând[1]/ că a întârziat atâtea ore,[2]/ mama a început[1]/ să-l caute.[3]/ 1. PP 2. CD 3. CD
L-a amenințat[1]/ că[2]/ dacă nu-i va arăta ascunzișul piraților,[3]/ îl va lăsa pe o insulă pustie.[2]/ 1. PP 2. CI 3. CT

TESTUL A

1. erau de cremene = PN întreceau = PV
zgâriase (ră) = PV nu erau = PV
erau sânge = PN trebuia = PV
trebuie = PV să sară = PV
să spun = PV nu putea = PV erau nalți = PN

2. 2.1 – Glodurile, colții de munte… atât îi zgâriase (ră) picioarele, genunchii, coatele – propoziție principală;
2.2 – care erau tot de cremene – atributivă, introdusă prin pronumele relativ *care*;
2.3 – încât erau numai sânge – circumstanțială consecutivă, introdusă prin conjuncția subordonatoare *încât*;
2.4 – căci trebuie – circumstanțială de cauză, introdusă prin conjuncția subordonatoare *căci*;
2.5 – să vă spun – subiectivă, introdusă prin conjuncția subordonatoare *să*;
2.6 – că munții erau nalți – completivă directă, introdusă prin conjuncția subordonatoare *că*;
2.7 – încât întreceau norii – circumstanțială consecutivă, introdusă prin conjuncția subordonatoare *încât*;
2.8 – pe unde nu erau prăpăstii – circumstanțială de loc, introdusă prin adverb relativ precedat de prepoziție *pe unde*;
2.9 – peste care trebuia – atributivă, introdusă prin pronumele relativ precedat de prepoziție *peste care*;
2.10 – să sară – subiectivă, introdusă prin conjuncția subordonatoare *să*;
2.11 – și nu putea merge altfel decât suindu-se pe brânci și ajutându-se cu toiagul – completivă directă, coordonată copulativ (*și*) cu P6

3. căci trebuie – circumstanțială de cauză
trebuind – complement circumstanțial de cauză
pe unde nu erau prăpăstii – circumstanțială de loc
în locuri fără prăpăstii – complement circumstanțial de loc

4. (erau) sânge = NP
(erau) ca și cum ar fi curs sânge = PR
(nu putea) merge = CD
(nu putea) să meargă = CD

5. glodurile, colții – subiect multiplu

6. erau de sânge, erau de cremene, erau nalți

7. b – complemente directe

8. sânge – defectiv de plural

9. îi, vă

10. care – subiect; caz nominativ
peste care – complement circumstanțial de loc; caz acuzativ

11. erau de cremene, erau de sânge, erau nalți – verb copulativ
nu erau prăpăstii – verb predicativ
Să fi avut o hartă, aș fi găsit drumul cel bun – verb auxiliar

12. **b.** adverb de mod

13. nalți (formă populară)
Cei mai înalți munți se află în Asia.

14. pe brânci – locuțiune adverbială de mod

15. **a.** numai (adverbul *nu* + adverbul *mai*); încât (prepoziția *în* + adverbul *cât*); **b.** picioare, să sară

16. colții = vârfuri ascuțite (în text)
Colții câinelui au sfâșiat pisica. (dinți)
Tinerii s-au întâlnit la colțul străzii. (cotitură)
coate = îndoiturile mâinii (în text)
Îi trebuie doi coți de pânză. (unitate de măsură veche)
Râul își încetinește cursul pe la coturi. (cotitură, curbe)

17. glod = bolovan; glob = sferă

Bradul era împodobit cu globuri multicolore.

18. Prima virgulă desparte termenii unui subiect multiplu, iar a doua izolează o subordonată atributivă intercalată în regentă.

19. **a.** tot, căci; **b.** care, colții; **c.** cremene, picioarele.

20. **b.** un diftong (au); întreceau; e face parte din grupul de sunete ce, rostit č.

TESTUL B

1. se întorcea înapoi – pleonasm
… întâmplări minunate care… nu trecuse nici măcar prin vis – dezacord

2. vânător, vânătoare

3. vânătoare, avea, ia, său, înapoi, nimănui

4. dânsul, mulțime, întâmplări, măcár, vânătór.

5. mulțime = grămadă; lumea = omenirea

6. un vânător – nominativ; o mulțime – acuzativ

7. cui – pronume relativ, subiect
nimănui – pronume negativ; complement indirect

8. său – adjectiv pronominal posesiv, cazul acuzativ

9. său – atribut adjectival (în text)
Adunase în jurul său o ceată de copilași. (complement circumstanțial de loc)
În timpul său au fost eliberați mulți sclavi. (complement circumstanțial de timp)

10. a (fost) – verb auxiliar (perfect compus)
avea (obiceiu) – verb predicativ (intră în structura unei expresii verbale)

11. să asculte (conjunctiv prezent)

12. odată – adverb de timp; înapoi – adverb de loc;
măcar – adverb de mod.

13. nu trecuse prin vis

14. de întâmplări – atribut substantival prepozițional
minunate – atribut adjectival

15. pe slujitorul, -l, o mulțime

16. de câte ori mergea la vânătoare – circumstanțială de timp, determină expresia verbală avea obiceiu
când se întorcea înapoi – circumstanțială de timp, determină verbul povestea
de când lumea – circumstanțială de timp, determină locuțiunea verbală nu trecuse prin vis

17. care avea obiceiu – atributivă
obișnuit – atribut adjectival
care nu trecuse nici măcar prin vis – atributivă
neimaginate – atribut adjectival
cui vrea – completivă indirectă
ascultătorului – complement indirect

18. de când lumea – se subînțelege predicatul există

TESTUL C

1. Se rostesc împreună pronumele relativ și verbul auxiliar; a dispărut o silabă.
Ziua cea bună se cunoaște de dimineață.

2. Prima virgulă izolează o circumstanțială concesivă de regentă.
A doua virgulă izolează circumstanțialele de cauză de regentă.

3. ea, scoate, rău

4. cineva – pronumele relativ-interogativ *cine* + particula adverbială *va*
întotdeauna – prepoziția *în* + adverbul *tot* + prepoziția *de* + prepoziția *a* + numeralul *una*

5. inimă = cord; a alege = a selecta; a scoate = a extrage

6. fără inimă – substantiv comun, simplu, gen feminin, număr singular, caz acuzativ, precedat de prepoziția *fără*, nearticulat

7. Împăratul era un om fără inimă.
fără inimă = locuțiune adjectivală (rău, inuman)
8. chiar dacă – locuțiune conjuncțională subordonatoare = deși
de rând – locuțiune adjectivală = comun, obișnuit
9. cineva – pronume nehotărât
toți – adjectiv pronominal nehotărât
(decât) unul – pronume nehotărât
10. (într-) unul – numeral cardinal;
(decât) unul – pronume nehotărât
11. păzește – prezent; a păzit – perfect compus
12. mai rău – adjectiv variabil cu două terminații și patru forme flexionare la gradul comparativ de superioritate
13. **a.** întotdeauna; **b.** bine; **c.** într-unul.
14. cineva – pronume nehotărât; ea – pronume personal
cel ce – pronume relativ compus; care – pronume relativ
15.1 Chiar însă dacă păzește cineva bine iepele – circumstanțială concesivă, subordonată de P2
2 totuși ea-l vicleneşte pe om – propoziție principală, regentă pentru P1, P3, P4
3 căci scoate inimile din caii toți – circumstanțială de cauză, subordonată față de P2
4 și le pune într-unul singur – circumstanțială de cauză, subordonată față de P2, coordonată copulativ cu P3, regentă pentru P5
5 încât alege întotdeauna un cal fără inimă – circumstanțială consecutivă, subordonată față de P4, regentă pentru P6
6 cel ce-a păzit – subiectivă, subordonată față de P5
7 care-i mai rău decât unul de rând – atributivă, subordonată față de P5
16. Care seamănă vânt1/ culege furtună.[2]/ 1. SB 2. PP
Alege[1]/ pe care pare mai istet.[2]/ 1. PP 2. CD
Căruia nu-i place învățătura,[1]/ îi dă note mici.[2]/ 1. CI 2. PP
17. mai rău decât unul de rând – atribut adjectival
18. E mai rău[1]/ să stai ore întregi în ploaie.[2]/ 1. PP 2. SB
e mai rău = expresie verbală impersonală

TESTUL D

1. a povesti = a nara; măiastră = fermecată; putere = forță; a pieri = a dispărea
2. îndrăgostise → prefixul *în* + substantivul *dragoste* + sufixul verbal *–i* = (a se) îndrăgosti
3. a vedea – vedere – văzător – nevăzător – a revedea – revedere
4. Pilotul a revenit pe pământ. (sol)
Întorcându-se acasă, a sărutat pământul natal. (glie)
Își lucrează cu drag pământul. (ogorul)
5. îndrăgostise → îndrăgise
6. povesti – perfect simplu; văzuse – mai mult ca perfect
era – imperfect; s-a arătat – perfect compus
7. piere – prezent; va lua – viitor
8. a avea → perfect compus: s-a arătat
a vrea → viitor: va lua
9. este, s-a arătat, piere
10. zână – substantiv comun; nume predicativ
el – pronume personal; subiect
măiastră – adjectiv; atribut adjectival
acea – adjectiv pronominal demonstrativ de depărtare; atribut adjectival
11. îl – acuzativ; îi – dativ
12. după ce – locuțiune conjuncțională subordonatoare

13. este zână (NP – substantiv)
era ea (NP – pronume personal)
cum este (NP – adverb relativ)
14. **a.** măiastră; **b.** acea; **c.** toată
15. povesti, îndrăgostise, văzuse
16. **a.** complement circumstanțial de loc;
b. complement direct; **c.** complement indirect;
d. atribut pronominal genitival.
17. așa cum este; a fost
18. că este zână măiastră – completivă directă
că îl îndrăgostise – completivă directă
că el rănise o turturică – completivă directă
că acea turturică era ea – completivă directă
(că) a fost – completivă directă
că toată puterea ei piere – circumstanțială de cauză
19. **a.** de va lua de bărbat un om de pe pământ
b. după ce îi povesti
20. dacă nu s-a arătat lui – subiectivă; absența – subiect
21. măiastră – atribut adjectival
care este măiastră – atributivă
de pe pământ – atribut substantival prepozițional
care trăiește pe pământ – atributivă
22. Virgula marchează un raport de coordonare prin juxtapunere între două completive directe.

TESTUL E

1. Punctul marchează sfârșitul unei fraze enunțiative.
2. **a.** oricât, deoarece
b. reîncepem, nedrept
re → reluarea acțiunii; ne → negația
3. **a.** examinarea, impresia; **b.** ușor
4. La sfârșitul lunii angajaților li s-a dat o primă. (sumă de bani)
5. se păruse – valoare impersonală
6. îmi – pronume reflexiv, dativ
îmi – pronume personal, dativ
le – pronume personal, acuzativ
mă – pronume reflexiv, acuzativ
7. **b**
8. căci (specifică circumstanțialei cauzale)
deoarece (specifică circumstanțialei cauzale)
9. impresia – substantiv comun, subiect
10. **a.** copulativ; **b.** predicativ;
c. predicativ impersonal; **d.** predicativ.
11. **a.** totuși, ușor; **b.** mereu; **c.** când
12. îmi (I) – atribut pronominal; îmi (II) – complement indirect
13. **c**
14. **a.** le, pe care, mă; **b.** examinarea, bănuieli, o înfățișare
15. mereu – complement circumstanțial de timp
pe jumătate – complement circumstanțial de mod
16. Și totuși mereu îmi reîncepeam examinarea.
17. căci impresia primă îmi iscase bănuieli
deoarece mă înșelasem pe jumătate la început
Cele două cauzale sunt izolate prin virgulă de regentele lor.

18. oricât mă convingeam – circumstanțială concesivă
când mi se păruse – circumstanțială de timp
19. a. că are o înfățișare ușor comică – SB
a avea o înfățișare ușor comică – subiect
b. pe care nu puteam – atributivă
fără posibilitatea – atribut substantival prepozițional
20. să le alung – completivă directă (→ nu puteam)
că era nedrept – completivă indirectă (→ mă convingeam)
să mă asigur – completivă directă (→ voiam)
că mă înșelasem și pentru rest – completivă indirectă (→ să mă asigur)

ANEXĂ

FONETICĂ

1. b **2. c** **3. b** **4. b** **5. c**
6. a **7. a** **8. c** **9. b** **10. b**

VOCABULAR

1. b **2. a**
3. cuvinte polisemantice: adânc, braț, bun, cap, foc, crud, a prinde, mic, verde, aripă
omonime: a achita, alpaca, anticar, acord, biliard, capriciu, cataractă, diligență, constituție, coral.
4. a grăbi ≠ a tempera, a domoli; a micșora ≠ a amplifica, a mări; adânc ≠ superficial, înalt; adevăr ≠ eroare, minciună; fals ≠ real, adevărat; dușman ≠ amic, prieten; ager ≠ lent, încet; coborâre ≠ ascensiune, urcuș; blând ≠ sever, aspru; zgârcit ≠ generos, mărinimos; critică ≠ elogiu, laudă.
5. a. au refluat; **b.** pe afet; **c.** aflux; **d.** amputat; **e.** în sepia;
f. a eluda; **g.** smog; **h.** calotă; **i.** floral.
6. c **7. b** **8. a**
9. cartă, cartelă, carton.
10. cuvinte compuse: cocostârc, fărădelege, poimâine, bun-gust, capodoperă, binecuvântare, bunăvoie;
locuțiuni: aducere-aminte, a bate câmpii, bătaie de cap, burduf de carte, cal de bătaie, calea-valea, fără căpătâi, claie peste grămadă.

SUBSTANTIV

1. lună – vocativ; nu are funcție sintactică;
stăpân(ă) – nominativ; atribut apozițional;
a mării – genitiv; atribut genitival;
a lumii – genitiv; atribut genitival;
pe boltă – acuzativ; complement circumstanțial de loc;
gândirilor – dativ; complement indirect;
suferințele – acuzativ; complement direct.
Observație: substantivul *viață* face parte din locuțiunea verbală *dând viață* (născând, făurind, însuflețit).
2. aur, funeralii, făină, aloe, alpinism, anale
3. frontispicii, ferigi, danii, cotidiene, amenzi, atlase, autostrăzi, balustrade, bicepși, carale, căpșune/ căpșuni, cărămizi, cicatrice/ cicatrici, sindroame, hoteluri, coli, monede
4. angóra, ántrax, ârșiță, boxér (sportiv), bóxer (câine de rasă), brústure, cálcul, cérere, cétină, cezár, fascículă, lácrimă

5. substantive primare: arțar, grâu, cocoș, istorie
substantive derivate: albăstreală, colțar, greșeală
substantive compuse: anotimp, binecuvântare, capodoperă, prim-ministru
6. actriță, ecologă, nepoată, patriotă, pedagogă, filozoafă, demagogă, doctoriță, farmacistă
7. ministru, bufniță, medic, pilot, procuror
8. zăpada, jocurile, bătăile, săniușul, ghețușul, oamenii, jocurile, zmeie
9. soarelui – atribut substantival genitival;
în mijlocul vorbei – complement circumstanțial de timp
din fundul unei livezi – atribut substantival prepozițional
în preajma birtului – complement circumstanțial de loc
10. c
11. a. 4 substantive în nominativ; 6 substantive în genitiv; 5 substantive în acuzativ;
b. substantive cu articol hotărât: glasul, izvorului, Ileana, împărăteasa, a lui Făt-Frumos, fata moș-neagului, a Vioricăi, nopților, copilăriei;
substantive cu articol nehotărât: o doină, o cunoștință.
c. a lui Făt-Frumos, a Vioricăi, al nopților > substantive cu articol posesiv;
cea bălaie, cea cuminte > adjective precedate de articol demonstrativ;
cel dintâi > numeral ordinal precedat de articol demonstrativ.
d. Parcul era învăluit de întunericul dens al nopților de toamnă.
Eleva cea cuminte obține simpatia profesorilor.
12. a. Voinicul s-a evidențiat în luptă.
Nu și-a mărturisit oful.
b. Mi-ai făcut un bine.
Concursul l-a câștigat o frumoasă.
c. Cei tineri sunt mai puternici.
Cele văzute ne-au convins.
13. c **14. c**
15. cu ambiție, cucoanele, vagabond, public
16. a. enumerație: „tristeță, durere și lacrimi, amor";
b. repetiție: „cântu-i ... cântu-i ...";
c. comparație: „umbre, albicioase ca și fulgii de ninsori";
d. invocație: „dulce Românie";
metaforă: „... mireasă", „mamă ...";
e. epitet metaforic: „de aramă";
f. metafore: „acvila", „stânca", „leul"; interogații retorice: „Cine-i acvila ce cade?/ Cine-i stânca ce se sfarmă?/ Cine-i leul ce închide cu durere ochii săi?"
g. antiteză: „demon-sântă", „chicot-simfonie";
h. antiteză: viața-moartea;
i. personificare: „Nilul doarme"; „ies stelele din strungă";
j. inversiune: „Ale piramidei visuri", „ale Nilului reci unde";
epitet metaforic: „de-argint"
k. metaforă hiperbolică: „fulgerele ... contra fulgerului";
l. metonimie: „Apusul ...".

ADJECTIVUL

1. b **2. b** **3. c** **4. c** **5. c**
6. a. nevinovat – derivat cu prefix (ne-)
b. negru – adjectiv primar
țintat – derivat cu sufix (-at)
brumărie – derivat cu sufix (-ărie)
c. cumsecade – compus prin contopire (cum+se+cade)
d. mai îndelung – compus prin contopire (în+de+lung)

e. mare – adjectiv primar
crăpată – format prin conversiune din participiu
mititel – derivat cu sufix (-el)

7. a. mai de căpetenie – mai importantă
b. celei din urmă - ultimei
c. cu cap – deștepți, inteligenți; cu învățătură – învățați;
d. în putere – puternic; **e.** în stare – capabil;
f. fără noimă – ilogice.

8. a. mai puțintel – adjectiv; negricios – adjectiv
mai voinic – adjectiv; des – adverb
tare - adverb
b. adevărat - adverb
c. cu adevărat – locuțiune adverbială
d. des – adjectiv; **e.** tainic – adjectiv;
f. mai tainic – adverb; **g.** mai tare - adjectiv

9. a. mărunțică – pozitiv;
tot așa de vorbăreață – comparativ de egalitate
b. cel mai dulce – superlativ relativ
c. cel nou - pozitiv
d. asemenea – fără grade de comparație
e. gătită – pozitiv; mai proastă – comparativ de superioritate
f. așa de strâmt, așa de singuratic, așa de dosit – superlativ absolut
g. mai puțin – comparativ de superioritate
h. foarte priceput – superlativ absolut
i. singuri singurei – superlativ absolut
j. amețit rău de tot – superlativ absolut

10. a. din tremurătoare – complement indirect
lină – nume predicativ
b. mare – nume predicativ
c. mare, limpede – atribute adjectivale
de limpede – complement circumstanțial de cauză
d. ciudat – nume predicativ
din oacheșă – complement indirect
vânătă – nume predicativ
grea, rece – nume predicative
e. ironică, fantastică, lungă – elemente predicative suplimentare

11. cu alb – substantiv; așa de iute – adverb de mod
din înaltul – locuțiune prepozițională
într-un adânc – substantiv; jalnic – adverb de mod
nefericite – substantiv; rău – adverb de mod

12. „... Era tulburat rău de tot." (I. L. Caragiale)
„Stăpâna era o zână naltă, subțirică și drăgălașă și frumoasă, nevoie – mare." (*Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*)
„Era un vis misterios
Și blând din cale-afară
Și prea era de tot frumos
De-a trebuit să piară." (M. Eminescu)
„Fie omul cât de bun,/ Vinul îl face nebun." (Proverb)
„Mult bogat ai fost odată ..." (M. Eminescu)
„... se văzu singură cuc ..." (*Porcul cel fericit*)

13. a. inversiune: „blândele plângeri"
b. enumerație: „tainic, lin, amar"
c. enumerație și inversiune: „tânără și dulce"
d. repetiție: „crudă... crudă"; enumerație: „crudă și nedreaptă, fără razem, fără fond"

e. antiteză: „trecătoare – eterne"
f. epitet cromatice: „albe, strălucite", „argintie"
g. hiperbolă: „gigantică ... cupolă"
h. oximoron: „dulce jele"
i. antiteză: „nemuritor ... muritoare"

NUMERALUL

1. b

2. a. douăsprezece februarie
b. Între cinci și șase se-nchide telegraful ... (La șase fix ...)
c. să nu țin; unsprezece suflete
d. În anul o mie opt sute douăzeci și unu ...
e. anul al doilea

3. a. toți șapte – atribut apozițional
b. un – atribut adjectival
c. cinci mii – complement direct
d. treizeci (de ani) – complement circumstanțial de timp
e. amândoi – subiect
f. pe la zece și jumătate – complement circumstanțial de timp
g. patruzeci și patru – subiect
h. unul – două – complemente directe
i. de câte o mie – atribut prepozițional
de câte o sută – atribut prepozițional
j. trei sferturi – complement direct
k. de trei ori – complement circumstanțial de timp
l. peste o jumătate (de ceas) – complement circumstanțial de timp
m. a d-întâi – atribut adjectival
n. al doilea – subiect

4. îndoit – prefixul *în* + numeralul cardinal *doi* + sufixul – *it*
câteșitrei – compus din adverbul *câte* + conjuncția *și* + numeralul cardinal *trei*
cincisprezece – compus din numeralul cardinal *cinci* + prepoziția *spre* + numeralul cardinal *zece*
al treilea – articolul posesiv *al* + numeralul cardinal *trei* + articolul hotărât *le* + particula *a*
câte două – adverbul *câte* + numeralul cardinal *două*
de trei ori – prepoziția *de* + numeralul cardinal *trei* + substantivul *ori*
doime – numeralul cardinal *doi* + sufixul *–ime*
douăzeci – numeralele cardinale *două* și *zeci*

5. b

6. numerale cu valoare substantivală: amândouă, câte șapte, unul, șese
numerale cu valoare adjectivală: două, îndoită, un, o, șepte, câte un, câteșișapte
numerale cu valoare adverbială: o dată, de douăsprezece ori

7. Valoare substantivală:
O mână spală pe alta și amândouă obrazul.
Nerodul și cu nebunul/ Amândoi sunt ca unul.
O mie de vorbe un ban nu fac.
Valoare adjectivală:
Corabia cu doi cârmaci se îneacă.
Fie trei zile cu cea de alaltăieri.
Feciorul de văduvă e al doilea domn.
„Așa făcură și fiecare dintre fete avură câte un măr." (Basm)
Valoare adverbială:
E mai bine să întrebi de două ori decât să greșești o dată.
Coasa rea trebuie bătută de șase ori pe zi.
Lucrul la timp dăruit prețuiește îndoit.

8. enumerație: „Unu, doi, trei, baba la bordei
Curăță ardei." (Folclorul copiilor)
comparație: „Unu, ca nici unu, doi, ca douăzeci." (Folclor)
hiperbolă: „Mii de coifuri lucitoare ies din umbra-ntunecoasă." (M. Eminescu)
„Nuntași din nouăzeci de țări/ S-au răscolit" (G. Coșbuc)
9. pleonasm: „întâiași dată pentru prima oară"

PRONUMELE

1. a. adjectiv pronominal interogativ (I); pronume interogativ (al II-lea)
b. pronume relativ; **c.** adverb de mod
d. interjecție; **e.** adverb relativ
2. a. pronume personal în acuzativ
b. verb copulativ
c. pronume personal în dativ
d. pronume personal în dativ posesiv
e. pronume personal în dativ (I, III); verb auxiliar (II, IV)
f. verb predicativ
3. pronume demonstrative: asta, cealaltă, acesta
pronume nehotărâte: cineva, ceva, orice, unii, alții
pronume negative: nimica, pe nimeni, asupra nimănui
4. pronume posesive: *ai noștri* – subiect; *d-ai noștri* – nume predicativ; *de ai noștri* – atribut pronominal prepozițional, *al tău* – subiect; *al tău* – subiect; *de a ta* – complement indirect
adjective pronominale posesive: *înaintea noastră* – complement circumstanțial de loc; *asupra mea* – complement indirect; *meu* – atribut adjectival; *înapoia sa* – complement circumstanțial de loc; *al meu* – atribut adjectival; *a mea* – atribut adjectival
5. „... să ne ierți"; „se făcură toți o apă..."; „care vine"; „poala lui", „ce pe al meu știe".
6. a. câte tabere, a tale oști, tot cerul, orice preț, -n urma mea, a celui suflet
7. b
8. a. Se îngrijește numai de sine însuși.
b. Ea însăși s-a oferit să ne conducă.
c. Oamenii înșiși distrug pădurile.
d. Mihai însuși a devenit leneș.
9. pronume personale: înaintea lui, -mi (I) în, preajma lui, noi, ne (II)
pronume reflexive: se, -mi (II), ne (I)
adjective pronominale posesive: în mijlocul nostru
10. a. asupra mea – complement indirect
b. nimic – subiect
c. către sine – complement indirect
d. mi – complement indirect
aceștia – atribut adjectival
e. tot – complement direct
ce – subiect
te – complement direct
f. nainte-i – complement circumstanțial de loc
g. care – atribut adjectival
h. ca tine – nume predicativ
i. ți – atribut pronominal în dativ
j. de asta – complement circumstanțial de cauză
11. a. dumitale – atribut genitival; genitiv
b. dumneata – subiect; nominativ
c. ca și dumneavoastră – complement circumstanțial de mod; acuzativ
d. pe dumneata – complement direct; acuzativ
e. dumitale – complement indirect; dativ

f. pe la dumneavoastră – complement circumstanțial de loc; acuzativ
g. dumneavoastră – subiect; nominativ
12. Genitiv:
– complement indirect:
„Murdară este raza-i ca globul cel de tină
Asupra cărui dânsul domnește pe deplin." (M. Eminescu)
– atribut genitival:
„Prin creț ai cărei stele lin tremurând transpar,
I se deschide-n minte tot sensul din tablouri
A vieții sclipitoare..." (M. Eminescu)
– complement circumstanțial de loc:
„Cheamă pe Colțun și privi, neliniștit, în vale spre fântânele asupra cărora fluturau crengile meștecenilor." (M. Sadoveanu)
– complement circumstanțial de cauză:
Avea o mamă vitregă, din cauza căreia a plecat în lume.
Acuzativ:
– complement circumstanțial de loc:
„Ileana chemă armăsarul ei ca să încropească laptele în care se vor îmbăia." (Ileana Simziana)
– complement direct:
„În cale văzu o nuia lungă de alun pe care o luă ..." (Broasca țestoasă cea fermecată)
– complement instrumental:
„Aurul cu care erau poleiți pereții (...) licărea de-ți lua ochii" (Broasca țestoasă cea fermecată)
– complement indirect:
„Atuncea, […] s-o ducem la pământenii de pe coastă, în căsuța de care am vorbit."
(M. Sadoveanu)
– complement circumstanțial de timp
„Era o vreme în care puricele se potcovea cu nouăzeci și nouă de ocale de fier." (Folclor)
13. a. repetiție; **b.** antiteză;
c. comparație; **d.** antiteză;
e. inversiune.

VERBUL

1. agreează, să fii, ar plăcea, nu fi, creați, creând
2. Râul duce plutele spre vale. (diateza activă)
În fiecare vară se duce la mare. (diateza reflexivă)
Scrisoarea este dusă la poștă. (diateza pasivă)
3. a. verb auxiliar (condițional-optativ, perfect)
b. verb auxiliar (diateza pasivă)
c. verb copulativ personal
d. verb copulativ impersonal
e. verb predicativ impersonal (era)
verb predicativ personal (să fie)
f. verb predicativ; **g.** verb predicativ.
4. voi culege, o să culeg, am să culeg, oi culege
5. *cântau* – indicativ, imperfect; *dușI* – participiu; *trecuse* – indicativ, mai mult ca perfect; *venii* – indicativ, perfect simplu; *să taci* – conjunctiv, prezent; *aș trece* – condițional-optativ, prezent; *voi fi știut* – indicativ, viitor anterior; *au dat* – indicativ, perfect compus; *alege* – indicativ, prezent; imperativ; *vino* – imperativ; *să fi ascultat* – conjunctiv, perfect; *aș fi meritat* – condițional-optativ, perfect; *suferind* – gerunziu; *o să plece* – indicativ viitor popular; *ales* – participiu; *voi citi* – indicativ, viitor; *de învățat* – supin.
6. a. țin minte; **b.** mi-am adus aminte; **c.** băgă de samă
d. a fiert fără apă; **e.** nu o da voie; **f.** (îți) pare bine

g. nu pare rău; **h.** să-mi iau gândul;
i. m-am bătut cu gândurile; **j.** stă pe gânduri

7. a. *turbat* rău de tot – participiul devine adjectiv
b. prea *supus* și prea *plecat* – participii folosite cu valoare de adjectiv
c. *râzândul* – adjectiv provenit din gerunziu
d. *rătăcită* – adjectiv provenit din participiu
cântarea – substantiv provenit din infinitivul lung
e. *pe deșelate* – locuțiune adverbială provenită din supin

8. a. să viu – să vin
b. voi susținea – voi susține
c. a tăiat drumul niște câini – au tăiat drumul niște câini
d. sufere – suferă
în stare a fi capabil (pleonasm) – e în stare/ e capabil
e. înnumăr – număr, am
f. aprob pozitiv (pleonasm) – aprob
g. ațin'te – ține-te

9. a. șerpuit – atribut adjectival, săpat – atribut adjectival, ocolind – atribut verbal
b. descântând: complement circumstanțial de mod
c. a face popas – complement indirect
d. de plâns – complement circumstanțial de relație
e. de căutat, de găsit, de rânduit – complemente directe
f. a ispiti – complement direct
g. observând – complement circumstanțial de timp
h. de plâns – complement circumstanțial de cauză
i. de glumit – subiect; **j.** de a răpi – atribut verbal
k. vuind – atribut verbal; **l.** a visa – subiect

10. *a sta la îndoială* – a ezita; *a-și veni în fire* – a-și reveni; *a da de știre* – a anunța; *a da târcoale* – a ocoli; *a nu da mâna* – a nu-și permite; *a lua la rost* – a certa; *a-și da seama* – a înțelege; *a trece prin minte* – a gândi; *a da piept* – a înfrunta.

11. a. personificare (râul suspină)
b. repetiție (am uitat ... am uitat ... am uitat ... am uitat)
c. enumerație (ai găsit, ai vorbit, ai dat, ai spus)
d. inversiune (îngâna-ne-vor)
e. metaforă (rumenind)
f. hiperbolă (zguduind ... înnegrind)
g. antiteză (plânge, râde)

PĂRȚI DE VORBIRE NEFLEXIBILE

1. a. „Așezat la gura sobei noaptea pe când viscolește/ Privesc focul ..." (V. Alecsandri)
Vara – ntins la umbră doarme și iarna moare de foame. (Proverb)
Bătrânii erau singuri cuc.
b. „Nevăstuica trece iute, torgând lâna din fuioare ..."
„Cocostârcii cu largi pasuri calcă rar și meditând ..."
„... O salcie pletoasă lin pe baltă se coboară ..." (V. Alecsandri)
„Iară cornul plin de jale/ Sună dulce, sună greu." (M. Eminescu)
c. „... pe deasupra bălții nagâții se-nvârtesc ..."
„Păsărelele-mpregiurŭ-i zbor voioase și cântând ..." (V. Alecsandri)
„Zbura asemenea unui demon." (M. Eminescu)
„Înaintea fugarilor se ridica o pânză de trestii..." (M. Sadoveanu)
d. „Destul, răcnea omul, destul!" (M. Sadoveanu)
„Înainte! strigă Făt-Frumos calului." (M. Sadoveanu)
„Doamne – Doamne, zise el, ce-i tinereță!" (M. Sadoveanu)

2. a. cel de demult – atribut adverbial
b. de-acu – complement circumstanțial de timp
c. acolo – complement circumstanțial de loc
d. bine – complement circumstanțial de mod
e. cum – nume predicativ

Observație: *vra să* zică, pe *urmă*, *cu adevărat* sunt locuțiuni adverbiale.

3. a **4.** b

5. a. aprig – pozitiv;
mai puțin luxos – comparativ de inferioritate
b. mai tare – comparativ de superioritate
c. atuncea – nu are grade de comparație
așa devreme – superlativ absolut
acasă – nu are grade de comparație
d. așa de iute – superlativ absolut
e. prea bine – superlativ absolut

6. în jurul – locuțiune prepozițională
b. din mijloc – locuțiune adverbială de loc
c. drept – prepoziție
d. bolborosit – adverb de mod
din fundul – locuțiune prepozițională
e. asupra – prepoziție
și – conjuncție coordonatoare copulativă
iar – adverb de timp
f. și – adverb de mod; -și – pronume reflexiv
g. drept – adverb de mod
h. iar – conjuncție coordonatoare copulativă (iar = și)
i. mai bine – adverb de mod
j. un bine – substantiv

7. a. pe urmă – c. circ. de timp
b. din când în când – c. circ. de timp
c. pe de rost – c. circ. de mod
d. cu bine – c. circ. de mod
în curând – c. circ. de timp
e. în zadar – c. circ. de mod
f. rânduri-rânduri – c. circ. de mod
g. de aceea – c. circ. de cauză
h. în urmă – c. circ. de loc
i. în vale – c. circ. de loc

8. a! ia, hai, hai, măi, ia

9. a. repetiție: ah! în curând ... ah! în curând ...
b. repetiție: în veci ... în veci
c. enumerație: „mai departe, de-a pururi, pretutindeni..."
d. antiteză: „-n jos, în sus"
e. epitet: „liniștit"
f. comparație: „ca azi..., ca mâni ..."
g. epitet: „clar"

10. adverbe compuse: departe, deolaltă, totdeauna, deasupra, vreodată
adverbe derivate: binișor, veșnic, încetișor, copilărește;
locuțiuni adverbiale: încet-încet, din vreme-n vreme, de-a pururi

11. poate – adverb de mod simplu
de mult – locuțiune adverbială de timp

în – prepoziție simplă pentru cazul acuzativ
în – prepoziție simplă specifică acuzativului
iar – conjuncție coordonatoare adversativă, simplă
abia – adverb de mod, simplu
acum – adverb de timp, simplu

SINTAXA PROPOZIȚIEI

1. a. tu să fii prost → S + PN
b. am întârziat, preaslăvite → PV , S inclus + substantiv în vocativ
trăsnește → PV (propoziție fără subiect)
bat puhoaiele → PV + S
c. văd → PV, S inclus
trebuie → PV (propoziție fără subiect)
să se fi întâmplat ceva → PV + S
d. mămucă – iese fum → substantiv în V + PV+ S
strigă fata → PV + S
trebuie → PV (fără subiect)
2. a. vântul sfichiuia, din când în când, fulgi → S+PV+Cct+Cd
care cădeau domol în tindă → S+PV+Ccm+Ccl
dispăreau într-o clipă → PV+Cct (S subînțeles)
b. argatul s-a dus la șura lui → S+PV+Ccl+Apron. genit.
urmă fata în șoaptă → PV+S+Ccm
așa are obicei → Ccm+PV (S subînțeles)
ca să nu-l vadă nimeni → PV+Cd+S
3. De partea cealaltă a bisericii mai era o căsuță ca o ciupercă singură.
Acolo trăia baba Maranda.
Vitoria avea treabă și cu dânsa.
4. întrebă ea pe motănaș
răspunse el subțirel
întrebă părintele
răspunse femeia
5. Apa trece, pietrele rămân.
Câinele latră, iar lupul tace și face.
Câinii latră, vântul bate.
Este lesne a ierta, dar este greu a uita.
Gura îndulcește, gura amărăște.
6. Câinele, când l-ai opărit, fuge și de apă rece.
Apa, cât de tulbure e, tot stinge focul.
Fierul, că e fier, și tot ruginește.
Găina care cântă nu ouă.
Prostul, dacă nu e fudul, nu e prost destul.

SUBIECTUL ȘI PREDICATUL

1. a. -; **b.** ieniceri și spahii; **c.** copiii, nebunii și omul
d. iambii, troheii, dactile; **e.** pământul, lacul, cerul, toate, toate; **f.** -; **g.** ba un soare, ba un rege, ba un animal; **h.** -
2. a. Acela e mai cuminte, care e mai bun. (pronume demonstrativ; pronume relativ)
Nimic nu e mai schimbător ca vremea. (pronume negativ)
Toți se plâng de bani, dar de minte nimeni. (pronume nehotărât, pronume negativ)
b. Unde mănâncă doi, poate mânca și al treilea. (numeral cardinal; numeral ordinal)
„Și încep a mânca tustrei." (I. Creangă) (numeral colectiv)
I-a rămas jumătate de avere. (numeral fracționar)

c. Cireșele trec, dar obrazul rămâne.
Norocul nu stă în drum.
Omul trăiește cu speranța.
d. Iuda pentru treizeci de arginți a vândut pe Hristos.
Vrei, nu vrei, bea Grigore aghiasmă.
Dunărea e mare, însă scade mult.
e. Dreptul e dușmănit de toți păcătoșii.
Binele se uită.
A ajuns mare un nimeni.
3. Sângele apă nu se face.
Pe craca uscată nu cântă privighetoarea.
Omului înțelept sfaturile-i sunt zadarnice.
4. predicate verbale:
„... astă-noapte mi se părea că vorbesc c-o stea..."
„Să nu rămână piatră pe piatră."
„I-a ajuns apa la gât."
Cu o floare nu se face primăvară.
predicate nominale:
Orice lucru rar pare mai dulce.
Răul nu rămâne nepedepsit.
A ajuns oul mai cuminte ca găina.
S-a făcut negustor cu trei căpățâni de usturoi.
5. „E sabie în țară ..." (se află)
Nu e pomană în toate sâmbetele. (nu se face)
Nu e numai un câine scurt de coadă. (nu există)
Nu sunt bani pe toate drumurile. (nu se găsesc)
Ce e astăzi, mâine nu e. (se întâmplă)
6. a. stinsă – nume predicativ
cald, molatic, lin – nume predicativ multiplu
b. fantezie, fantezie – fără funcție sintactică
c. e – predicat verbal; vară – subiect;
dulce – nume predicativ.
d. una – subiect; cu apă – nume predicativ.
e. tu – subiect; el – nume predicativ.
f. se făcură o apă și-un pământ – predicat nominal (cu nume predicativ multiplu); toți – subiect.
g. nimica – nume predicativ
h. a răsări – nume predicativ
7. a lucra, a dori, a avea, a vrea, a veni
8. b **9. a**
10. a. Și ghimpii sunt ai trandafirului.
E ca sarea în bucate.
b. Norocul e nimic, înțelepciunea e totul.
Norocul este întotdeauna al altuia.
c. Calea bătută este cea mai scurtă.
d. Sărăcia este de nouăzeci și nouă de feluri.
Cei din urmă vor fi cei dintâi.
e. Una e a auzi și alta a vedea.
Copilul râde și când nu e de râs.
f. Este lesne a judeca pe altul.
E târziu să te căiești.
g. Cum este țara, așa și obiceiurile.
Spune cu cine te însoțești ca să-ți spun cine ești.
11. a. luna – substantiv comun
b. nimeni – pronume negativ; el – pronume personal

c. a crede – verb la infinitiv; toate – pronume nehotărât
d. zi – substantiv comun; trei – numeral cardinal
e. un tânăr – substantiv provenit din adjectiv
f. cine – pronume interogativ
g. cine – pronume relativ
h. un „nu ştiu cum", un „nu ştiu ce" – locuţiuni substantivale formate prin conversiune din locuţiune adjectivală (I) şi locuţiune pronominală (al II-lea)
i. glas – substantiv comun
„nu ştiu ce" – locuţiune pronominală nehotărâtă
j. aduceri-aminte – locuţiune substantivală
12. a. nu vin – verb predicativ; prin gând or trece – locuţiune verbală;
b. (îmi) pare rău – locuţiune verbală; nu sufăr – verb predicativ
c. pare – verb predicativ impersonal; sunt – verb predicativ
d. iată – interjecţie predicativă; străbate – verb predicativ
e. hai – interjecţie predicativă
f. se poate – verb reflexiv impersonal; să aibă – verb predicativ; poate – adverb predicativ; să fi căzut – verb predicativ
g. era întovărăşit – verb predicativ la diateza pasivă

ATRIBUTUL

1. a. copilul rege – apoziţie dezvoltată → substantive comune în cazul nominativ
b. Atlasul, Caucazul, Taurul şi Balcanii seculari – apoziţie dezvoltată → substantive proprii în cazul nominativ şi un adjectiv (cu funcţie de atribut adjectival)
c. copila cea de aur – apoziţie dezvoltată → substantiv în nominativ + articol demonstrativ + locuţiune adjectivală
visul negurii eterne – apoziţie dezvoltată → substantiv în nominativ + substantiv în genitiv + adjectiv
d. Ilenei – apoziţie simplă → substantiv propriu în genitiv
e. Ţepeş doamne – apoziţie dezvoltată → substantiv propriu în nominativ + substantiv comun în vocativ
f. Cupidon – apoziţie simplă → substantiv propriu în nominativ
vicleanul – apoziţie simplă → substantiv format prin conversiune din adjectiv, cazul nominativ
g. la el – apoziţie simplă → pronume personal în acuzativ cu prepoziţie
2. a. mi, îmi – pronume personale în dativ
b. dimprejurul lui – pronume personal în genitiv + prepoziţie
c. îşi – pronume reflexiv în dativ
împotriva dobitoacelor – substantiv în genitiv + prepoziţie
d. d-tale – pronume de politeţe în genitiv
e. nimănuia – pronume negativ în genitiv
f. minţii – substantiv în dativ
g. al lui – pronume personal în genitiv + articol posesiv
al vremurilor – substantiv în genitiv + articol posesiv
h. unora, altora – pronume nehotărât în genitiv
3. atribute substantivale – amândoi (numeral colectiv), din amândoi (numeral colectiv)
atribute adjectivale – amândouă (numeral colectiv), ntâia (numeral ordinal), doi (numeral cardinal), a doua (numeral ordinal), câteşişapte (numeral colectiv), câte un (numeral distributiv), cele trei (numeral cardinal)
4. a. „Fiinţa ei începea să se concentreze asupra acestei umbre." (M. Sadoveanu)
„... mă duc s-o lepăd la sfânta mănăstire, la picioarele mătuşii mele maica Melania."
(M. Sadoveanu)
b. „Spun şi eu o vorbă celor care au urechi de auzit."
„Avea un spasm de plâns, pe care-l înghiţi îndată." (M. Sadoveanu)

c. „Cea dintâi se chema bătaie, iar cea de a doua bătaie ca aceea ori o mamă de bătaie."
„După aceea [...] trecu în uşa din stânga a altarului..."
„Umbla fudul fără haina asta de prisos..." (M. Sadoveanu)

5. b **6. c** **7. b**
8. c **9. b** **10. a**

COMPLEMENTE NECIRCUMSTANŢIALE

1. b **2. c** **3. a**
4. b **5. b** **6. c**
7. a **8. c** **9. a**
10. mi – pronume reflexiv, formă neaccentuată în dativ, pers. I
mie – pronume personal, formă accentuată în dativ, pers. I
- i – pronume personal, formă neaccentuată în dativ, pers. a III-a
lui – pronume personal, formă accentuată în dativ, pers. a III-a

COMPLEMENTE CIRCUMSTANŢIALE

1. a. pentru contract şi arvună – complement circ. de scop
b. pentru mort – complement indirect
c. pentru stăpân – complement indirect
d. pentru stropit – atribut verbal
e. pentru întâia oară – complement circ. de timp
f. pentru alta – complement circ. de cauză
2. din pricina unei ticăloase – complement circ. de cauză
b. pe deasupra ... capete – complement circ. de loc
c. în fundul odăii – atribut substantival prepoziţional
d. asupra nopţii – complement circ. de timp
e. din vârful muntelui – atribut substantival prepoziţional
f. asupra lui – complement indirect
g. înaintea oglinzii – complement circ. de loc
3. a. de douăzeci şi şase de ani; **b.** totdeauna; în zilele
c. o dată; **d.** privind; **e.** pe urmă.

4. b **5. b** **6. c** **7. b**
8. c **9. b** **10. c** **11. c** **12. a**

FRAZA

1. b **2. a** **3. b** **4. c**
5. c **6. b** **7. a**
8. a. CT; **b.** PR; **c.** CM
d. CD; **e.** CI.
9. a. dacă n-aş şti – circumstanţială condiţională
b. dacă este bine – completivă directă
c. dacă văzu – circumstanţială de timp
d. dacă simţi – circumstanţială de timp
e. dacă este aşa – circumstanţială de cauză

– felul propoziţiilor;
– relaţii de coordonare;
– relaţii de subordonare (determinare);
– elemente regente;
– elemente de relaţie;
– relaţia cu partea de propoziţie, contragerea şi expansiunea.

TEXT ŞI CONTEXT
relaţiile logice în interiorul textului;
modalităţi de realizare a coerenţei:
cauză – efect;
acţiune – scop;
concesie – acţiune;
acţiune – circumstanţă;

PĂRŢI DE VORBIRE
nume
însuşire
cantitate
acţiuni
împrejurări
etc.

– părţile de propoziţie;
– relaţii de interdependenţă: subiectul şi predicatul;
– relaţii de subordonare (determinare): atributul, complementul;
– mijloace de realizare;
– cuvântul (elementul) regent;
– dislocări topice.

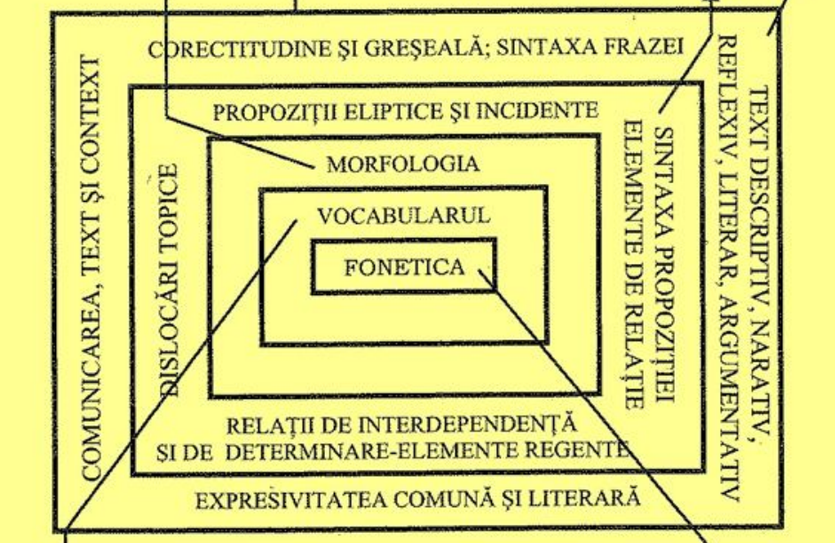

– cuvântul (formă şi conţinut);
– clasificări şi categorii lexicale;
– unităţi frazeologice;
– polisemantismul şi contextul;
– mijloace de îmbogăţire a vocabularului;
– mijloace de expresivitate.

sunetele vorbirii ←→ grupuri de sunete:
silaba, diftongul, triftongul, hiatul, accentul.

SUNETELE VORBIRII:
– vocale: a, ă, â, e i, î, o, u.
– consoane: b, c, d,f, g, h, j, k, l, m, n, p, r, s, ş, t, ţ, v, x, z.
– sunete împrumutate: w, q, y.
– semivocale: e, i, o, u (prezente de obicei în diftongi, triftongi).

FONETICA

SILABA; reguli de despărţire în silabe:

– o consoană aflată între două vocale trece în silaba următoare: me-lo-di-e, a-de-vă-rat, e-co-no-mi-e, e-xa-men.
– două consoane aflate între două vocale trec în silabe alăturate, diferite: cul-me, iz-vor, mun-tean-că, ex-plo-zi-e.

Excepţie: când prima consoană este b, c, d, f, g, h, p, t, v, iar a doua este l sau r, ambele consoane trec în silaba următoare: ca-blu, tea-tru, cu-pru.
– trei sau mai multe consoane aflate între două vocale se despart după prima consoană: mân-dru, cum-plit, con-trac-ţi-e.

Excepţie: grupurile mpt, nct, ncş, ncţ, ngv, ndv, rtf, rct, stm, lpt, aflate între două vocale, se despart după consoana a doua: arc-tic, punc-taj, jert-fă.
– două vocale alăturate (în hiat) trec în silabe diferite: ca-me-e, cu-ri-os, a-u-tor.
– cuvintele formate cu prefixe sau cele compuse, precum şi unele derivate cu sufixe, se despart în silabe ţinând seama de părţile componente sau de pronunţare: in-e-xact, dez-ac-ti-va, ne-sta-bil/ i-ne-xact, de-zac-ti-va, nes-ta-bil (derivate cu prefixe); de-spre, drept-unghi, alt-un-de-va/ des-pre, drep-tunghi, al-tun-de-va (compuse); vârst-nic (derivat cu sufixe).

GRUPURI DE SUNETE:
– diftongi: seară, toamnă, vreo, iute.
– triftongi: vulpoaică, inimioară, şleau.
– hiat: aviaţie, fiinţă, azalee, virtuos.

ACCENTUL:

nu are loc fix; poate cădea pe silaba:
– ultimă: amfibràh, chihlimbàr.
– penultimă: amèndă, impèriu.
– antepenultimă: àmforă, chìciură.
– altă silabă: vèveriţă, làpoviţă.
poate să diferenţieze omografe:
– forme gramaticale: (eu) sùi – (el) suì;
cântà – cântă
– sensurile unor cuvinte: ùmbrele – umbrèle.
dublete accentuale admise fără a avea sensuri diferite:
ànost – anòst, crâter – cratèr.

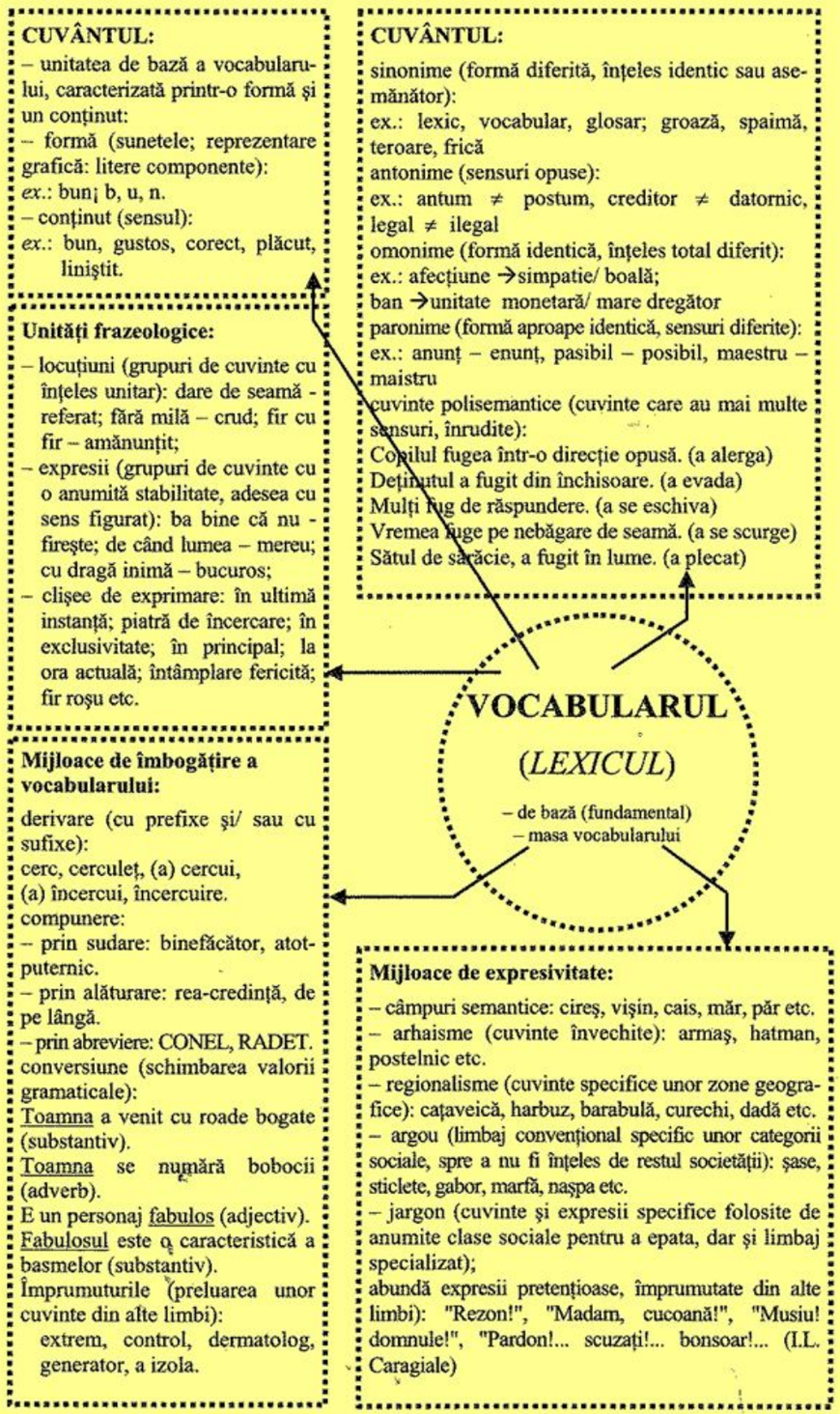
CUVÂNTUL:
– unitatea de bază a vocabularului, caracterizată printr-o formă şi un conţinut:
– formă (sunetele; reprezentare grafică: litere componente):
ex.: bun¡ b, u, n.
– conţinut (sensul):
ex.: bun, gustos, corect, plăcut, liniştit.
CUVÂNTUL:
sinonime (formă diferită, înţeles identic sau asemănător):
ex.: lexic, vocabular, glosar; groază, spaimă, teroare, frică
antonime (sensuri opuse):
ex.: antum ≠ postum, creditor ≠ datornic, legal ≠ ilegal
omonime (formă identică, înţeles total diferit):
ex.: afecţiune →simpatie/ boală;
ban →unitate monetară/ mare dregător
paronime (formă aproape identică, sensuri diferite):
ex.: anunţ – enunţ, pasibil – posibil, maestru – maistru
cuvinte polisemantice (cuvinte care au mai multe sensuri, înrudite):
Copilul fugea într-o direcţie opusă. (a alerga)
Deţinutul a fugit din închisoare. (a evada)
Mulţi fug de răspundere. (a se eschiva)
Vremea fuge pe nebăgare de seamă. (a se scurge)
Sătul de sărăcie, a fugit în lume. (a plecat)
Unităţi frazeologice:
– locuţiuni (grupuri de cuvinte cu înţeles unitar): dare de seamă - referat; fără milă – crud; fir cu fir – amănunţit;
– expresii (grupuri de cuvinte cu o anumită stabilitate, adesea cu sens figurat): ba bine că nu - firește; de când lumea – mereu; cu dragă inimă – bucuros;
– clişee de exprimare: în ultimă instanţă; piatră de încercare; în exclusivitate; în principal; la ora actuală; întâmplare fericită; fir roşu etc.
VOCABULARUL
(LEXICUL)
– de bază (fundamental)
– masa vocabularului
Mijloace de îmbogăţire a vocabularului:
derivare (cu prefixe şi/ sau cu sufixe):
cerc, cerculeţ, (a) cercui,
(a) încercui, încercuire.
compunere:
– prin sudare: binefăcător, atotputernic.
– prin alăturare: rea-credinţă, de pe lângă.
– prin abreviere: CONEL, RADET.
conversiune (schimbarea valorii gramaticale):
Toamna a venit cu roade bogate (substantiv).
Toamna se numără bobocii (adverb).
E un personaj fabulos (adjectiv).
Fabulosul este o caracteristică a basmelor (substantiv).
Împrumuturile (preluarea unor cuvinte din alte limbi):
extrem, control, dermatolog, generator, a izola.
Mijloace de expresivitate:
– câmpuri semantice: cireş, vişin, cais, măr, păr etc.
– arhaisme (cuvinte învechite): armaş, hatman, postelnic etc.
– regionalisme (cuvinte specifice unor zone geografice): caţaveică, harbuz, barabulă, curechi, dadă etc.
– argou (limbaj convenţional specific unor categorii sociale, spre a nu fi înţeles de restul societăţii): şase, sticlete, gabor, marfă, naşpa etc.
– jargon (cuvinte şi expresii specifice folosite de anumite clase sociale pentru a epata, dar şi limbaj specializat);
abundă expresii pretenţioase, împrumutate din alte limbi): "Rezon!", "Madam, cucoană!", "Musiu! domnule!", "Pardon!... scuzaţi!... bonsoar!... (I.L. Caragiale)

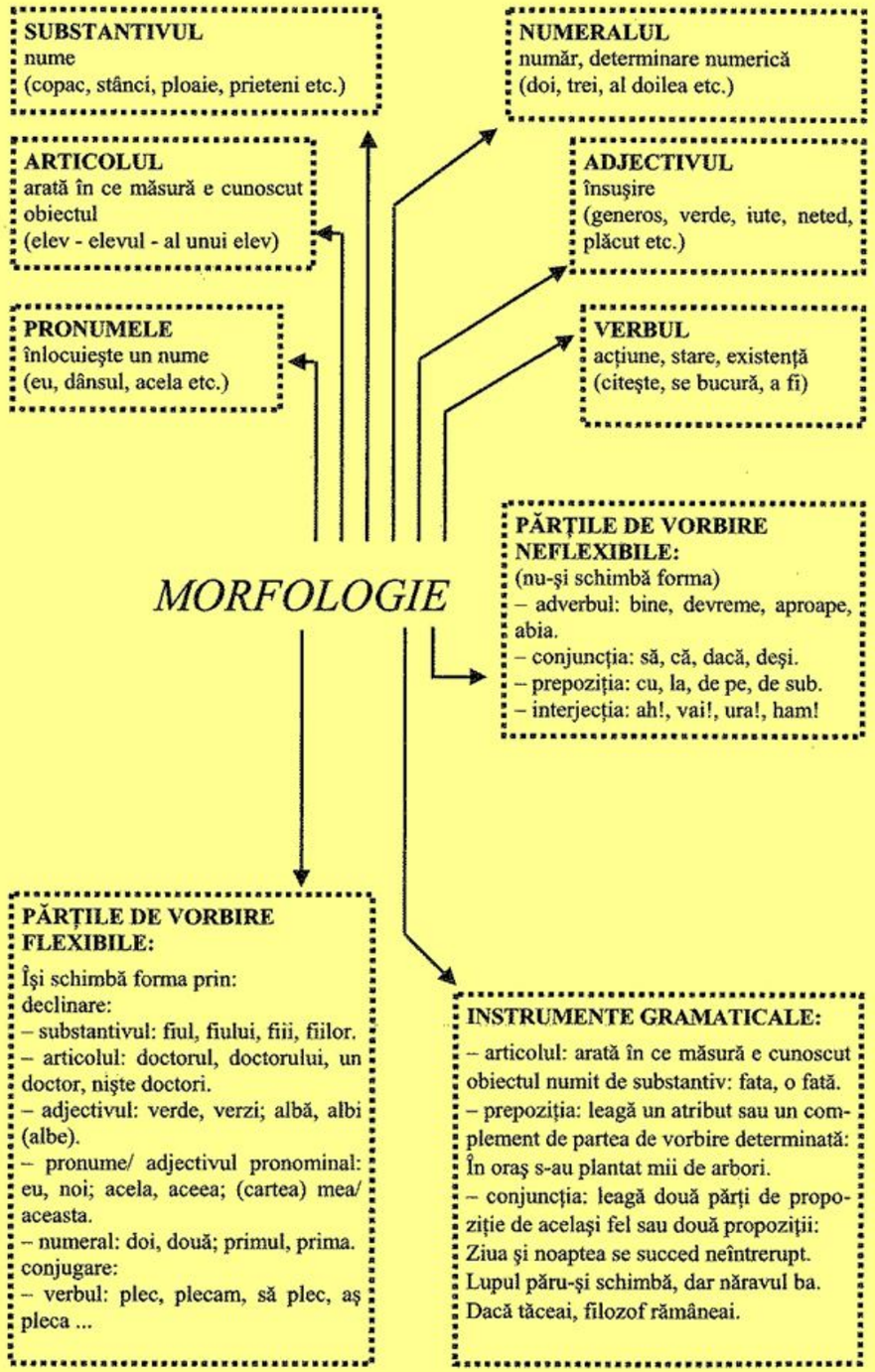
SUBSTANTIVUL
nume
(copac, stânci, ploaie, prieteni etc.)
NUMERALUL
număr, determinare numerică
(doi, trei, al doilea etc.)
ARTICOLUL
arată în ce măsură e cunoscut obiectul
(elev - elevul - al unui elev)
ADJECTIVUL
însuşire
(generos, verde, iute, neted, plăcut etc.)
PRONUMELE
înlocuieşte un nume
(eu, dânsul, acela etc.)
VERBUL
acţiune, stare, existenţă
(citeşte, se bucură, a fi)
MORFOLOGIE
PĂRŢILE DE VORBIRE NEFLEXIBILE:
(nu-şi schimbă forma)
– adverbul: bine, devreme, aproape, abia.
– conjuncţia: să, că, dacă, deşi.
– prepoziţia: cu, la, de pe, de sub.
– interjecţia: ah!, vai!, ura!, ham!
PĂRŢILE DE VORBIRE FLEXIBILE:
Îşi schimbă forma prin:
declinare:
– substantivul: fiul, fiului, fii, fiilor.
– articolul: doctorul, doctorului, un doctor, nişte doctori.
– adjectivul: verde, verzi; albă, albi (albe).
– pronume/ adjectivul pronominal: eu, noi; acela, aceea; (cartea) mea/ aceasta.
– numeral: doi, două; primul, prima.
conjugare:
– verbul: plec, plecam, să plec, aş pleca ...
INSTRUMENTE GRAMATICALE:
– articolul: arată în ce măsură e cunoscut obiectul numit de substantiv: fata, o fată.
– prepoziţia: leagă un atribut sau un complement de partea de vorbire determinată:
În oraş s-au plantat mii de arbori.
– conjuncţia: leagă două părţi de propoziţie de acelaşi fel sau două propoziţii:
Ziua şi noaptea se succed neîntrerupt.
Lupul păru-şi schimbă, dar năravul ba.
Dacă tăceai, filozof rămâneai.

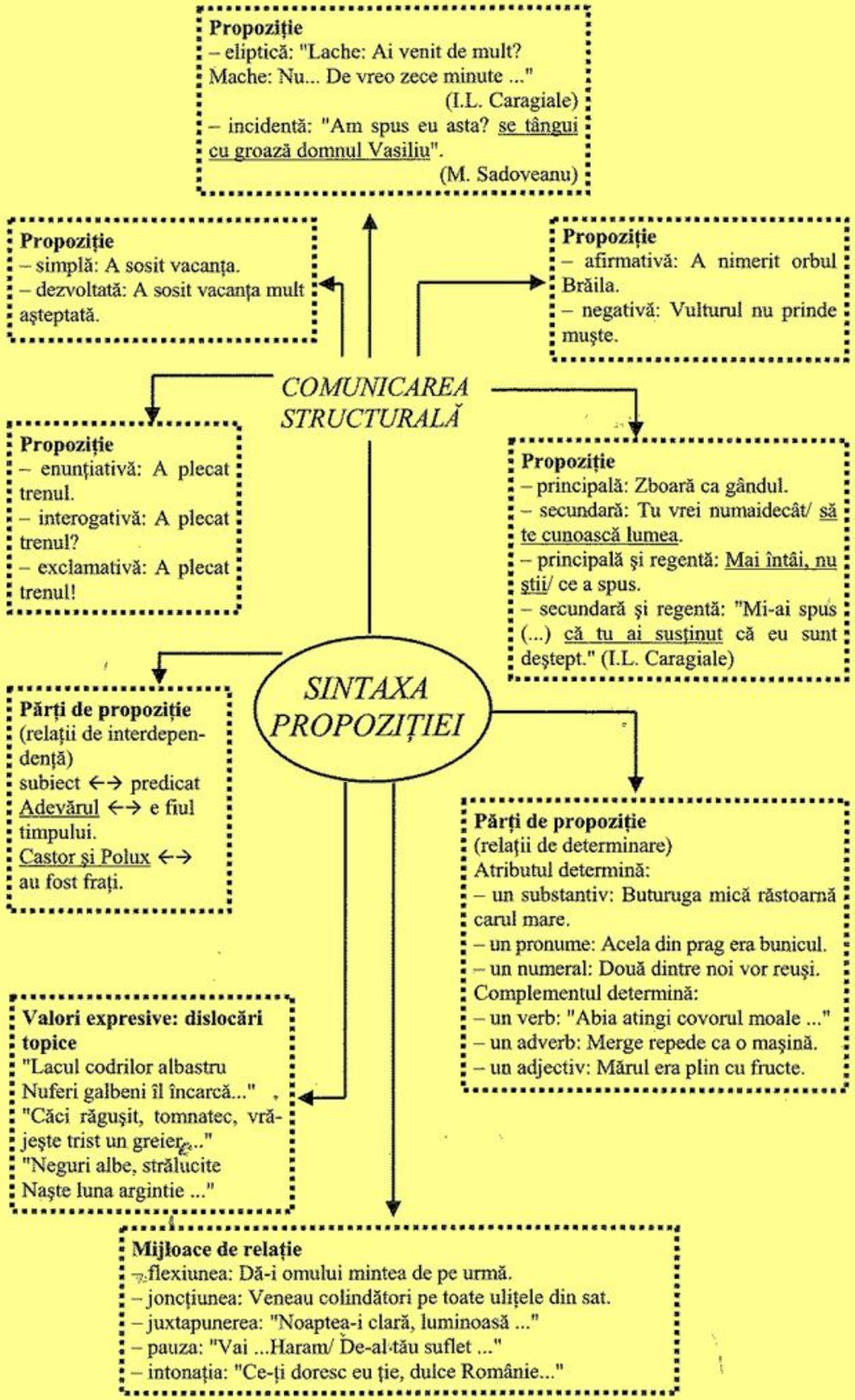
COMUNICAREA STRUCTURALĂ
SINTAXA PROPOZIȚIEI
Propoziție
– eliptică: "Lache: Ai venit de mult? Mache: Nu... De vreo zece minute ..." (I.L. Caragiale)
– incidentă: "Am spus eu asta? se tângui cu groază domnul Vasiliu". (M. Sadoveanu)
Propoziție
– simplă: A sosit vacanța.
– dezvoltată: A sosit vacanța mult așteptată.
Propoziție
– afirmativă: A nimerit orbul Brăila.
– negativă: Vulturul nu prinde muște.
Propoziție
– enunțiativă: A plecat trenul.
– interogativă: A plecat trenul?
– exclamativă: A plecat trenul!
Propoziție
– principală: Zboară ca gândul.
– secundară: Tu vrei numaidecât/ să te cunoască lumea.
– principală și regentă: Mai întâi, nu știi/ ce a spus.
– secundară și regentă: "Mi-ai spus (...) că tu ai susținut că eu sunt deștept." (I.L. Caragiale)
Părți de propoziție
(relații de interdependență)
subiect ←→ predicat
Adevărul ←→ e fiul timpului.
Castor și Polux ←→ au fost frați.
Părți de propoziție
(relații de determinare)
Atributul determină:
– un substantiv: Buturuga mică răstoarnă carul mare.
– un pronume: Acela din prag era bunicul.
– un numeral: Două dintre noi vor reuși.
Complementul determină:
– un verb: "Abia atingi covorul moale ..."
– un adverb: Merge repede ca o mașină.
– un adjectiv: Mărul era plin cu fructe.
Valori expresive: dislocări topice
"Lacul codrilor albastru
Nuferi galbeni îl încarcă..."
"Căci răgușit, tomnatec, vrăjește trist un greier..."
"Neguri albe, strălucite
Naște luna argintie ..."
Mijloace de relație
– flexiunea: Dă-i omului mintea de pe urmă.
– joncțiunea: Veneau colindători pe toate ulițele din sat.
– juxtapunerea: "Noaptea-i clară, luminoasă ..."
– pauza: "Vai ...Haram/ De-al·tău suflet ..."
– intonația: "Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie..."

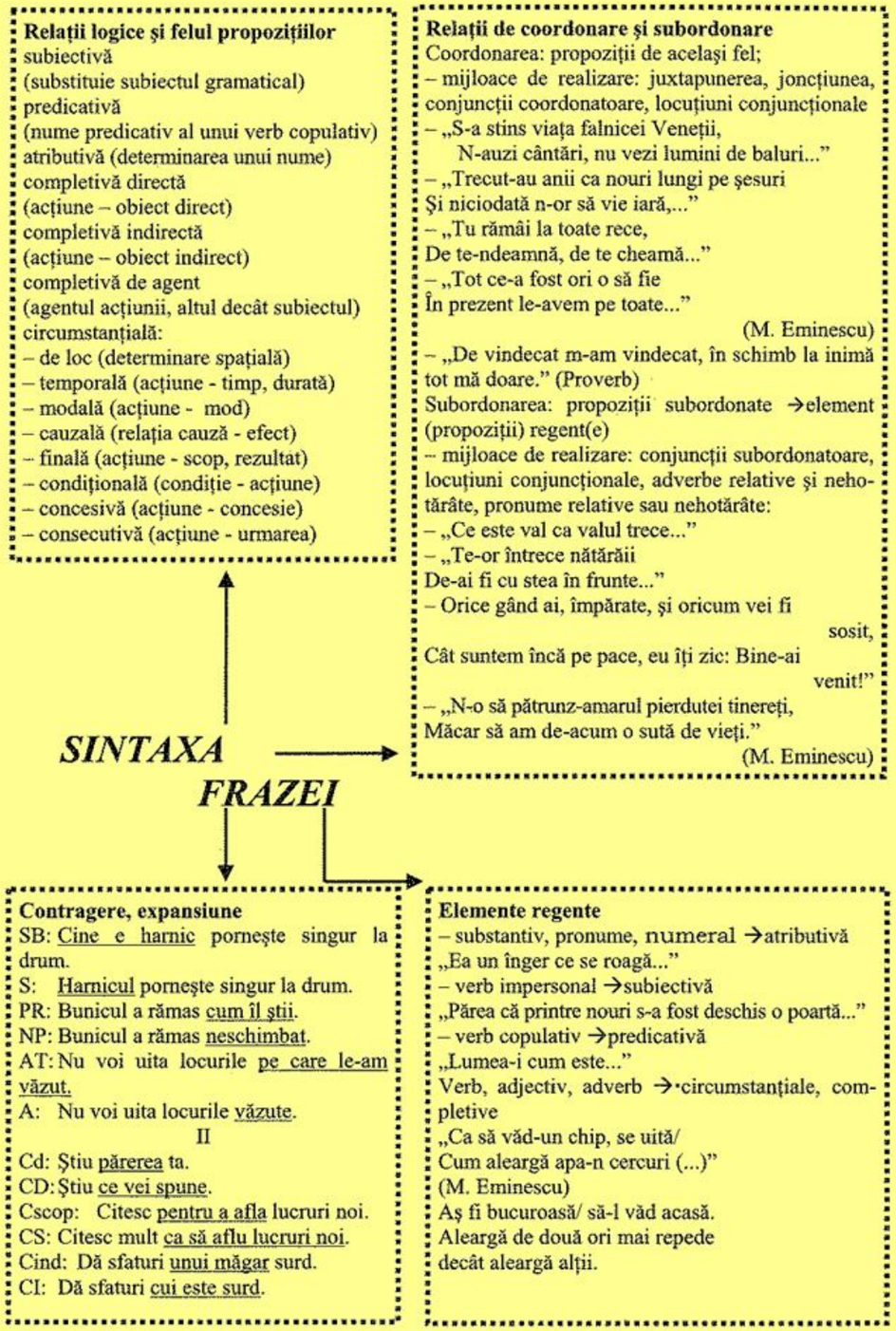
SINTAXA FRAZEI
Relații logice și felul propozițiilor
subiectivă
(substituie subiectul gramatical)
predicativă
(nume predicativ al unui verb copulativ)
atributivă (determinarea unui nume)
completivă directă
(acțiune – obiect direct)
completivă indirectă
(acțiune – obiect indirect)
completivă de agent
(agentul acțiunii, altul decât subiectul)
circumstanțială:
– de loc (determinare spațială)
– temporală (acțiune - timp, durată)
– modală (acțiune - mod)
– cauzală (relația cauză - efect)
– finală (acțiune - scop, rezultat)
– condițională (condiție - acțiune)
– concesivă (acțiune - concesie)
– consecutivă (acțiune - urmarea)
Relații de coordonare și subordonare
Coordonarea: propoziții de același fel;
– mijloace de realizare: juxtapunerea, joncțiunea, conjuncții coordonatoare, locuțiuni conjuncționale
– „S-a stins viața falnicei Veneții,
N-auzi cântări, nu vezi lumini de baluri..."
– „Trecut-au anii ca nouri lungi pe șesuri
Și niciodată n-or să vie iară,..."
– „Tu rămâi la toate rece,
De te-ndeamnă, de te cheamă..."
– „Tot ce-a fost ori o să fie
În prezent le-avem pe toate..." (M. Eminescu)
– „De vindecat m-am vindecat, în schimb la inimă tot mă doare." (Proverb)
Subordonarea: propoziții subordonate →element (propoziții) regent(e)
– mijloace de realizare: conjuncții subordonatoare, locuțiuni conjuncționale, adverbe relative și nehotărâte, pronume relative sau nehotărâte:
– „Ce este val ca valul trece..."
– „Te-or întrece nătărăii
De-ai fi cu stea în frunte..."
– Orice gând ai, împărate, și oricum vei fi sosit,
Cât suntem încă pe pace, eu îți zic: Bine-ai venit!"
– „N-o să pătrunz-amarul pierdutei tinereți,
Măcar să am de-acum o sută de vieți." (M. Eminescu)
Contragere, expansiune
SB: Cine e harnic pornește singur la drum.
S: Harnicul pornește singur la drum.
PR: Bunicul a rămas cum îl știi.
NP: Bunicul a rămas neschimbat.
AT: Nu voi uita locurile pe care le-am văzut.
A: Nu voi uita locurile văzute.
II
Cd: Știu părerea ta.
CD: Știu ce vei spune.
Cscop: Citesc pentru a afla lucruri noi.
CS: Citesc mult ca să aflu lucruri noi.
Cind: Dă sfaturi unui măgar surd.
CI: Dă sfaturi cui este surd.
Elemente regente
– substantiv, pronume, numeral →atributivă
„Ea un înger ce se roagă..."
– verb impersonal →subiectivă
„Părea că printre nouri s-a fost deschis o poartă..."
– verb copulativ →predicativă
„Lumea-i cum este..."
Verb, adjectiv, adverb →circumstanțiale, completive
„Ca să văd-un chip, se uită/
Cum aleargă apa-n cercuri (...)"
(M. Eminescu)
Aș fi bucuroasă/ să-l văd acasă.
Aleargă de două ori mai repede
decât aleargă alții.

FOLOSIREA GREŞITĂ A UNOR NEOLOGISME RECENTE

Ar trebui coraborate datele pe care le ştim. (coroborate)
În urma accidentului a rămas pe geantă. (jantă)
Trăieşte într-o atmosferă familiară armonioasă. (familială)
Emisiunea era mai relaxantă, mai libertină. (liberă)

GREŞELI ÎN FOLOSIREA UNOR FORME VERBALE

Va dispare diferenţa dintre sat şi oraş? (dispărea)
N-ar tace pentru nimic în lume. (tăcea)
Tu mersesei pe partea stângă a străzii. (merseseşi)
Noi văzusem un incident ciudat. (văzuserăm)

DEZACORDURI

Ce-s cu ştirile acelea? (Ce e)
Omului acesta i s-a ascuns adevărul. (acestuia)
Mânca-ţi-ar coada cui te are. (cine)
Nerespectarea ordinelor ministrului le faceţi pe riscul dumneavoastră. (o)

GREŞELI ÎN ACCENTUAREA UNOR CUVINTE

maur	-	maur
Eden	-	Eden
rabin	-	rabin
regizor	-	regizor

(corect = –> varianta a II-a)

INCORECT
CORECT

FORME NELITERALE DE PLURAL ALE UNOR SUBSTANTIVE

servicii – serviciuri
coale – coli
plisee – pliseuri
baremuri – bareme

PLEONASME

La capătul rândului au folosit linia de cratimă. (cratima)
Apreciază în mod deosebit folclorul popular românesc. (fofclorul)
Ani de zile au făcut acest lucru. (ani)
Protagonistul principal apare în scena a treia. (protagonistul)

CUVINTE FOLOSITE GREŞIT ÎN COMUNICARE

livrească – livrescă;
maiestos – maiestuos;
obţional – opţional
puznic – pustnic.

Receptor

Organizarea formală: selectarea cuvintelor; organizarea în propoziţii şi fraze; expresivitatea.

monolog

mimică gesturi — desene

NONVERBALĂ

Situaţia de mesaj

COMUNICAREA

mesaj

comunicare

VERBALĂ

orală — scrisă

context – cod – canal

Carte, ... ecranizare, ... a, ... mare, ... un succes, ... cunoscut...

Ecranizarea cărţii de aventuri a avut un succes mare/ un mare succes.

dialog

Organizarea logico-semantică; relaţii logice şi semantice: acţiune – autor; acţiune – agent; acţiune – obiect; acţiune – circumstanţă; (idei principale, secundare, plan simplu, plan dezvoltat, rezumat, povestire etc.)

Emiţător

BIBLIOGRAFIE

1. *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române* – Editura Univers Enciclopedic, 2005
2. *Gramatica limbii române* – Editura Academiei Române, 2005
3. *Gramatica limbii române* – Editura Academiei, 1963
4. *Sinteze de limba română*, Th. Hristea – Editura Didactică și Pedagogică, 1981
5. *Corectitudine și greșeală*, Valeria Guțu Romalo – Editura Humanitas, 2000
6. *Dicționarul explicativ al limbii române* – Editura Univers Enciclopedic, 1996
7. *Dicționarul de neologisme*, Fl. Marcu, C. Maneca – Editura Academiei, 1978
8. *Dicționarul ortoepic și morfologic al limbii române* – Editura Academiei, 1982
9. *Poezii*, Mihai Eminescu – Editura Eminescu, 1984
10. *Poezii*, Ion Minulescu – Editura Minerva, 1977
11. *Baltagul*, Mihail Sadoveanu – Editura pentru Literatură, 1963
12. *Povești, povestiri, amintiri*, Ion Creangă – Editura Ion Creangă, 1975
13. *Proverbe românești* – Editura Minerva, 1984
14. *Proverbe și cugetări latine* – Editura Albatros, 1976
15. *Dicționarul latin-român* – Editura Științifică, 1962

CUPRINS

Cuvânt înainte 3

Capitolul I – Vocabularul 5

Capitolul II – Fonetica 15

Capitolul III – Semnele de punctuație și ortografie 19

Capitolul IV – Morfologia 25
- Substantivul 25
- Articolul 29
- Adjectivul 33
- Numeralul 36
- Pronumele 40
- Verbul 54
- Adverbul 66
- Prepoziția 68
- Conjuncția 70
- Interjecția 73
- Cuvinte cu mai multe valori morfologice 75

Capitolul V – Sintaxa 79
- Predicatul 82
- Subiectul 87
- Atributul 90
- Complementul 94
- Raporturile între părțile de propoziție 108
- Raporturile în frază 109
- Predicativa 110
- Subiectiva 112
- Atributiva 114
- Completiva directă 116
- Completiva indirectă 117
- Completiva de agent 118
- Subordonatele circumstanțiale 119
  - Circumstanțiala de loc 119
  - Circumstanțiala de timp 120
  - Circumstanțiala de mod 122
  - Circumstanțiala de cauză 123
  - Circumstanțiala de scop 124

Circumstanţiala condiţională 126
Circumstanţiala concesivă 127
Circumstanţiala consecutivă 129
Construcţii incidente 131

Capitolul VI – Teste recapitulative 133

Capitolul VII – Aspecte ale limbii române contemporane 137
1. Cuvinte folosite greşit în comunicare 137
2. Substantive cu două forme de plural 138
3. Substantive defective 140
4. Paronime 141
5. Omonime 142
6. Folosirea greşită a unor neologisme 142
7. Pleonasme 143
8. Dezacorduri 143
9. Greşeli în folosirea unor forme gramaticale 143
10. Abateri de la normele limbii literare 144
11. Greşeli de exprimare în interviuri TV 144
12. Greşeli în accentuarea cuvintelor 145

Capitolul VIII Expresii şi maxime latineşti 147

Capitolul IX Anexă – exerciţii recapitulative 149

Capitolul X Indicaţii şi soluţii 169

Bibliografie 212

Pentru comenzi **vă puteţi adresa:**

Departamentului Difuzare
C.P. 78, O.P. 32, sector 1, Bucureşti

telefon
021.224.17.65
0721.213.576
0744.300.870
Se acordă importante reduceri.